ZIKHROYNES FUN TOYTN HOYZ

Fyodor Dostoyevsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

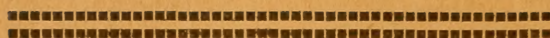
פ.מ.דאסטאיעווסקי

זכרונות פון טויטן הויז

פ. מ. דאָסטאָיעווסקי

זכרונות פֿון טויטן הויז

ראמאן אין צוויי טײלן

פאַרלאַג ש. יאַטשקאָװסקי, לעשנע 27

געזעצט אין פּולאַװ, פּ. קרומער

געדרוקט בײַ ברידער װאָיצי־קיעװיטש. װאַרשאַ, גענשע 15

געבונדן בײַ א. קאַמיען

F. M. Dostojewskiego
Pamiętniki z martwego domu

Wyd. Sz. Jaczkowskiego
Warszawa, Leszno 27

Drukarnia B-ci Wójcikiewicz
Warszawa, Gęsia 15.

פ. מ. דאָסטאָיעווסקי

זכרונות פוּן טויטן הויז

איבערזעצט פון רוסיש:

א. זילבערמאַן

וואַרשע 1925

צווייטער טייל

א

דער שפּיטאָל

באַלד נאָך די ימים=טובים בין איך קראַנק געוואָרן און
איך בין אַוועק אין אונדזער מיליטערישן שפּיטאָל. ער איז גע=
שטאַנען אַן אָפּגעזונדערטער, באַ אַ האַלב וויאָרסט פון דער
פעסטונג. דאָס איז געווען אַ לאַנגער איינשטאָקיקער בנין, אָפּ=
געפאַרבט מיט געלער פאַרב. זומער. ווען עס איז פאָרגעקומען די
רעמאָנט-אַרבעט, האָט דער דאָזיקער בנין אַוועקגענומען אַ גרויסע
צאָל אָקער. אויפן גרויסן הויף פונם שפּיטאָל האָבן זיך געפונען
די דירות פאַר דער דינערשאַפט, די הײַזער פאַר די שפּיטאָל=
באַאַמטע און אַנדערע נויטיקע בנינים. אינם הויפּט=קאָרפּוס אָבער
האָבן זיך געפונען בלויז די פּאַלאַטעס. עס זיינען אַפילו געווען
אַ סך פּאַלאַטעס, אָבער פאַר די אַרעסטאַנטן בלויז צוויי, שטענ=
דיק זייער אָנגעפילט, באַזונדערס זומער, אזוי, אַז עס איז עפטער
אויסגעקומען צונויפצערוקן די בעטן. אונדזערע פּאַלאַטעס זײַנען גע=
ווען אָנגעפילט מיט כּלערליי מינים פונם „אומגליקלעכן פאָלק”. עס
זײַנען געגאַנגען אַהין די אונדזעריקע, און עס זײַנען געגאַנגען
פאַרשידענע מיליטערישע פאַרמשפּטע, וואָס האָבן זיך אויפגע=
האַלטן אין פאַרשידענע הויפּטוואַכן, געמשפּטע און נישט גע=
משפּטע און עטאַפּ=אַרעסטאַנטן; מ'איז אויך געגאַנגען פון דער

אויסבעסערונגס־ראָטע, — אן אויסטערלישע אַנשטאַלט, אין וועלכער עס זײַנען אָפּגעשיקט געוואָרן די פאַרשולדיקטע און ווײניק־זיכערע זעלנערלעך פון די באַטאַליאָנען, ווו עס דאַרף אויסגע־בעסערט ווערן זײַער אויפפירונג, און פון דאָרט, אין אַ וואָסערע צוויי יאר אַרום און מער, זײַנען זיי על־פּי־רוב אַרויס אַזעל־כע אויסוווּרפן, וועלכע ס'איז ממש זעלטן צו טרעפן. די אַרעס־טאַנטן, וואָס זײַנען בײַ אונדז קראַנק געוואָרן, האָבן געוויינטלעך אין דערפּרי געמאָלדן וועגן זײַער קראנקהײַט דעם אונטער־אָפיציר. האָט מען זיי באַלד פאַרשריבן אין אַ בוך, און מיט דעם דאָזיקן בוך איז דער קראַנקער אָפּגעשיקט געוואָרן מיט אַ וואַך־סאָלדאַט אינם באַטאַליאָן־שפּיטאָל. דאָרט האָט דער דאָקטאָר דערווײַל באַטראַכט די אלע חולאים פון אַלע מיליטערישע קאָמאַנדעס, וואָס האָבן זיך געפונען אין פעסטונג. און אַז ער האָט אײַנגעזען, אַז עמעץ פון זיי איז באמת קראַנק, האָט ער אים פאַרשריבן אין שפּיטאָל. מען האָט מיך פאַרצייכנט אין בוך, און אַרום צוויי אַ זײגער, ווען אַלע אונדזעריקע זײַנען שוין אַרויס פון דער טורמע אויף דער נאָכמיטאָגדיקער אַרבעט, בין איך אַוועק אין שפּיטאָל. דער קראַנקער אַרעסטאַנט האָט געוויינלעך גענומען מיט זיך, וויפיל ער האָט נאָר געקאָנט — געלט, ברויט, ווײַל אין אַזא טאָג האָט ער קיין שום אויסזיכט נישט געהאַט אויף אַ פּאָרציע אין שפּיטאָל; ער האָט אויך מיטגענומען זײַן קלײַן לולקעלע, דאָס בײַטעלע מיט טאַבאַק, און דאָס קרעמשטיינדל מיטן אײַזנדל. די לעצטע זאַכן האָט מען גוט באַהאַלטן אין די שטיוול. איך בין אַרײַנגעטרעטן אין דעם דאָזיקן שפּיטאָל מיט אַ געוויסער נײַגעריקײַט צו דעם נײַעם, מיר נאָך אומבאַקאַנטן וואַריאַנט פון אונדזער אַרעסטאַנטישן לעבן.

דער טאָג איז געווען אַ וואַרעמער, אַ כמורנער און אַן אומעטיקער — איינער פון יענע טעג, ווען אַזעלכע אײַנריכטונגען,

ווי אַ שפּיטאָל באַקומען אַ באַזונדער געשעפּטלעכן, נודנעם און זויערן אויסזען. איך בין אַריין מיטן וואַכסאָלדאַט אינם אויפ=נאַמצימער, ווו עס זיינען געשטאַנען צוויי קופּערנע וואַנעס און ווו עס האָבן שוין געוואַרט, אויך מיט וואַכסאָלדאַטן, צוויי חולאים, אַרעסטאַנטן, וואָס האָבן נאָך באַדאַרפט געמשפּט ווערן. עס איז אַריינגעקומען דער פעלדשער; פויל, ווי א מושל, האָט ער אונדז אָנגעקוקט און נאָך פוילער איז ער אַוועק מעלדן דעם דעזשור=נעם דאָקטאָר. יענער האָט זיך באַלד באַוויזן: באַקוקט, זיך באַ=גאַנגען זייער ווייך און אַרויסגעגעבן אונדז „חולאים=ליסטעס״, אין וועלכע עס זיינען אָנגעוויזן געוואָרן אונדזערע נעמען. די ווייטערדיקע באַצייכענונג פון דער קראַנקהייט, דאָס באַשטימען רפואות, פּאָרציעס און דאָס איבעריקע האָט שוין געהערט צו יענעם פון די אָרדינאַטאָרן, וועלכער האָט אָנגעפירט מיט די אַרעסטאַנטישע פּאַלאַטעס. איך האָב נאָך אויך פריער געהערט, אַז די אַרעסטאַנטן קענען זיך גאָרנישט אָפּלויבן פון זייערע דאָקטוירים. „מען דאַרף גאָר קיין טאַטעס נישט!״ — האָבן זיי מיר געענטפערט אויף מיין נאָכפרעגן זיך, ווען איך בין אַוועק אין שפּיטאָל׳ בינו=לבינו האָבן מיר זיך איבערגעטון. די מלבושים און וועש, אין וועלכע מיר זיינען געקומען, האָט מען בײַ אונדז צוגענומען און מ׳האָט אונדז אָנגעטון אין שפּיטאָל=וועש, און, חוצדעם, האָט מען אונדז אַרויסגעגעבן לאַנגע זאָקן, שטעקשיך, נאַכטמיצן און גראָבע געוועבטענע טונקל=ברוינע כאַלאַטן, אונטערגענייט אָדער מיט לייוונט, אָדער מיט אַ מין פלאַסטער. מיט איין וואָרט, דער כאַלאַט איז געווען שמוציק ביז גאָר; אָבער ערשט אויפן אָרט האָב איך אים, ווי געהעריק, אָפּגעשאַצט. נאָכדעם האָט מען אונדז אַוועק=געפירט אין די אַרעסטאַנטישע פּאַלאַטעס, וועלכע האָבן זיך גע=פונען אין עק פונם לאַנגן קאָרידאָר, וואָס איז געווען הויך און ריין. די אויסערלעכע ריינקייט איז אומעטום געווען זייער אַ

באַפרידיקלעכע. אַלץ, וואָס האָט זיך באַם ערשטן מאָל געוואָרפֿן אין די אויגן, האָט ממש געגלאַנצט. איבעריקנס, האָט עס מיר געקאָנט אַזוי אויסווײַזן נאָך אונדזער טורמע. די צוויי חולאים=אַרעסטאַנטן זײַנען געגאַנגען אין פּאַלאַטע לינקס, איך — רעכטס. באַ דער טיר, וואָס איז געווען פֿאַרמאַכט מיט אַן אײַזערנעם שטאַנג, איז געשטאַנען אַ וואַך מיט אַ ביקס לעבן אים אַ געהילף. דער ייִנגערער אונטער=אָפּיציר (פֿון דער שפּיטאָל=וואַך) האָט געהייסן מיך אַדורכלאָזן, און איך האָב מיך פּלוצלינג געפֿונען אין אַ לאַנגן און שמאָלן צימער, וואָס באַ זײַנע בײַדע לאַנגע ווענט זײַנען געשטאַנען באַ צוויי און צוואַנציק בעטן, צווישן וועלכע אַ דרײַ=פֿיר זײַנען נאָך געווען נישט פֿאַרנומען. די בעטן זײַנען געווען הילצערנע, אָפּגעפֿאַרבט אויף גרין, און זײַנען צו גוט באַקאַנט אַלעמען און יעדן אײנעם באַ אונדז אין רוסלאַנד, — טאַקע יענע בעטן, וואָס זיי איז שוין אַזוי באַשערט — בשום אופֿן נישט צו בלײַבן אָן וואַנצן. אין האָב מיר פֿאַרנומען אן אָרט אין אַ ווינקל, אויף יענער זײַט, וו עס זײַנען געווען די פֿענסטער.

ווי איך האָב שוין געזאָגט, זײַנען דא אויך געווען אונדזערע אַרעסטאַנטן, פֿון טורמע. אייניקע פֿון זיי האָבן מיך שוין געקאָנט אָדער ווײַניקסטנס, מיך פֿריער געזען. אַ סך מער זײַנען געווען פֿון די, וואָס האָבן נאָך באַדאַרפֿט געמשפּט ווערן און פֿון דער אויסבעסערונגס=ראָטע. שווערע חולאים, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס זײַנען שוין נישט אויפֿגעשטאַנען פֿון בעט, איז געווען נישט אַזוי פֿיל. די אַנדערע, ווידער, לײַכט=קראַנקע, אָדער די, וואָס זײַנען געקומען צו די כּוחות, זײַנען אָדער געזעסן אויף די בעטלעך, אָדער זיי האָבן געשפּאַנט אַהין און צוריק איבערן צימער, ווו צווישן די צוויי שורות בעטן איז נאָך איבערגעבליבן אַ שטח, גענוג צום שפּאַנען. אין פּאַלאַטע איז געווען זייער אַ

פאַרשטיקטער שפּיטאָל־ריח. די לופֿט איז געווען אָנגעשטעקט מיט פֿאַרשידענע נישט ביהאַדיקע אויסדאַמפּונגען און ריחות פֿון רפֿואות, נישט געקוקט דערויף, וואָס כמעט אַ גאַנצן טאָג האָט אין ווינקל געברענט דאָס אײַוועלע. מײַן בעטל איז געווען באַצויגן מיט אַ געשטרייפּטער ציך. איך האָב זי אַראָפּגענומען. אונטער דער ציך איז געלעגן אַ געוועבטענע קאָלדרע, אונטערגענײט מיט לײַוונט, און וואַרעמע וועש פֿון זײער א צווײפֿלהאַפֿטער רײנקײט. לעבן בעטל איז געשטאַנען אַ טישל און דערויף אַ קריגל מיט אַ צין־טעפּעלע. פֿון אָנשטענדיקײַט וועגן האָט מען דאָס אַלץ צוגעדעקט מיט אַ קלײן האַנטוכל, וואָס מ'האָט מיר אַרויסגעגעבן. אונטן אין טישל איז נאָך געווען אַ פּאָליצע. די, וואָס האָבן געטרונקען טײ, האָבן דאָרט באַהאַלטן די טשײַניקעס, די קריגלעך מיט קוואַס און ד. גל. אָבער די צאָל טײ־טרינקער איז אויך געווען זײער אַ קנאַפּע אַפֿילו צווישן די קראַנקע. די לולקעס און טאַבאַק־בײַטעלעך, וואָס כמעט יעדער אײנציקער האָט זײ בײַ זיך געהאַט, נישט אויסשליסנדיק אַפֿילו די שווינדזיכטיקע, האָט מען באַהאַלטן אונטער די בעטלעך. דער דאָקטאָר און אַנדערע פֿון די שפּיטאָל־באַאַמטע האָבן זײ כמעט קײנמאָל נישט באַזוכט, און אויב זײ האָבן יאָ געטראָפֿן עמעצן מיט אַ לולקע, האָבן זײ געמאַכט אַן אָנשטעל, ווי זײ באַמערקן עס נישט. איבעריקנס, זײַנען אויך די קראַנקע געווען תּמיד פֿאַרזיכטיק און זײ זײַנען געגאַנגען רויכערן באַם אײַוועלע. נו, באַנאַכט האָט מען שוין גערויכערט פּשוט אויף די בעטן, אָבער באַנאַכט האָט קײנער נישט באַזוכט די פּאַלאַטעס, סײַדן אַמאָל דער אָפֿיציר, דער שעף פֿון דער שפּיטאָל־וואַך.

ביז אַהער בין איך קײנמאָל נישט געלעגן אין קײן שום שפּיטאָל; דערפֿאַר האָט מיר אַלץ אַרום אויסגעוויזן זײער נײַ. איך האָב באַמערקט, אַז איך רוף אַרויס באַם שפּיטאָל־עולם א

געוויסע נײַגעריקײַט. מען האָט שוין געהערט פון מיר און מ'האָט מיך אָנגעקוקט אָן שום צערעמאָניעס. אפילו מיט אַ סימן פון אַ געוויסן פאָרצוג, ווי מען קוקט געוויינלעך אין די שולן אויף אַ נײַעם תּלמיד אָדער אין די אַמטלעכע ערטער אויף אַ מענטשן, וואָס קומט מיט אַ בקשה. רעכטס לעבן מיר איז געלעגן אַן אַרעסטאַנט, אַ קאַנצעלאַריע-שרײַבער, אַן אומגעזעצלעכער זון פון אַ דעמיסיאָנירטן קאַפּיטאַן. מען האָט אים געמשפּט פאַר פאַלש געלט און ער איז שוין געלעגן, דאַכט זיך, אַ יאָר צײַט, לגמרי נישט קראַנק, אָבער ער האָט פאַרזיכערט די דאָקטוירים, אַז ער לײַדט אויף אַנעווריזם. ער האָט דערגרייכט דעם ציל: די קאַטאָרגע און לײַב=שטראָף האָבן אים אויסגעמיטן, און אין אַ יאָר אַרום איז ער אַרויסגעשיקט געוואָרן קיין ט—ק אויפציהאַלטן זיך דאָרט באַ אַ שפּיטאָל. דאָס איז געווען אַ געזעצטער קערנדיקער יונג פון אַ יאָר אַכט און צוואַנציק, אַ גרויסער שווינדלער און אַ בקי אין געזעצן, גאָר נישט קיין נאַר, אַ חברה=מאַן מיט אויסערגעוויינלעך פרײַע מאַנירן, שטאַרק אײַנגעגלויבט אין זיך, מיט אַ געפּערלעכער אײַנגליבע, וואָס האָט גאָר אויף אַן אמת זיך אײַנגעשטויסט, אַז ער איז דער ערלעכסטער און דער וואָרהאַפטיקסטער מענטש אויף דער וועלט און אַז ער איז דאָ גאָט די נשמה שולדיק, און אין דער דאָזיקער אײַנגעשמועסטקייט וועט ער מסתּמא שוין פאַרבלײַבן אויף אייביק. ער האָט דער ערשטער אָנגעהויבן רעדן מיט מיר און אויסצופרעגן מיך מיט גרויס נײַגיר און דערבײַ האָט ער מיר באריכות דערציילט וועגן די אויסערלעכע אָרדענונגען פון שפּיטאָל. קודם=כּל האָט ער מיר, פאַרשטייט זיך, געמאָלדן, אַז ער איז אַ קאַפּיטאַנס אַ זון. אים האָט זיך זייער געוואָלט אַרויסווײַזן פאַר אַן אדלמאַן אָדער, לפּחות, „פון די ווויל=געבוירענע“. באַלד נאָך אים איז צוגעגאַנגען צו מיר אַ קראַנקער פון דער אויסבעסערונגס=ראַטע און האָט מיך אָנגעהייבן צו פאַרזיכערן, אַז ער האָט

געקאָנט אַ סך פון די פריער־פּאַרשיקטע אדללייט, אָנרופנדיק זיי ביים נאָמען און פּאַטערנאָמען. דאָס איז שוין געווען אַ גרויער זעלנער; אויפן פּנים איז אים געווען אָנגעשריבן, אַז דאָס אַלץ, וואָס ער זאָגט, איז ליגן. געהייסן האָט ער טשעקונאָוו. ער האָט, קענטיק, זיך אונטערגעלעקט צו מיר, ווייל ער האָט אודאי חושד געווען, אַז איך האָב געלט. דערזען ביי מיר אַ פּעקעלע מיט טיי און צוקער, האָט ער מיר באַלד פאָרגעלייגט זיין באַדינונג: באַקומען אַ טשייניק און פאַרבריען מיר טיי. מ — צקי האָט מיר צוגעזאָגט צו שיקן אויף צומאָרגנס אַ טשייניק מיט עמעצן פון די אַרעסטאַנטן, וואָס זיינען געגאַנגען אין שפּיטאָל אויף אַרבעט. אָבער טשעקונאָוו האָט שוין איינגעאָרדנט דעם עסק. ער האָט דערטאַפּט עפּעס אַ טשווהונענעם שערבל, מיט אַ טעפּעלע אפילו, האָט אויפגעקאָכט דאָס וואַסער און פאַרבריט טיי; מיט איין וואָרט, ער האָט באַדינט מיט אומגעווינלעכן פלייס, אַזוי, אַז ער האָט באַלד אַרויסגערופן ביי איינעם פון די קראַנקע עטלעכע גיפטיקע וויצעלעך אויף זיין חשבון. דער קראַנקער איז געווען אַ שווינדזיכטיקער און איז געלעגן קעגנאיבער מיר. געהייסן האָט ער אוסטיאַנצעוו, פון די זעלנער־אַרעסטאַנטן, טאַקע דער איינגענער, וועלכער האָט זיך דערשראָקן פאַר דער שטראָף, און האָט אויסגעטרונקען אַ טעפּעלע בראָנפן, שטאַרק איינגעריירט מיט טאַבאַק, און אַזוי אַרום איז אים געקומען די שווינדזוכט; וועגן אים האָב איך שוין עפּעס דערמאַנט פריער. ביז אַהער איז ער געלעגן שווייגנדיק, מיט אַ שווערן אָטעם, שאַרף און ערנסט זיך צוגעקוקט צו מיר און מיט כּעס נאָכגעהיט טשעקונאָוון. די אומגעוויינלעכע, גאַליקע ערנסטקייט האָט צוגעגעבן עפּעס אַ באַזונדער קאָמישע שאַטירונג זיין גרימצאָרן. צולעצט האָט ער נישט אויסגעהאַלטן:

— אָט אַ קנעכט! אַ פּריץ האָט ער געפונען! — האָט ער

אַ זאָג געטון מיט אַן אָפּגעהאַקטער און פאַרקריכענער שטימע פון שוואכקייט. ער האָט שוין געהאַלטן בײַ די לעצטע טעג פון זײַן לעבן.

טשעקונאָוו האָט זיך אַ ביסל אויסגעדרייט צו אים.

— ווער איז דאָס א קנעכט? — האָט ער אַ זאָג געטון — און מיט פאַראַכטונג אַ גלאָץ געטון די אויגן צו אוסטיאַנצעוון.

— דו ביזט אַ קנעכט! — האָט יענער געענטפערט מיט אַזאַ זיכערן טאָן, ווי ער וואָלט געהאַט די פולע רעכט גוט אָנצווזידלען טשעקונאָוון און ווי דאָס וואָלט אפילו געווען זײַן עובדה בנוגע צו אים.

— איך בין אַ קנעכט?

— דו ביזט אַ קנעכט. הערט, גוטע מענטשן, ער גלויבט דאָך נישט! ער חדושט זיך!

— אָבער וואָס גייט עס דיר אָן! זעסט דאָך, אַז אַליין זײַנען זיי דאָך, ווי אָן הענט. אָן באַדינונג זײַנען זיי נישט געוווינט, א גאנץ געווײַנלעכע זאַך. טאָ פאַרוואָס־זשע נישט באַדינען, דו מאוסער ליץ!

— ווער איז אַ מיאוסער?

— דו ביזט אַ מיאוסער.

— איך בין אַ מיאוסער!

— טאַקע דו!

— און דו ביזט אַ שײנער? אַליין האָט ער אַ פּנים, ווי אַן איי פון אַ ווראָנע... ווען איך בין אַ מיאוסער.

— אַ מיאוסער ביזטו! האָט דיר שוין גאָט באַצאָלט, ליגט מען און מען שטאַרבט! ניין, וואָס קריכסטו!

— וואָס! ניין, איך וועל מיך בעסער בוקן צו אַ שטיוול, איידער צו אַ לאַפּטשע. מײַן פאָטער האָט זיך נישט געבוקט און מיר האָט ער אויך נישט געהייסן. איך... איך...

ער האָט געוואָלט ווייטער ריידן, אָבער ער האָט זיך שרעקלעך פאַרהוסט אויף עטלעכע מינוט און אויסגעשפּייט מיט בלוט. באַלד איז אים אַ קאַלטער שוויס׳ וואָס פּייניקט אויס די ביינער, אַרויסגעטרעטן אויף זיין שמאָלינקן שטערן. דער הוסט האָט אים געשטערט, אַזוי וואָלט ער נאָך אַלץ גערעדט. פון זיינע אויגן האָט מען געקענט זען, ווי אים האָט זיך נאָך געוואָלט זידלען, אָבער פון גרויס אָפּגעשוואַכטקייט האָט ער בלויז אַ מאַך געטון מיט דער האַנט... אַזוי, אַז טשעקונאָוו האָט סוף־כל־סוף אויך פאַרגעסן אין אים.

איך האָב דערשפּירט, אַז דער כּעס פונם שווינדזיכטיקן איז גיכער געווענדט קעגן מיר, איידער קעגן טשעקונאָוון. דער־פאַר, וואָס טשעקונאָוו האָט געוואָלט באַדינען און אַזוי־אַרום פאַקן אַ קאָפּיקע, וואָלט זיך קיינער אויף אים נישט געבייזערט אָדער געקוקט אויף אים מיט אַ באַזונדער פאַראַכטונג. יעדער האָט פאַרשטאַנען, אַז ער טוט דאָס פּשוט פאַר געלט. אין דעם פּרט איז דאָס פּשוטע פאָלק גאָרנישט אַזוי קליינלעך און קען זייער גוט אונטערשיידן אַ זאַך. אין פלוג האָב איך נישט נושא חן געווען בא אוסטיאַנצעוון; עס איז אים נישט געפעלן געוואָרן מיין טיי און דאָס, וואָס איך האַלט מיך ווי אַ פּריץ אפילו אין די קייטן, פּונקט ווי איך וואָלט מיך נישט קענען באַגיין אָן באַדינונג, הגם איך האָב גאָרנישט גערופן און נישט פאַרלאַנגט קיין שום באַדינונג. און באמת, מיר האָט זיך שטענדיק געוואָלט אַלץ טון אַליין, און איך האָב אפילו באַזונ־דערס נישט געוואָלט אַרויסווייזן, אַז איך בין אַ ווייס הענטעלע, אַ געצערטלטער מענטש, אַ פּריץ. דערין איז טיילווייז באַשטאַנען אפילו מיין אייגנליבע, אויב עס איז שוין געקומען אַזוי צום וואָרט. אָבער — און איך פאַרשטיי לחלוטין נישט, ווי אַזוי דאָס איז שטענדיק געשען,— אָבער איך האָב מיך קיינמאָל

נישט געקאָנט אָפּזאָגן פון פאַרשידענע משרתים און באדינער, וועלכע האָבן זיך מיר אליין אָנגעבונדן און צולעצט מיך איינגאנצן באהערשט, אזוי, אַז זיי זיינען אינאמתן געווען מיינע באַרן און איך זייער דינער; אָבער אין דער אויסערלעכקייט איז אַרויסגעקומען ווי פון זיך אַליין, אַז איך בין באמת דער פריץ, אַז איך קען מיך נישט באַגיין אָן באַדינונג, און אַז איך פיר מיך מעשה־שררה. דאָס האָט מיר, נאטירלעך, זייער געקרענקט. אָבער אוסטיאַנצעוו איז געווען אַ שווינדזיכטיקער, אַ צורייצטער מענטש. די איבעריקע חולאים, ווידער, האָבן געמאַכט אַן אָנשטעל, אַז זיי זיינען גלייכגילטיק, און אפילו אַ ביסל גרויס בא זיך. איך געדענק, ווי אַלע זיינען געווען באַשעפטיקט מיט אַ באַזונדער אומשטאנד. פון די אַרעסטאַנטישע שמועסן ביי איך געוווּיר געוואָרן, אַז אין דעם אייגענעם אָוונט וועט מען ברענגען צו אונדז אַן אַרעסטאַנט, וועלכן מ׳האָט אין דעם מאָמענט באַשטראָפט מיט ריטער. די אַרעסטאַנטן האָבן אָפּגעוואַרט דעם דאָזיקן אַרעסטאַנט מיט אַ געוויסער נייגעריקייט. מען האָט, איבעריקנס, געשמועסט, אַז די שטראָף וועט זיין אַ לייכטע, — בלויז פינף הונדערט שמיץ.

ביסלעכווייז האָב איך מיך אַרומגעקוקט. אויף וויפיל איך האָב געקאָנט באַמערקן, זיינען דאָ, ווירקלעך, על־פי־רוב געלעגן חולאים אויף סקאָרבוט און אויגן־מחלות – אָרטיקע קראַנקהייטן פון יענער געגנט. עטלעכע חולאים אַזעלכע זיינען געלעגן אין פאַלאַטע. פון די אַנדערע, באמת קראַנקע, זיינען דאָ מאַנכע געלעגן מיט פיבער, מיט פאַרשידענע ווונדן, מיטן האַרץ. דאָ איז נישט געווען אַזוי, ווי אין די אַנדערע פאַלאַטעס, — דאָ זיינען צונויפגעזאַמלט געוואָרן אין אַ קופּע אַלע קראַנקהייטן, אפילו ווענערישע. איך האָב געזאָגט באמת קראַנקע, מחמת דאָ זיינען געווען עטלעכע, וואָס זיינען געקומען סתם אַזוי, אָן אַ שום קראַנקהיי...

נאָר „אָפּרוען”. די דאָקטוירים האָבן, אויס מיטלייד, גערן צוגע־לאָזט אַזוינע חולאים, באַזונדערס ווען עס זיינען געווען אַ סך ליידיקע בעטן. דאָס אַרעסטאַנטן־לעבן אויף די הויפּטוואַכן און אין תּפיסה האָט אויסגעזען אין פאַרגלייך מיטן שפּיטאָל אויף אַזויפיל שלעכט, אַז פיל אַרעסטאַנטן זיינען מיט פאַרגעניגן געקומען ליגן, נישט געקוקט אויף דער פאַרשטיקטער לופט און דער פאַרשלאָסענער פּאַלאַטע. עס זיינען געווען באַזונדערע ליב־האָבער פון ליגן און בכלל פון שפּיטאָל־לעבן, איבעריקנס, על־פּי־רוב פון דער אויסבעסערונגס־ראָטע. מיט נייגעריקייט האָב איך באַטראַכט מיינע נייע חברים, נאָר איך געדענק, אַז אַ באַזונדערע נייגעריקייט האָט דעמאָלט דערוועקט אין מיר איינער פון אונדזער תּפיסה, שוין אַ גוסס, אויך אַ שווינדזיכטיקער, און אויך אין די לעצטע טעג, וואָס איז געלעגן אַ בעט איבער אַ בעט מיט אוסטיאַנצעוון און אַזוי־אַרום אויך כמעט קעגנאיבער מיר. מ׳האָט אים גערופן מיכאַילאָוו; נאָך מיט צוויי וואָכן צוריק האָב איך אים געזען אין טורמע. ער איז לאַנג קראַנק געווען און עס איז שוין לאַנג צייט געווען, ער זאָל זיך גיין היילן; אָבער מיט עפּעס אַ פאַרעקשנטער און לחלוטין אומנוצלעכער געדולדיקייט האָט ער זיך איבערגעשטייגט און האָט זיך אַלץ גע־שטאַרקט, און ערשט אויף די ימים־טובים איז ער אַוועק אין שפּיטאָל, צו שטאַרבן דאָרט אין דריי וואָכן צייט פון אַ שרעק־לעכער שווינדזוכט, אַזוי ווי אַ מענטש וואָלט פאַרברענט געוואָרן. איצט האָט מיך איבעראַשט זיין שרעקלעך פאַרענדערט פּנים — דאָס פּנים, וואָס איך האָב פון די ערשטע באַמערקט נאָך מיין אָנקומען אין טורמע; דאָס דאָזיקע געזיכט האָט זיך מיר דעמאָלט דווקא געוואָרפן אין די אויגן. לעבן אים איז געלעגן אַ סאָלדאַט פון דינער אויסבעסערונגס־ראָטע, שוין אַן אַלטער מאַן, אָבער אַ שרעקלעכע און עקלהאַפט־אָפּגעלאָזטע בריאה...

נאָר, צוריקגערעט, וועל איך דאָך נישט אויסרעכענען אַלע קראַנקע... דעם דאָזיקן זקן האָב איך דערמאָנט בלויז דערפאַר, ווייל ער האָט דעמאָלט אויף מיר געמאַכט אַ געוויסן איינדרוק און האָט אין איין מינוט באַוויזן מיר צו געבן אַ גענוג פולן באַגריף וועגן מאנכע אייגנשאַפטן פון דער אַרעסטאַנטישער באַלאַטע. דער דאָזיקער אַלטיטשקער, געדענק איך, האָט דעמאָלט געהאט זייער אַ שטאַרקן קאַטאַר. ער האָט אַלץ גענאָסן, און די גאַנצע וואָך נאָכדעם האָט ער גענאָסן אפילו אויך אין שלאָף, אַזוי זאַלפּנווייַז, צו פינף און זעקס ניסן פאַר אמאָל, און בעת מעשה האָט ער יעדעס מאָל צוגעגעבן: „גאָט אין הימל, אָט אַ שטראָף אַ ביסל!" אין דער מינוט איז ער געזעסן אויפן געלעגער און האָט מיט גרויס אַפּעטיט זיך אָנגעפּאַקט אַ נאָז מיט טאַבאַק פון אַ פּאַפּירענעם זעקעלע, ער זאָל שטאַרקער און בעסער זיך אויסניסן. גענאָסן האָט ער אין אַ ביינוואָלנעם טיכעלע, אַן אייגן טיכעלע, אין קעסטעלעך, וואָס איז אַ מאָל הונדערט שוין געוואַשן געוואָרן און איז שטאַרק אָפּגעבלאַקירט געוואָרן; בשעתן ניסן האָט זיך זיין קליינע נאָז עפּעס גאָר אויף אַ באַזונדער שטייגער געקנייטשט מיט דראָבנע אומצייליקע קנייטשעלעך, און דערביי האָבן זיך אַרויסגעזען די שיריים פון זיינע אַלטע, שוואַרצע ציין, צוזאַמען מיט די רויטע פאַרשליימיקטע דזיאָסלעס. זיך אויסגענאָסן, האָט ער באַלד פאַנאַנדערגעוויקלט דאָס טיכל, גוט באַקוקט די גרויסע שטיקער ליחות, וועלכע ער האָט תיכף ומיד אַראָפּגעשמירט אויף זיין ברוינעם קאַזיאָנעם כאַלאַט, אַזוי, אַז די דאָזיקע ליחות זיינען פאַרבליבן אויפן כאַלאַט, און דאָס טיכל האָט בלויז געהאַט אַ ביסל פייכטקייט. אַזוי איז ער זיך נוהג געווען די גאַנצע וואָך. דאָס, וואָס ער האָט מיט אַזויפיל טירחה און קאַרגקייט אָפּגעהיט דאָס אייגענע טיכל צום שאָדן פון דעם קאַזיאָנעם כאַלאַט, האָט בײַ די קראַנקע קיין שום

פּראָטעסט נישט אַרויסגערופן, הגם נאָך דעם זקן וואָלט דאָך וודאי עמעצן פון זיי אויסגעקומען אָנצוטון דעם דאָזיקן כאַלאַט, אָבער דאָס פּשוטע פאָלק אונדזערס ווייס זיך גאָרנישט צו מאוסן און צו איבלען פון אַזעלכע זאַכן. מיך האָט טאַקע רעכט אַ צופּ געטון אין דער דאָזיקער מינוט, און נישט־ווילנדיק האָב איך מיט עקל און נייגיר געוואַרפן אַ בליק אויף מיין נאָר־וואָס אָנ־געטוענעם כאַלאַט. דאָ האָב איך באַמערקט, אַז ער האָט שוין לאַנג דערוועקט מיין אויפמערקזאַמקייט מיט זיין שטאַרקן ריח; ער האָט שוין באַוויזן אויף מיר זיך אָנצוּוואַרעמען און אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער האָט ער געשמעקט מיט רפואות, מיט פּלאַסטערס און, ווי מיר האָט אויסגעוויזן, אויך מיט עפּעס אַ מין אייטער, וואָס איז גאָרנישט קיין חידוש, ווייל די חולאים האָבן אים שוין יאָרנלאַנג נישט אַראָפּגעצויגן פון זייערע פּלייצעס. עס קען זיין, אַז זיין לייוונטענעם אונטערשלאַג אויף דער פּלייצע האָט מען אַמאָל אויסגעוואַשן, אָבער אויף געוויס ווייס איך עס נישט. דערפאַר אָבער איז דער אונטערשלאַג איצט געווען אָנגעזאַפּט מיט כלערליי מעגלעכע נישט־ניחאָדיקע זאַפטן, מיט קאָמפּרעסן, מיט פאַרגאָסענעם וואַסער פון די דורכגע־שניטענע פּלאַסטערס און דאָסגלייכן. דערצו נאָך זיינען זייער אָפט געקומען אין די אַרעסטאַנטישע פּאַלאַטעס די יעניקע, וואָס זיינען נאָר־וואָס באַשטראָפט געוואָרן מיט שמייס־ריטער און וואָס האָבן געהאַט צוקאַלעטשעטע רוקנס. זיי האָט מען געהיילט מיט קאָמפּרעסן, און דערפאַר האָט דער כאַלאַט, וועלכן מ'האָט אָנגעטון גלייך אויפן נאַסן העמד, געמוזט דורכאויס קאַליע ווערן. אַזוי־אַרום איז אַלץ פאַרבליבן אויף אים. פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב פאַרבראַכט אין טורמע, די גאַנצע עטלעכע יאָר, האָב איך יעדעס מאָל, ווי נאָר מיר איז אויסגעקומען צו זיין אין שפּיטאָל (און געווען בין איך עפּטער), מיט אַן איבער־

געשראָקענעם אומצוטרוי אָנגעטון דעם כאַלאַט. באַזונדערס זיינען מיר נישט געפעלן געוואָרן די לייז, די גרויסע און מערקוויר־דיקע לייז, וואָס מען פלעגט אַמאָל געפינען אין די דאָזיקע כאַלאַטן. די אַרעסטאַנטן האָבן זיי מיט גרויס תענוג געטויט אַזוי, אַז בשעת אונטער דעם גראָבן אומגעלומפּערטן נאָגל פון אַרעסטאַנט פלעגט אַ קנאַק טון דאָס געטויטע היהלע, האָט מען אפילו פון דעם יעגערס פּנים געקאָנט משפטן וועגן דער מדרגה פון זיין באַקומענער באַפרידיקונג. מ'האָט אויך זייער נישט ליב געהאַט באַ אונדז קיין וואַנצן. די גאַנצע פּאַלאַטע פלעגט זיך אונטערנעמען אַמאָל זיי אויסצוראָטן אין אַ לאַנגן, לאַנגווייליקן ווינטעראָוונט. און הגם אין פּאַלאַטע איז, אויסער דעם שווערן ריח, לפּנים געווען מעגלעכסט ריין, אָבער דאָך מיט אַן אינווייניק־סטער, אַזוי צו זאָגן, אונטערשלאַג־ריינקייט האָט מען זיך באַ אונדז נישט געצירט. די קראַנקע זיינען געווען צוגעוווינט דערצו און זי האָבן אפילו גערעכנט, אַז אַזוי באַדאַרף עס צו זיין, אָבער אויך די פּאַראָנדקעס גופא האָבן נישט אונטערגעהאַלטן דעם חשק צו ריינקייט. אָבער וועגן די פּאַראָנדקעס וועל איך נאָך ריידן שפּעטער...

טשעקונאָוו האָט מיר נאָר־וואָס דערלאַנגט טיי (פּאַרבייגיי־ענדיק, וועל איך באַמערקן, אַז דער טיי איז געווען פונם פּאַלאַטע־וואַסער, וואָס מ'האָט געבראַכט פאַר אַמאָל אויף גאַנצע מעת־לעתן און וואָס איז עפּעס זייער שנעל קאַליע געוואָרן אין אונדזער לופט), האָט זיך געעפנט רוישיק די טיר, און אונטער אַ פאַרשטאַרקטער וואַך איז אַריינגעפירט געוואָרן דאָס זעלנערל, וואָס איז נאָר־וואָס באַשטראָפט געוואָרן מיט ריטער. דאָס איז געווען צום ערשטן מאָל, ווי איך האָב געזען אַ באַשטראָפטן. דערנאָך האָט מען זיי געבראַכט עפטער, מאַנכע האָט מען אפילו געבראַכט צוטראָגן (שוין זייער שווער באַשטראָפטע), און יעדעס מאָל האָט עס געוואַלדיק געוויילט די קראַנקע. אַזאַ איינעם האָט

מען באַ אונדז געוויינלעך באַגעגנט מיט גוזמאדיק שטרענגע פּנימער, און אפילו מיט עפּעס אַן אָנגעצויגענער ערנסטקייט. איבעריקנס, איז דער קבלת־פּנים געווען אַ ביסל אָפּהענגיק אויך פון דער וויכטיקייט פונם פאַרברעכן, און דעריבער אויך פון דער צאָל שטראָף. אזא איינער, וואָס איז שטאַרק געשמיסן געוואָרן און וואָס שמט פאַר אַ גרויסן פאַרברעכער, האָט דער־וועקט מער דרך־ארץ און מער אויפמערקזאַמקייט צו זיך, איידער עפּעס אַן אַנטלאָפענער זעלנערל, ווי, אַ שטייגער, דער, וועלכן מ'האָט איצט געבראכט. אָבער סיי אין דעם און סיי אין יענעם פאַל, האָט מען נישט געמאַכט קיין שום באַזונדערע באַמער־קונגען, וואָס זאָלן זיין פאַרבונדן מיט באַדויערונג, אָדער מיט עפּעס אַ באַזונדער שוויגנדיק האָט מען געהאַלטן אויפרעגונג. דעם אומגליקלעכן, און מען האָט זיך געטענטלט מיט אים, באַזונדערס ווען ער האָט נישט געקאָנט זיך באַגיין אָן הילף. די פעלדשערס האָבן שוין אַליין געוווסט, אַז זיי גיבן איבער דעם געשמיסענעם אין געניטע און געשיקטע הענט. די הילף איז געוויינלעך געווען אינם אָפּטן און נויטווענדיקן איבערטוישן די אין קאַלט וואַסער איינגענעצטע ליילעך אָדער העמד, וואָס מ'האָט אָנגעטון אויף דעם צופליקטן רוקן. באַזונדערס, ווען דער באַשטראָפטער איז שוין אַליין נישט געווען בכוח אַכטונג צו געבן אויף זיך, און חוצדעם — אינם געשיקטן אַרויסרייסן די שטיקעלעך האָלץ פון די אייטער־בלעזלעך. אָט די שטיקעלעך האָלץ פאַרבלייבן אָפט אין פלייצע פון די שטעקנס, וואָס ווערן צו־בראָכן אויף איר. די לעצטע אָפעראַציע איז געוויינלעך נישט זייער קיין אנגענעמע פאַרן קראַנקן. בכלל אָבער האָט מיך שטענדיק געחידושט די אומגעוויינלעכע פעסטקייט, מיט וועלכער די באַשטראָפטע זיינען בייגעשטאַנען די ווייטיקן. איך האָב געזען אַ סך פון די דאָזיקע, טיילמאָל שוין צופיל געשמיסענע,

און כמעט קיין איינער פון זיי האָט נישט געקרעכצט. בלויז דאָס פנים ענדערט זיך אַלץ, ווערט בלאַס; די אויגן ברענען; דער בליק איז אַ צווייטער, אַן אומרויקער, די ליפּן ציטערן, אַזוי, אַז דער אָרימער נעבעך פלעגט זיי טיילמאָל אומישנע איינבייסן מיט די ציין, כמעט ביז בלוט. דאָס זעלנערל, וואָס איז אַריינגעקומען, איז געווען אַ יונג פון אַ יאָר דריי און צוואַנציק, שטאַרק געבויט, מיט פעסטע מוסקולן, מיט אַ שיין געזיכט, אַ הויכער, אַ שלאַנקער, אַ ברונעטער. זיין פּלייצע, איבעריקנס, איז געווען גאָר נישקשהדיק צוקלאַפּט. פון אויבן ביזן סאַמע גאַרטל איז זיין גאַנצער קערפּער געווען נאַקעט; אויף זיין פּלייצע איז געווען פאַרוואָרפן אַ נאַס ליילעך, פון וועלכן ער האָט זיך געטרייסלט מיט אַלע זיינע גלידער, ווי אין אַ פיבער, און אָנדערטהאַלבן שעה איז ער געגאַנגען אַהין און צוריק איבער דער פּאַלאַטע. איך האָב זיך איינגעקוקט אין זיין פנים. עס האָט אויסגעוויזן, ווי ער וואָלט אין דער דאָזיקער מינוט וועגן קיין זאַך נישט געטראַכט; געקוקט האָט ער משונה און ווילד, מיט אַ לויפנדיקן בליק, וועלכן עס איז, קענטיק, שווער געווען זיך אָפּצושטעלן אויף עפּעס אויפמערקזאַם. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט שאַרף אָנגעקוקט מיין טיי. דער טיי איז געווען הייס; די פּאַרע האָט געזעצט פון שעלכל, און דער אָרעמער האָט געפיבערט פון קעלט און אַ צאָן אין אַ צאָן האָט אים געקלאַפּט. איך האָב אים פאַרבעטן צום טיי. אָן שום ווערטער האָט ער זיך תיכף ומיד אויסגעדרייט צו מיר, גענומען דאָס שעלכל, אויסגעטרונקען שטייענדיק, אָן צוקער, און בעת מעשה זיך זייער געיאָגט און זיך אַזוי ווי באַזונדערס געסטאַרעט נישט צו קוקן אויף מיר. אויסגעטרונקען אינגאַנצן, האָט ער אָן שום ווערטער אַנידערגעשטעלט דאָס שעלכל, צומאָל נישט אַ שאָקל געטון אפילו צו מיר מיטן קאָפּ, און באַלד גענומען שפּאַנען

פונדראָסנײַ אַהין און צוריק איבער דער פּאַלאַטע. אבער ער האָט איצט נישט געהאלטן באַ ווערטער און באַ שאָקלען מיטן קאָפּ! וואָס איז שייך די אַרעסטאַנטן, האָבן זיי אַלע תחילת עפּעס אויסגעמיטן יעדן שמועס מיטן באַשטראָפטן רעקרוטל; אדרבה, נאָכדעם, ווי זיי האָבן אים פריער געהאָלפן, האָבן זיך איצט אַזוי ווי באמת נישט צו לייגן מער אויף אים קיין שום אַכט, נישט דערעסן אים מיט קיין שום ווערטער, אויס־פרעגענישן און „מיטלייד", ווענדיק מסתמא, ער זאָל וואָס בעסער אויסרוען, און דאָס רעקרוטל איז, דאַכט זיך, דערמיט זייער צופרידן געווען.

דערווייל איז טונקל געוואָרן, האָט מען אָנגעצינדן דעם נאַכט־לאָמפּ. באַ מאנכע פון די אַרעסטאַנטן האָבן זיך אפילו באַוויזן אייגענע לייכטער, הגם באַ נישט זייער פיל. צולעצט, שוין נאָכן אָוונט־וויזיט פונם דאָקטאָר, איז אריינגעקומען דער אונטער־אָפיציר פון דער וואך, ער האָט איבערגעציילט אלע קראַנקע, מ'האָט פארמאכט די פּאַלאַטע, אריינטראָגנדיק פרי'ער דעם נאכט־צעבער... מיט גרויס חידוש בין איך געוווּיר געוואָרן, אַז דער דאָזיקער צעבער פאַרבלייבט אויף אַ גאַנצער נאַכט, בשעת דער אָפּטרעט איז געווען דאָ באַלד, אין קאָרידאָר, אינגאַנצן צוויי טריט פון דער טיר. אָבער אַזוי איז שוין געווען דער איינגעפירטער כדר. באַטאָג האָט מען נאָך דעם ארעסטאַנט אַרויסגעלאָזט פון דער פּאַלאטע, איבעריקנס, נישט מער ווי אויף איין מינוט. באַנאכט אָבער—פּאַר קיין פאַל נישט. די אַרע־סטאַנטישע פּאַלאַטעס זיינען נישט געווען ענלעך צו די געוויינלעכע, און דער קראַנקער ארעסטאַנט האָט אפילו בשעת דער קרענק געטראָגן זיין שטראָף. איך ווייס נישט, ווער עס האָט באַלד אין אָנהייב איינגעפירט די דאָזיקע אָרדענונג. איך ווייס נאָר, אַז קיין שום אמתע אָרדענונג איז דערין נישט געווען, און אַז קיינ־

כאָל האָט זיך דער גאַנצער מגושמדיקער תּוך פונם פּאַרמאַליזם נישט ארויסגעוויזן גרעסער, ווי אַ שטייגער, אין דעם פאַל. די דאָזיקע אָרדענונג איז, נאַטירלעך, געקומען נישט פון די דאָקטוירים. איך זאָג נאָכאמאָל: די אַרעסטאַנטן האָבן זיך נישט געקאָנט אָפּלויבן פון זייערע דאָקטוירים, זיי האָבן זיי געהאַלטן פאַר טאַטעס, און די דאָקטוירים זיינען בא זיי געווען זייער חשוב. יעדערער האָט פון זיי געזען צו זיך אַ ליבשאַפט, געהערט אַ גוט וואָרט; און באַ דעם אַרעסטאַנט, וואָס איז פארשטויסן פון אַלעמען, איז עס געווען זייער חשוב, ווייל ער האָט געזען נישט קיין פאַלשקייט, נאָר אויפריכטיקייט פונם דאָזיקן גוטן וואָרט און פון דער דאָזיקער ליבשאַפט. די דאָזיקע ליבשאַפט האָט געקאָנט אויך נישט זיין; פון די דאָקטוירים וואָלט קיינער נישט געמאָנט, ווען זיי וואָלטן זיך באַגאַנגען אַנדערש, דאָס הייסט גרעבער און אומענטשלעכער: הייסט עס, אַז זיי זיינען געווען גוט בלויז פון ריינער מענטשנליבע. און זיי, פאַרשטייט זיך, האָבן שוין רעכט פאַרשטאַנען, אַז דער חולה, ווער ער זאָל נישט זיין, צי אַן אַרעסטאַנט, צי נישט, נויטיקט זיך אין דער־זעלבער פרישער לופט, ווי יעדער אַנדער קראַנקער, מעג ער פארמאָגן אַפילו דעם סאמע העכסטן ראַנג. די קראַנקע אין די אַנדערע פּאַלאַטעס, די יעניקע, וואָס זיינען שוין, אַ שטייגער, געקומען אַ ביסל צו די כּוחות, האָבן געקאָנט פריי אַרומגיין איבער די קאָרידאָרן, באַוועגן זיך מער, עטעמען מיט נישט אַזאַ פאַרסמטער לופט, ווי די לופט אין פּאַלאַטע, וואָס איז אַ פאַרשטיקטע און איז שטענדיק אָנגעזאַפּט מיט דערשטיקנדיקע גאַזן. און עס איז שרעקלעך און מיאוס זיך איצט פאָרצושטעלן, ווי ווייט עס האָט באַדאַרפט פאַרסמט ווערן די אָן דעם אויך פארסמטע לופט אין די נעכט בא אונדז, בשעת מ'האָט אַריינגעטראָגן דעם דאָזיקן צעבער, באַ דער וואַרעמער טעמפּעראַטור פון דער פּאַלאַט־

און בא געוויסע קראַנקהייטן, וואָס באַ זיי קען מען זיך בשום־אופן נישט באַגיין אָן דעם שטולגאַנג? אויב איך האָב איצט געזאָגט, אַז דער אַרעסטאַנט האָט אויך בשעת דער קרענק געטראָגן זיין שטראָף, האָב איך, פאַרשטייט זיך, נישט געמיינט און מיין אויך נישט, אַז אַזאַ מין אָרדענונג איז געשאַפן געוואָרן נעמלעך בלויז פאַר דער שטראָף אליין. עס פארשטייט זיך, אַז דאָס וואָלט געווען פון מיין זייט אַן אומזיניקע לשון־הרע. די קראַנקע איז שוין נישטאָ וואָס צו באַשטראָפן. און אויב אַזוי, איז דאָך פאַרשטענדלעך פון זיך אַליין, אַז עפּעס אַ הארבע בייזע נויטווענדיקייט האָט אודאי געצוווּנגען די באַאַמטע, זיי זאָלן אָננעמען אַזעלכע מיטלען, וואָס זיינען אַזוי שעדלעך לויט זייערע פאָלגן. אָבער וואָס איז עס פאַר אַ נויטווענדיקייט? נאָר דערפאַר טאַקע איז עס אַזוי פאַרדראָסלעך, וואָס מיט עפּעס אַנדערש קען מען זיך גאָרנישט דערקלערן כאָטש פיל עס איז די נויטווענדיקייט פון דעם דאָזיקן מיטל, ווי אויך די אַלע אַנדערע מיטלען, וועלכע זיינען אַזוי אומפאַרשטענדלעך, וואָס נישט בלויז דערקלערן, נאָר אפילו טרעפן זייער אויסטייטשונג איז אומעגלעך. מיט וואָס דערקלערט מען אַזאַ מין איבעריקע אכזריות? צי דערמיט אפשר, וואָס דער אַרעסטאַנט וועט קומען אין שפּיטאָל, מיט אַן אָנשטעל פון אַ חולה, וועט אָפּנאַרן די דאָקטוירים, וועט אַרויסגיין באַנאַכט אין אָפּטרעט און וועט מאַכן פליטה, נעמענדיק זיך צוהילף די נאַכט־פינסטערניש? דערוויזן ערנסט דעם גאַנצן אומזין פון אַזאַ מין השערה, איז כמעט אומעגלעך. וווהין וועט ער אַנטלויפן? ווי אַזוי וועט ער אַנטלויפן? אין וואָס וועט ער אַנטלויפן? באַטאָג לאָזט מען אַרויס איינציק־ווייז; אַזוי וואָלט עס אויך געקאָנט זיין באַנאַכט. בא דער טיר שטייט אַ וואַך מיט אַן אָנגעלאָדענער ביקס. דער אָפּטרעט איז בוכשטעבלעך צוויי טריט פון דער וואַך, אָבער נישט געקוקט

דערויף, ווערט דער קראַנקער געפירט אַהין דורך אַ וואַכגעהילף, וואָס לאָזט די גאַנצע צייט נישט אַראָפּ די אויגן פון אים. אין אָפּטרעט איז פאַראַן בלויז איין פענסטער, פאַרשטעלט, ווי מען פירט זיך ווינטער, מיט טאָפּעלע פענסטער און מיט אייזערנע גראַטעס. היגטערן פענסטער, אויפן הויף, בײַ די סאַמע פענסטער פון די אַרעסטאַנטישע פּאַלאַטעס, גייט אויך אום אַ גאַנצע נאַכט אַ וואַך. אַז מען זאָל זיך אַרויסקריגן פון פענסטער, באַדאַרף מען אויסברעכן די ראַם און די גראַטעס. ווער וועט עס דערלויבן? אָבער לאָמיר אָננעמען, אַז ער וועט פריער דערהרגענען דעם וואַכגעהילף, אַזוי, אַז יענער זאָל אפילו קיין פּיפּס נישט טון, און קיינער זאָל עס נישט דערהערן. אָבער אַפילו צוגעלאָזנדיק די דאָזיקע נאַרישקייט, דאַרף מען דאָך, לפּחות, צוברעכן דאָס פענסטער און די גראַטעס. נעמט אייך אויך אַריין אין זינען, אַז דאָ באַלד, נעבן דער וואַך, שלאָפן די וועכטער פון די פּאַלאַטעס, און בײַ אַ צען טריט ווייטער, בײַ דער צווייטער אַרעסטאַנטישער פּאַלאַטע, שטייט אַ צווייטע וואַך מיט אַ ביקס, לעבן איר אַ צווייטער וואַכגעהילף און אַנדערע וועכטער. און וווהין אַנטלויפט מען ווינטער אין זאָקן, אין שטעקשיך, אין אַ שפּיטאָלכאַלאַט און אין אַ שלאָפמיצל? און אויב אַזוי, אויב עס איז אַזאַ קליינע געפאַר (דאָס הייסט, איגדעראמתן איז קיין שום געפאַר נישטאָ) — טאָ צו וואָס אַזאַ ערנסטע באַלעסטיקונג פאַר די קראַנקע, מעגלעך, אין די לעצטע שעהן פון זייער לעבן, קראַנקע, וואָס די פרישע לופט איז פאַר זיי נאָך נויטווענדיקער, ווי פאַר די געזונטע? צו וואָס? איך האָב עס קיינמאָל נישט געקאָנט פאַרשטיין...

נאָר אויב מ'האָט שוין אַמאָל געפרעגט: „צו וואָס", און עס איז שוין אַזוי געקומען צום וואָרט, קען איך מיך נישט איינהאַלטן און מוז דאָ דערמאַנען נאָך אַ חידושלעכע זאַך, וואָס

האָט אַזויפיל יאָרן געשטעקט פאַר מיינע אויגן, ווי אַן אומפאַר־
שטענדלעכער פאַקט, פאַר וועלכן איך האָב בשום אופן נישט
געקענט אויסגעפינען עפּעס אַן ענטפער. איך מוז דאָ זאָגן וועגן
דעם כאָטש עטלעכע ווערטער, איידער איך וועל צוטרעטן צו
דעם המשך פון מיין באַשרייבונג. איך רייד וועגן די קייטן, וואָס
קיין שום חולאת קען נישט באַפרייען פון זיי דעם פאַרמשפּטן
אַרעסטאַנט. אַפילו שווינדזיכטיקע זענען אויך מיינע אויגן גע־
שטאָרבן אין קייטן. און דערהייל זענען אַלע געוווינט צו דעם
און מען האַלט עס פאַר אַן אומבאַדינגטע זאַך, וואָס איז אומ־
פאַרמיידלעך. ס'איז אַ ספק, צי עמיצער האָט זיך אַמאָל פאַר־
טראַכט וועגן דעם, בשעת אַפילו קיינעם פון די דאָקטוירים איז
אַזוינס נישט געקומען אויפן זינען, פאַר די גאַנצע עטלעכע יאָר,
הגם איין מאָל האָט מען זיך יאָ משתדל געווען באַ דער נאַ־
טשאַלסטווע, מען זאָל אַראָפּנעמען די קייטן באַ אַ שווער־קראַנקן
אַרעסטאַנט, דערעיקרשט באַ שווינדזוכט. מען קען אַפילו אָנע־
מען, אַז די קייטן זיינען גאָרנישט אַזאַ שווערע משא. זיי וועגן
געוויינלעך פון אַכט ביז צוועלף פונט. טראָגן צען פונט איז פאַר
אַ געזונטן מענטשן נישט אַזוי שווער. מ'האָט מיר, איבעריקנס,
געזאָגט, אַז פון די קייטן הויבן אָן די פיס, נאָך עטלעכע יאָר,
אַזוי ווי צו טריקענען. איך ווייס נישט, צי דאָס איז אמת, הגם
דאָס לייגט זיך אויפן שכל. די משא, אַפילו אַ קליינע, אַפילו פון
צען פונט, צוגעטשעפּעט צום פוס אויף שטענדיק, פאַרגרעסערט
דאָך אומנאָרמאַל די וואָג פון גליד און דורך אַ לאַנגער צייט קען
זי אַרויסווייזן אַ געוויסע שעדלעכע ווירקונג... אָבער לאָמיר אָנע־
מען, אַז פאַרן געזונטן איז אַלץ גאָרנישט. אָבער צי דאָס איז
אַזוי אויך פאַרן קראַנקן? לאָמיר אָנעמען, אַז אויך פאַר דעם
געוויינלעכן קראַנקן איז עס גאָרנישט. אָבער צי דאָס איז אַזוי,
זאָג איך נאָכאַמאָל, פאַר שווערע חולאים, צי דאָס איז אַזוי, זאָג

איך נאָכאַמאָל, פאַר שווינדזיכטיקע, באַ וועלכע עס טריקענען שוין אָן דעם אויך די הענט און די פיס, אַזוי, אַז יעדעס שטרוי־עלע איז זיי שווער? און כלעבן, ווען די שפּיטאָל־באַאַמטע וואָלטן אויסגעפּועלט אַ פאַרלייכטערונג כאָטש בלויז פאַר די שווינדזיכ־טיקע, וואָלט שוין דאָס אַליין געווען אַן אמתער און גרויסער חסד. לאָמיר אָננעמען, אַז עמעץ וועט זאָגן, אַז דער אַרעסטאַנט איז אַ פאַרברעכער און פאַרדינט נישט קיין חסד. אָבער צי דאַרף מען נאָך באַשווערן די שטראָף דעם יעניקן, וואָס איז שוין אַזוי אויך געשטראָפט געוואָרן פון גאָט? און עס לייגט זיך גאָר־נישט אויפן שכל, אַז דאָס זאָל געטון ווערן צוליב דער בלויזער שטראָף. אַ שווינדזיכטיקער ווערט אַפילו געריכטלעך באַפרייט פון לייבשטראָף. הייסט עס, אַז דערמיט מיינט מען טאַקע עפּעס אַ געהיים, וויכטיק מיטל, דורך וועלכן מען וויל זיך פאַרהיטן פון געפאַר. אָבער וואָס פאַר אַ מיטל? — נישט צום פאַרשטיין. דאַרף מען זיך דאָך באמת נישט שרעקן, אַז דער שווינדזיכטיקער וועט אַנטלויפן. ווער־מען וועט עס איינפאַלן צו אַנטלויפן, באַזונדערס ווען די קראַנקהייט האָט דערגרייכט אַ געוויסע מדרגה פון איר אַנטוויקלונג? מאַכן, ווידער, אַן אָנשטעל פון אַ שווינדזיכטיקן, אָפּנאַרן די דאָקטוירים, כדי צו אַנטלויפן, — דאָס איז אוממעג־לעך. דאָס איז נישט אַזאַ קראַנקהייט; באַלד פון ערשטן בליק דערקענט מען זי. און צום אָרט געזאָגט: שוין־זשע פאַרשמידט מען אַ מענטשן אין פיס־קייטן בלויז דערפאַר, ער זאָל נישט אַנטלויפן אָדער דאָס זאָל אים שטערן צו אַנטלויפן? לגמרי נישט. קייטן — דאָס איז פאַרמיאסונג, בושה און לאַסט, סיי פיזיש און סיי מאָראַליש. דאָס איז, לפּחות, די כונה פון זיי. אַנטלויפן אָבער קענען זיי קיינמאָל און קיינעם נישט שטערן. דער סאַמע אומוויסנדיקסטער, נישט געשיקטער אַרעסטאַנט וועט זיי קענען אָן איבעריקער טירחה און גאַנץ שנעל אונטערזעגן אָדער אָפּהאַקן

דאָס קייטנאָגל מיט אַ שטיין. פוס־קייטן פאַרהיטן לחלוטין נישט פון גאָרנישט; און אויב אַזוי, אויב זיי ווערן באַשטימט פאַרן געמשפּטן קאַטאָרזשניק בלויז פאַר דער איינציקער באַשטראָפונג, טאָ פרעג איך ווידעראַמאָל: צי באַשטראָפט מען אַ גוססן?

און אָט איצט, בשעת איך שרייב עס, קומט מיר קלאָר אין זכרון איינער אַ שווינדזיכטיקער, וואָס האָט געהאַלטן באַם שטאַרבן, טאַקע דער אייגענער מיכאַילאָוו, וואָס איז געלעגן כמעט אַנטקעגן מיר, נישט ווייט פון אוסטיאַנצעוון, און וואָס איז געשטאָרבן, געדענק איך, אויפן פערטן טאָג נאָכדעם, ווי איך בין אַריין אין פּאַלאַטע. עס קען גאַנץ גרייל׳עך זיין, אַז איך האָב מיך איצט טאַקע פאַרשמועסט וועגן שווינדזיכטיקע, ווייל נישט־ווילנדיק האָבן זיך איבערגעחזרט יענע איינדרוקן און יענע רעיונות, וועלכע זענען מיר דאַמאָלס געקומען אין קאָפּ אַריין אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם דאָזיקן טויט. מיכאַילאָוון אַליין האָב איך, איבעריקנס, ווייניק געקאָנט. דאָס איז געווען נאָך גאָר אַ יונגער מענטש, פון אַ יאָר פינף און צוואַנציק, נישט מער, אַ הויכער, אַ דינער, וואָס האָט זייער אָנשטענדיק אויסגעזען. ער האָט געוווינט אין אַ באַזונדער אָפּטיילונג און איז געווען משונה שווייגעוודיק, תמיד עפּעס אַזוי ווי שטיל, עפּעס אַזוי ווי רויק־אומעטיק, פּונקט ווי ער וואָלט „איינגעטריקנט" געוואָרן אין טורמע. אַזוי, לפּחות, האָבן זיך דערנאָך אויסגעדריקט וועגן אים די אַרעסטאַנטן, צווישן וועלכע ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ גוטן זכרון. איך דערמאָן מיך בלויז, אַז ער האָט געהאַט זייער שיינע אויגן, און, כלעבן, איך ווייס נישט, פאַרוואָס ער קומט מיר אויפן זכרון אַזוי דייטל׳עך. געשטאָרבן איז ער אַ זייגער דריי נאָכמיטאָג, אין אַ פראָסטיקן קלאָרן טאָג. איך געדענק, ווי די זון האָט ממש דורכגעשפּיזלט מיט שטאַרקע קרומע שטראַלן דאָס גרינע, לייכט פאַרפרוירענע גלאָז אין די פענסטער פון אונדזער

פּאַלאַטע. אַ גאַנצער שטראַלנשטראָם האָט זיך געגאָסן אויפֿן אומ־גליקלעכן. געשטאָרבן איז ער נישט באַם זינען און שווער; לאַנג האָט ער זיך געראַנגלט מיטן טויט, עטלעכע שעה נאָכאַנאַנד. נאָך אינדערפֿרי האָבן שוין זיינע אויגן אָנגעהויבן נישט צו דערקענען די יעניקע, וואָס זיינען צוגעגאַנגען צו אים. מ'האָט אים געוואָלט אַ ביסל פֿאַרלייכטערן; מ'האָט געזען, אַז אים איז זייער שווער; געעטעמט האָט ער שווער, טיף, מיט אַ כריפּ; די ברוסט האָט זיך אים הויך אונטערגעהויבן, ווי ער וואָלט געהאַט ווייניק לופֿט. ער האָט אַראָפּגעוואָרפֿן פֿון זיך די קאָלדרע, דאָס גאַנצע אָנטון און צולעצט גענומען אַראָפּרייסן פֿון זיך דאָס העמד. עס איז גע־ווען שרעקלעך צו קוקן אויף דעם לאַנגן־לאַנגן קערפּער, מיט די ביז צום ביין אויסגעטריקנטע פֿיס און הענט, מיט אַן איינגעפֿאַ־לענעם בויך, מיט אַן אונטערגעהויבענער ברוסט, מיט ריפּן, וואָס האָבן זיך דייטלעך געצייכנט, ווי באַ אַ סקעלעט. אויף זיין גאַנצן קערפּער איז בלויז פֿאַרבליבן דער הילצערנער צלם מיטן אַמו־לעטל און די קייטן, דורך וועלכע ער וואָלט איצט געקענט, דאַכט זיך, אַדורכציען דעם אויסגעטריקנטן פֿוס. אַ האַלבע שעה פֿאַר זיין טויט זענען אַלע באַ אונדז אַזוי ווי איינגעשטילט גע־וואָרן, און אַז מען האָט גערעדט, האָט מען כמעט ווי געשעפּ־טשעט. איז ווער געגאַנגען — האָט מען אַזוי ווי נישט געהערט זיינע טריט. געשמועסט האָט מען צווישן זיך ווייניק, פֿון זייטיקע זאַכן, זעלטן בלויז האָט מען געוואָרפֿן אַ בליק אויפֿן גוסס, וועלכער האָט אַלץ מער און מער געכריפּעט. צולעצט האָט ער מיט אַ בלאָנדזיענדיקער און נישט זיכערער האַנט אָנגעטאַפּט אויפֿן האַרץ זיין אַמולעטל און האָט עס גענומען רייסן פֿון זיך, פּונקט ווי דאָס וואָלט אים אויך געווען שווער, ווי דאָס וואָלט אים באַאומרויִקט, געדריקט. האָט מען אים אַראָפּגענומען דאָס אַמולעטל, אין צען מינוט אַרום איז ער געשטאָרבן. מ'האָט אָנגעצ־

קלאַפּט אין טיר צו דער וואַך, מ'האָט איר געגעבן צו וויסן. איז אַריין דער וועכטער, האָט טעמפּ אַ קוק געטון אויפן בר-מינן און איז אַוועק צום פעלדשער. דער פעלדשער, אַ יונגער און אַ ווילער, וואָס באַשעפטיקט זיך אַ ביסל צופיל מיט זיין אויסערלעכקייט, וועלכע איז, איבעריקנס, אַ גאַנץ גליקלעכע, איז באַלד געקומען. מיט שנעלע טריט, טרעטנדיק הויך איבער דער שטיל-געוואָרענער פּאַלאַטע, איז ער צוגעגאַנגען צום געשטאָרבענעם און מיט עפּעס אַ באַזונדער פאַמיליערן אויסזען, וואָס איז אַזוי ווי ספּעציעל צו-געטראַכט געוואָרן צו אַזאַ מין פאַל, האָט ער אים אָנגענומען פאַרן פּולס, געטאַפּט, נאָכדעם אַ מאַך געטון מיט דער האַנט און איז אַרויסגעגאַנגען. מען איז תיכף אַוועק צו וויסן טון דער וואַך: דער פאַרברעכער איז געווען אַ וויכטיקער, פון דער באַ-זונדערער אָפּטיילונג; אַפילו אַלס טויטן האָט מען אים באַדאַרפט באַשטעטיקן מיט באַזונדערע צערמאָניעס. וואַרטנדיק אויף דער וואַך, האָט עמעץ פון די אַרעסטאַנטן מיט אַ שטילער שטימע אַ זאָג געטון, אַז עס וואָלט גאָרנישט אויסגעמאַכט, מען זאָל דעם געשטאָרבענעם צומאַכן די אויגן. אַ צווייטער האָט אים אויפ-מערקזאַם אויסגעהערט, איז שווייגנדיק צוגעגאַנגען צום טויטן און האָט אים צוגעמאַכט די אויגן. דערזען דאָס צלמל, וואָס איז געלעגן אויפן קישן, האָט ער עס גענומען, באַקוקט און שווייג-דיק עס ווידעראַמאָל אָנגעטון מיכאַילאָוון אויפן האַלדז; אָנגעטון און זיך איבערגעצלמט. דערווייל האָט דאָס טויטע פנים געגלי-ווערט. אַ שטראַל פון דער זון האָט געשפּילט דערויף; דאָס מויל איז געווען האַלב-אָפן; צוויי שורות ווייסע, יונגע ציין האָבן גע-גלאַנצט פון אונטער די דינע ליפּן, וואָס זענען צוגעקלעבט גע-ווען צו די דזיאָסלעס. צולעצט, איז אַריינגעקומען דער אונטער-אָפיצער פון דער וואַך, מיט אַ קורץ שווערדל און קאַשקעט, הינטער אים — צוויי וועכטער. ער איז צוגעגאַנגען און האָט

אַלץ מער און מער פאַרקלענערט די טריט, קוקנדיק מיט חידוש אויף די שטיל־געוואָרענע אַרעסטאַנטן, וואָס האָבן אים פון אַלע זייטן בייז אָנגעקוקט. צוגעגאַנגען אַ טריט פון בר־מנן, איז ער געבליבן שטיין, ווי אַן איינגעבראָכענער, פונקט ווי ער וואָלט זיך איבערגעשראָקן. אינגאַנצן אַ נאַקעטער, האָט אים דער אויס־געטריקנטער טרופּ, אין די בלויזע קייטן, שטאַרק איבעראַשט, און ער האָט פּלוצלונג אָפּגעשפּילעט אַ שופל פון שינעל, האָט אַראָפּגענומען דאָס קאַשקעטל, וואָס האָט זיך גאָרנישט געפּאָדערט, און האָט זיך ברייט איבערגעצלמט. דאָס איז געווען אַ שטרענג, גרוי, דינסט־געזיכט. איך געדענק, ווי אין דער אייגענער רגע איז דאָ געשטאַנען טשעקונאָוו, אויך אַ גרויער זקן. די גאַנצע צייט האָט ער שווייגנדיק און שאַרף געקוקט דעם אונטער־אָפיציר גלייך אין פּנים אַריין און מיט עפּעס אַ מאָדנער אויפמערקזאַמ־קייט בעת מעשה זיך צוגעקוקט צו זיין יעדער באַמערקונג. אָבער זייערע אויגן האָבן זיך באַגעגנט, און באַ טשעקונאָוון האָט פּלוצלונג עפּעס אַ ציטער געטון די אונטערשטע ליפּ. די דאָזיקע ליפּ האָט ער עפּעס משונה פאַרקרימט, אויסגעשטשערעט די ציין און שנעל, אַזוי ווי אומגערן, אַ ווינק געטון דעם אונטער־אָפיציר אויפן טויטן, און אַ זאָג געטון:

— האָט דאָך אויך געהאַט אַ מאַמע! — און האָט זיך אָפּ־געטרוקט.

איך געדענק, ווי די דאָזיקע ווערטער האָבן מיך אַזוי ווי דורכגעשטאָכן... און צו וואָס האָט ער זיי אַרויסגעזאָגט, די דאָ־זיקע ווערטער, און ווי אַזוי זענען זיי אים געקומען אין קאָפּ אַריין? און אָט האָט מען גענומען אונטערהויבן דעם מת — מ׳האָט אים אונטערגעהויבן צוזאַמען מיטן בעטל. די שטרוי האָבן געקנאַקט, די קייטן האָבן, אין דער אַלגעמיינער שטילקייט, הילכיק זיך אָפּגעקלאַפּט אין דער פּאָדלאָגע... מ׳האָט זיי אויפגעהויבן.

דעם קערפּער האָט מען אַוועקגעטראָגן. פּלוצלונג האָבן אַלע אָנ־
געהויבן הויך צו ריידן. מ׳האָט געהערט, ווי דער אונטער־אָפּי־
ציר, שוין אין קאָרידאָר, האָט עמעצן אַוועקגעשיקט נאָכן שמיד.
מ׳האָט באַדאַרפט אויפשמידן דעם טויטן...

אָבער איך האָב מיך אָפּגעקערט פון דער זאַך...

II.

המשך

אינדערפרי האָבן די דאָקטוירים באַזוכט די פּאַלאַטעס. אַ זייגער עלף זענען זיי אַלע צוזאַמען געקומען צו אונדז, באַגלייטנדיק דעם הויפּט־דאָקטאָר, און פאַר זיי, מיט אַנדערטהאַלבן שעה פריער, האָט אונדזער אָרדינאַטאָר באַזוכט די פּאַלאַטע. אין אָט דער צייט איז בײַ אונדז געווען אָרדינאַטאָר אַ יונגעטשקער דאָקטאָר, וואָס האָט געוווּסט זיין זאַך, אַ ליבלעכער, אַ פריינטלעכער, וועלכן די אַרעסטאַנטן האָבן זייער ליב געהאַט. זיי האָבן געפונען אין אים בלויז איין חסרון: „שוין אַ צו שטילער". ער איז באמת געווען עפּעס נישט קיין ריידעוודיקער, אַזוי ווי ער וואָלט זיך אַפילו געשעמט פאַר אונדז, שיער נישט רויט געוואָרן, און ער האָט געענדערט די פּאָרציעס כמעט באַלד נאָך דער ערשטער בקשה פון די קראַנקע און איז, דאַכט זיך, אַפילו מוכן ומזומן געווען צו באַשטימען זיי די רפואות אויך לויט זייער בקשה. איבעריקנס, ער איז געווען אַ ברוּוואַר יונגערמאַן. מען מוז מודה זיין, אַז פיל דאָקטוירים אין רוסלאַנד ווערן געליבט און געשעצט פונם פשוטן פאָלק, און דאָס איז, אויף וויפיל איך האָב באַמערקט, גאַנץ ריכטיק. איך ווייס, אַז מיינע ווערטער וועלן קלינגען, ווי אַ פּאַראַדאָקס, אויב מען זאָל באַזונדערס נע-

מען אין אַכט דעם אַלגעמיינעם אומצוטרוי פונם גאַנצן רוסישן פשוטן פאָלק צו דער מעדיצין און צו די רפואות פון יענער זייט ים. דער מענטש פון פאָלק, מעג ער עטלעכע יאָר נאָכאַנאַנד ליידן אויף דער שווערסטער מחלה, וועט זיך בעסער היילן באַ אַ זנאַכערקע אָדער מיט אייגענע היימישע רפואות, וואָס זענען אָנגענומען באַם פאָלק (מ׳טאָר אויף זיי בשום אופן נישט קוקן פון אויבן אַראָפּ), איידער גיין צום דאָקטאָר אָדער צו ליגן אין שפּיטאָל. אָבער חוצדעם, וואָס דאָ איז פאַראַן זייער אַ וויכטיקער אומשטאַנד, וואָס האָט לגמרי נישט קיין שייכות צו דער מעדיצין, נעמלעך: דער אַלגעמיינער אומצוטרוי פון גאַנצן פשוטן פאָלק צו אַלעם דעם, וואָס טראָגט אויף זיך דעם חותם פון אַדמיניסטראַ-טיווס, פאָרמעלעס — חוצדעם, איז דאָס פאָלק איבערגעשראָקן און האָט אַ שלעכטע מיינונג איבער די שפּיטאָלן צוליב די פאַר-שידענע פחדים, מעשיות, טיילמאָל נאַרישע און טיילמאָל אָבער האָבן זיי דאָך אַ גרונט. דער עיקר אָבער שרעקן דאָס פאָלק די דייטשע אָרדענונגען פון שפּיטאָל, די פרעמדע מענטשן אַרום אין דער גאַנצער צייט פון דער קראַנקהייט, די שטרענגקייט בנוגע די עסנס, די מעשיות וועגן דער פאַרעקשנטער האַרטקייט פון די פעלדשערס און דאָקטוירים, וועגן דעם, אַז מען שניידט און מען פאַלמעסט די טויטע און אַז. וו. דערצו נאָך מיינט דאָס פאָלק, אַז היילן וועלן די האַרן, ווייל די דאָקטוירים זענען דאָך פאָרט האַרן. אָבער באַ אַ נענטערער באַקאַנטשאַפט מיט די דאָקטוירים (כאָטש אויך נישט אָן אַן אויסנאַם, נאָר על-פּי-רוב), ווערן די אַלע פחדים זייער שנעל אַנטרונען, וואָס דאָס געהערט שוין, לויט מיין מיינונג, דירעקט צו דעם כבוד פון אונדזערע דאָקטוי-רים, דערעיקרשט די יונגע. אַ גרויסער טייל פון זיי קענען פאַר-דינען די אַכטונג און אַפילו די ליבע פונם פאָלק. וויניקסטנס שרייב איך וועגן דעם, וואָס איך האָב אַליין געזען און אויסגע-

פרווּט נישט איין מאָל און אין פיל ערטער, און איך האָב נישט קיין גרונט צו טראַכטן, אַז אין אַנדערע ערטער זאָל מען זיך צו זיך פֿירן אַנדערש. געוויס, אין מאַנכע ערטער נעמען די דאָק־טוירים כּאַבאַר, האָבן שוין צופיל הכנסה פון זייערע שפּיטאָלן, פאַרנאַכלעסיקן כּמעט די קראַנקע און פאַרגעסן אַפילו לגמרי אין דער מעדיצין. אַזוינע זאַכן ווערן נאָך אָפּגעטון. אָבער איך רייד וועגן דער מערהייט, אָדער, בעסער געזאָגט, וועגן יענעם גייסט, וועגן יענער ריכטונג, וועלכע ווערט מקוים איצט, היינט צו טאָג, אין דער מעדיצין. יענע אָבער, וואָס האָבן בוגד געווען אין דער זאַך, די וועלף אין דער שעפּסן־סטאַדע, וואָס זיי זאָלן נישט ברענגען אין זייער פאַרענטפערונג, ווי זיי זאָלן זיך נישט גע־רעכט מאַכן, אַ שטייגער, כּאָטש מיט דער סביבה, וואָס האָט זיי אויך פאַרדאָרבן, ווי די אַלע אַנדערע, וועלן זיי דאָך תּמיד זיין אומגערעכט, באַזונדערס ווען זיי האָבן דערבײַ פאַרלוירן אויך די מענטשן־ליבע. אָבער מענטשן־ליבע, ווארעמקייט, ברידערלעכע מיטלייד צום קראַנקן איז דעם פאָלק טייַלמאָל בויטווענדיקער, ווי די אַלע רפואות. עס וואָלט שוין צייט געווען, מיר זאָלן זיך אויפהערן אַפּאַטיש צו באַקלאָגן אויף דער סביבה, אַז זי האָט אונדז פאַרדאָרבן. ס׳איז, לאָמיר אָננעמען, אַן אמת, אַז פיל פון אונדז ווערן קאַליע דורך איר, דאָך אָבער נישט אַלע, און אַן אַנדער כיטרער דריי־קאָפּ, וואָס פאַרשטייט אַ געשעפט, פאַרשטעלט טייַלמאָל און זייער געשיקט און פאַרענטפערט מיטן תּירוץ, אַז די ווירקונג פון דער סביבה איז שולדיק, נישט איין שוואַכקייט זיינע, און נישט זעלטן פשוט אויך אַ געמיינהייט, באַזונדערס ווען ער קען שיין רעדן אָדער שרייבן. איבעריקנס, בין איך ווי־דעראַמאָל אָפּגעטרעטן פון דער טעמע; איך האָב נאָר געוואָלט זאָגן, אַז דאָס פשוטע פאָלק האָט נישט קיין צוטרוי און איז פיינטלעך מער צו דער מעדיצינישער אַדמיניסטראַציע, און נישט

צו די דאָקטוירים. געוווּיר געוואָרן, ווער זיי זענען אין אמתן, פאַרלירט דאָס פאָלק שנעל אַ סך פון זיינע איינגעריעטע נאַרעש־קייטן. די איבעריקע פאראנדקעס פון אונדזערע שפּיטאָלן אַנט־שפּרעכן נאָך היינט אויך נישט אין פיל פּרטים דעם גייסט פון פאָלק, און זענען נאָך היינט אויך פיינטלעך די געוווינהייטן פון אונדזער פשוטן המון; זיי זענען להלוטין נישט בכוח צו דער־ווערבן דעם פולן צוטרוי און די אַכטונג פון פאָלק. אַזוי, לפּחות, ווייזט מיר אויס פון מאַנכע אייגענע איינדרוקן מיינע.

אונדזער אָרדינאַטאָר האָט זיך געוועלנלעך אָפּגעשטעלט בײַ יעדן קראַנקן, האָט אים ערנסט און זייער אויפמערקזאַם באַטראַכט און אויסגעפרעגט און האָט באַשטימט רפואות, פּאָרציעס. טייל־מאָל האָט ער אַליין באַמערקט, אַז דער קראַנקער איז גאָרנישט קראַנק; אָבער אַזוי ווי דער אַרעסטאַנט איז געקומען אָפּצורוען פון דער אַרבעט אָדער צו ליגן אַ ביסל אויפן מאַטראַץ, אײדער אויף די בלויזע ברעטער; ס'איז דאָך פאָרט אַ וואַרעם צימער, נישט די פייכטע הויפּטוואַך, ווו עס ווערן אויפגעהאַלטן אין גרויס שטיקעניש גאַנצע קופּעס בלאַסע און אויסגעצערטע אַרעס־טאַנטן — אָנגעקלאָגטע (די אָנגעקלאָגטע זענען בײַ אונדז כמעט תמיד, אין גאַנץ רוסלאַנד, בלאַס און אויסגעצערט — אַ סימן, אַז זייער אויסערלעך לעבן און דער אינערלעכער צושטאַנד איז כמעט תמיד שווערער, ווי בײַ די פאַרמשפּטע), — דעריבער האָט זיי אונדזער אָרדינאַטאָר רויק פאַרשריבן עפּעס febris catarhalis און האָט זיי געלאָזט ליגן טיילמאָל אַ וואָך צייט אַפילו. פון דעם דאָזיקן febris catarhalis האָבן אַלע געלאַכט בײַ אונדז. זיי האָבן זייער גוט געוווּסט, אַז דורך עפּעס אַ קעגנזייטיקער הסכמה פון דעם דאָקטאָר מיטן קראַנקן איז אָנגענומען געוואָרן אַזאַ מין פאָרמולע צו באַצייכנען אַ כלומרשטע קראַנקהייט: „רעזערוו־שטעכעניש", ווי די אַרעסטאַנטן האָבן אַליין איבערגעזעצט דעם

דאָזיקן febris catarhalis. אַמאָל האָט דער קראַנקער גע־שפּילט אויף דער ווייכהאַרציקייט פונם דאָקטאָר און איז געלעגן אַזוי לאַנג, ביז מ'האָט אים מיט כּוח אַרויסגעטריבן. דאַמאָלס האָט מען באַדאַרפט אַ קוק טון אויף אונדזער אָרדינאַטאָר: ער האָט אַזוי ווי מורא געהאַט, אַזוי ווי זיך געשעמט גלייך צו זאָגן דעם קראַנקן, אַז יענער זאָל געזונט ווערן און זאָל וואָס גיכער בעטן זיך אויסצושרייבן, הגם דער דאָקטאָר האָט געהאַט די פולע רעכט, פּראָסט־פּשוט, אָן שום טענות און גלאַטע ריידעלעך, אים אויסצו־שרייבן און פאַרצייכענען אין דעם קראַנקנס פּאַפּיר: Sanat est. תּחילת האָט ער אים געגעבן אָנצוהערן, דערנאָך האָט ער זיך ווי איינגעבעטן: „נאָך נישט צייט? דו ביזט דאָך שוין כּמעט גע־זונט, אין פּאַלאַטע איז ענג" און אַזוי ווייטער און ווייטער, אַזוי לאַנג, ביז דער קראַנקער אַליין האָט זיך שוין געשעמט, און סוף־כּל־סוף געבעטן, מען זאָל אים אויסשרייבן. הגם דער הויפּט־דאָקטאָר איז אויך געווען אַ מענטשן־פריינטלעכער און ערלעכער מענטש (די קראַנקע האָבן אים אויך זייער ליב געהאַט), דאָך אָבער איז ער געווען אומפאַרגלייכלעך שטרענגער, אַנטשלאָסענער פאַרן אָרדינאַטאָר; באַ אַ געלעגנהייט האָט ער אַפילו אַרויסגעוויזן אַ האַרבע שטרענגקייט, און דערפאַר טאַקע האָט מען אים באַ אונדז אַזוי ווי נאָכמער געשעצט. ער פלעגט קומען אין דער באַגלייטונג פון אַלע שפּיטאָל־דאָקטוירים, נאָך דעם אָרדינאַטאָרס וויזיט, האָט אויך באַטראַכט יעדן חולה באַזונדער און דערעיקרשט זיך אָפּגעשטעלט באַ די שווערע חולאים; תּמיד האָט ער זיי גע־קאָנט זאָגן אַ גוט וואָרט, וואָס האָט אויפגעמונטערט, טיילמאָל אַפילו אַ האַרציק וואָרט, און בכלל האָט ער געמאַכט אַ גוטן איינדרוק. די, וואָס פלעגן קומען מיט די רעזערוו־שטעכעניש, האָט ער קיינמאָל נישט אָפּגעשטויסן און האָט זיי נישט אָפּגע־שיקט צוריק; אויב אָבער דער קראַנקער האָט זיך פאַרעקשנט,

האָט ער אים פּראָסט־פּשוט אויסגעשריבן: „נו, מילא, בהודער, געבוג געלעגן, זיך אָפּגערוט, גיי, עס דאַרף דאָך עפּעס האָבן אַ שיער אויך". איינגעשפּאַרט האָבן זיך געווענטלעך אָדער די יעניקע, וואָס האָבן זיך געפּוילט צו אַרבעטן, בעזונדערס אין דער זומערדיקער אַרבעט־צייט, אָדער פון די אָנגעקלאָגטע, וואָס וואַרטן אויף זייער שטראָף. איך געדענק, ווי צו איינעם פון די דאָזיקע האָט מען געמוזט געברויכן אַ באַזונדערע שטרענגקייט, אַפילו אכזריות, צו פּועלן ביי אים, ער זאָל זיך אויסשרייבן. ער איז געקומען מיט אַן אויגנקראַנקהייט: די אויגן רויט, קלאָגט זיך אויף אַ שטאַרקן שטעכיקן ווייטיק אין די אויגן. האָט מען אים אָנגעהויבן צו היילן מיט פּלאַסטערס, מיט פּיאַווקעס, מיט איינשפּריצן אין די אויגן עפּעס אַזאַ עסעדיקע פליסיקייט און דאָס גלייכן, אָבער די קראַנקהייט איז אַלץ נישט אַדורכגעגאַנגען, די אויגן זענען נישט ריין געוואָרן. ביסלעכווייז האָבן זיך די דאָקטוירים אָנגעשטויסן, אַז די קראַנקהייט איז אַ געמאַכטע: די אָנצינדונג איז שטענדיק נישט קיין גרויסע, ערגער ווערט נישט, זי היילט זיך אָבער אויך נישט אויס, אַלץ אין איין צושטאַנד. דער פאַל איז אַ פאַרדעכטיקער. אַלע אַרעסטאַנטן האָבן שוין לאַנג געוווסט, אַז ער מאַכט אַן אָנשטעל און נאַרט אָפּ דעם עולם, הגם ער האָט זיך דערין נישט מודה געווען. דאָס איז געווען אַ יונג בחורל, אַפילו אַ גאַנץ שיינער, וואָס האָט אָבער אויף אונדז אַלעמען געמאַכט עפּעס אַ נישט־אָנגענעמען איינדרוק: אַ פאַרבאָרגענער, אַ פאַרדעכטיקער, אַן אָנגעברוגזטער, רעט נישט מיט קיינעם, קוקט פון אונטערן שטערן, באַהאַלט זיך פון אַלעמען, פונקט ווי ער וואָלט אַלעמען חושד געווען. איך געדענק — באַ אַ טייל איז אַפילו געקומען אויפן זינען, אַז ער זאָל עפּעס נישט אָפּטון. ער איז געווען אַ זעלנער און האָט געמאַכט אַ היבשה גנבה; מען האָט אים געפּאַקט און ער האָט באַדאַרפט באַקומען

טויזנט שטעקנס און אַרעסטאַנטן־ראָטע. כדי צו דערווייטערן דעם מאָמענט פון דער שטראָף, ווי איך האָב שוין פריער דערמאָנט, זענען די אָנגעקלאָגטע טיילמאָל גרייט אָפּצוטון שרעקלעכע זאַכן: ערב דער שטראָף קען ער אַמאָל אַריינהאַקן אַ מעסער עמעצן פון די באַקאַנטע, אָדער גאָר זיין ברודער־אַרעסטאַנט. אַזוי־אַרום משפט מען אים אויפדאָסניי, די שטראָף ווערט אָפּגעלייגט אויף אַ וואָסערע צוויי חדשים און זיין ציל ווערט דערגרייכט. מילא, וואָס אַרט עס אים, וואָס אין אַ צוויי חדשים אַרום וועט מען אים צוויי־פאַך, דריי־פאַך האַרבער באַשטראָפן? אבי איצט נאָר דערווייטערן די דאָזיקע שרעקלעכע מינוט כאָטש אויף עטלעכע טעג, און נאָכדעם מעג שוין זיין וואָס עס וויל — אַזוי ווייט ווערט טיילמאָל געפאַלן דער מוט בײַ די דאָזיקע אומגליקלעכע מענטשן. בײַ אונדז האָבן שוין אַנדערע געמורמלט צווישן זיך, אַז מען דאַרף זיך היטן פאַר אים; אַזאַ איינער קען נאָך אַוודאי עמעצן שעכטן בײַנאַכט. איבעריקנס, האָט מען בלויז אַזוי גע־שמועסט, אָבער קיין שום באַזונדערע פאָרזיכט־מיטלען האָט מען נישט אָנגענומען, אַפילו די יעניקע, וואָס האָבן געהאַט זייערע בעטלעך לעבן אים. זיי האָבן, איבעריקנס, געזען, ווי ער רייבט זיך אָן די אויגן אַלע נאַכט מיט קאַלעך פון דער וואַנט און מיט נאָך עפּעס אַנדערש, אַז די אויגן זאָלן צומאָרגנס זיין ווידער־אַמאָל רויט. צולעצט, האָט אים דער הויפּט־דאָקטאָר געדראָט מיט וויי־פעדים *). בײַ אַן איינגעשפּאַרטער אויגנקראַנקהייט, וועלכע געדויערט לאַנג, און ווען אַלע מעדיצינישע מיטלען זענען שוין

*) דאָס איז זייער אַ פּײַנלעכע אָפּעראַציע: עטלעכע פעדים אָדער אַ דינע לענטע ווערט מיט אַ נאָדל אַדורכגעפירט אונטער דער הויט. דער צוועק פון דער דאָזיקער אָפּעראַציע: אַרויסרופן שטענדיקע שווערע ווייטיקן און אייטער אין אַ באַשטימטן אָרט פון קערפּער און אַזוי־אַרום אָפּציִען אָדער אָפּשוואַכן די אָנצינדונג אָדער דעם בלוטצופלוס אין אַן אַנדער נאָענטן וויכטיקן אָרגאַן. דער איבערזעצער.

אויסגעפּרוּווט געוואָרן, צו ראַטעווען ד׳י ראיה, באַשליסן זיך די דאָקטוירים. אויף אַ שטאַרקן און פּיינלעכן מיטל: זיי מאַכן דעם קראַנקן ווייפּעדים, ווי מען טוט עס מיט פערד. אָבער דער בידנער אַרעסטאַנט האָט אויך דאָ נישט איינגעוויליגט געזונט צו ווערן. וואָס פאַר אַן איינגעשפּאַרטער כאַראַקטער דאָס איז געווען, אפשר גאָר אַ משוגענער, ווארום די ווייפּעדים זיינען אַפילו נישט געווען אַזוי פּיינלעך, ווי די שטעקנס, דאָך אָבער האָבן זיי פאַרשאַפט גענוג יסורים. דעם קראַנקן נעמט מען אָן מיט דער האַנט די הויט פון הינטן, אויפן האַלדז, וויפיל מען קען נאָר אָנעמען, און מען שטעכט דורך אָט דאָס גאַנצע אָנגענומענע לייב מיט אַ מעסער, פון וואָס עס ווערט אַ ברייטע און לאַנגע ווונד איבער דער גאַנצער פּאַטילניצע; דורך דער ווונד ציט מען אַדורך אַ לייוונטענע לענטע, וואָס איז גענוג ברייט, כמעט ווי אַ פינגער; דערנאָך דרייט מען איבער, יעדן טאָג, אין אַ באַשטימטער שעה דאָס לענטעלע אין דער ווונד, אַזוי ווי מען וואָלט זי אויפדאָסניי אויפגעשניטן, כדי זי זאָל שטענדיק אייטערן און זיך נישט פאַרהיילן. דער בידנער אַרעסטאַנט האָט, איבעריקנס, מיט גרויס עקשנות, עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד אויסגעהאַלטן אויך די דאָזיקע גיהנם־יסורים, און ערשט צולעצט האָט ער איינגעוויליגט זיך אויסצושרייבן. זיינע אויגן זענען אין איין טאָג צייט אינגאַנצן געזונט געוואָרן, און באַלד ווי זיין האַלדז האָט זיך פאַרהיילט, איז ער אַוועק אויף דער הויפּטוואַך, צו באַקומען סאַמע אויף צומאָרגנס די טויזנט שטעקנס.

געוויס, די מינוט ערב דער שטראָף איז אַ שווערע, אַזוי ווייט אַ שווערע, אַז איך וועל אפשר זינדיקן, ווען איך וועל אָנרופן די דאָזיקע שרעק קליינמוטיקייט און פחדנות. הייסט עס טאַקע, אַז ס׳איז שווער, ווען מען איז גרייט זיך אונטערצוואַרפן אַ צווייפאַכער און דרייפאַכער שטראָף, אַבי זי זאָל נאָר איצט

נישט אויסגעפירט ווערן. איך האָב, איבעריקנס, אויך דערמאָנט די יעניקע, וועלכע האָבן זיך אַליין געבעטן, מען זאָל זיי וואָס גיכער אויסשרייבן, בשעת די פּלייצע איז זיי נאָך נישט פאַר־היילט געוואָרן פון די ערשטע שטעקנס: זיי האָבן געוואָלט אי־בערקומען די איבעריקע קלעפּ און אַזויאַרום זיך אַנטגילטיק באַפרייען פונם רשות פון געריכט. און דאָס אויפהאַלטן זיך אין דער הויפטוואַך, אין רשות פון געריכט, איז, נאַטירלעך, פאַר פיל אומפּאַרגלייכלעך ערגער, ווי די קאַטאָרגע. אָבער אויסער דעם חילוק פון די טעמפּעראַמענטן, שפּילט אויך אַ גרויסע ראָלע אין דער אַנטשלאָסנקייט און אומדערשראָקנקייט פון אַנדערע — די איינגעוואָרצלטע געוווינהייט צו קלעפּ און שטראָף. דער, וואָס איז אַסך מאָל געשלאָגן געוואָרן, ווערט עפּעס שטאַרקער סיי מיטן גייסט און סיי מיט דער פּלייצע, און קוקט, סוף־כל־סוף, סקעפּטיש אויף דער שטראָף, כמעט ווי אויף אַ קליינער אומבאַ־קוועמלעכקייט, און האָט שוין פאַר איר נישט קיין מורא. בכלל גערעט, איז דאָס ריכטיק. איין אַרעסטאַנטל אונדזערס, פון דער באַזונדערער אָפּטיילונג, אַ געטויפטער קאַלמיק, אַלעקסאַנדער אָדער אַלעקסאַנדרע, ווי מ׳האָט אים באַ אונדז גערופן, אַ מאָדנער יונג, אַ דריי־קאָפּ, וואָס ווייס נישט פון כּחד און גלייכצייטיק אויך זייער אַ גוטמוטיקער, האָט מיר דערציילט, ווי אַזוי ער איז אי־בערגעקומען זיינע פיר טויזנט; ער האָט דערציילט מיט געלעכ־טער און שפּאַס, נאָר דאָ טאַקע האָט ער זיך זייער ערנסט גע־שוואָרן, אַז ווען ער, אַ שטייגער, וואָלט סאַמע פון דער קינדהייט אָן, פון זיינע ערשטע צאַרטע קינדעריאָרן, נישט אויסגעוואָקסן אונטערן קאַנטשיק, פון וועלכן עס זיינען בוכשטעבלעך נישט אַראָפּגעגאַנגען די קאַרבן פון דער פּלייצע צייט ער לעבט, וואָלט ער פאַר קיין פאַל נישט איבערגעטראָגן די פיר טויזנט. דערציילנדיק, האָט ער אזוי ווי געבענטשט די דאָזיקע דערציונג

אונטערן קאַנטשיק. „מען האט מיך כסדר געשלאָגן, אַלעקסאַנ־
דער פּעטראָוויטש, — האָט ער מיר אַ מאָל געזאָגט, זיצנדיק אויף
מיין געלעגער, פאַרנאַכט, פאַרן פייער, — פאַר אַלץ און אַלעם,
וואָס עס זאָל נישט געשען. מ׳האָט געשלאָגן אַ יאָר פּופצן כסדר
פון דעם סאַמע טאָג אָן, זינט איך האָב מיך אָנגעהויבן צו גע־
דענקען, און יעדן טאָג צוֹ עטלעכע מאָל. נישט געשלאָגן האָט
נאָר דער, וועמ עס האָט נישט געוואָלט, אַזוי, אַז איך בין שוין
סוף־כל־כּוף איינגעצאַנצן צוגעוווינט געוואָרן". ווי אַזוי ער איז
אַריינגעפאַלן צו די זעלנער, ווייס איך נישט; איבעריקנס, געדענק
איך נישט, אפשר האָט ער עס אויך דערציילט; דאָס איז געווען
אַ שטענדיקער פּליטהניק און אַ בראָדיאַגע. איך געדענק נאָר זיין
דערציילונג וועגן דעם, ווי אַזוי ער האָט זיך שרעקלעך גע־
שראָקן, ווען מ׳האָט אים פאַרמשפּט צו פיר טויזנט, פאַר דער־
הרגענען א נאַטשאַלניק. „איך האָב געוווּסט, אַז מען וועט מיך
שטרענג באַשטראָפן און אַז איך וועל אפשר שוין נישט דערלעבן
זיך אַרויסצוקריגן פון אונטער די שטעקנס, און כאָטש איך בין
געוווינט צו שמיץ, נאָר פאָרט אָבער פיר טויזנט שטעקנס, —
אַ קלייניקייט! און די גאַנצע נאַטשאַלסטווע איז נאָך דערצו
אַריינגעפאַלן אין גרויס גרימצאָרן! איך האָב געוווּסט, אויף
זיכער געוווּסט, אַז עס וועט אומזיסט נישט אַ דורך, איך וועל
נישט אויסהאַלטן; זיי וועלן מיך נישט אַרויסלאָזן פון אונטער די
שטעקנס. האָב איך מיך תּחילת געפּרוּווט צושמדן, אפשר טראַכט
איך, וועלן זיי מוחל זיין, און כאָטש די אונדזעריקע האָבן מיר
דאַמאָלס געזאָגט, אַז דערפון וועט גאָרנישט אַרויסקומען, זיי
וועלן נישט מוחל זיין, טראַכט איך מיר אָבער: פונדעסטוועגן
וועל איך מיך פּרוּוון, אויף אַ געשמדטן וועלן זיי מער רחמנות
האָבן. נו, האָט מען מיך טאַקע אינדערמאָמתן אָפּגעשמדט און
בשעתן הייליקן טויפן אַ נאָמען געגעבן אַלעקסאַנדער; נו, און די

שטעקנס זענען זיך פונדעסטוועגן פאַרבליבן שטעקנס; וואָלטן זיי כאָטש איינעם גמשענקט; איך האָב זיך אַזש באַליידיקט. טראַכט איך מיר טאַקע: וואַרט, איך וועל אייך אַלעמען רעכט אָנפּייפן. און וואָס־זשע מיינט איר, אַלעקסאַנדער פּעטראָוויטש, איך האָב זיי טאַקע אָנגעפּייפט! איך האָב זייער גוט געקענט מאַכן אַן אָנ־שטעל פון אַ טויטן, דאָס הייסט נישט אינגאַנצן אַ טויטער, נאָר אָט־אָט לויפט אַרויס די נשמה פון גוף. האָט מען מיך אַוועקגע־פירט; קלאַפּט מען די ערשטע טויזנט: בריט, שריי איך. קלאַפּט מען די צווייטע טויזנט, נו, טראַכט איך, מיין סוף איז שוין גע־קומען. פון זינען האָט מען מיך גאָר אַרויסגעשלאָגן; די פיס ברעכן זיך אונטער; בין איך אַנידערגעפאַלן אויף דער ערד: די אויגן זיינען מיר געוואָרן טויט, דאָס פנים בלאָ, נישטאָ קיין אָטעם, אויף די ליפן אַ שוים. צוגעגאַנגען דער דאָקטאָר: באַלד, זאָגט ער, וועט ער שטאַרבן. האָט מען מיך אַוועקגעטראָגן אין שפיטאָל, בין איך באַלד לעבעדיק געוואָרן. אַזוי האָט מען מיך נאָכדעם נאָך צוויי מאָל אַרויסגעפירט, און מען האָט שוין געבעכט אויף מיר, שוין שטאַרק געבעסט אויף מיר, אָבער איך האָב זיי נאָך צוויי מאָל אָנגעפּייפט. באַלד ווי איך בין נאָר אַריבערגעקומען די דריטע טויזנט, בין איך שוין אַ געחלשטער, און אַז עס האָט געהאַלטן באַ דער פערטער, איז יעדער קלאַפּ אַזוי ווי מיט אַ מעסער אַדורכגעגאַנגען איבערן האַרץ; יעדער קלאַפּ איז פאַר דריי קלעפּ באַשטאַנען, אַזוי שטאַרק האָבן זיי געשלאָגן! זיי האָבן געפייערט אויף מיר פון רציחה. אָט דער דאָזיקער קאַרג־געציילטער לעצטער טויזנט, (ס׳זאָל אים...) איז פאַר אַלע ערשטע דריי באַשטאַנען, און ווען איך וואָלט נישט געשטאָרבן פאַרן סאַמע סוף (ז.ינגאַנצן נאָך אַ צוויי הונדערט שטעקנס געבליבן), וואָלטן זיי מיך דאָ טאַקע געווען דערהרגעט אויף טויט. נו, האָב איך מיך אָבער אויך נישט געלאָזט שפּייען

אין קאַשע: איך האָב זיי ווידעראַמאָל אָנגעפּייפּט און ווידער אַמאָל געחלשט; האָט מען ווידער געגלויבט. און ווי טאַקע זאָל מען נישט גלויבן, אַז דער דאָקטאָר גלויבט, און כאָטש זיי האָבן געשלאָגן מיט גרויס גרימצאָרן, אַזוי געשלאָגן, אַז אַן אַנדערש מאָל האַלט מען לייכטער אויס צוויי טויזנט, האָט מען מיך דאָך באַ די לעצטע צוויי הונדערט נישט דערהרגעט, ניין, נישט דער-הרגעט, אַ מכּה. און פאַרוואָס נישט דערהרגעט? אַלץ טאַקע דערפאַר, וואָס איך בין פון קינדווייז אָן געוואַקסן אונטערן קאַנ-טשיק. דערפאַר טאַקע לעב איך נאָך היינט אויך. אָך, האָט מען מיך געשלאָגן, האָט מען מיך געשלאָגן אין מיין לעבן!" האָט ער צוגעגעבן צום סוף פון דער דערציילונג, ווי אין אַ טרויעריקן ישוב הדעת, פּונקט ווי ער וואָלט זיך באַמיט צו דערמאַנען און צו באַחשבונען וויפיל מאָל, אַ שטייגער, מ'האָט אים געשלאָגן. „אָבער ניין, — האָט ער צוגעגעבן און איבערגעריסן דאָס קורצע שווייגן, — מען קען גאָרנישט באַרעכענען, וויפיל מ'האָט גע-שלאָגן; ווו באַרעכענען! עס וועט גאָר אַזאַ חשבון נישט זיין". ער האָט אַ קוק געטון אויף מיר און האָט זיך צעלאַכט, אָבער אַזוי גוטמוטיק, אַז איך האָב אויך געמוזט אַ שמייכל טון אים אַלס ענטפער. „ווייסט איר, אַלעקסאַנדער פּעטראָוויטש, אַפילו איצט, אַז איך זע ביינאַכט אַ חלום, איז עס נישט אַנדערש, ווי מען שלאָגט מיך; קיין אנדערע חלומות האָב איך נישט". ער האָט, ווירקלעך, עפּטער געשריגן באַנאַכט, און שרייען פלעגט ער הויך, אויפן קול, אַזוי, אַז די אַרעסטאַנטן פלעגן אים באַלד אויפ-וועקן מיט שטורכעס: „נו, וואָס שרייסטו, שד איינער!" געווען איז ער אַ געזונטער חברהמאַן פון אַ יאָר פינף און פערציק, הויך געוואַקסן, אַרירעוודיקער און אַ פריילעכער, מיט אַלעמען גוט געלעבט, און הגם ער האָט זייער ליב געהאַט צו לקחנען און האָט זייער אָפט געכאַפּט קלעפּ דערפאַר, דאָך אָבער ווער האָט

באַ אונדז נישט געגנבעט, און וואָס איז באַ אונדז דען פּאַר נישט געשלאָגן געוואָרן?

איך וועל נאָר מוסיף זיין איין זאַך צו דעם: איך האָב שטענדיק באַוואונדערט די אומגעוועלעכע מוטיקייט, די נישט-בייזקייט, מיט וועלכער עס האָבן דערציילט די אַלע געשלאָגענע וועגן דעם, ווי אַזוי מ׳האָט זיי געשלאָגן, און וועגן די יעניקע, וואָס האָבן זיי געשלאָגן. עפּעטער האָט זיך אַפילו דער מינדסטער סימן פון בייזקייט אָדער שנאה נישט געשפּירט אין אַזאַ מין דערציילונג, פון וועלכער באַ מיר האָט זיך צייטנווייז אויפגעהויבן דאָס האַרץ און האָט אָנגעהייבן שטאַרק און פעסט צו קלאַפּן. און זיי פלעגן דערציילן און לאַכן, ווי קינדער. אָט האָט מיר מ—צקי, אַ שטייגער, דערציילט וועגן זיין שטראָף; ער האָט נישט געהערט צום אַדל און איז אַדורכגעגאַנגען פינף הונדערט. איך האָב זיך דערוווסט וועגן דעם פון אַנדערע און האָב אים געפרעגט: צי איז דאָס אמת, און ווי אַזוי איז דאָס געווען? ער האָט עפּעס קורץ געענטפערט, ווי מיט עפּעס אַן אינעווייניקסטן ווייטאָג, פונקט ווי ער וואָלט זיך באַמיט נישט צו קוקן אויף מיר, און זיין פּנים האָט זיך פאַרויטלט; אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער אַ קוק געטון אויף מיר, און אין זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט א פייער פון שנאה, און די ליפּן האָבן געציטערט פון גרימצאָרן. איך האָב דערפילט, אַז ער האָט קיינמאָל נישט געקאָנט פאַרגעסן דאָס בלעטל פון זיין עבר. אָבער אונדזערע האָבן, כמעט אַלע (איך בין נישט ערוב, אַז ס׳זאָלן נישט זיין קיין אויסנאַמען), געקוקט אויף דעם גאָר אַנדערש. עס קען נישט זיין, האָב איך טיילמאָל געטראַכט, אַז זיי זאָלן זיך האַלטן לחלוטין פאַר שולדיקע און האָבן פאַרדינט די שטראָף, באַזונדערס, ווען זיי זיינען באַגאַנגען אַ פאַרברעכן נישט קעגן די אייגענע, נאָר קעגן דער נאַטשאַלסטווע. דאָס רוב פון זיי האָט

זיך לגמרי נישט באַשולדיקט. איך האָב שוין געזאָגט, אַז קיין געוויסן־יסורים האָב איך נישט באַמערקט, אַפילו אין די פאַלן, ווען דאָס פאַרברעכן איז באַגאַנגען געוואָרן קעגן דער אייגענער געזעלשאַפט. וועגן די פאַרברעכנס קעגן דער נאַטשאַלסטווע איז דאָך אודאי נישטאָ וואָס צו ריידן. טיילמאָל האָט מיר אויסגע־וויזן, אַז אין אָט דעם לעצטן פאַל איז געלעגן אַן אייגענער, אַזוי צו זאָגן, עפּעס אַ פּראַקטישער אָדער, בעסער, פּאַקטישער בליק אויף דער זאַך. מ׳האָט גענומען אין אַכט דעם גורל, די אומבאַ־זיגלעכקייט פון די פאַקטן און נישט ווייל ס׳איז אַרומגעטראַכט געוואָרן פיל־וויניק, נאָר סתם אַזוי, אומבאַוווסטזיניק, ווי עפּעס אַן אמונה־זאַך. דער אַרעסטאַנט, אַ שטייגער, הגם ער איז שטענ־דיק גענייגט צו פילן זיך גערעכט אין פאַרברעכנס קעגן דער נאַטשאַלסטווע, אַזוי, אַז אַפילו די פראַגע וועגן דעם האָט פאַר אים קיין שום זין נישט, פאַרשטייט דאָך פּראַקטיש, אַז די נאַ־טשאַלסטווע קוקט אויף זיין פאַרברעכן גאָר מיט אַן אַנדער אויג, און דעריבער, הייסט עס, דאַרף ער באַשטראָפט ווערן און פאַר־טיק. דאָס איז אַ קעגנזייטיקער קאַמף. דער פאַרברעכער ווייס און צווייפלט נישט, אַז ער איז באַפרייט געוואָרן דורכן געריכט פון זיין אייגענער סביבה פון זיין פשוטן פאָלק, וואָס וועט אים קיינמאָל — און ער ווייס עס טאַקע זייער גוט — אַנטגילטיק נישט פאַרמשפטן, און על־פּי־רוב אַפילו אינגאַנצן באַפרייען, אַבי זיין חטא זאָל נאָר זיין נישט קעגן אייגענע, קעגן ברידער, קעגן זיין אייגענעם לייבלעכן פאָלק. זיין געוויסן איז רויק, און מיטן געוויסן איז ער אי שטאַרק אי ער פאַרלירט זיך נישט מאָראַליש, און דאָס איז דער עיקר. ער וואָלט אַזוי, ווי געפילט, אַז ס׳איז דאָ אויף וואָס זיך אָנצושפּאַרן, און דעריבער טראָגט ער נישט קיין שנאה, און נעמט אָן דאָס, וואָס געשיט מיט אים, פאַר אַן אומפאַרמיידלעכן פאַקט, וועלכער האָט זיך נישט מיט אים אָנגע־

אָנגעהייבן און וועט זיך אויך מיט אים נישט ענדיקן, און לאַנגלאַנג נאָך וועט ער זיך ציען אין דעם איינמאָל אויפגעהויבענעם פּאַסיון, אָבער פּאַרשטענען קאַמף. וואָסער זעלנער האָט עס פּערזענלעך פיינט דעם טערק, ווען ער האַלט מיט אים מלחמה; אָבער דער טערק שניידט אים דאָך און שטעכט אים און שיסט אין אים. איבעריקנס, נישט אַלע דערציילונגען האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט קאַלטבלוטיקייט און גלייכגילטיקייט. ווען דעם פּאָרוטשיק זשערעביאַטניקאָוו, אַ שטייגער, האָט מען אַפילו פאַרציילט מיט כעס, הגם נישט מיט גרויס כעס. מיט דעם דאָזיקן פּאָרוטשיק זשערעביאַטניקאָוו האָב איך זיך באַקענט, נאַטירלעך, פון אַרעסטאַנטישע מעשיות. נאָכדעם האָב איך אים אַמאָל געזען אויך אין דער נאַטור, בשעת ער האָט געהאַלטן באַ אונדז די וואַך. דאָס איז געווען אַ מענטש באַ אַ יאָר דרייסיק, אַ הויכער, אַ דיקער, אַ פעטלייביקער, מיט רויטע באַקן, פאַרגאָסן מיט פעטס, מיט ווייסע ציין און מיט אַ נאָזדריעווישן *) הילכיקן געלעכטער. פון זיין פּנים איז קענטיק געווען, אַז דאָס איז דער סאַמע נישט באַרעכנטסטער מענטש אויף דער וועלט. ער האָט ליידנשאַפטלעך ליב געהאַט צו שמייסן און צו באַשטראָפן מיט שטעקנס, ווען ער פלעגט באַשטימט ווערן פאַרן עקזעקוטאָר. איך אייל מיך צוצוגעבן, אַז איך האָב שוין דאַמאָלס געקוקט אויפן פּאָרוטשיק זשערעביאַטניקאָוו, ווי אויף אַ בעל-מום אַפילו צווישן זיינע אייגענע, און אַזוי האָבן געקוקט אויף אים אויך די אַרעסטאַנטן. גאָר אַמאָל, ס'פאַרשטייט זיך, אין יענעם נישט לאַנגאָנעדיקן אַמאָל, וועגן וועלכן „די לעגענדע איז נאָך פריש, נאָר עס גלויבט זיך קוים", זענען, אויסער זשערעביאַטניקאָוון, אויך געווען אַזעלכע עקזעקוטאָרן, וואָס האָבן ליב געהאַט אויסצופירן זייער זאַך מיט

*) נאָזדריאָוו — אַ העלד פון ג. גאָגאָלס אַ ווערק.

ברעָן און מיט פּלייס. על־פּי־רוב אָבער איז עס פּאָרגעקומען נאַיוו און אָן אַ באַזונדער חשק. דער פּאָרוטשיק אָבער איז געווען דער ראַבינירטסטער מפונק אין דעם אויספּירונגס־געביט. ער האָט ליב געהאַט, ער האָט לײדנשאַפטלעך ליב געהאַט די אויספּירונגס־קונסט, און ליב געהאַט בלויז לשם קונסט. ער האָט געהאַט גרויס תענוג פון דער דאָזיקער קונסט און, ווי דער פּאַטריציער פון די צייטן פון דער רוימישער אימפּעריע, וועלכער האָט פאַרלאָרן די כוחות און איז אָפּגעקראָכן געוואָרן אין זיינע תענוגים, האָט זשערעביאַטניקאָוו אַרויסגעפונען פאַרשידענע נייע פאַרפיינערטע מיטלען, פאַרשידענע אומנאַטירלעכקייטן, כדי פיל עס איז צו באַוועגן און מיט הנאה אַ קיצל צו טון זיין פאַרגאָס, די נשמה מיט פּעטס. אָט פירט מען אַרויס אַן אַרעסטאַנט צו דער באַשטראָפונג; זשערעביאַטניקאָוו איז דער עקזעקוטאָר; בלויז איין בליק אויף דער לאַנגער שורה מענטשן מיט דיקע שטעקנס באַגייסטערט אים שוין. אַ צופרידענער מיט זיך, גייט ער אַרום די זעלנער־שורות און טענהט איין שטאַרק, אַז יעדערער זאָל אויספירן זיין זאַך מיט ברען, מיט יושר, ווען נישט... אָבער די זעלנער האָבן שוין געוווסט, וואָס עס באַטייט דאָס דאָזיקע ווען נישט. נאָר אָט ברענגט מען צופירן דעם פאַרברעכער אַליין, און אויב ער איז נאָך ביז אַהער נישט געווען באַקאַנט מיט זשערעביאַטניקאָוון, אויב ער האָט נאָך נישט געהערט די אַלע מעשיות וועגן אים, האָט יענער מיט אים אָפּגעשפּילט אַזאַ מין שפּאַס, אַ שטייגער. (עס פאַרשטייט זיך, אַז דאָס איז איינס פון די הונדערטער שפּיצלעך; דער פּאָרוטשיק איז ממש געווען אומדערשעפּלעך אין דערפינדונגען). יעדער אַרעסטאַנט, בשעת מען טוט אים אויס נאַקעט און די הענט בינדט מען אים צו צו די קאָלבעס פון די ביקסן, אויף וועלכע עס שלעפּן אים דערנאָך די אונטער־אָפיצירן איבער דער גאַנצער גרינער גאַס, — יעדער

אַרעסטאַנט האַלט זיך ביי דעם אַלגעמיינעם מנהג, און אין דער דאָזיקער מינוט הייבט ער תמיד אָן מיט אַ געיאָמער און תחנונים צו בעטן באַם עקזעקוטאָר, ער זאָל אים שוואַכער באַשטראָפן און נישט פאַרגרעסערן איבעריקס שטרענג די שטראָף: „וואַשע בלאַגאָראָדיע — שרייט דער אומגליקלעכער — דערבאַרעמט אייך, ווי אַ ליבלעכער פאָטער, לאָזט מיך אייביק גאָט בעטן פאַר אייך, ברענגט מיך נישט אום, האָט רחמנות!" זשערעביאַטניקאָוו האָט טאַקע בלויז געוואַרט דערויף. ער האָט תיכּף אָפּגעהאַלטן די צערעמאָניע און מיט אַ רחמנות-פּנים פאַרבונדן אַ שמועס מיטן אַרעסטאַנט:

— מיין ליבער פריינט, — זאָגט ער, — וואָס-זשע זאָל איך טון מיט דיר? נישט איך באַשטראָף דאָך, דאָס געזעץ!

— וואַשע בלאַגאָראָדיע, אַלץ איז דאָך אין אייערע הענט, האָט רחמנות!

— און דו מיינסט, אַז איך האָב נישט קיין רחמנות? דו מיינסט, אַז איך האָב הנאה צו קוקן, ווי מען וועט דיך שלאָגן? איך בין דאָך אויך אַ מענטש! בין איך אַ מענטש, צי נישט, ווי מיינסטו?

— אַוודאי, וואַשע בלאַגאָראָדיע, אַלע ווייסן דאָך; איר זענט דער פאָטער, מיר די קינדער. דערבאַרעמט אייך איבער מיר, ווי אַן אייגענער פאָטער! — שרייט דער אַרעסטאַנט, און הייבט שוין אָן אַ ביסל צו האָפן.

— יאָ מיין ליבער פריינט, באַדאַכט דיך נאָר אַליין; דו האָסט דאָך שכל צו פאַרשטיין: איך ווייס דאָך אַליין אויך, אַז על-פּי-מענטשלעכקייט דאַרף איך אַפילו אויף דיר, וואָס דו ביזט אַ פאַרברעכער, קוקן מיט חסד און רחמנות.

— אַן אמת, אַן אמת באַוויליקט איר, וואַשע בלאַגאָראָדיע, צו זאָגן!

— יאָ, קוקן מיט חסד, ווי זינדיק דו זאָלסט נישט זיין, אָבער נישט איך בין דאָ דער מאַכער, נאָר דאָס געזעץ! באַדאַכט דיך נאָר! איך דין דאָך גאָט און דעם פאָטערלאַנד; איך נעם דאָך אַ שווערע עבירה אויף זיך, ווען איך וועל שוואַכער מאַכן דאָס געזעץ, באַדאַכט דיך נאָר וועגן דעם!

— וואַשע בלאַגאָראָדיע!

— נו, מילא! זאָל שוין זיין אַזוי, פאַר דיינטוועגן! איך ווייס, אַז איך טו אַן עבירה, אָבער זאָל שוין זיין אַזוי... דאָס מאָל וועל איך מיך מרחם זיין אויף דיר, איך וועל דיך לייכט באַשטראָפן. נו, און וואָס וועט אָבער זיין, ווען איך וועל דיר דערמיט גאָר שאָדן! נו, אָט נעם איך און בין מיך מרחם אויף דיר — איך באַשטראָף דיך לייכט, און דו וועסט זיך דערוויילן קלערן, אַז אַ צווייטן מאָל וועט אויך זיין דאָס אייגענע, און וועסט ווידעראַמאָל באַגיין אַ פאַרברעכן, טאָ וואָס וועט דאַמאָלס זיין? דאָס נעם איך דאָך אויף מיין נשמה...

— וואַשע בלאַגאָראָדיע! אַ צענטן וועל איך שוין פאַרזאָגן! אָט ווי פאַר גאָט אַליין...

— נו, שוין גוט, גוט! און דו וועסט מיר שווערן, אַז דו וועסט זיך אויך ווייטער גוט אויפפירן?

— זאָל מיך גאָט דאָ איינשלאָגן אויפן אָרט, זאָל מען מיך אויף יענער וועלט...

— שווער זיך נישט, מען טאָר נישט. איך וועל דיר גלויבן אויפן וואָרט, דו גיסט דיין וואָרט?

— וואַשע בלאַגאָראָדיע!!!

— נו, טאָ הער זשע, איך וועל מיך מרחם זיין אויף דיר בלויז צוליב דיינע יתומדיקע טרערן. דו ביזט א יתום?

— אַ יתום, וואַשע בלאַגאָראָדיע, עלנד ווי אַ שטיין, אָן אַ טאַטן, אָן אַ מאַמען...

— נו, זאָל שוין זיין צוליב דיינע יתומדיקע טרערן, אָבער געדענק, — דאָס לעצטע מאָל... פּירט אים, — גיט ער צו מיט אַזא ווייכהאַרציקער שטימע, אַז דער אַרעסטאַנט ווייסט שוין אַפילו נישט מיט וואָס פאַרא תפילות גאָט צו בעטן פאַר דעם דאָזיקן בעל-חסד. נאָר אָט האָט זיך געריסן די שרעקלעכע פּראָצעסיע, מ'האָט אים אַוועקגעפירט.

די פויק האָט אָנגעהויבן צו הילכן, די ערשטע שטעקנס האָבן זיך פאַרמאָסטן... „קאַטעווע אים! — שרייט שוין זשערעביאַטניקאָוו הויך אויפן קול. — ברען אים! שנייד, שנייד! בראָט אים! נאָך! נאָך! שטאַרקער, דעם יתום, שטאַרקער, דעם רמאי! האַק אים, האַק!" און די סאָלדאַטן האַקן מיטן גאַנצן כוח, פונקען שיטן זיך פון די אויגן באַ דעם בידנעם אַרעסטאַנט; הייבט ער אָן צו שרייען, און זשערעביאַטניקאָוו לויפט אים נאָך איבערן פראָנט און לאַכט, לאַכט, צוגיסט זיך, שפּאַרט אונטער די זייטן מיט די הענט פאַר געלעכטער, און קען זיך אַפילו נישט אויסגלייכן, אַזוי, אַז עס נעמט אָן צולעצט אַ רחמנות אויף אים, דעם בידנעם, נעבעך, און צופרידן איז ער, און קאָמיש צום לאַכן איז ער, און בלויז זעלטן רייסט זיך איבער זיין הילכיק, געזונט, דונער-געלעכטער, און עס הערט זיך ווידעראַמאָל: שנייד אים, שנייד! פאַרגיס אים מיט פייער, דעם רמאי, פאַרגיס אים מיט פייער, דעם יתום!..

און אָט וואָס נאָך פאַר אַ וואַריאַציעס ער האָט צוגעטראַכט. פירט מען אַרויס אַן אַרעסטאַנט צו דער באַשטראָפונג, הייבט ער אָן צו בעטן מיט תחנונים. דאָס מאָל אָבער מאַכט זשערעביאַטניקאָוו נישט קיין אָנשטעל און קיין תנועות, און ווערט גאָר אָפנהערציק:

— ווייסטו וואָס, מיין ליבער, — זאָגט ער, — איך וועל דיך גאָר באַשטראָפן ווי געהעריק, ווייל דו ביזט דאָס ווערט.

נאָר אָט וואָס איך וועל אפשר טון פאַר דיינעטוועגן: איך וועל דיך נישט צובינדן צו די קאָלבעס. דו וועסט זיך אַליין גיין, אָבער אויף אַ נייעם שטייגער. לויף, וויפל כוח דו האָסט, דורכן גאַנצן פראָנט! דאָ וועט אַפילו יעדער שטעקן אַ קלאַפּ טון, אָבער עס וועט דאָך זיין שנעלער, ווי מיינסטו? ווילסטו פּרוּוון?

דער אַרעסטאַנט הערט און קווענקלט זיך; ער האָט נישט קיין צוטרוי און פאַרטראַכט זיך: „נו, מילא, — טראַכט ער זיך, — און אפשר וועט טאַקע אינדעראמתן לייכטער זיין; איך וועל מיר אַדורכלויפן מיט אַלע כוחות, און אַזויאַרום פאַרקירצן די יסורים, און אפשר וועט נישט יעדער שטעקן טרעפן".

— גוט, וואַשע בלאַגאָראָדיע, איך בין מסכים.

— נו, און איך בין אויך מסכים, קאַטעווע! געדענקט זשע, נישט געגענעצט! — שרייט ער צו די סאָלדאַטן, וויסנדיק בעת מעשה, אַז קיין איין שטעקן וועט נישט גיין לאיבוד אויף דער שולדיקער פּלייצע. דער סאָלדאַט, וואָס מאַכט אַ פעלער, ווייס אויך זייער גוט, מיט וואָס דאָס שמעקט. דער אַרעסטאַנט לאָזט זיך לויפן מיט אַלע כוחות איבער דער „גרינער גאַס", אָבער ער באַוויזט נישט, נאַטירלעך, אַדורכצולויפן אַ פופצן רייען: די שטעקנס נעמען זיך שיטן אויף זיין פּלייצע מיטאַמאָל, פלוצלינג, ווי די פויקנקלעפּ, ווי אַ בליץ, און דער בידנער אַרעסטאַנט פאַלט אַנידער מיט געשריי, ווי אַן אונטערגעהאַקטער, ווי גע-טראָפן פון אַ קויל. — „ניין, וואַשע בלאַגאָראָדיע, בעסער שוין מיטן זאַקאָן", זאָגט ער, און הייבט זיך אויף לאַנגזאַם פון דער ערד אַ בלאַסער און אַן איבערגעשראָקענער. אָבער זשערעביאַט-ניקאָוו, וועלכער האָט פריער געוווּסט דאָס דאָזיקע שפּיצל און זיין פועל-יוצא, לאַכט, צוגיסט זיך לאַכנדיק. אָבער מען קען

דאָך נישט באַשרייבן די אַלע פּאַרוויילונגען זיינע און דאָס אַלץ, וואָס מען פּלעגט וועגן אים דערציילן ביי אונדז.

אַ ביסל אויף אַן אַנדער אופן, אין אַן אַנדער טאָן און גייסט, פּלעגט מען באַ אונדז דערציילן וועגן אַ פּאָרוטשיק סמעקאַלאָוו, וואָס האָט פאַרנומען דעם אָרט פון אַ קאָמאַנדיר באַ אונדזער טורמע, איידער נאָך עס איז באַשטימט געוואָרן אונדזער פּלאַץ־מאַיאָר אויף דעם דאָזיקן אָרט. וועגן זשערעביאַטניקאָוון האָט מען אַפילו דערציילט גאַנץ גלייכגילטיק, אָן אַ באַזונדער בייזקייט, דאָך אָבער האָט מען נישט אָנגעקוואָלן פון זיינע העלדישע מעשים, מ׳האָט אים נישט גערימט, און קענטיק, אַז מ׳האָט גע־פילט צו זיי אַן עקל. אין דער פאַראַכטונג צו אים איז אַפילו געלעגן אַ מין שטאָלץ. אָבער דעם פּאָרוטשיק סמעקאַלאָוו האָט מען באַ אונדז דערמאָנט מיט שמחה און הנאה. די מעשה דער־פון איז דאָס, וואָס ער איז לגמרי נישט געווען להוט צו שמיץ; ער האָט להלוטין נישט געהאַט אין זיך דעם ריין זשערעביאַטני־קאָווישן עלעמענט. נאָר פונדעסטוועגן איז ער אויך געווען אַ בעלן אָפּצושמייסן; אָבער דערין ליגט טאַקע די גאַנצע קונץ, וואָס זיינע ריטער אַליין פלעגן באַ אונדז דערמאָנט ווערן מיט אַזאַ זיסער ליבשאַפט, — אַזוי האָט דער דאָזיקער מענטש געקאָנט צופרידנשטעלן די אַרעסטאַנטן! און מיט וואָס פאַרט? מיט וואָס האָט ער עס פאַרדינט אַזאַ מין פּאָפּולאַריטעט? אמת, דער עולם אונדזערער, ווי דאָס איז אפשר אויך דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק, איז מוכן ומזומן צו פאַרגעסן אַלע יסורים פאַר איין גוט וואָרט; איך רעד וועגן דעם, ווי וועגן אַ פאַקט, און וויל מיך גאָרנישט פאַנאַנדערקלייבן אין אים דאָסמאָל — נישט פון דער און נישט פון יענער זייט. עס איז גאָרנישט שווער געווען צופרידנצושטעלן דעם דאָזיקן עולם און צו ווערן באַ אים פּאָפּולער. אָבער דער פּאָרוטשיק סמעקאַלאָוו האָט זיך דערוואָרבן אַ באַזונדער

נאָמען—אַזוי, אַז אַפילו וועגן דעם, ווי אַזוי ער האָט געשמיסן, איז דערמאָנט געוואָרן כמעט מיט אַ זיסן תענוג. „מ׳דאַרף גאָר קיין טאַטע נישט״, זאָגן אַמאָל די אַרעסטאַנטן און זיפצן אַפילו אָפּ פאַר־גלייכנדיק לויט זייערע זכרונות דעם פריערדיקן צייטווייליקן נאַ־טשאַלניק, סמעקאַלאָוון, מיטן איצטיקן פּלאַץ־מאַיאָר. „אַ האַרצי־קער מענטש!״ — געוועזן איז ער אַ מענטש אַ פּשוטער, מעגלעך, אַפילו אויך אַ גוטער אויף זיין שטייגער. אָבער עס טרעפט דאָך אַמאָל, נישט בלויז אַ גוטער, נאָר אויך אַ גרויסמוטיקער מענטש צווישן די נאַטשאַלניקעס, און וואָס לאָזט אויס? — אַלע האָבן אים נישט ליב, און מען לאַכט פון אים פשוט. די מעשה דערפון איז דאָס, וואָס סמעקאַלאָוו האָט עפּעס דוקא געקאָנט אַזוי מאַכן, אַז אַלע בײַ אונדז האָבן אים אָנערקענט פאַר אַן אייגענעם מענטשן, און דאָס איז אַ גרויסע קונץ, אָדער ריכטיקער געזאָגט, אַ געבוירענע פעיקייט, וואָס איבער איר וועט זיך צומאָל נישט פאַרטראַכטן אַפילו דער יעניקער, וואָס באַזיצט זי. אַ מאָדנע זאַך, צווישן אָט דעם מין מענטשן זענען פאַראַן אַזעלכע, וואָס זענען לגמרי נישט קיין גוטע, און דאָך דערוואַרבן זיי זיך טיילמאָל אַ גרויסע פּאָפּולאַריטעט. זיי מיאוסן זיך נישט און איבלען זיך נישט פון די יעניקע, וואָס זענען זיי אונטערגעוואָרפן — אָט ווו עס ליגט, ווי מיר שיינט, די סיבה! מען זעט נישט בײַ זיי דאָס פּריצישע ווייסע הענטעלע און מען שפּירט פון זיי נישט דעם פּריצישן ריח; פאַראַן בײַ זיי עפּעס אַ באַזונדערער ריח פונם פּשוטן פאָלק, אַן איינגעבוירענער ריח, און גאָט מיינער, ווי פילבאַר איז דאָס פאָלק צו דעם דאָזיקן ריח! וואָס וואָלט עס נישט אָפּגעגעבן פאַר אים! דעם באַרימהאַרציקסטן מענטשן איז עס גרייט צו פאַרטוישן אַפילו אויפן סאַמע שטרענגסטן, אויב דער דאָזיקער שמעקט מיט זייער אייגענעם ריח. ווער שמועסט נאָך, ווען אָט דער מענטש מיטן דאָזיקן ריח איז, אַ חוץ אַלעמען, אויך באמת

אַ גוטמוטיקער מענטש, הגם אויך אויף זיין שטייגער? דאָ איז שוין גאָר פאַר אים קיין פרייז נישטאָ. דער פּאָרוטשיק סמעקאַ־לאָוו, ווי איך האָב שוין געזאָגט, האָט טיילמאָל גאַנץ האַרב באַ־שטראָפט, אָבער ער האָט עס עפּעס אַזוי געקאָנט מאַכן, אַז מ׳איז אויף אים נישט נאָר נישט בייז געווען, נאָר פונקט פאַרקערט, אַזוי, אַז אַפילו איצט, אין מיין צייט, ווען אַלץ איז שוין לאַנג אַריבער, דערמאָנט מען זיינע שטיק באַם שמייסן מיט געלעכ־טער און הנאה. איבעריקנס, האָט ער געהאַט גאַנץ ווייניק המצאות: ס׳האָט אים געפעלט קינסטלערישע פאַנטאַזיע. באמת געזאָגט, האָט ער פאַרמאָגט בלויז איין איינציקע המצאהלע, וואָס איז באַ אים אָנגעגאַנגען כמעט אַ גאַנץ יאָר צייט. נאָר, מעגלעך, אַז אָט דאָס המצאהלע האָט טאַקע אויסגענומען בלויז דערפאַר, ווייל עס איז געווען אַן איין־איינציקס. אַ סך תמימות איז געלעגן דערין. ברענגט מען, אַ שטייגער, אַ באַשולדיקטן אַרעסטאַנט, סמעקאַלאָוו אַליין גייט אַרויס צו דער באַשטראָפונג, גייט אַרויס מיט אַ שמייכעלע, מיט אַ שפּאַסעלע, און טאַקע דאָ אויפן אָרט פרעגט ער עפּעס באַ דעם באַשולדיקטן, פרעגט גאָר זייטיקע זאַכן, אַ שטייגער, וועגן זיינע פערזענלעכע, היימישע, אַרעסטאַנטישע ענינים, און מיינט גאָרנישט דערבאַ און מאַכט נישט קיין שום אָנשטעלעניש, נאָר סתם אַזוי, פּשוט — ווייל אים ווילט זיך באמת וויסן וועגן די זאַכן. ברענגט מען די ריטער און פאַר סמעקאַלאָוון אַ שטול; זעצט ער זיך אַנידער, פאַרויכערט אַפילו די לולקע. אַזאַ לאַנגע לולקע האָט ער געהאַט. הייבט אָן בעטן דער אַרעסטאַנט מיט תחנונים... „נו, געבוג, ברודער, לייג זיך אַנידער, וואָס ווערסטו דאָ...”, זאָגט סמעקאַלאָוו; זיפצט אָפּ דער אַרעסטאַנט און לייגט זיך. „נו, מיין ליבער, קענסטו אָט דאָס לידל אויף אויסנווייניק?” — „פאַרוואָס עפּעס נישט קענען, וואַשע בלאַגאָראָדיע, מיר זענען געטויפטע, פון קינדווייז אָן זיך

געלערנט". — „נו, טאָ זאָג!" דער אַרעסטאַנט ווייס שוין, וואָס ער דאַרף זאָגן, און ער ווייס פאָרויס, וואָס עס וועט זיין, אַשטייגער, באַם זאָגן, ווייל דאָס דאָזיקע המצאהלע האָט זיך שוין פריער אַמאָל דרייסיק מיט אַנדערע איבערגעחזרט. און סמעקאַלאָוו אַליין ווייס אויך, אַז דער אַרעסטאַנט ווייס דאָס; ער ווייס אויך, אַז אַפילו די סאָלדאַטן וועלכע שטייען מיט אויפגעהויבענע ריטער איבער דעם ליגנדיקן קרבן, האָבן זיך שוין געננוג אָנגעהערט וועגן דעם דאָזיקן המצאהלע, און פונדעסטוועגן חזרט ער עס איבער ווידעראַמאָל, — אַזוי איז עס אים איינמאָל פאַר אַלעמאָל געפעלן געוואָרן אויף אייביק, מסתמא דערפאַר טאַקע, ווייל ער האָט עס אַליין געשאַפן, צוליב דער ליטעראַרישער אייגנליבע. דער אַרעסטאַנט הייבט אָן צו זאָגן, די מענטשן מיט די ריטער וואַרטן, און סמעקאַלאָוו בייגט זיך אַפילו צו פון זיין אָרט, הייבט אויף די האַנט, הערט אויף צו רויכערן די לולקע, און וואַרט אויפן באַקאַנטן ווערטל. נאָך דער ערשטער שורה פון דעם לידל, קומט לסוף צו דער אַרעסטאַנט צו די ווערטער: „נאַ ניעבעסי" *). מער ווי דאָס באַדאַרף מען טאַקע נישט. „שטיי!" שרייט דער צעהיצטער פּאָרוטשיק און תיכּף ומיד ווענדט ער זיך מיט אַ באַגייסטערטער באַוועגונג צו דעם מענטשן, וואָס האָט אויפגעהויבן דעם רוט, שרייענדיק: „אַ טי יעמו פּאָדנעסי!" **)

און ער צעגיסט זיך פאַר געלעכטער. די זעלנער, וואָס שטייען אַרום, לאַכן אויך: עס לאַכט דער שמייסער און אַפילו דער, וואָס דאַרף געשמיסן ווערן, איז אַ בעלן צו לאַכן, נישט געקוקט דערויף, וואָס די רוט — אויפן באַפעל „דערלאַנג אים", פייפט שוין אין דער לופטן, אַזוי, אַז אָט אין איין אויגנבליק

*) אויפן הימל.

**) און דו דערלאַנג אים.

וועט זי, ווי מיט אַ מעסער, אַ שניט טון איבער זיין שולדיקן לייב. און סמעקאַלאָוו פרייט זיך, און פרייט זיך טאַקע דערפאַר, וואָס אָט האָט ער געגומען און האָט עס אַזוי גוט צוגעטראַכט — אַ ליין פאַרפאַסט: „נאַ גיעבעסי” און „פּאָדנעסי” — און עס קומט טאַקע אַרויס פונקט צום גראַם. און סמעקאַלאָוו גייט אַוועק פון דער באַשטראָפונג זייער אַ צופרידענער, אָבער אויך דער געשמיסענער גייט אַוועק כמעט ווי צופרידן מיט זיך און מיט סמעקאַלאָוון, און אין אַ וואָסער האַלבער שעה אַרום דערציילט ער שוין אין טורמע, אַזוי ווי איצט, צום איין און דרייסיקסטן מאָל, ווייל דאָס דאָזיקע המצאהלע איז שוין פריער איבערגע־חזרט געוואָרן אַמאָל דרייסיק. „מיט איין וואָרט, אַ האַרציקער מענטש! אַ קאַטאָוועס־טרייבער!”

די זכרונות וועגן דעם גוטן פּאָרוטשיק האָבן טיילמאָל אַפילו געגומען שמעקן מיט עפּעס פון מאַנילאָוון *).

— אַמאָל גייסטו זיך אַזוי, ברידערלעך! — דערציילט עפּעס אַן אַרעסטאַנטל, און זיין גאַנץ פּנים נעמט שמייכלען פון דער ערינערונג, — גייסטו זיך אַזוי, און ער זיצט זיך אונטערן פענסטערל, אין כאַלאַטל, טרינקט טיי און רויכערט דאָס לולקע־לע. נעמסטו אַראָפּ דאָס היטל. — וווהין גייסטו, אַקסעניעוו?

— צו דער אַרבעט, מיכאַיל וואַסיליטש, קודם כל דאַרף מען גיין אין וואַרשטאַט. — לאַכט ער זיך... דאָס איז אַ ביסל אַ האַרציקער מענטש! שוין איינמאָל אַ האַרציקער.

— נאָך אַזאַ איינעם וועלן מיר שוין נישט האָבן! — איז עמעץ מוסיף פון די צוהערער.

*) גאָגאָלס אַ העלד.

III.

המשך *).

איך האָב איצט גערעדט וועגן דער שטראָף און אויך וועגן די יעניקע פאַרשידענע אויספירער פון די דאָזיקע אינטערעסאַנטע פונקציעס, איבערהויפט דערפאַר, ווייל נאָר דעמאָלט, ווען איך האָב מיך באַזעצט אין שפּיטאָל, האָב איך באַקומען אַ ריכטיקן באַגריף וועגן די אַלע זאַכן. ביז אַהער האָב איך עס געוווּסט בלויז פון הערן. אין אונדזערע צוויי פּאַלאַטעס זענען געברענגט געוואָרן די אַלע אָנגעקלאָגטע פון אַלע באַטאַליאָנען, אַרעסטאַנטישע אָפּטיילונגען און די איבעריקע מיליטערישע קאָמאַנדעס, וואָס האָבן זיך געפונען אין אונדזער שטאָט און אין איר גאַנצן געביט, וועלכע זענען באַשטראָפט געוואָרן מיט ריטער. אין אָט דער ערשטער צייט, ווען איך האָב מיך נאָך צו אַלץ, וואָס אַרום מיר האָט זיך געטון, אַזוי דורשטיק צוגעקוקט, האָבן, נאַטירלעך, די אַלע אויסטערלישע פּאַראָנדקעס מיט די אַלע באַשטראָפטע און מיט די יעניקע, וואָס האָבן זיך געגרייט צו דער שטראָף, געמאַכט אויף מיר אַ שטאַרקן רושם. איך בין געווען אויפגערעגט,

*) אַלץ, וואָס איך שרייב דאָ וועגן שטראָף און טויט-שטראָף, איז געווען פאַר מיין צייט. איצט, האָב איך געהערט, האָט זיך אַלץ געענדערט און ס'ענדערט זיך ווייטער.

צעמישט און איבערגעשראָקן. איך געדענק, אַז דעמאָלט טאַקע האָב איך פּלוצלינג און אומגעדולדיק אָנגעהויבן אַריינצודרינגען אין די אַלע פּרטים פון די נייע דערשיינונגען, זיך צוגעהערט צו די שמועסן און מעשיות אויף דער דאָזיקער טעמע פון די אַנדערע אַרעסטאַנטן, געשטעלט זיי פראַגן און זיך באַמיט אַרויס-צובאַקומען אַן ענטפער. מיר האָט זיך דורך אַגב געוואָלט דורכ-אויס וויסן די אַלע מדרגות פון די אורטיילן און ווי אַזוי זיי ווערן אויסגעפירט, מיט אַלע ניואַנסן, און דער קוק אויף דעם אַלעם פון די אַרעסטאַנטן גופא. איך האָב מיך געסטאַרעט פאַרצושטעלן דעם פסיכאָלאָגישן מצב פון די יעניקע, וואָס גייען צו דער טויט-שטראָף. איך האָב שוין געזאָגט, אַז פאַר דער באַשטראָפונג איז זעלטן ווער קאַלטבלוטיק, נישט אויסשליסלינדיק אַפילו אויך די יעניקע, וואָס זענען שוין פריער פיל מאָל און עפּטער גע-שלאָגן געוואָרן. דער פאַרמשפּטער פאַלט דאָ בכלל אַריין אין עפּעס אַ מין שאַרפן, אָבער ריין פיזישן פחד, אַן אומגערנדיקער און אַן אומפאַרמיידלעכער, וואָס דערשטיקט אונטער זיך דעם גאַנצן מאָראַלישן מהות פונם מענטש. איך האָב אויך דערנאָך, אין די גאַנצע עטלעכע יאָר פונם טורמע-לעבן, זיך נישט-ווילנ-דיק צוגעקוקט צו יענע פון די פאַרמשפטע, וואָס זענען געלעגן אין שפּיטאָל נאָך דער ערשטער העלפט פון דער שטראָף, און נאָכדעם, אַז זיי האָבן אַ ביסל פאַרהיילט זייער פּלייצע, האָבן זיי זיך אויסגעשריבן פון שפּיטאָל, צו באַקומען טאַקע גלייך אויף צומאָרגנס די איבעריקע העלפט שטעקנס, וואָס זענען באַ-שטימט געוואָרן לויטן אורטייל. דאָס צעטיילן די שטראָף אויף צוויי חלקים געשעט שטענדיק לויטן איינזען פון דאָקטאָר, וואָס געפינט זיך ביי דער שטראָף. אויב די באַשטימטע צאָל קלעפּ איז לויטן פאַרברעכן אַ גרויסע, אַזוי, אַז דער אַרעסטאַנט וועט עס מיטאַמאָל נישט אויסהאַלטן, טיילט מען אים איין דידאָזיקע

צאָל אויף צוויי, אָדער אפילו אויף דריי חלקים, שטיצנדיק זיך דערויף, וואָס דער דאָקטאָר זאָגט ביי דער עקזעקוציע גופא. דאָס הייסט צי דער באַשטראָפטער איז בכוח ווייטער צו גיין דורך דעם שטראָף־פּראָגנאָז אָדער דאָס וועט זיין פאַרבונדן מיט אַ סכנה פאַר זיין לעבן. אַ פינף הונדערט, טויזנט, און אַפילו אַנדערהאַלבן טויזנט באַקומט מען על־פּי־רוב מיטאַמאָל, נאָר איבער דער אורטייל באַשטייט פון צוויי און דריי טויזנט, טיילט מען די דאָזיקע צאָל ביי דער עקזעקוציע אויף צוויי מאָל און אַפילו אויף דריי מאָל. די יעניקע, וואָס האָבן פאַרהיילט די פּלייצע נאָך דער ערשטער העלפט און זענען אַרויס פון שפּיטאָל, צו באַקומען די צווייטע העלפט, זענען אין יענעם טאָג, און אַפילו מיט אַ טאָג פריער, געווען שטאַרק פאַרמרה־שחורהט, בייז־פאַרקומערט, נישט ריידעוודיק. מען האָט געקענט באַמערקן אין זיי אַ געוויסע טעמפּיקייט פון שכל, עפּעס אַן אומנאַטירלעכע צע־זייטקייט. אַזאַ מענטש לאָזט זיך נישט אַריין אין אַ שמועס און שווייגט בעסער מער. אינטערעסאַנטער פון אַלץ איז דאָס, וואָס מיט אַזאַ איינעם רעדן אויך קיינמאָל נישט די אַרעסטאַנטן אַליין און זיי באַמיען זיך נישט צו פאַרפירן אַ שמועס וועגן דעם, וואָס עס וואַרט אויף אים. קיין שום איבעריק וואָרט, קיין שום טרייסטונג; זיי סטאַרען זיך אַפילו בכלל ווייניק אויפמערקזאַמ־קייט צו לייגן אויף אַזאַ איינעם. פאַרן פאַרמשפּטן איז עס, נאַטירלעך, בעסער. אַמאָל טרעפט אַן אויסנאַם־פאַל אויך, ווי אָט, אַשטייגער, מיט אָרלאָוון, וועגן וועלכן איך האָב שוין דערציילט. נאָך דער ערשטער העלפט פון דער שטראָף האָט ער זיך בלויז געערגערט דערפון, וואָס זיין פּלייצע ווערט לאַנג נישט פאַר־היילט און וואָס ער קען זיך שנעלער נישט אויסשרייבן, צו באַ־קומען באַלד די איבעריקע קלעפּ, כדי אַוועקצוגיין נאָכדעם מיט די׳ר פּאַרטיע אין זיין פאַרשיקונגס־פּונקט און מאַכן פּליטה

אין וועג. די קראַנקע פּלייצע האָט אָבער פאַרשלעפּט די אונטער־נעמונג און גאָט ווייסט, וואָס ער האָט געהאַט אויפן געדאַנק. דאָס איז געווען אַ ליידנשאַפטלעכע נאַטור, פול לעבן. ער איז געווען זייער צופרידן, אין אַ שטאַרקן אויפגערעגטן צושטאַנד, הגם ער האָט אויך פאַרשטיקט אין זיך זיינע געפילן. די מעשה איז דאָס, וואָס ער האָט נאָך פאַר דער ערשטער העלפט פון דער שטראָף געטראַכט, אַז מען וועט אים נישט אַרויסלאָזן פון אונטער די שטעקנס און ער וועט מוזן שטאַרבן. גאָך דעמאָלט, ווען ער איז געזעסן פאַרן אורטייל, זענען צו אים שוין דערגאַנ־גען פאַרשידענע קלאַנגען וועגן די מיטלען, וואָס די נאַטשאַלסט־ווע האָט אָנגענומען קעגן אים. און נאָך דעמאָלט האָט ער זיך שוין געגרייט צום טויט. אָבער, אויסגעהאַלטן די ערשטע העלפט, איז ער אויפגעמונטערט געוואָרן, אין שפּיטאָל איז ער געקומען צעממיתט אויף טויט; איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געזען אַזעל־כע וווּנדן. אָבער ער איז געקומען מיט שמחה אין האַרצן און מיט האָפענונג, אַז ער וועט בלייבן לעבן, אַז די קלאַנגען זענען געווען פאַלשע, אַז אַט האָט מען אים איצט אַרויסגעלאָזן פון אונטער די שטעקנס, אַזוי, אַז איצט, באַכדעם ווי מען האָט אים לאַנג געהאַלטן אין רשות פון געריכט, האָט זיך אים שוין אָנגעהויבן צו חלומען דער וועג, דאָס אַנטלויפן, די פרייהייט, די פעלדער און וועלדער... אין צוויי טעג אַרום, נאָכדעם, ווי ער האָט זיך אויס־געשריבן פון שפּיטאָל, איז ער געשטאָרבן אינם זעלבן שפּיטאָל, אויפן פריערדיקן בעטל: ער האָט נישט אויסגעהאַלטן די צווייטע העלפט, אָבער וועגן דעם האָב איך שוין דערמאַנט.

און דאָך האָבן די אייגענע אַרעסטאַנטן, וועלכע האָבן פאַרבראַכט אַזעלכע שווערע טעג און נעכט פאַר דער באַשטראָ־פונג, מוטיק אויסגעהאַלטן די שטראָף, נישט אויסשליסנדיק אַפילו די סאַמע פחדנים. איך האָב זעלטן געהערט קרעכצן אַפילו אין

דער ערשטער נאַכט נאָך זייער אָנקומען, אַפילו פון זייער שטאַרק צעממיתטע מענטשן; דער עולם קען בכלל איבערטראָגן אַ ווייטאג. וועגן דעם ווייטאָג האָב איך פיל נאָכגעפרעגט. טיילמאָל האָב איך געוואָלט געניי דערגיין, ווי גרויס איז דער ווייטאג און מיט וואָס קען מען אים סוף-כל-סוף פאַרגלייכן? כלעבן, איך ווייס נישט, צו וואָס האָב איך מיך אַזוי באַמיט וועגן דעם. איין זאַך געדענק איך בלויז, אַז נישט פון פוסטער נייגעריקייט. איך זאָג נאָכאַמאָל, אַז איך בין געווען אויפגערעגט און צעטרייסלט. אָבער ביי וועמען איך האָב מיך נישט געפרעגט, האָב איך אַלץ נישט גע-קאָנט באַקומען אַזאַ ענטפער, וואָס זאָל מיך באַפרידיקן. ס'בריט, ס'ברענט, ווי מיט פייער, — אָט דאָס איז אַלץ, וואָס איך האָב געקאָנט דערגיין, און דאָס איז געווען דער איינציקער ענטפער, וואָס אַלע האָבן געגעבן. עס בריט, און געניג. אין אָט דער ערשטער צייט, ווען איך האָב מיך דערנענט מיט מ., האָב איך אויך אים אויסגעפרעגט. „ס'טוט זייער וויי, — האָט ער געענט-פערט, די שפּירונג, — ס'בריט, ווי מיט פייער. פונקט ווי די פלייצע וואָלט זיך געבראָטן אויפן שטאַרקסטן פלאַם". מיט איין וואָרט, אַלע האָבן געזאָגט איין זאַך. איך געדענק, איבעריקנס, אַז איך בין נאָך דאַמאָלט געקומען צו אַן אויסטערלישער מיינונג, וואָס פאַר איר ריכטיקייט וועל איך מיך נישט שטעלן; אָבער די אַלגעמיינע מיינונג פון די אַרעסטאַנטן גופא האָט זי שטאַרק אונטער: אויב די ריטער ווערן געגעבן אין אַ גרויסער צאָל, איז עס די סאַמע שווערסטע שטראָף פון די אַלע, וואָס ווערן ביי אונדז פראַקטיצירט. פון ערשטן בליק וואָלט זיך געדאַכט, אַז דאָס איז נאַריש און אוממעגלעך. דאָך אָבער קען מען מיט פינף הונ-דערט, אַפילו מיט פיר הונדערט ריטער פאַרשמייסן אַ מענטשן צום טויט, און העכער פון פינף הונדערט כמעט אויף זיכער. שוין קיין ריטער מיטאַמאָל וועט נישט אויסהאַלטן אפילו דער סאַמע

שטאַרקסטער מענטש. אַ פינף הונדערט שטעקנס אָבער קען מען דאָך אויסהאַלטן אָן דער מינדסטער סכנה פאַרן לעבן. אַ טויזנט שטעקנס וועט קענען אויסהאַלטן אפילו נישט קיין שטאַרקער מענטש, אָן שום געפאַר פאַרן לעבן. אַפילו מיט צוויי טויזנט שטעקנס קען מען נישט דערהרגענען אַ מענטשן פון מיטעלן כוח און געזונט. אַלע אַרעסטאַנטן האָבן געזאָגט, אַז די ריטער זענען ערגער פון שטעקנס. „ריטער זעצן זיך בעסער, — האָבן זיי געזאָגט, — זענען די יסורים גרעסער". געוויס, ריטער זענען פיינלעכער פון שטעקנס. זיי צערייצן שטאַרקער, ווירקן שטאַרקער אויף די נערוון, רעגן זיי אויף איבער דער מאָס, צעטרייסלען אומגעהויער. איך ווייס נישט, ווי איצט, נאָר אין דעם נישט לאַנגאָנעדיקן אַמאָל זענען געווען דזשענטללייט, וואָס די מעגלעכקייט אָפצושמייסן זייער קרבן האָט זיי פאַרשאַפט עפּוואָס אַזוינס, וואָס האָט דערמאַנט אין דעם מאַרקיז דע-סאַד און ברענווילליע. איך מיין, אַז אין דערדאָזיקער שפּירונג איז פאַראַן עפּוואָס אַזוינס, פון וואָס ביי דידאָזיקע דזשענטללייט שטאַרבט אָפּ דאָס האַרץ, זיס און פיינלעך צוזאַמען. פאַראַן מענטשן, וואָס לעכצן, ווי טיגערס, צו לעקן בלוט. ווער עס האָט איינמאָל אויסגעפּרוּווט אָט די מאַכט, אָט די אומענדלעכע ממשלה איבערן קערפּער, בלוט און גייסט, טאַקע אויך פון אַזאַ מענטשן, ווי ער אַליין, אויך פון אַזאַ באַשאַפענעם בשר ודם, פון אַ ברודער, לויט קריסטוסעס געזעץ; ווער עס האָט אויסגעפּרוּווט די מאַכט און די פולע מעגלעכקייט צו דערנידעריקן מיט דער סאַמע העכסטער דערנידערונג אַ צווייט וועזן, וואָס טראָגט אויף זיך דעם צלם אלהים, — יענער ווערט שוין עפּעס גאָר נישטווילנדיק אָנמעכטיק אין זיינע שפּירונגען. טיראַנעריי איז אַ געוואוינהייט; זי האָט די אייגנשאַפט זיך צו אַנטוויקלען און זי אַנטוויקלט זיך, סוף-כל-סוף, אין אַ קראַנקהייט. איך האַלט, אַז דער סאַמע

בעסטער מענטש קען דורך אַט דער געוועגהייט פאַרגרעבט און פאַרטעמפּט ווערן ביז צו דער מדרגה פון אַ חיה. בלוט און מאַכט פאַרשיכורן: עס אַנטוויקלט זיך פאַרגרעבטקייט, זנות; זיי באַקומען אַ שליטה איבערן שכל און געפיל און צוליעצט ווערן זיס די אומנאָרמאַלסטע זאַכן, מענטש און בירגער ווערן אויף אייביק פאַרלוירן אינם טיראַן, און דער צוריקקער צו מענטשלעכער ווירדע, צו חרטה, צו אויפלעבונג ווערט פאַר אים שוין כמעט אוממעגלעך. דער ביישפּיל, די מעגלעכקייט פון אַזאַ מין אומבאַשרענקטער מאַכט ווירקט דערצו טאַקע אויך אָנשטעקנ־דיק אויף דער גאַנצער געזעלשאַפט: אַזאַ מאַכט איז פאַרפי־רעריש. די געזעלשאַפט, וואָס קוקט גלייכגילטיק אויף אַזאַ דערשיינונג, איז שוין אַליין אויך אָנגעשטעקט אין איר יסוד. מיט איין וואָרט, דאָס רעכט פון לייבשטראָף, וואָס ווערט גע־געבן איינעם איבער די אַנדערע, איז איינע פון די מכות פון דער געזעלשאַפט, איינס פון די סאַמע שטאַרקסטע מיטלען צו פאַרניכטן אין איר יעדעס שפּראָצל, יעדן פרווו פון בירגערלעכ־קייט און דער גרונט צו איר אומבאַדינקטער און נישט אָפּגע־ווענדטער צופאַלונג.

מיט אַ תּלין מיאוסט מען זיך אין דער געזעלשאַפט, אָבער מיט אַ תּלין אַ דזשענטלמען מיאוסט מען זיך שוין גאָרנישט. ערשט נישט לאַנג איז אַרויסגעזאָגט געוואָרן אַ מיינונג קעגן דעם, אָבער אַרויסגעזאָגט געוואָרן איז זי בלויז אין די ביכער, אַבסטראַקט. אפילו די יעניקע, וואָס זאָגן אַרויס אַזאַ מיינונג, האָבן נאָך נישט אַלע באַוויזן אויסצולעשן אין זיך די דאָזיקע באַדערפעניש צו געוועלטיקן. אפילו יעדער פאַבריקאַנט, יעדער אַנטרעפּרעניאָר דאַרף אומבאַדינגט פילן עפּעס אַ מין אויפרעגנ־דיקן תּענוג פון דעם, וואָס זיין אַרבעטער איז טיילמאָל אינגאַנצן, מיט זיין גאַנצער פאַמיליע, אָפּהענגיק בלויז פון אים. דאָס איז

באַשטימט אַזוי; נישט אַזוי שנעל וועט זיך דער דור אָפּרייסן פון דעם, וואָס עס זיצט אין אים בירושה; נישט אַזוי שנעל זאָגט זיך דער מענטש אָפּ פון דעם, וואָס איז אַריין אין זיין בלוט, וואָס איז אים איבערגעגעבן געוואָרן, אַזוי צו זאָגן, מיט דער מוטערס מילך. אַזוינע פריציייטיקע איבערקערענישן קומען נישט פאָר. אנערקענען די שולד פון דעם משפחה־פעלער איז נאָך ווייניק, זייער ווייניק; מ׳דאַרף זיך אינגאַנצן פון אים אָפּ־געוויינען. און דאָס מאַכט זיך נישט אַזוי שנעל.

איך האָב אָנגעהויבן ריידן וועגן תלין. דאָס שפּראָצל פון אַ תלין געפינט זיך כמעט אין יעדן מאָדערנעם מענטש. אָבער נישט גלייך אַנטוויקלען זיך די חיהשע אייגנשאַפטן פונם מענטש. אויב אָבער זיי שטייגן איבער אין זייער אַנטוויקלונג די אַלע אנדערע אייגנשאַפטן פון אַ מענטש, ווערט ער, אַזאַ מענטש, נאַ־טירלעך, ווילד־שרעקלעך און עקלהאַפט. פאַראַן צווייערליי מינים תלינים: מאַנכע זענען פרייוויליקע, אַנדערע געצוווּנגענע, מחויבדיקע. אַ פרייוויליקער תלין איז, פאַרשטייט זיך, אין אַלע הינזיכטן נידעריקער פונם געצוואונגענעם, מיט וועלכן דאָס פאָלק מיאוסט זיך אַזוי, מיאוסט זיך ביז גרויל, ביז עקל, ביז אומ־פאַרשטענדלעכן, כמעט מיסטישן, פחד. פונוואַנען נעמט זיך אָבער דער כמעט איבערגלויבישער פחד פאַר איין תלין און אַזאַ מין גלייכגילטיקייט, כמעט ווי אַ מין הסכמה, פאַר אַ צווייטן תלין? פאַראַן ביישפּילן העכסט משונהדיקע: איך האָב געקאָנט מענטשן אַפילו גוטע, אַפילו ערלעכע, אַפילו חשובע אין דער געזעלשאַפט, און דאָך האָבן זיי, אַשטייגער, נישט געקאָנט קאַלטבלוטיק פאַר־טראָגן, ווען דער באַשטראָפטער האָט נישט געשריען אונטער די ריטער, נישט געזאָגט עפּעס אַ תפילה און נישט געבעטן, מען זאָל זיך דערבאַרמען איבער אים. די באַשטראָפטע מוזן דורכאויס שרייען און בעטן מיט תחנונים, מען זאָל זיך דערבאַרמען איבער

ריי. דאָס איז שוין אַזאַ מנהג. דאָס ווערט געהאַלטן סיי אַלס אנשטענדיקייט און סיי אַלס נויטווענדיקייט, און ווען דער קרבן האָט איינמאָל נישט געוואָלט שרייען, האָט דער עקזעקוטאָר, וועלכן איך האָב געקאָנט און וועלכער האָט זיך אין אַנדערע הינזיכטן געקאָנט רעכענען פאַר אַ מענטשן, און מעגלעך אויך פאַר אַ גוטן מענטשן,—פּערזענלעך זיך אַפילו באַליידיקט ביי דעם דאָזיקן פאַל. לחתחילה האָט ער געוואָלט באַשטראָפן לייכט, אָבער אַז ער האָט נישט געהערט די געוויינלעכע „וואַשע בלאַגאָראָדיע, טאַטע געטרייער, האָט רחמנות, לאָזט אייביק גאָט בעטן פאַר אייך". און אַז. וו., — איז ער אַריינגעפאַלן אין גרויס גרימצאָרן און האָט געגעבן אַ פּופציק ריטער איבעריקע, וועלנדיק אַרויס־באַקומען אי דעם געשריי אי די תחנונים — און האָט אַרויס־באַקומען. „מ'קען נישט, עס איז אַ גראָבקייט," — האָט ער מיר געענטפערט זייער ערנסט. וואָס איז שייך דעם אמתן תּלין, דעם געצוווּנגענעם, דעם מחיובדיקן, איז באַוווּסט: דאָס איז אַן אַרעסטאַנט, וואָס איז געמשפּט און פאַרמשפּט געוואָרן פאַרשיקט צו ווערן, אָבער ער איז פאַרבליבן פאַר אַ תּלין; לכתחילה איז ער אָנגעקומען אויף דער לערע צו אַ צווייטן תּלין, און נאָכדעם, אַז ער האָט זיך אויסגעלערנט ביי יענעם, פאַרבלייבט ער אויף שטענדיק אין טורמע, ווּ ער האַלט זיך אויך אויף באַזונדער, אין אַ באַזונדער צימער, אַפילו מיט אַן אייגענער באַלעבאַטישקייט, אָבער כמעט שטענדיק אונטער אַ וואַך. אַ לעבעדיקער מענטש איז, נאַטירלעך, נישט קיין מאַשין; דער תּלין שלאָגט אַפילו לויט זיין פליכט, אָבער אַמאָל פאַלט ער אויך אריין אין אַזאַרט, און כאָטש ער שלאָגט נישט אָן אַ תענוג פאַר זיך, דערפאַר אָבער האָט ער כמעט קיינמאָל נישט קיין פּערזענלעכע שנאה צו זיין קרבן. די געשיקטקייט פון קלאַפּ, דאָס קענען זיין פאַך, דער ווילן זיך אַרויסצעווייזן פאַר זיינע חברים און פאַרן פּובּ־

ליקום, רייצן זיין אייגנליבע. ער באמת זיך פאר דער קונסט. א חוצדעם, ווייסט ער גוט, אז ער איז פון אלעמען פאר־שטויסן, אז אן אבערגלויבערישער פחד באגעגנט און באגלייט אים אומעטום, און מ׳קען נישט ערוב זיין, אז דאס זאל נישט האבן אויף אים קיין ווירקונג, זאל נישט פארגרעסערן אין אים זיין ווילדן גרימצארן, זיינע חיהשע נייגונגען. אפילו קינדער ווייסן, אז ער „זאגט זיך אפ פון פאטער און מוטער". א מאדנע זאך, וויפל מיר איז נישט אויסגעקומען צו זען תלינים, זענען זיי אלע געווען אנטוויקלטע מענטשן, מיט טאלק, מיט שכל און מיט אומגעווינלעכער אייגנליבע, אפילו מיט שטאלץ. צי האט זיך אנטוויקלט אין זיי דערדאזיקער שטאלץ אלס ווידערשטאנד קעגן דער אלגעמיינער פאראכטונג צו זיי; צי האט ער זיך געשטארק מיטן בעוווסטזיין פון דעם פחד, וועלכן זיי האבן גורם געווען זייער קרבן און מיטן געפיל, אז זיי הערשן איבער אים — דאס ווייס איך נישט. עס קען זיין, אז אפילו די פייערלעכקייט און די טעאטראלישקייט, מיט וועלכע זיי ווייזן זיך פארן פובליקום אויפן עשאפאט, העלפן מיט, אז אין זיי זאל זיך אנטוויקלען א געוויסע גאוה. א גע־וויסע שטיק צייט איז מיר איינמאל, געדענק איך, אויסגע־קומען זיך עפטער צו באגעגענען און נאנט צו באאבאכטן א תלין. דאס איז געווען א חברה־מאן פון מיטעלער וווקס, מיט שטארקע מוסקולן, א מאגערער, פון א יאר פערציק, מיט א גאנץ אנגענעם און קלוג געזיכט און מיט א געקרייזלטן קאפ. ער איז שטענדיק געווען אומגעווינלעך ערנסט, רויק; אויסער־לעך האט ער זיך געהאלטן מעשה דזשענטלמען, שטענדיק גע־ענטפערט קורץ, באדאכט און אפילו העפלעך, נאר עפעס גאוהדיק־העפלעך, ווי ער וואלט זיך מיט עפעס איבערגענומען פאר מיר. די וואך־אפיצירן האבן טיילמאל געכאפט א שמועס

מיט אים אין מיין געגנוואַרט, און, כלעבן, ס׳האָט זיך גע־
שפּירט אַ געוויסע אַכטונג אין זייער באַציונג צו אים. ער האָט
עס אנערקענט און פאַרן נאַטשאַלניק האָט ער אומישנע גע־
טאָפּלט זיין העפלעכקייט, טרוקנקייט און דעם אויסדרוק פון
זעלבסטווירדע. וואָס העפלעכער עס האָט מיט אים גערעט דער
נאַטשאַלניק, אַלץ שטאַרקער איז געווען זיין מינע פון נישט
נאָכגיביקייט, הגם בעת מעשה איז ער בשום אופן נישט אַרויס
פון דער ראַפינירטסטער העפלעכקייט, אָבער איך בין זיכער,
אַז אין דער מינוט האָט ער זיך געהאַלטן נישט אין אַן ערך
העכער פונם נאַטשאַלניק, וואָס האָט גערעט מיט אים. אויף זיין
פנים איז דאָס געווען אָנגעשריבן. אַמאָל האָט געטראָפן, אַז
מען פלעגט אים שיקן אונטער אַ וואַך, אין זייער אַ הייסן
זומערדיקן טאָג אויסצוהרגענען די שטאָטישע הינט, מיט אַ
לאַנגן דינעם דראָנג. אין שטאָט זענען געווען זייער פיל הינט,
וואָס האָבן לגמרי צו קיינעם נישט געהערט און וואָס האָבן
זיך געמערט מיט אַ אומגעווינלעכער שנעלקייט. אין דער וואַ־
קאַציע-צייט זענען זיי געוואָרן געפערלעך, האָט די נאַטשאַל־
סטווע פאַראָרדנט, דער תלין זאָל זיי אויסראָטן. אָבער אַפילו
אָט דער חרפהדיקער אַמט האָט אים, אַפנים, גאָרנישט מבזה
געווען. מ׳האָט באַדאַרפט זען, מיט וואָס פאַר אַ חשיבות ער
איז אַרומגעגאַנגען איבער די שטאָטישע גאַסן, אין דער באַ־
גלייטונג פונם מידן וואַכסאָלדאַט, שרעקנדיק שוין מיט זיין
בלויזן אויסזען די אָנבאַגעגנטע ווייבער און קינדער, ווי רויק
און אַפילו שטאָלץ ער האָט געקוקט אויף די אַלע אָנבאַגעגנטע
מענטשן. איבעריקנס, די תלינים לעבט זיך זייער באַקוועם.
זיי האָבן געלט, עסן זייער גוט, טרינקען בראָנפן. געלט מאַכן
זיי פון כאַבאַר. דער ציווילער אָנגעקלאָגטער, וואָס דאָס גע־
ריכט האָט אים צוגעפסקנט לייבשטראָף, וועט קודם כאָטש מיט

וואָס עס איז, כאָטש פאַרן לעצטן גראָשן, מהנה זיין דעם תּלין. אָבער פון די אַנדערע, פון די רייכע, נעמען זיי אַליין, באַשטימענדיק זיי אַ סומע לויט די מעגלעכע מיטלען פונם אַרעסטאַנט; זיי נעמען אַפילו צו דרייסיק רובל, און טייל מאָל אַפילו אויך מער. מיט זייער רייכע דינגען זיי זיך אַפילו זייער שטאַרק. גאָר שוואַך באַשטראָפן קען, פאַרשטייט זיך, דער תּלין נישט; ער איז פאַראַנטוואָרטלעך דערפאַר מיט זיין פליי־צע. פאַר אַ געוויסן כאַבאַר אָבער איז ער מבטיח דעם קרבן, אַז ער וועט אים נישט מאַכן קיין גרויסע יסורים באַם שלאָגן. כמעט שטענדיק נעמט מען אָן זיין פאָרשלאַג; אויב אָבער נישט, באַשטראָפט ער באמת מיט גרויס אַכזריות, און ער איז עס בכוח אויסצופירן. עס טרעפט אויך, אַז ער לייגט אַרויף אַ היבשע סומע אַפילו אויף אַ גרויסן קבצן אַן אַרעס־טאַנט; קומען די קרובים, דינגען זיך, שווערן זיך, און אָפּגע־היט זאָל מען ווערן, אויב מען באַפרידיקט אים נישט. אין אַזעלכע פאַלן העלפט אים אַ סך דער אַבערגלויבישער פּחד, וואָס ער איז גורם די מענטשן. וואָס פאַר אַ חדושים ווערן נישט דערציילט וועגן תּלינים! איבעריקנס, די אַרעסטאַנטן אַליין האָבן מיר פאַרזיכערט, אַז אַ תּלין קאָן דערהרגענען מיט איין קלאַפּ. אָבער, ראשית, ווען איז דאָס געמאַכט געוואָרן אַזאַ מין פּראָבע? און, איבעריקנס, קאָן עס טאַקע זיין. וועגן דעם האָט מען גערעט צו זיכער. אָבער דער תּלין אַליין האָט מיך פאַרזיכערט, אַז ער קען דאָס מאַכן. מ'האָט אויך געשמועסט, אַז ער קאָן דערלאַנגען מיטן גאַנצן אימפּעט איבער דער פּלייצע פון פאַרברעכער, אָבער אַזוי, אַז נאָכן קלאַפּ וועט זיך אַפילו דער קלענסטער שניט נישט באַווייזן, און דער פאַרברעכער וועט נישט דערשפּירן דעם מינדסטן ווייטאָק. איבעריקנס, וועגן די אַלע קונצן און ראַפינירטע זאַכן זענען שוין באַוווּסט צו

פֿעל מעשיות. נאָר אויב אַפילו דער תּלין וועט אויך נעמען באַ־
באַר, צו באַשטראָפֿן לייכט, איז פונדעסטוועגן וועט ער געבן
דעם ערשטן קלאַפּ מיטן גאַנצן אימפעט און מיטן גאַנצן כּוח.
דאָס איז שוין געוואָרן ביי זיי אַפילו אַ מנהג. די ווייטערדיקע
קלעפּ גיט ער שוין שוואַכערע, באַזונדערס אויב מהאָט אים
פריער באַצאָלט. אָבער דער ערשטער קלאַפּ, צי מהאָט אים
באַצאָלט, צי נישט, — איז זיינער. איך ווייס נישט, כּלעבן, צו
וואָס ווערט עס אַזוי געטון ביי זיי? צי דערפֿאַר אפשר, אַז מען
זאָל מיטאַמאָל צוגעוויינען דעם קרבן צו די ווייטערדיקע קלעפּ,
רעכענענדיק, אַז נאָך אַ זייער שווערן קלאַפּ, וועלן שוין נישט
אַזוי פֿיינלעך אויסווייזן די לייכטערע, אָדער דאָ איז פּשוט אַ
פֿאַרלאַנג אַ שפּיל צו טון מיטן קרבן, צוגעבן אים פּחד, פֿאַר־
שעמען אים באַם ערשטן מאָל, אַז ער זאָל פֿאַרשטיין מיט וועמען
ער האָט דאָ צוטון, מיט איין וואָרט, באַווייזן וואָס ער
קען. אַלענפֿאַלס, באַ דער התחלה פֿון דער עקזעקוציע פֿילט זיך
דער תּלין שטאַרק אויפֿגערעגט; ער פֿילט זיין כּוח און ער האַלט
זיך פֿאַר אַ מושל. אין דער מינוט איז ער אַן אַקטיאָר; דער
עולם חדושט זיך מיט אים און שרעקט זיך פֿאַר אים און נישט
אָן הנאה שרייט ער, נאַטירלעך, צו זיין קרבן, פֿאַר דעם ערשטן
קלאַפּ: „האַלט זיך, איך וועל אָפּבריען“! — די געוויינלעכע און
פֿאַטאַלע ווערטער אין דעם פֿאַל. שווער זיך פֿאָרצושטעלן, ווי
ווייט מען קען צעקרימען די מענטשלעכע נאַטור.

אין אָט דער ערשטער צייט, אין שפּיטאָל, האָב איך מיך
אָנגעהערט די אַלע אַרעסטאַנטישע מעשיות. סאיז אונדז אַלעמען
געווען שרעקלעך לאַנגווייליק צו ליגן. יעדער טאָג איז אַזוי
ענלעך איינער צום צווייטן! אינדערפֿרי האָט אונדז נאָך גע־
ווילט דער באַזוך פֿון די דאָקטוירים, און דערנאָך באַלד נאָך
זיי איז געווען דער מיטאָג. דאָס עסן, פֿאַרשטייט זיך, באַ אַזאַ

מאָגאָטאָנישקייט, איז דאָך געווען אַ היבשע אָנגענעמע פאַר־לייכטערונג. פאָרציעס זײַנען געווען פאַרשיידענע לויט די קראַנקהייטן פון די חולאים. אייניקע האָבן באַקומען בלויז אַ זופּ מיט עפּעס אַזאַ גרויפּן; די אַנדערע בלויז קאַשע; די דריטע בלויז מאַנעקאַשע, אויף וועלכער עס זענען געווען זייער פּיל בעלנים. פון ליגן לאַנג האָבן זיך די אַרעסטאַנטן צעפּיעשטשעט און האָבן ליב געהאַט אַ נאַש צו טון. די געזונטגעוואָרענע און די כמעט געזונטע האָט מען געגעבן אַ שטיקל געבראָטן רינד־פלייש (פון אַן אָקס), ווי מהאָט באַ אונדז געזאָגט. די בעסטע פּאָרציע איז געווען די סקאָרבוט־פּאָרציע — רינד־פלייש מיט ציבעלע, מיט כריין און מיטן איבעריקן, און אַמאָל אויך מיט אַ ביסל בראָנפן. דאָס ברויט איז אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן לויט די מחלות, שוואַרץ אָדער האַלב־ווייס, זייער גוט אויסגע־באַקן. דידאָזיקע אָפּיציעלישקייט און זעלטענע גענויקייט, מיט וועלכע ס׳זענען באַשטימט געוואָרן די פּאָרציעס, האָבן בלויז פאַרשאַפט חוזק די חולאים. ס׳פאַרשטייט זיך, באַ מאַנכע קראַנק־הייטן האָט דער מענטש אַליין אויך גאָרנישט געגעסן. דערפאַר אָבער האָבן יענע חולאים, וועלכע האָבן געהאַט אַן אַפּעטיט, געגעסן, וואָס זיי האָבן געוואָלט. מאַנכע האָבן זיך געטוישט מיט די פּאָרציעס, אַזוי, אַז אַ פּאָרציע, וואָס האָט זיך געפּאַסט צו איין קראַנקהייט, איז איבערגעגאַנגען צו גאָר אַן אַנדערער. די יעניקע, וואָס זײַנען געלעגן אויף אַ שוואַכער פּאָרציע, האָבן איינגעהאַנדלט דאָס רינד־פלייש און די סקאָרבוט־פּאָרציעס, האָבן געטרונקען קוואַס און שפּיטאָל־ביר. זיי האָבן עס געקויפט באַ יענע, וואָס פאַר זיי איז עס באַשטימט געוואָרן. אייניקע האָבן אַרײַנגעפּאַקט אַפילו צו צוויי פּאָרציעס. דידאָזיקע פּאָרציעס האָט מען פאַרקויפט און איבערפאַרקויפט פאַר געלט. אַ רינד־פלייש־פּאָרציע האָט זיך געשאַצט גענוג הויך, זי האָט געקאָסט

גאַנצע פינף קאָפּיקעס. אויב אין אונדזער פּאַלאַטע איז נישט געווען באַ וועמען צו קויפן, האָט מען געשיקט דעם וועכטער אין דער אַרעסטאַנטישער פּאַלאַטע, און אויב דאָרט איז נישט געווען צו קויפן, האָט מען געשיקט אין די זעלנערישע פּאַלאַטעס, אין די „פרייע", ווי מהאָט ביי אונדז געזאָגט. שטענדיק האָבן זיך געפונען בעלנים צו פאַרקויפן. זיי זענען געבליבן באָם בלויזן ברויט, דערפאַר אָבער האָבן זיי צונויפגעקלאַפּט אַ מטבע. אַלע זענען, פאַרשטייט זיך, געווען אָרעם, אָבער די יעניקע, וועלכע האָבן יאָ געהאַט געלט, האָבן געשיקט אַפילו אין מאַרק אַריין נאָך אַ קוילעטש, אַפילו נאָך נאַשעריען און אַז. וו. אונזערע וועכטער האָבן אויסגעפירט די דאָזיקע אַלע שליחותן אָן שום אייגננוץ פאַר זיך. נאָכן מיטאָג איז אָנגעקומען די לאַנגווייליקסטע צייט: ווער ס'האָט געשלאָפן פון נישט האָבן וואָס צו טון, ווער ס'האָט סתם געפּלוידערט, ווער סהאָט זיך אַרומגעקריגט, ווער ס'האָט עפּעס דערציילט. אויב מ'האָט נישט געבראַכט קיין נייע קראַנקע, איז געווען נאָך לאַנגווייליקער. אַז ס'איז געקומען אַ נייער, האָט ער כמעט שטענדיק געמאַכט עפּעס אַן איינדרוק, באַזונדערס, ווען ער איז קיינעם נישט געווען באַקאַנט. האָט מען אים באַקוקט און מען האָט זיך באַמיט געוווּיר צו ווערן, וואָס איז ער און וויאַזוי, פונוואַנען און פאַרוואָס פאַר אַ חטאים. באַזונדערס האָט מען זיך פאַראינטערעסירט אין דעם פאַל מיט די עטאַפּ-אַרעסטאַנטן. די דאָזיקע האָבן שטענדיק געהאַט עפּעס צו פאַרציילן, איבעריקנס, נישט וועגן זייערע אינטימע ענינים; וועגן דעם, אויב דער מענטש אַליין האָט נישט אָנגעהויבן צו ריידן, האָט מען קיינמאָל נישט געפרעגט, נאָר אַזוי: פונוואַנען גייט מען? מיט וועמען? וויאַזוי איז דער וועג? וווּהין וועט מען

גיין? און אַז. וו. די אַנדערע, וואָס האָבן דאָ דערהערט אַ נייע מעשה, האָבן זיך, די פאַרבייגייענדיק, דערמאָנט פון די אייגענע איבערלעבונגען: פון פאַרשיידענע עטאַפּן, פּאַרטיעס, עקזעקוטאָרן, פּאַרטיע־נאַטשאַלניקעס. צו אָוונט־צו, אין דער איי־גענער צייט, האָבן זיך אויך באַוויזן, די מיט ריטער באַשטראָפטע. זיי האָבן שטענדיק געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק, ווי עס איז שוין, איבעריקנס, אויך דאָ דערמאָנט געוואָרן. אָבער נישט יעדן טאָג האָט מען זיי געבראַכט, און אין דעם טאָג, ווען זיי זענען נישט געווען, איז עפּעס געוואָרן ביי אונדז אַזוי פּויל־שלעפּעריק, פּונקט ווי אָט די אַלע פּנימער האָבן זיך איינס דאָס אַנדערע שרעקלעך דערעסן. מען האָט אָנגעהויבן אַפילו זיך אַרומצורייסן. באַ אונדז האָט מען זיך אַפילו געפרייט מיט אַ משוגענעם, וועלכן מען האָט געבראַכט, אויסצופּרוּוון זיין גייסטיקן צושטאַנד. די המצאה זיך צו מאַכן פאַר אַ משוגענעם, כדי אַזויאַרום באַ־פרייט צו ווערן פון דער באַשטראָפונג, איז טיילמאָל אויסגענוצט געוואָרן דורך די אַרעסטאַנטן. אייניקע האָט מען שנעל אַרונטער־געריסן די מאַסקע, אָדער, בעסער געזאָגט, זיי האָבן אַליין באַ־שלאָסן צו ענדערן די פּאָליטיק פון זייער אויפפירונג, און דער אַרעסטאַנט, שטיפנדיק אַ צוויי־דריי טעג, איז פּלוצלינג נישט מיר, נישט דיר געוואָרן קלוג, זיך איינגעשטילט און מרה־שחורהדיק געבעטן, מען זאָל אים אויסשרייבן. נישט די אַרעס־טאַנטן, נישט די דאָקטוירים האָבן נישט אויסגעמוסרט אַזאַ איי־נעם און אים נישט פאַרשעמט, דערמאָנענדיק אים זיינע אָקאָרשטיקע קונצן. שווייגנדיק האָט מען זיי אויסגעשריבן, שווייגנדיק באַ־גלייט, און אין צוויי־דריי טעג אַרום איז ער שוין געקומען צו אונדז אַ באַשטראָפטער. איבעריקנס, אַזעלכע פאַלן האָבן זיך בכלל געטראָפן זעלטן. אָבער די אמתע משוגעים, וואָס מ׳האָט געבראַכט, אויסצופּרוּוון זייער צושטאַנד, זענען באמת געווען אַ

שטראָף פון גאָט פאַר דער גאַנצער פּאַלאַטע. מאַנכע משוגעים פרייליכע, לעבעדיקע, וואָס האָבן געשריגן, געטאַנצט און געזונגען, האָבן די אַרעסטאַנטן לכתחילה באַגעגנט כמעט מיט התלהבות. „אָט אַ פאַרוויילונג אַ ביסל!"—האָבן זיי געזאָגט, אָנקוקנדיק אַזאַ איינעם, וואָס מען האָט נאַר־וואָס געבראַכט, און וואָס האָט געמאַכט משוגענע שטיק. אָבער מיר איז געווען שרעקלעך שווער און פיינלעך צו זען דידאָזיקע אומגליקלעכע. איך האָב קיינמאָל נישט געקאָנט רויק קוקן אויף משוגעים.

איבעריקנס, האָבן זיך אונדז באַלד לגמרי צוגעגעסן די אומאויפהערלעכע קרימענישן און די אומרויקע שטיק פונם געבראַכטן משוגענעם, וואָס איז באַגעגנט געוואָרן מיט אַ געלעכטער, און אין אַ טאָג צוויי אַרום האָבן זיי אַלעמען לחלוטין אַרויסגעפירט פון געדולט. איינעם פון די משוגעים האָט מען געהאַלטן בײַ אונדז אַ וואָך דריי, און ס׳איז אויסגעקומען פשוט צו אַנטלויפן פון פּאַלאַטע. ווי אומישנע, האָט מען גראָד אין דער צייט געבראַכט נאָך אַ משוגענעם. דער האָט געמאַכט אויף מיר אַ באַזונדערן איינדרוק. דאָס האָט פּאַסירט שוין אויפן דריטן יאָר פון מיין קאַטאָרגע. אין ערשטן יאָר, אָדער, בעסער געזאָגט, אין די ערשטע חדשים פון מיין טורמע־לעבן, פרילינג־צייט, בין איך געגאַנגען מיט אַ פּאַרטיע אויף דער אַרבעט, בײַ אַ צוויי וויאָרסט, אין אַ ציגל־פאַבריק, מיט מולערעס, מיט אַ געהילף. מ׳האָט באַדאַרפט אויסבעסערן די אויוונס פאַר דער קינפטיקער זומערדיקער ציגל־אַרבעט. אין דעם פרימאָרגן האָט מ־צקי און ב. מיך באַקענט אין זאַוואָד מיטן אויפזעער, וואָס האָט דאָרט געוווינט, מיטן אונטעראָפיציר אָסטראָזשסקי. דאָס איז געווען אַ פּאָליאַק, אַן אַלטער מאַן פון אַ יאָר זעכציק, אַ הויכער, אַ מאָגע־ער, מיט זייער אַ פיינעם און אַפילו שטאָלצן אויסזען. אין כיביר האָט ער שוין געדינט פון לאַנגע צייטן אָן, און הגם ער האָט

געשטאַמט פון פאָלק, איז געקומען, ווי אַ סאָלדאַט פונם מיליטער פון דרייסיקסטן יאָר, האָבן אים מ–צקי און ב. דאָך ליב געהאַט און געשעצט. ער האָט אלץ געלייענט די קאַטוילישע ביבל. איך האָב מיך צעשמועסט מיט אים, און ער האָט גערעט אַזוי וואַרעם, אַזוי קלוג, ער האָט אַזוי אינטערעסאַנט דערציילט, אַזוי גוטמוטיק און ערלעך געקוקט. פון יענער צייט אָן האָב איך אים נישט געזען אַ יאָר צוויי. איך האָב נאָר געהערט, אַז ער געפינט זיך אונטער דער אויספאָרשונגס-מאַכט צוליב עפּעס אַן ענין, און אָט פלוצלינג האָט מען אים אַריינגעפירט צו אונדז אין פּאַלאַטע, ווי אַ משוגענעם. ער איז אַריין מיט קוויטשערייען, מיט געלעכ-טער, און מיט סאַמע נישט קיין אנשטענדיקע, סאַמע „קאַמאַרינסקי"-זשעסטן האָט ער זיך געלאָזט טאַנצן איבער דער פּאַלאַטע. די אַרעסטאַנטן זענען געווען אַנטציקט, אָבער מיר איז געוואָרן אַזוי אומעטיק... אין אַ דריי טעג אַרום האָבן מיר שוין אַלע נישט געוווסט, וווּ מיט אים זיך אַהינצוטון. ער האָט זיך אַרומגעקריגט, זיך געשלאָגן, געקוויטשעט, געזונגען לידער אַפילו בּאַנאַכט, און ווײַלעווייז אַרויסגעוויזן אַזוינע אָפּשטויסנדיקע שטיקלעך, אַז ס'האָט אָנגעהויבן פּשוט צו עקלען. ער האָט פאַר קיינעם קיין מורא נישט געהאַט. מ'האָט אים אָנגעטון אַ צוואַנג-העמד, אָבער פון דעם איז אונדז נאָך ערגער געוואָרן, הגם אָן דעם העמד האָט ער פאַרפירט קריגערייען און כמעט צו יעדן זיך געקראָכן שלאָגן. אין דידאָזיקע דריי וואָכן צייט האָט זיך טייל-מאָל די גאַנצע פּאַלאַטע אויפגעהויבן אין איין קול און געבעטן דעם הויפּט-דאָקטאָר, ער זאָל איבערפירן אונדזער צרה אין אַ צווייטער אַרעסטאַנטישער פּאַלאַטע. דאָרט, ווידער, האָט מען אויסגעפועלט אין צוויי טעג אַרום, מען זאָל אים איבערפירן צו אונדז. און אַזויווי מיר האָבן מיטאַמאָל געהאַט צוויי משוגעים, אומרויִקע, וואָס האָבן זיך געכאַפּט שלאָגן, האָט זיך איין פּאַלאַטע

מיט דער צווייטער געטוישט מיט די משוגעים. אָבער איינער איז נישט געווען בעסער פון צווייטן. אַלע האָבן אָפּגעעטעמט פרייער, ווען מ׳האָט זיי, סוף־כּל־סוף, אַוועקגעפירט פון אונדז...

איך געדענק אויך נאָך איינעם – אַן אויסטערלישן מטורף. איינמאָל, זומער, האָט מען געבראַכט אַן אַרעסטאַנט, אַ געזונטער חברה־מאַן, אָבער זייער אַן אומגעלומפּערטער, פון אַ יאָר פינף און פערציק, מיט אַ צוקאַלעטשעט פּנים פון פּאָקן, מיט פאַרשווומענע רויטע קליינע אויגן און מיט אַ זייער בייזן און טריבן אויסזען. ער האָט פאַרנומען אַן אָרט אין איין שורה מיט מיר. אַרויסגעוויזן האָט ער זיך אָבער פאַר זייער אַ רויקן, האָט מיט קיינעם נישט גערעט, און איז געזעסן אַזויווי ער וואָלט עפּעס אַרומגעטראַכט. עס האָט אָנגעהויבן ווערן טונקל, און פּלוצלינג האָט ער זיך געווענדט צו מיר. גלייך, אָן ווייטערע הקדמות, אָבער מיט אַזאַ מינע, ווי ער וואָלט מיר מיטגעטיילט זייער אַ גרויסן סוד, האָט ער מיר אָנגעהויבן צו דערציילן, אַז די טעג דאַרף ער באַקומען צוויי טויזנט, אָבער דערפון וועט שוין איצט גאָרנישט זיין, ווייל די טאָכטער פון פּאָלקאָווניק ג. סטאַרעט זיך וועגן אים. איך האָב מיט שטוינונג אים אָנגעקוקט און האָב געענטפערט, אַז אין אַזאַ פאַל, דאַכט זיך מיר, וועט דעם פּאָלקאָווניקס טאָכטער נישט זיין בכוח עפּעס צו טון. איך האָב מיך נאָך גאָרנישט אָנגעשטויסן. אים האָט מען געבראַכט נישט ווי אַ משוגענעם, נאָר ווי אַ געוויינלעכן חולה. איך האָב אים געפרעגט, אויף וואָס ער איז קראַנק, האָט ער מיר געענטפערט, אַז ער ווייסט נישט און אַז מ׳האָט אים אַהערגעשיקט צוליב עפּעס, אָבער ער איז פּאָלקאָם געזונט, און דעם פּאָלקאָווניקס טאָכטער איז פאַרליבט אין אים. זי איז אַמאָל, מיט צוויי וואָכן צוריק, אַדורכגעפאָרן לעבן דער הויפּטוואַך, און ער האָט דווקא אין דער צייט אַרויסגעקוקט פון פענסטערל מיט די

גראַטעס. און זי, אַז זי האָט אים נאָר דערזעען, האָט זי זיך באַלד פאַרליבט אין אים. און פון דער צייט אָן, איז זי שוין מיט פאַרשיידענע תּרוצים דריי מאָל געווען אין דער הויפּטוואַך. דעם ערשטן מאָל איז זי געקומען צוזאַמען מיטן פאָטער צום ברודער, דעם אָפיצער, װאָס איז דעמאָלט געשטאַנען באַ זיי אויף דער וואַך; אַ צווייטן מאָל איז זי געקומען מיט דער מוטער צו פאַרטיילן נדבות און, פאַרבייגייענדיק, האָט זי אים איינגערוימט, אַז זי ליבט אים און וועט אים אויסלייזן. ס'איז געווען משוגה, מיט וואָס פאַר אַ קליינע פּרטים ער האָט מיר דערציילט דידאָזיקע נאַרישקייט, וואָס איז, נאַטירלעך, געבוירן געוואָרן אין זיין צעמישטן, אָרעמען קאָפּ. דערין, אַז ער וועט באַפרייט ווערן פון דער שטראָף, האָט ער הייליק געגלויבט. וועגן דער ליידנשאַפטלעכער ליבע צו אים פון דער פרייליין האָט ער גערעדט רויק און זיכער און, שוין נישט געקוקט אויף דער גאַנצער נאַרישקייט פון דער דאָזיקער מעשה, איז דאָך אַזוי ווילד געווען צו הערן אַזאַ ראָמאַנטישע געשיכטע וועגן אַ פאַר־ליבט מיידל פון אַ מענטשן, וואָס האָלט באַ פופציק יאָר, מיט אַזאַ דערשלאָגענער פאַרביטערטער און צעקאַלעטשעטער פיזיאָ־נאָמיע. ווי מאָדנע, וואָס דער פּחד פון דער שטראָף האָט גע־קאָנט מאַכן מיט דער דאָזיקער ציטריקער נשמה. מעגלעך, אַז ער האָט באמת עמעצן דערזען אין פענסטערל, און דאָס משוגעת, וואָס האָט זיך געשאַרפט אין אים פאַר שרעק, וואָס איז גע־וואָקסן מיט יעדער שעה, האָט פּלוצלינג מיטאַמאָל געפונען זיין אויסגאַנג, זיין פאָרם. דערדאָזיקער אומגליקלעכער סאָלדאַט, וואָס האָט, קאָן זיין, זיין גאַנץ לעבן קיין איינמאָל נישט אַ טראַכט געטון וועגן מיידלעך, האָט פּלוצלינג אויסגעטראַכט אַ גאַנצן ראָמאַן און האָט זיך אינסטינקטיוו אָנגעכאַפּט כאָטש פאַר דעם שטרויעלע. איך האָב אים שווייגנדיק אויסגעהערט און

האָב מיטגעטיילט וועגן אים די אַנדערע אַרעסטאַנטן. אָבער ווען די אַנדערע זענען געוואָרן נייגעריק, איז ער מיט גרויס צניעות אָנטשוויגן געוואָרן. אויף צומאָרגנס האָט אים דער דאָקטאָר לאַנג אויסגעפרעגט, און אַזויווי ער האָט אים געזאָגט, אַז ער ליידט נישט אויף קיין שום מחלה, און דאָס האָט זיך באמת אַרויסגעוויזן נאָך דער אונטערזוכונג, האָט מען אים אויסגעשריבן. אָבער אַז בײַ אים אין שפּיטאָל-פּאַפּיר איז אָנגעשריבן געוואָרן Sanat — וועגן דעם זענען מיר ערשט געוואָר געוואָרן, ווען די דאָקטוירים זענען אַרויס פון פּאַלאַטע, אַזוי, אַז מען האָט זיי שוין נישט געקענט זאָגן וועגן דעם צושטאַנד פון דעם אַרעסטאַנט. אָבער אויך מיר אַליין האָבן נאָך דעמאָלט אינגאַנצן זיך נישט אָנגעשטויסן וועגן דעם עיקר פון דער זאַך. בינו-לבינו איז די גאַנצע זאַך באַשטאַנען אין אַ טעות פון דער נאַטשאַלסטווע, וואָס האָט אים צו אונדז געשיקט, וואָס האָט נישט דערקלערט, צו וואָס זי האָט אים געשיקט. דאָ האָט פּאַסירט עפּעס אַ פּאַרנאַכלעסונג. אָבער עס קען זיין, אַז אויך די, וואָס האָבן אים געשיקט, האָבן זיך קוים אָנגעשטויסן און זיי זענען לחלוטין נישט געווען זיכער אין זיין משוגעת; זיי האָבן געהאַנדלט אונטערן דרוק פון נעבלהאַפטע קלאַנגען און האָבן אים געשיקט, מען זאָל אויספּרוּוון זיין צושטאַנד. ווי עס זאָל נישט זיין, דעם אומגליקלעכן האָט מען אין צוויי טעג אַרום אַרויסגעפירט צו דער באַשטראָפונג. די שטראָף האָט אים, דאַכט זיך, זייער איבעראַשט מיט איר אומגערעכטיקייט. ער האָט ביז דער לעצטער מינוט נישט געגלויבט, אַז מ'וועט אים באַשטראָפן, און ווען מ'האָט אים גענומען פירן אין די זעלנער-רייען, האָט ער אָנגעהויבן צו שרייען: קאַראַוּל! אין שפּיטאָל האָט מען אים שוין דאָס מאָל אַריינגעלייגט נישט אין אונזער פּאַלאַטע, נאָר אין אַ צווייטער:

באַ אונדז האָבן געפּעלט בעטלעך. אָבער איך האָב מיך נאָכ־געפרעגט וועגן אים און בין געוווירגעוואָרן, אַז אין די גאַנצע אַכט טעג האָט ער צו קיינעם קיין וואָרט נישט אויסגערעט; ער איז געווען פאַרשעמט און זייער אומעטיק... דערנאָך, ווען זיין פלייצע האָט זיך פאַרהילט, האָט מען אים ערגעץ אָפּגע־שיקט. על כל פּנים האָב איך שוין מער גאָרנישט געהערט פון אים.

וואָס אנבאַלאַנגט דאָס היילן און די רפואות בכלל, האָבן די לייכט־קראַנקע, אויף וויפל איך האָב געקענט באַמערקן, כמעט נישט דערפילט די אינסטרוקציעס און נישט איינגענומען קיין רפואות, אָבער די שווער־קראַנקע און בכלל די ווירקלעך קראַנ־קע האָבן זייער ליב געהאַט זיך צו היילן; זיי האָבן פּינקטלעך איינגענומען זייערע מיקסטורן און פּראָשקעס. איבערהויפּט אָבער האָט מען באַ אונדז ליב געהאַט אויסערלעכע מיטלען: באַנקעס, פּיאַווקעס, קאָמפּרעסן און לאָזן בלוט, וואָס עס האָט אַזוי ליב און אין וואָס עס גלויבט אַזוי אונדזער פּשוט פאָלק, איז באַ אונדז זייער גערן אויפגענומען געוואָרן און אַפילו מיט הנאה. ס'האָט מיך פאַראינטערעסירט אַן אויסטערלישער אומשטאַנד. די־זעלבע מענטשן, וועלכע זענען געווען אַזוי געדולדיק בשעת זיי האָבן איבערגעטראָגן די פּיינלעכסטע וויטאָקן פון שטעקנס און ריטער, האָבן נישט זעלטן זיך געקלאָגט, זיך געקרימט און אַפילו געקרעכצט פון וועלכע ס'איז באַנקעס. צי האָבן זיי זיך שוין זייער צעפּיעשטשעט, אָדער סתם אַזוי זיך געהנדלט, — ווייס איך שוין נישט, וויאַזוי דאָס צו דערקלערן. אמת, אונדזערע באַנקעס זענען געווען פון אַ באַזונדער סאָרט. די מאַשינקע, מיט וועלכער מ'האַקט איבער אויגנבליקלעך די הויט, האָט אַ פעלדשער אַמאָל, אין די אַלטע צייטן, פאַרוואָרפן אָדער קאַליע געמאַכט, אָדער, זי איז אפשר אליין קאַליע געוואָרן, אַזוי, אַז

מען האָט שוין געמוזט מאַכן מיט אַ לאַנצעט די גויטיקע שניטן אויפן קערפּער. באַ אַ צוועלף שניטן מאַכט מען פּאַר יעדער באַנקע. מיט דער מאַשינקע טוט נישט וויי. צוועלף מעסערלעך גיבן אין אַ רגע, פּלוצלינג אַ קלאַפּ, און דעם ווייטאָק שפּירט מען נישט. אָבער דאָס איינשניידן מיטן לאַנצעט איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. אַ לאַנצעט שנייט אין פאַרגלייך זייער פּאַמע־לעך; דער ווייטאָק לאָזט זיך פילן; און אַזויווי, צום ביישפּיל, באַ צען באַנקעס קומט אויס צו מאַכן הונדערט און צוואַנציק אַזעלכע שניטן, איז אַלץ צוזאַמען, נאַטירלעך, לאָזט זיך שטאַרק פילן. איך האָב עס איבערגעלעבט, און הגם עס האָט אי וויי געטון אי עס האָט פאַרדראָסן, דאָך אָבער נישט אַזוי, אַז מען זאָל זיך נישט קענען איינהאַלטן פון צו קרעכצן. עס איז אַפילו לעכערלעך געווען אַמאָל צו קוקן אויף אַן אַנדער אייזנפעסטן חברהמאַן, ווי ער קורטשעט זיך און נעמט זיך פּיעשטשען, ווי אַ קינד. בכלל האָט מען דאָס געקאָנט פאַרגלייכן מיט דעם, ווען אַ מענטש, אַ האַרטער און אַפילו אַ רויקער אין אַן ערנסטן ענין, איז אינדערהיים, בשעת עס איז נישטאָ וואָס צו טון, פאַרמרהשחורהט און קאַפּריזנע — ער עסט נישט, וואָס מען דערלאַנגט אים, קריגט זיך און זידלט זיך, אַלץ געפעלט אים נישט, אַלע דאָקוטשען אים, אַלע באַליידיקן אים, אַלע מוטשען אים; — מיט איין וואָרט, פון ווילטאָג ווערט ער משוגע, ווי מען זאָגט אַמאָל ווענן אַזעלכע לייט, וועלכע מען קען אָנטרעפן, איבעריקנס, אויך באַם פּשוטן פאָלק; און אין אונדזער טורמע, באַ דעם קעגנזייטיקן געמיינזאַמען צוזאַמענלעבן טרעפט מען זיי אַפילו צו אָפט. אין פּאַלאַטע פלעגן די אַרעסטאַנטן טיילמאָל זיך נעמען רייצן מיט אַזאַ ריר־מיך־נישט־אָן, און אַ צווייטער פלעגט אים פּשוט גוט אויסזידלען; און אָט ווערט ער טאַקע אַנטשוויגן, פּונקט ווי ער וואָלט אינדעראמתן בלויז געוואַרט

דערויף, מ׳זאָל אים אויסזידלען, וועט ער אַנטשוויגן ווערן. באַ־זונדערס האָט עס אוסטיאַנצעוו נישט ליב געהאַט און ער האָט קיינמאָל נישט אַדורכגעלאָזט די געלעגנהייט זיך אויסצוזידלען מיט אַזאַ ריר־מיך־נישט־אָן. ער האָט אויך בכלל נישט אַדורכ־געלאָזט די געלעגנהייט מיט וועמען עס איז זיך צו פּאַרטשעפּען. דאָס איז געווען זיין תענוג, זיין באַדערפעניש, וואָס האָט גע־שטאַמט, נאַטירלעך, פון אַ קראַנקהייט און טיילווייז אויך פון טעמפּעקייט. תחילת פלעגט ער נעמען קוקן אַזוי ערנסט און שאַרף און נאָכדעם פלעגט ער אָנהויבן מיט עפּעס אַזאַ רויקער, זי־כערער שטימע צו זאָגן מוסר. אַלץ איז געווען זיין עסק, פּונקט ווי מען וואָלט אים אַוועקגעשטעלט באַ אונדז, ער זאָל אַכטונג געבן אויף דער אָרדנונג אָדער אויף דער אַלגעמיינער זיטלעכ־קייט.

— אומעטום איז ער דאָ, — פלעגן די אַרעסטאַנטן זאָגן לאַכנדיק. מען האָט אים, איבעריקנס, געשוינט און אויסגעמיטן מיט אים זיך צו קריגן, און נאָר אַזוי, אַמאָל האָט מען געלאַכט.

— זע, ווי ער האָט עס אַ ביסל אָנגערעדט! אויף דריי פורן וועסטו עס נישט אַרויספירן.

— וואָס אָנגערעדט? פאַר אַ נאַר נעמט מען דאָס היטל נישט אַראָפּ, מ׳ווייסט. למאי שרייט ער דאָרטן פון לאַנצעט? נאַשערייען האָט ער ליב געהאַט, מעג ער דאָך אַמאָל אויס־ברעכן אויך, נישקשה.

— אָבער וואָס גייט עס דיר אָן?

— ניין, ברידער, — האָט איבערגעהאַקט איינער פון אונדזערע אַרעסטאַנטלעך, — ריטער זענען גאָרנישט: איך האָב געפּרוּווט. ס׳איז אָבער נישטאָ קיין ערגערער ווייטאָק, ווי אַז מען ציט דיר לאַנג פאַרן אויער.

— אַלע האָבן זיך צעלאַכט.

— און מען האָט דיך טאַקע געצויגן?

— און דו מיינסט, אַז נישט? געוויס, געצויגן.

— דעריבער טאַרטשען דאָס ביי דיר די אויערן.

באַ דעמדאָזיקן אַרעסטאַנטל, באַ שאַפּקינען, זענען, ווירק־לעך, געווען זייער לאַנגע אויערן, וואָס האָבן אַרויסגעסטאַר־טשעט אין ביידע זייטן. ער איז געווען פון די בראָדיאַגעס, נאָך אַ יונגער, אַ גאַנץ טיכטיקער און שטילער. גערעט האָט ער שטענדיק מיט אַזאַ ערנסטן, פאַרבאָרגענעם הומאָר, וואָס האָט אַגעגעבן אַ סך קאָמיזם מאַנכע פון זיינע מעשיות.

— און למאַי זאָל מיר גאָר איינפאַלן, אַז מ׳האָט דיר גע־צויגן פאַרן אויער? און ווי אַזוי זאָל דאָס מיר איינפאַלן, גאַרישער קאָפּ דו, — האָט זיך אוסטיאַנצעוו ווידעראַמאָל איינגע־געסן. ווי אָנרופנדיק מיט כעס צו שאַפּקינען, הגם יענער האָט גאָר צו אים נישט גערעט, נאָר צו אַלעמען אין כלל. אָבער שאַפּקין האָט אַפילו נישט אַ קוק געטון אויף אים.

— און ווער האָט דיר געצויגן? — האָט עמעצער געפרעגט.

— ווער? מ׳ווייסט ווער, דער איספּראַווניק. דאָס איז, ברידער, געווען, בשעת מיר האָבן געגאַ־ונדעוועט, זיך אַרומגע־שלעפּט. זענען מיר דאַמאָלס געקומען אין ק., און געווען זענען מיר זאַלבעגאַנד: איך און אַ צווייטער, אויך אַ בראָדיאַגע, יעפים, אָן אַ פאַמיליע־נאָמען. אויפן וועג, אינם דאָרף טאָלמינאַ, ביי אַ פּויער, האָבן מיר זיך אַ ביסל געלאָזט ווילגיין. באַראַן אַזאַ דאָרף, טאָלמינאַ הייסט עס. נו, זענען מיר אַריין אין דאָרף, זעען מיר: מען וואָלט דאָ געקענט אַ לעב טאָן און באַלד פּליטה. ווייס מען, אין פעלד איז מען פריי, אין שטאָט אָבער איז נישט היימלעך, אַ פּחד. נו, זענען מיר קודם כל אַריין אין שענקל. קוקן מיר זיך אַרום. גייט צו צו אונדז איינער, אַן אָפּגעברענטער אַזאַ, מיט אויסגעריסענע עלנבויגנס, אין אַ דייטש־

מלבוש. אַזוי און אַזוי – און איר, זאָגט ער, ווער זענט איר, דערלויבט צו פרעגן, לויטן דאָקומענט? *).

– ניין, זאָגן מיר, גאָר אָן דאָקומענטן.

– אַזוי. און מיר אויך. דאָ האָב איך צוויי פריינט זאָגט ער, זיי דינען אויך ביים גענעראַל קוקושקין **). בכן דערזוועג איך מיך צו פרעגן, אפשר וואָלטן מיר אַ לעב געטון אַ ביסל, אָט דאָס מטבעלע איז נאָך דערווייל נישט צוקראָכן. אַ האַלב שטאָפּעלע באַוויליקט אונדז.

– מיט אונדזער גרעסטן פאַרגעניגן, – זאָגן מיר. נו, האָבן מיר אויסגעטרונקען. און זיי האָבן אונדז דאָ אָנגעוויזן אויף אַן עסק, דאָס הייסט לויט אונדזער פּאַך. אַ הויז איז דאָ געשטאַנען, אין עק שטאָט, און אַ רייכער באַלעבאָס האָט דאָ געוווינט מיט אַ סך עשירות. האָבן מיר באַשטימט געוויר צו ווערן באַנאַכט. און אָט ווי מיר זענען אריין צום רייכן באַלעבאָס אַלע זאַלבעפינפט, אַזוי זענען מיר טאַקע אין דער אייגענער נאַכט אַלע אַריינגעפאַלן. האָט מען אונדז גענומען אין צירקל אַריין, און דערנאָך צום סאַמע איספּראַווניק. איך, זאָגט ער, וועל זיי אַליין אויספרעגן. גייט ער אַרויס מיט אַ פיפקע, טראָגט מען אים נאָך אַ שעלכל טיי, אַליין – אַזאַ געזונטער, מיט באַקן-בערד. זעצט ער זיך אַנידער. און דאָ האָט מען שוין אַחוץ אונדז גע- בראַכט נאָך דריי, אויך בראָדיאַגעס. און אַ חוזקדיקער מענטש איז דער בראָדיאַגע, ברידער: נו, געדענקט גאָרנישט, כאָטש צעהאַק אים דעם קאָפּ, אַלץ פאַרגעסן, ווייס גאָרנישט. רופט זיך אָן דער איספּראַווניק גלייך צו מיר: ווער ביזטו אַזעלכער? און ער האָט אַזאַ ריטשע געטון, ווי פון אַ פּאַס. נו, כידוע, דאָס,

---

*) פּאַספּאָרט.

**) דאָס הייסט אין װאַלד, ווו דער קוקו זינגט. ער װיל זאָגן, אַז זיי זענען אויך בראָדיאַגעס.

וואָס אַלע, זאָג איך אויך: כ'געדענק גאָרנישט, וואַשע וויסאָקאָ־בלאַגאָראָדיע, אַלץ פאַרגעסן.

— וואַרט זשע, זאָגט ער, איך וועל נאָך מיט דיר שמועסן, דער פרצוף איז מיר עפּעס א קענטלעכער, — און ער שטעכט מיך דורך מיט די אויגן. אָבער איך האָב אים ביז אַהער קיינמאָל נישט געזען. מאַכט ער צום צווייטן: — ווער ביזטו?

— מאַכני־דראַלאָ *), וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— אַזוי טאַקע רופט מען דיך מאַכני־דראַלאָ?

— אַזוי רופט מען מיך, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— נו, גוט, דו ביזט מאַכני־דראַלאָ, און דו? — צום דריטן, הייסט עס.

— און איך נאָך אים, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— אָבער ווי הייסטו?

— אַזוי הייס איך טאַקע: „און איך נאָך אים", וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— און ווער האָט דאָס דיך, פּאָדליעץ, אַזוי א נאָמען געגעבן?

— גוטע מענטשן האָבן אַ נאָמען געגעבן, וואַשע וויסאָקאָ־בלאַגאָראָדיע. אויף דער וועלט, כידוע, זענען פאַראַן גוטע מענטשן, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— און ווער זענען דאָס די גוטע מענטשן?

— אַ קאַפּעטשקע פאַרגעסן, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע, באַוויליגט שוין מוחל צו זיין.

— אַלע פאַרגעסן?

— אַלע פאַרגעסן, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— אָבער, סטייטש, דו האָסט דאָך עפּעס געהאַט אַ טאַטן מיט אַ מאַמען?.. צי זיי כאָטש געדענקסטו?

*) אין דידאָזיקע צוויי ווערטער ליגט אַ געוויסער זין. אין דער איבער־זעצונג וואָלטן זיי געקלונגען: „מאַך פּליטה". דער איבערז.

— מ׳דאַרף טאַקע אָננעמען, אַז איך האָב געהאַט, וואַשע-וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע, אָבער איך האָב זיי אויך אַ קאַפּעטשקע פאַרגעסן; אפשר האָב איך טאַקע געהאַט, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— און ווּ האָסטו געלעבט ביז אַהער?

— אין וואַלד, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— אַלץ אין וואַלד?

— אַלץ אין וואַלד.

— נו, און ווינטער?

— קיין ווינטער האָב איך נישט געזען, וואַשע וויסאָקאָ-בלאַגאָראָדיע.

— נו, און דו, ווי רופט מען דיך?

— האַק, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— און דיך?

— שלייף און געניץ נישט, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— און דיך?

— שלייף צו נישקשה, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— געדענקט איר אַלע גאָרנישט?

— מיר געדענקען גאָרנישט, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

שטייט ער און לאַכט זיך, און זיי קוקן אויף אים און לאַכן צו. נו, און אַן אַנדערש מאָל דערלאַנגט ער אויך אין די ציין, ווען דו רייסט זיך אָן. און אַן עולם איז דאָס אַ געזונטער, ווי אַ שטיין, אַזוי פעט-אָפּגעפרעסן. — אָפּפירן זיי אין טורמע, — זאָגט ער,—איך וועל מיך שוין מיט זיי דערנאָך איינטענהן. נו, און דו בלייב דאָ, — דאָס זאָגט ער, הייסט עס, צו מיר. — קום אַהער, זעץ דיך! — זע איך: אַ טיש, פּאַפּיר, אַ פעדער. טראַכט איך: וואָס איז ער זיך דאָ מכין צו טון? זעץ זיך, זאָגט ער, לעבן טיש, נעם די פעדער, שרייב! — און אַליין כאַפּט ער מיר באַם

אויער, שלעפט אַזוי. קוק איך אַזוי אויף אים, ווי דער שד אויפן פּאָפּ: איך קען נישט, זאָג איך, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָ-ראָדיע. — שרייב!

— דערבאַרעמט אייך, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע. — שרייב, ווי דו קענסט, שרייב טאַקע אַזוי. — און אַליין שלעפּט ער אַלץ פאַרן אויער, שלעפּט אַלץ, און גיט אַ דריי אויס! נו, ברידער, זאָג איך, עס וואָלט שוין לייכטער געווען, ווען ער צימבלט מיר צריין אַ דריי הונדערט ריטער, באַדיי פונקען זאָלן זיך שיטן — שרייב, און שוין!

— און למאי האָט ער עס געטון? ער איז משוגע געוואָרן, צי וואָס?

— ניין, ער איז נישט משוגע געוואָרן. אין ט—ק האָט נישט לאַנג אַ שרייבערל געמאַכט אַ קונצשטיקל: קאַזיאָנע געלט האָט ער אַוועקגעלקכנט, און אַנטלאָפן מיט דעם. די אויערן האָבן אים אויך אַרויסגעטאַרטשעט. נו, האָט מען אין אַלע ערטער געגעבן צו וויסן. לויט די סימנים בין איך אַזוי ווי ענלעך געווען צו אים, און אָט דערפאַר טאַקע האָט ער מיך אַלץ געפרעגט: צי קען איך שרייבן און ווי אַזוי איך שרייב?

— אָט אַ פיינער חברהמאַן! און עס טוט וויי?

— זאָג איך דאָך, ס'טוט וויי.

אַלע האָבן זיך צעלאַכט.

— נו, און דו האָסט אָנגעשריבן

— וואָס אָנגעשריבן? איך האָב גענומען פירן מיט דער פעדער, געפירט-געפירט איבערן פאַפיר, איז עס אים נמאס געוואָרן. אַ צען פלעקן האָב איך, פאַרשטייט זיך, אָנגעקאַטע-

וועט, נו און דערמיט האָט ער מיך אָפּגעלאָזט, אין טורמע אַריין, הייסט עס.

— און דו קענסט טאַקע שרייבן?

— פריער האָב איך געקאָנט, און אָט ווי מ'האָט אָנגע־הויבן צו שרייבן מיט פעדערס, אַזוי האָב איך פאַרגעסן...

אָט אין אַזעלכע מעשיות, אָדער, בעסער געזאָגט, אין אַזאַ מין פלוידעריי איז טיילמאָל אַדורכגעגאַנגען אונדזער לאַנג־ווייליקע צייט. גאָט, וואָס פאַר אַ לאַנגווייליקייט איז דאָס געווען! די טעג זענען לאַנגע, דושנע. איינער צום אַנדערן ענלעך, ווי צוויי טראָפּן וואַסער. וואָלט כאָטש עפּעס אַ בוך געווען! און בינו־לבינו בין איך, באַזונדערס אין אָנהויב, עפּטער געגאַנגען אין שפּיטאָל אַריין — אַמאָל אַ קראַנקער, אַמאָל פּשוט ליגן; איך בין אָוועקגעגאַנגען פון דער תפיסה. שווער איז געווען דאָרט, נאָך שווערער ווי דאָ, מאָראַליש שווערער. פאַרביסנקייט, שנאה, קריגעריי, קנאה, כסדר זיך גע־טשעפּעט צו אונדז, דוואָריאַנעס, בייזע, דראָענדיקע פּנימער. — דאָ אָבער אין שפּיטאָל זענען מיר אַלע געווען גלייך, מ'האָט געלעבט חברלעכער. די סאַמע אומעטיקסטע צייט אין פאַרלויף פון גאַנצן טאָג איז אויסגעקומען אין אָוונט, פאַר די ליכט און אין אָנהויב נאַכט. שלאָפן לייגט מען זיך פרי. דאָס שטאַרע נאַכט־לעמפּל לייכט אינדערוויטנס בײַ דער טיר, ווי אַ העל פּינטעלע, און אין אונדזער עק איז האַלב פינסטער. עס ווערט אַ געשטאַנק, דושנע. איינער קען נישט איינשלאָפן, שטייט ער אויף און זיצט אַ שעה אַנדערטאַלבן אויפן געלעגער, אַראָפּ־בויגנדיק זיין קאָפּ אין דער שלאָף־מיץ, ווי ער וואָלט וועגן עפּעס געטראַכט. קוקסטו אויף אים אַ גאַנצע שעה און דו סטאַרעסט זיך צו טרעפן, וועגן וואָס טראַכט ער, כדי אויך ווי

עס איז אַדורכצושטופּן די צייט. און אַמאָל גאָר הויבסטו אָן צו חלומען, דערמאַנען דעם עבר; מאָלן זיך דיר ברייטע העלע בילדער אין דמיון; עס קומען אין זכרון אַזעלכע איינצלהייטן, וואָס אין אַן אַנדער צייט וואָלסטו זיך בשום אופן נישט דער-מאָנט אין זיי און נישט אַדורכגעפילט זיי אַזוי ווי איצט. און אַמאָל, ווידער, פּרוּווסטו טרעפן, וואָס ס'וועט זיין אין דער צוקונפט: ווי אַזוי וועסטו עס אַרויסגיין פון טורמע? ווּהין? ווען וועט דאָס זיין? וועסטו זיך צוריקקערן ווען ס'איז אין דיין היימיש ווינקעלע? דו טראַכסט, טראַכסט און די האָפענונג גיט זיך אַ ריר אין דער נשמה... און אַן אַנדערש מאָל הויבסטו גאָר אָן צו ציילן: איינס, צוויי, דריי, און אַז. וו., כדי ווי-עס-איז איינצושלאָפן אינמיטן דעם חשבון. טיילמאָל האָב איך אָנגעציילט ביז דריי טויזנט און נישט איינגעשלאָפן. אָט נעמט זיך עמעץ איבערקערן אויף דער זייט. אוסטיאַנצעוו הויבט אָן צו הוסטן מיט זיין פּאַרפּוילטן, שווינדזיכטיקן הוסט און דערנאָך הויבט ער אָן שוואַך צו קרעכצן, און יעדעס מאָל ברומט ער צו: „גאָט, איך האָב געזינדיקט!" און עס איז שרעקלעך צו הערן די דאָזיקע קראַנקע, צעבראָכענע און נאָגנ-דיקע שטימע ביי דער אַלגעמיינער שטילקייט. און ערגעץ אין אַ ווינקל שלאָפט מען אויך נישט און מען רעט פון די גע-לעגערס. איינער הויבט אָן עפּעס צו דערציילן פון זיינע אויס-געטראַכטע מעשיות, פונם ווייטן, פונם פאַרגאַנגענעם, פונם בראָדיאַגע-לעבן, פון די קינדער, פונם ווייב, פון די אַמאָליקע אָרדנונגען. פילסטו שוין טאַקע בלויז פונם ווייטן שעפּטשען, אַז דאָס אַלץ, פון וואָס ער דערציילט, וועט זיך שוין ווידער-אַמאָל צו אים קיינמאָל נישט אומקערן, און ער אַליין, דער דערציילער, איז אַן אָפּגעשניטן שטיק; אַ צווייטער הערט זיך צו. ס'הערט זיך בלויז אַ שטיל מעסיק שעפּטשען, פּונקט

ווי אַ וואַסער רוישט ערגעץ ווייט... איך געדענק, ווי איינמאָל, אין אַ לאַנגער ווינטער-נאַכט, האָב איך אויסגעהערט אַ מעשה, פון ערשטן בליק האָט זי מיר אויסגעוויזן, ווי עפּעס אַ חלום אין אַ היץ-קראַנקהייט, ווי איך וואָלט געלעגן אין אַ פיבער, און מיר האָט זיך דאָס אַלץ געחלומט אין היץ, אין פיבער-פּלוידעריי...

IV.

אקולקעס מאַן.

דערציילונג.

עס איז שוין געווען שפעט באַנאַכט, אַרום צוועלף אַ זייגער. איך האָב שוין געהאַט איינגעשלאָפן, אָבער פּלוצלינג זיך אויפגעכאַפּט. דער שטאַרער, קליינינשקער שיין פונם ווייטן נאַכטלעמפל האָט קוים באַלויכטן די פּאַלאַטע... כמעט אַלע האָבן שוין געשלאָפן. אַפילו אוסטיאַנצעוו האָט שוין געשלאָפן און אין דער שטילקייט האָט מען געהערט, ווי שווער ער אָטעמט, און ווי מיט יעדן אָטעם כריפּען בײַ אים אין האַלדז די ליחות. ווייט, אין פּאָדערצימער האָבן זיך פּלוצלינג דערהערט די שווערע דערנענטערונגס-טריט פון דער וואַך, וואָס האָט זיך געטוישט. אַ ביקס האָט זיך אָנגעקלאַפּט מיט דער קאָלבע אין דער פּאָדלאָגע. די טיר פון דער פּאַלאַטע האָט זיך געעפנט; נייענדיק פּאָרזיכטיק, האָט דער יעפרייטאָר איבערגעציילט די קראַנקע. אין אַ מינוט אַרום האָט מען פּאַרמאַכט די פּאַלאַטע, אַוועקגעשטעלט אַ נייעם וואַך-סאָלדאַט, די פריערדיקע וואַך האָט זיך דערווייטערט און ווידער איז שטיל געוואָרן. דאָ האָב

איך ערשט באַמערקט, אַז נישט ווייט פון מיר, לינקס, האָבן צוויי נישט געשלאָפן און אַזויווי געשעפּטשעט צווישן זיך.

אין די פּאַלאַטעס פלעגט עס פּאַסירן: טיילמאָל ליגט מען טעג און חדשים איינער לעבן אַנדערן און מען רעט נישט קיין וואָרט, און פּלוצלינג צעשמועסט מען זיך אין דער רופּנדיקער נאַכט-שעה, און איינער הויבט אָן אַרויסצולייגן פאַרן צווייטן זיין גאַנצן עבר.

זיי האָבן שוין, קענטיק, לאַנג געשמועסט צווישן זיך. דעם אָנהויב האָב איך נישט געהערט, און אויך איצט אַפילו האָב איך נישט אַלץ געקאָנט הערן, ביסלעכווייז אָבער האָב איך מיך צוגעוווינט און האָב אָנגעהויבן אַלץ צו פאַרשטיין.

איך האָב עפּעס נישט געקענט איינשלאָפן: וואָס-זשע טוט מען, אַז גישט הערן?.. איינער האָט דערציילט מיט היץ האַלבּ-ליגנדיק אויפן געלעגער, מיט אַן אונטערגעהויבענעם קאָפּ, און דעם האַלדז אויסגעצויגן אין דער ריכטונג צום חבר. ער איז, אפנים, געווען שטאַרק צעהיצט, אויפגערעגט. ס'האָט זיך אים געוואָלט דערציילן. זיין צוהערער איז פאַרמרה-שח'רהט און לגמרי גלייכגילטיק געזעסן אויף זיין געלעגער, מיט אויסגעצויגענע פיס, און זעלטן עפּעס אַ ברום געטון אַלס ענטפער אָדער אַלס צייכן פון מיטלייד צום דערציילער, אָבער עפּעס גיכער פון אנשטענדיקייט-וועגן, ווי אין דעראמתן, און ווײַלעווייז האָט ער אָנגעשטופּט זיין נאָז מיט טאַבאַק פון האָרן-פּישקעלע. דאָס איז געווען דער סאָלדאַט טשערעווין, פון דער אויסבעסערונגס-קאָמאַנדע, א מענטש פון אַ יאָר פופציק, אַ מרה-שחורהדיקער פּעדאַנט, אַ קאַלטער רעזאָנירער און אַ שוטה מיט אַ שטאַרקער איינגליבע. דער דערציילער שישקאָוו איז נאָך געווען אַ יונגער, פון אַ יאָר דרייסיק, אונדזערער אַ ציווילער אַרעסטאַנט, וואָס האָט געאַרבעט אין דער תפיסה-שניידעריי. ביז אַהער האָב

איך מיך ווייניק אומגעקוקט אויף אים. און אויך דערנאָך, פאַר דער גאַנצער צייט פון מיין תפיסה־לעבן, האָט מיך עפעס נישט געצויגן זיך צו פאַרנעמען מיט אים. דאָס איז געווען אַ פּוסטער און נישט קיין געשטעלטער מענטש. טיילמאָל שווייגט ער, לעבט פאַרמרה־שחורהט, האַלט זיך גראָב, רעט נישט אַ וואָרט גאַנצע וואָכן לאַנג. און טיילמאָל גאָר פלוצלינג וועט ער זיך אַריינפלאָנטערן אין עפעס אַ מעשה, הויבט אָן צו מאַכן פליאָטקעס, ווערט אָנגעצונדן פון אַ נאַרישקייט, קריכט אַרום פון קאַזאַרמע צו קאַזאַרמע, דערציילט נייס, האַקט מיט דער צונג, שפּרינגט פון דער הויט. ברעכט מען אים אָן די ביינער, ווערט ער ווידער אַנטשוויגן. ער איז געווען אַ שרעקעוודיקער און אַ נעבעכל. אַלע האָבן זיך נאָכלעסיק באַצויגן צו אים. געווען איז ער נישט קיין הויכער, אַ מאָגערער; די אויגן אַזעלכע אומרויִקע, און טיילמאָל עפעס טעמפּ פאַרטראַכטע. האָט זיך אים געמאַכט וואָס צו דערציילן, וועט ער שטענדיק אָנהויבן הייס, מיט ברען, אַפילו מאַכן מיט די הענט — און פלוצלינג וועט ער גאָר איבעררייסן אָדער איבערגיין אויף אַ צווייטער זאַך, זיך אַריינציען אין נייע פּרטים, און וועט פאַרגעסן, וואָס ער האָט אָנגעהויבן צו דערציילן. עפּטער האָט ער זיך געזידלט, און בשעתן זידלען תמיד פאָרגעוואָרפן יענעם עפעס, פאָרגעוואָרפן עפעס אַ חטא קעגן אים, און ריידן רעט ער בעת מעשה מיט האַרץ, שיער וואָס ער צעוויינט זיך נישט... אויף אַ באַלאַלייקע האָט ער געשפּילט נישט שלעכט און האָט ליב געהאַט צו שפּילן, און יום־טוב־צייט האָט ער אַפילו געטאַנצט און גוט געטאַנצט, ווען מען פלעגט אים נאָר צווינגען... מען האָט אים זייער לייכט געקאָנט צווינגען עפעס צו טון... און נישט מחמת דעם, וואָס ער זאָל האָבן געווען אַזאַ געהאָרכזאַמער, נאָר דערפאַר, וואָס ער האָט ליב געהאַט צו קריכן אין חברשאַפט און אַרויס פון דער חברשאַפט.

איך האָב לאַנג נישט געקאָנט תופס זיין, וואָס ער האָט דערציילט. מיר האָט זיך לכתחילה אויסגעוויזן, אַז ער טרעט אַלץ אָפּ פון דער טעמע און ציט זיך אַריין אין זייטיקע זאַכן. ער האָט, קענטיק, אויך באַמערקט, אַז טשערעווין האָט כמעט קיין שום אינטערעס נישט צו זיין דערציילונג. ס'האָט זיך אָבער געדאַכט, אַז ער האָט זיך דוקא געוואָלט איינרעדן, אַז טשערעווין הערט אים מיט דער גרעסטער שפּאַנונג, און אפשר האָלט עס אים זייער ווי געטון, ווען ער וואָלט זיך איבערצייגט, אַז טשערעווין הערט אים נישט.

— ... פלעגט ער אַמאָל אַזוי אַרויסגיין אויפן מאַרק — האָט ער ווייטער פאַרציילט — פאַרנויגן זיך אַלע, גיבן אים אָפּ כבוד, מיט איין וואָרט — אַן עושר.

— מסחרים, זאָגסטו, האָט ער געהאַט?

— נו יאָ, מסחרים, דער שטאָטישער עולם איז באַ אונדז אַן אָרעמער. שוין איינמאָל אַ דלות. די באַבעס טראָגן אַ מהלך רב דאָס וואַסער פון טייך, צו באַגיסן דעם גאָרטן. זיי מוטשען זיך, מוטשען זיך, און צו יעשען בלייבט זיי אַפילו נישט אויף באָרשטש. מען ווערט דערשטיקט. נו, האָט ער אַ גרויסע נחלה געהאַט, דאָס פעלד מיט אַרבעטער געאַקערט, דריי האָט ער געהאַלטן, דערצו, ווידער, אַן אייגענעם בינשטאָק, מיט האָניק האָבן זיי געהאַנדלט און מיט בהמות אויך, און לויט אונדזער אָרט איז ער געווען אין גרויס חשיבות. שוין זייער אַלט געווען, זיבעציק יאָר, אַן אַלטער ביין, אַ גרויסער, אַזאַ הויכער. פלעגט ער אַזוי אַרויסגיין אינם פוקסענעם פוטער אויפן מאַרק, פלעגן אים אַלע אָפּגעבן כבוד. זיי האָבן דאָס געפילט, הייסט עס: „גוט מאָרגן, פּאָטערל, אַנקודים טראָפּימיטש!“ — גוט-מאָרגן ענטפערט ער דיר אויך. מיט קיינעם, הייסט עס, מאוסט ער זיך נישט. — „לאַנג זאָלט איר לעבן, אַנקודים טראָפּימיטש!“ —

און ווי גייען דיינע געשעפטן? ווער ער פרעגן. — „נו, אונדערע געשעפטן זיינען ווייס ווי סאַדזע. ווי באַ אייך, פּאָטערל?„ — אָט מיר לעבן אויך, ווער ער זאָגן, מיט אונדזערע זינד, מען דרייט זיך אַרום אויף גאָטס וועלט. — „לאַנג זאָלט איר לעבן, אַנקודים טראָפּימיטש!“ מיט קיינעם, הייסט עס, מאוסט ער זיך נישט, און רעט ער — איז יעדעס וואָרט זיינס פּשוט מיט אַ רענדל צו שאַצן. אַ מענטש, וואָס האָט אַלץ אַריינגעקוקט אין ספרים, אַ למדן, און האָט אַלץ געטלעכע ספרים געלייענט. זעצט ער אַוועק די אַלטע לעבן זיך: „נו, הער־נאָר, ווייב, און פאַרשטיי מיט קאָפּ!“ און ער הייבט אָן צו פאַרטייטשן. און די אַלטע, זי איז גאָרנישט אַזאַ אַלטע געווען, די צווייטע באַ אים געווען, צוליב קינדער, הייסט עס, מיט דער ערשטער האָט ער נישט געהאַט. נו, פון דער צווייטער טאַקע, פון מאַריע סטעפּאַנאָווניע, האָט ער צוויי זין געהאַט, נאָך נישט קיין דערוואַקסענע; דעם יונגערן, וואַסיען, האָט ער צו זעכציק יאָר געהאַט, און אַקולקע, די טאָכטער, די עלטסטע פון אַלע, הייסט עס, איז אַכצן יאָר אַלט געווען.

— טאַקע דיין ווייב מיינסטו?

— וואַרט־זשע, תחילת וועט דאָ נאָך פילקע מאָראָזאָוו גוט אָנפּרייערן. דו, זאָגט ער, פילקע צו אַנקודימען, צעטייל זיך; די גאַנצע פיר הונדערט קערבלעך גיב אָפּ, און איך בין דיר אַן אַרבעטער בין איך דיר? איך וויל מיט דיר נישט האַנדלען, און דיין אַקולקען, זאָגט ער, וויל איך נישט נעמען. איך האָב איצט, זאָגט ער, אַ הוליע געטאָן. די עלטערן, זאָגט ער, זיינען מיר איצט געשטאָרבן, וועל איך טאַקע דאָס געלט פאַרטרינקען און נאָכדעם וועל איך מיר פאַרדינגען, ס'הייסט צו די זעלנער וועל איך גיין, און אין אַ יאָר צען אַרום וועל איך קומען צופאָרן אַהער, צו אייך, שוין ווי אַ פעלדמאַרשאַל. אַנקודים

האָט אים דאָס געלט טאַקע אַוועקגעגעבן, אינגאַנצן ווי עס איז געקומען לויטן חשבון, ווייל זיין פאָטער האָט דאָך מיטן אַלטן בשותפות געהאַנדלט. — „אַ פאַרפאַלענער מענטש, זאָגט ער, ביזטו". און ער אים: — נו, צי איך בין שוין אַ פאַר־פאַלענער, צי נישט, אָבער מיט דיר, גרויע באָרד, וועל איך מיך נאָך אויסלערנען צו טרינקען מילך דורך אַן אָל. פון צוויי גראָשן, זאָגט ער, וואָלסטו געוואָלט מאַכן אַ גאַנצע עקאָנאָמיע, כלערליי שמאַטעס קלויבסטו אויף — אפשר וועט עס דיר טויגן אין דער קאַשע אַריין. איך האָב אָבער געוואָלט שפייען אויף דעם. דו זאַמלסט און זאַמלסט, און קויפן וועסטו אַ רוח. איך האָב, זאָגט ער, אַ כאַראַקטער. און דיין אַקולקען וועל איך דאָך נישט נעמען: איך, זאָגט ער, האָב אַזוי אויך מיט איר געשלאָפן...

— און ווי אַזוי־זשע, זאָגט ער, אַנקודים, דערוועגסטו דיך מבזה צו זיין אַן ערלעכן פאָטער, אַן ערלעכע טאָכטער? ווען האָסטו מיט איר געשלאָפן, דו כלב שבכלבים, דו רוצח איינער, — און אַליין ציטערט ער אויפן גאַנצן לייב. פילקע האָט עס אַליין דערציילט. —

— און נישט בלויז מיט מיר, זאָגט ער, נאָר איך וועל אַזוי מאַכן, אַז אייער אַקולקע וועט איצט מיט קיינעם נישט חתונה האָבן, קיינער וועט זי נישט נעמען; אַפילו מיקיטקע גריגאָריטש וועט זי נישט נעמען, ווייל זי איז שוין נישט קיין אָרנטלעכע. נאָך פון יעשען אָן האָב איך שוין מיט איר געלעבט. און איצט וועל איך פאַר הונדערט ראַקעס נישט איינשטימען. אָט מאַך אַ פראָבע און גיב מיר דאָ אויפן אָרט הונדערט ראַקעס — וועל איך נישט ווען.

און ער האָט עס אַ הוליע געטון בײַ אונדז, דער יונג! אַזוי, אַז די ערד האָט געקרעכצט, די גאַנצע שטאָט האָט גע־קלונגען. חברים האָט ער צונויפגעשלעפט, געלט אַ קופּע, דריי

חדשים נאָכאַנאַנד געהוליעט און ס'גאַנצע געלט צעפּטרט. „וועל איך נאָר מאַכן אַ סוף מיטן געלט, פלעגט ער זאָגן, וועל איך מיך נעמען צום הויז, צו אַלץ, און נאָכדעם וועל איך אַוועק אָדער פאַר אַן אָנגעדונגענעם זעלנער אָדער איך וועל ווערן אַ בראָדיאַגע". פון אינדערפרי ביז נאַכט פלעגט ער זיין שיכור, אַרומגעפאָרן אויף אַ פּאָר פערד מיט גלעקלעך. און די מיידלעך זענען גאָר אויסגעגאַנגען פאַר אים. אויף אַ טאָרבע האָט ער גוט געשפּילט.

— און מיט אַקולקען, הייסט עס, האָט ער נאָך אַלץ גע־פירט זיינע געשעפטן?

— וואַרט־זשע, אייל נישט. דער פאָטער איז מיר דאַמאָלס געשטאָרבן, און די מוטער האָט מיר, הייסט עס, האָניק־לעקעכ־לעך געבאַקן, אויף אַנקודימען האָבן מיר געאַרבעט, און דערמיט זיך דערנערט. אַ שווער לעבן האָבן מיר געהאַט. נו, מיר האָבן אויך געהאַט אַ שטיקל נחלה הינטערן וואַלד, תּבואה האָט מען געזייט; און נאָכן פאָטערס טויט האָט מען אַלץ פאַרקויפט, ווייל איך האָב שוין אויך, גוטער ברודער, אַ הוליע געטון. מיט קלעפּ אויסגעפּרעסט געלט פון דער מוטער...

— דאָס איז נישט גוט, אויב מיט קלעפּ. אַ גרויסע עבירה.

— ברודער־לעבן, שיכור געווען פון אינדערפרי ביז נאַכט. אַ הויז האָבן מיר געהאַט נאָך גאָר נישקשה, אַפילו שוין צע־פוילט, נאָר דאָך אַן אייגנס, אָבער אין שטוב האָט דער דלות געפייפט פון אַלע ווינקעלעך. הונגעריק פלעגן מיר זיצן, גאַנצע וואָכן שמאַטעס געקייט. די מאַמע פלעגט מיר די ביינער אויס־עסן. און מיר וואָס!.. איך, ברודער־לעב, בין דאַמאָלס פון פילקע מאַראָזאָוון נישט אָפּגעטראָטן. פון אינדערפרי ביז נאַכט מיט אים. שפּיל מיר, זאָגט ער, אויף דער גיטאַרע און טאַנץ, און איך וועל מיר ליגן און וואַרפן געלט אין דיר, ווייל איך

בין דער סאַמע רייכסטער מענטש". און וואָס-וואָס האָט ער דען נישט געטון! קיין גנבות האָט ער נישט צוגענומען: „איך, זאָגט ער, בין נישט קיין גנב, נאָר אַן ערלעכער מענטש". „און לאָמיר גיין, זאָגט ער, אַקולקען אויסשמירן דעם טויער מיט דזיעגעכץ. איך וויל נישט, אַז אַקולקע זאָל חתונה האָבן מיט מיקיטע גריגאָריטשן. דאָס, זאָגט ער, איז איצט מיין איינציקער פאַרלאַנג". און פאַר מיקיטע גריגאָריטשן האָט דער אַלטער נאָך פריער געוואָלט אויסגעבן דאָס מיידל. מיקיטע אַליין איז אויך געווען אַן אַלטער מאַן, אַן אַלמן, ברילן געטראָגן, געמסחרט. ער, ווי ער האָט נאָר דערהערט, אַז וועגן אַקולקעס גייען אַרום אַזעלכע קלאַנגען, האָט ער זיך צוריקגעהאַלטן: „פאַר מיר, זאָגט ער, אַנקודים טראָפּימיטש, וועט עס זיין אַ גרויסער אומכבוד, און אַזוי חתונה האָבן, אויף די עלטערע יאָרן, וויל איך נישט". אָט אַזוי האָבן מיר אַקולקען דעם טויער אויסגעשמירט. האָט מען זי שוין געשלאָגן, געשלאָגן דערפאַר אינדערהיים... שרייט מאַריע סטעפּאַנאָוונע: „פון דער וועלט וועל איך זי אומברענגען!" און דער אַלטער: „אַמאָליקע יאָרן, זאָגט ער, פאַר די ערלעכע פּאַטריאַרכן, וואָלט איך זי, זאָגט ער, אויפן שייטער-הויפן אויף שטיקלעך צעהאַקט, און היינט, זאָגט ער, איז אַ פינסטערניש און אַ פאַרפוילעניש אויף דער וועלט". אויף דער גאַנצער גאַס פלעגן טיילמאָל די שכנים הערן, ווי אַקולקע שרייט און געוואַלדעוועט: געקאַטעוועט האָט מען זי פון אינ-דערפרי ביז נאַכט. און פילקע שרייט איבערן גאַנצן מאַרק: „אַ ווויל מיידל, זאָגט ער, איז אַקולקע, אַ צניעה. קען אונטער-האַלטן אַן עסק. ריין גייכטו, ווייס טראָגסטו, זאָג נאָר וועמען האָסטו ליב? איך, זאָגט ער, האָב זיי דאָרט געגעבן גוט צו שמעקן, זיי וועלן שוין האָבן צו געדענקען". און אָט אין דער צייט האָב איך איינמאָל אָנבאַגעגנט אַקולקען, מיט די עמערס

איז זי געגאַנגען, און איך שריי: „גוט מאָרגן, אַקולינע קודימאָוונע! איז אַ מיידל געגאַנגען, געגאַנגען און ווייט פאַרגאַנגען. זאָג מיר נאָר מיט וועמען?“ און ווי נאָר איך האָב עס געזאָגט, האָט זי אַזוי אַ קוק געטון אויף מיר, אַזעלכע גרויסע אויגן האָט זי געהאַט, און אַליין איז זי אויסגעדאַרט געוואָרן, ווי אַ שפּענדל. און ווי זי האָט אַזוי אַ קוק געטון אויף מיר, מיינט איר מאַמע, אַז זי לאַכט צו מיר, שרייט זי פון טויערל אַרויס: „וואָס איז דער געלענדער אויף דיר, חצופה דו“! און טאַקע אין דעם אייגענעם טאָג האָט מען זי ווידער געשלאָגן. טיילמאָל פלעגט מען איר ברעכן די ביינער אַ גאַנצע זייגערנע שעה. „פאַרשמייסן וועל איך זי, זאָגט די מאַמע, ווייל זי איז מיר שוין איצט נישט קיין טאָכטער“.

— אַ צעלאָזענע, הייסט עס, געווען.

— אָבער דו האָרך נאָר, פעטערל. און אָט ווי מיר שכורן אַזוי דאַמאָלס מיט פּילקען, קומט צו מיר די מאַמע און איך ליג מיר אַזוי: וואָס ליגסטו, זאָגט זי, פּאָדליעץ איינער? רוצח, וואָס דו ביזט“! זידלט זיך, הייסט עס. „האָב חתונה, זאָגט זי, מיט אַקולקען האָב חתונה. איצט וועלן זיי צופרידן זיין, ווען דו וועסט זי אַפילו נעמען פאַר אַ ווייב און דריי הונדערט רובל געלט וועלן זיי געבן“. און איך איר: ס'טייטש די גאַנצע וועלט ווייס דאָך אָבער איצט, אַז זי איז אַ פאַרפלעקטע. — „אָבער דו שוטה וואָס דו ביזטו, זאָגט זי, מיט דער חופּה ווערט אַלץ פאַרדעקט. פאַר דיר איז דאָך אָבער בעסער, ווען זי וועט אויפן גאַנצן לעבן בלייבן מיט אַ חטא קעגן דיר. און מיט זייער געלט וואָלטן מיר זיך אויך עפּעס געמאַכט; מיט מאַריע סטעפּאַנאָוונען, זאָגט זי, האָב איך שוין גערעט. זי וויל זייער“. און איך: „געלט, זאָג איך, צוואַנציק קערבלעך אויפן טיש, גיי איך חתונה האָבן“. און אָט, צי דו וועסט גלויבן, צי נישט, נאָר ביז דער סאַמע

חתונה בין איך טויט־שיכור געווען. און פילקע מאָראָזאָוו סטראַ־שעט נאָך: „איך וועל דיר, זאָגט ער, אַקולקעס מאַן, אַלע זשעבערעס צעברעכן, און מיט דיין ווייב, אַז איך וועל ווע‏לן, וועל איך אַלע נאַכט שלאָפן". און איך אים: „ס'איז שקר, הינטיש פלייש!" נו, דאָ האָט ער מיר שוין פאַר דער גאַנצער גאַס פאַרשעמט. לויף איך אַהיים: „איך וויל נישט, זאָג איך, חתונה האָבן, אויב מען וועט מיר באַלד נישט אַרויסלייגן נאָך פופציק קערבלעך!"

— און מען האָט זי טאַקע אויסגעגעבן פאַר דיר?

— פאַר מיר? און פאַרוואָס טאַקע נישט? מיר זיינען דאָך עפּעס נישט געווען קיין פאַרפלעקטע. מיין טאַטע איז נאָר צולעצט פון אַ שריפה פאַראָרעמט געוואָרן, אַזוי זענען מיר נאָך רייכער פאַר זיי. אַנקודים האָט טאַקע געזאָגט: „איר, מאַכט ער, זענט דאָך דלות איבער דלות", און איך ענטפער אים: „זעט איר, אייער טויער האָט מען גאָר אַ פיין ביסל אויסגעשמירט מיט דזיעגעכץ". און ער מיר: „נו, מילאַ, זאָגט ער, איז וואָס קו־ראזשעסטו זיך אַזוי איבער אונדז? דו באַווייז מיר, זאָגט ער, אַז זי איז נישט קיין ערלעכע, און אַלע מיילער וועסטו סיי־ווי נישט פאַרשפאַרן. אָט איז גאָט, זאָגט ער, און אָט איז די שוועל, האָב נישט חתונה. אָבער דאָס געלט, וואָס דו האָסט גענומען, גיב אַוועק". און אָט האָב איך דאַמאָלס געמאַכט אַ סוף מיט פילקען: מיט מיטרי בירקאָוון האָב איך געשיקט אים זאָגן, אַז איך וועל אים איצט פאַר דער גאַנצער וועלט מביש זיין, און ביז דער סאַמע חתונה, ברודער־לעבן, בין איך טויט־שיכור געווען. אָבער צו דער חופה האָב איך מיך אויסגעניכטערט. באַלד ווי מען האָט אונדז געבראַכט פון דער חופה, האָט מען אונדז אַוועקגעזעצט, און מיטראָפאַן סטעפּאַניטש, דער פעטער, הייסט עס, רופט זיך אָן: „ס'איז אַפילו נישט ערלעך, דערפאַר אָבער פעסט, זאָגט ער,

איז דער עסק געמאַכט און פאַרענדיקט". דער אַלטער, אַנקודים, איז אויך שיכּור געוועזן און האָט אָנגעהויבן צו ווייגען. זיצט ער און די טרערן רינען אים איבערן באָרד. נו, און איך, ברודער, האָב דאַמאָלס אָט אַזוי געטון: געגומען מיט זיך אין קעשענע אַריין אַ קאַנטשיק, נאָך צו דער חופה אָנגעגרייט, און אַזוי טאַקע אָפּגעמאַכט ביי זיך, אַז איך וועל מיך איצט רעכט אָפּרעכענען מיט אַקולקען, זאָל זי טאַקע וויסן ווי אַזוי מען גייט התונה האָבן דורך שווינדל, און זאָלן טאַקע מענטשן אויך וויסן, אַז איך האָב נישט חתונה געהאַט מעשה שוטה...

— און גערעכט! ס'הייסט, זי זאָל פילן אויך אויף להבא...

— ניין, פעטערל, דו הערך אויס און שווייג. בא אונדז איז מען זיך נוהג, אַז באַלד פון דער חופה פירט מען אונדז אַריין אין אַ קאַמערל, און דער עולם מאַכט בעת מעשה די גוטע כּוסה. נו, האָט מען מיך טאַקע איבערגעלאָזט מיט אַקולקען אין קאַמערל. זיצט זי אַזאַ ווייסע, אין פּנים — קיין טראָפּעלע בלוט נישטאָ. האָט זיך שטאַרק דערשראָקן, הייסט עס. און האָר האָט זי אויך געהאַט ווייסע, ממש ווי פלאַקס. און די אויגן גרויסע. און זי שווייגט אַלץ. מ'הערט זי נישט, פונקט ווי אַ שטומע וואָלט דאָ געוווינט. עפּעס אינגאַנצן אַזאַ אויסטערלישע איז זי. נו, ברודער־לעבן, שטעל זיך דיר פאָר: אַ קאַנטשיק האָב איך צוגעגרייט און דאָ טאַקע באַם געלעגער אַוועקגעלייגט, און זי, ברודער־לעבן, איז באַר דורך און דורך ריין און אומשולדיק.

— וואָס רעטסטו!

— דורך און דורך, אינגאַנצן אַן ערלעכע, פון אַן ערלעך הויז, און פאַרוואָס־זשע, ברודער־לעבן, האָט זי, וויבאַלד אַזוי, אַזעלכע יסורים איבערגעטראָגן! פאַרוואָס־זשע האָט זי פילקיס מאָראָזאָוו פאַר דער גאַנצער וועלט פאַרשוואַרצט?

— יאָ.

— האָב מיך טאַקע דאַמאָלס, טאַקע דאָ, אויפן געלעגער, זיך געשטעלט אויף די קני פאַר איר און די הענט פאַרלייגט: „מוטערל, זאָג איך, אַקולינע קודימאָוונע, זיי מיר מוחל, דעם שוטה, וואָס איך האָב דיך אויף פאַר אַזעלכע געהאַלטן. זיי מוחל, זאָג איך, אַ פּאָדליעץ"! און זי זיצט קעגן מיר אויפן בעט, קוקט אויף מיר, ביידע הענט אויף די אַקסלען מיר אַרויפגעלייגט, לאַכט, און טרערן גיסן זיך איר, וויינט און לאַכט... בין איך אַרויס צו די געסט: „נו, זאָג איך, טרעף איך איצט פּילקע מאַראָזאָוון, מעג ער זיך שוין אָפּגעזעגענען מיטן לעבן"! און די אַלטע, זיי ווייסן שוין נישט וויאַזוי גאָט צו דאַנקען: די מאַמע איז איר שיער צו די פיס געפאַלן, וויינט מיט טרערן. און דער אַלטער האָט זיך אויך אָנגערופן: „אַי, וואָלטן מיר עס פריער געוווּסט, טעכטערל טייערס, וואָלטן מיר דיר נישט אַזאַ מאַן אויסגעפונען". און אַז מיר זענען דעם ערשטן זונטיק גע-גאַנגען אין צערקווע אַריין, האָב איך געטראָגן אַ שמוישן היטל, אַ קאַפטאַן פון דינעם טוך און הויזן פון פליוש; און זי — אין אַ ניי פוקסענעם פוטערל, מיט אַ זיידן טיכל — ס'הייסט, איך שטיי איר אָן און זי שטייט מיר אָן. אָט ווי אַזוי מיר גייען! מענטשן קוועלן גאָר אָן פון אונדז: נו, איך בין דאָך איך און אַקולינושקע, אויב מען טאָר זי נישט רימען פאַר יענעם, טאָר מען דאָך אָבער אויך נישט לאָזן פאַלן אַ שלעכט וואָרט אויף איר — אַ פיין, גאָר אַ פיין פּאָרל...

— נו, איז דאָך גוט.

— נו, טאָ הער זשע ווייטער. אויפן צווייטן טאָג, נאָך דער חתונה, בין איך, אַפילו נאָך רעכט שכור, אַנטלאָפן פון די געסט; אַרויסגעריסן האָב איך מיך און לויף: „גיט מיר אים אַהער, זאָג איך, דעם ליידיק-גייער, דעם פּילקע מאַראָזאָוון, — גיט מיר אים אַהער, דעם פּאָדליעץ"! שריי איך אַזוי אין מאַרק. נו, און שיכּור

בין איך אויך געווען; אַזוי האָבן זיי מיך שוין לעבן די וואָלאָסאָווס געפּאַקט און דריי מענטשן האָבן מיך מיט כוח אַהיימגעפירט. און אין שטאָט דערוויילי שמועסט מען. די מיידלעך אויפן מאַרק סודען זיך: „וואָס ווייסט איר דען, קלוגע מיידעלעך? אַקולקע איז דאָך געווען אַן ערלעכע צו דער חתונה״. און קורץ נאָכדעם האָט מיר פּילקע פאַר מענטשן אין די אויגן געזאָגט: „פאַרקויף דאָס ווייב, — וועסטו האָבן צו שיכורן. באַ אונדז, זאָגט ער, האָט דער סאָלדאַט יאַשקע דערפאַר טאַקע חתונה געהאַט: מיטן ווייב נישט געשלאָפן, אַבי אָבער דריי יאָר שיכור געווען״. מאַך איך צו אים: „דו ביזט אַ פּאָדליעץ״! — „און דו ביזט, זאָגט ער, אַ שוטה. מ׳האָט דאָך דיך אַ שיכורן חתונה געמאַכט. וואָס־זשע האָסטו דאָ, אין דעם דאָזיקן ענין, באַ דיין שכרות געקענט פאַר־שטיין״? קום איך אַהיים און שריי: „איר, זאָג איך, האָט מיך אַ שיכורן חתונה געמאַכט״! האָט זיך די מאַמע אָנגעטשעפּעט. „מאַמע, זאָג איך, באַ דיר זענען די אויערן מיט גאָלד פאַר־האָנגען. אַקולקען גיב אַהער״! נו, האָב איך זי טאַקע גענומען ממיתן. געממיתט האָב איך איר, ברודער, געממיתט, אַ שעה צוויי געממיתט, ביז איך בין פון די פיס אַוועקגעפאַלן; דריי וואָכן איז זי פון בעט נישט אויפגעשטאַנען.

— נו, נאַטירלעך, — האָט טשערעווין פלעגמאַטיש באַמערקט,— וועסטו זיי גישט שלאָגן, וועלן זיי... און צי האָסטו זי דען געפּאַקט מיטן געליבטן?..

— ניין, פּאַקן האָב איך זי נישט געפּאַקט, — האָט שישקאָוו אַזוי ווי מיט אָנשטרענגונג געענטפערט נאָך אַ קורצן שווייגן. — ס׳האָט מיך שוין זייער פאַרדראָסן די מעשה, מענטשן האָבן מיך אַלץ געהעצעט, און דער גאַנצער מאַכער איז דאָ געווען פּילקע. — „באַ דיר, זאָגט ער, איז דאָס ווייב אַ מאָדעל, כדי מענטשן זאָלן אויף איר קוקן״. געסט האָט ער צונויפגערופן, און מיט דער

צונג האָט ער גענומען האַקן: „דאָס ווייב, זאָגט ער, איז באַ אים
גאָר אַ ווייכע נשמה, אַן אייד'עלע, אַן ערלעכע, אַ העפלעכע,
מיט אַלע מעלות, אָט ס'אַראַ ווייב! אָבער ער האָט פאַרגעסן,
דער יונג, ווי ער האָט איר אַליין באַשמירט מיט דזיעגעכץ דאָס
טויער"! איך בין אַ שיכורער געזעסן, און ער האָט מיך אין דער
מינוט פאַר די האָר אַ כאַפּ געטון, אַזוי אַ כאַפּ געטון, און מיך
אַראָפּגעבויגן: „טאַנץ, זאָגט ער, אַקולקעס מאַן, איך וועל דיך
אַזוי פאַר די האָר האַלטן, און דו טאַנץ, מאַך מיר פריילעך"! —
„דו ביזט אַ פאָדליעץ"! שריי איך. און ער מיר: „איך וועל קומען
צו דיר מיט אַ קאָמפּאַניע און אַקולקען, דיין ווייב, וועל איך פאַר
דיר אין די אויגן שמייסן מיט ריטער, וויפל איך וועל נאָר
וועלן". נו, האָב איך נאָכדעם, — גלויב יאָ, גלויב נישט, — אַ
גאַנצן חודש מורא געהאַט אַוועקצוגיין פון שטוב: ער וועט קומען,
טראַכט איך, וועט ער זי מביש זיין. אָט טאַקע פאַר דעם אַליין
האָב איך זי אויך גענומען שלאָגן...

— אָבער צו וואָס דאָס שלאָגן! די הענט קען מען פאַר-
בינדן, די צונג אָבער וועסטו נישט פאַרבינדן. שלאָגן אַ סך טויג
אויך נישט. באַשטראָף בעסער, לערן און גיב אַ גלעט. אויף דעם
איז דאָך דאָס אַ ווייב.

שישקאָוו האָט אַ געוויסע צייט געשוויגן.

— אַ פאַרדראָסיקע זאַך געווען, — האָט ער ווידעראַמאָל
אָנגעהויבן, — און אַ געוועהנהייט איז עס שוין געוואָרן: אַן
אַנדער טאָג האָב איך זי פון אינדערפרי ביז אויף דער נאַכט
געשלאָגן: דאָ איז זי אויפגעשטאַנען נישט ווי געהעריק, דאָ איז
זי אַוועק נישט גוט. שלאָג איך אָבער נישט, איז אומעטיק.
פלעגט זי זיצן און שווייגן, קוקן אין פענסטער און וויינען...
זי האָט אַלץ געטון און געוויינט, באַפאַלט מיר אַ רחמנות צו
איר, אָבער איך שלאָג זי פאָרט. פלעגט מיר די מאַמע מיינע נעמען

פרעסן די ביינער צוליב איר: „דו פּאָדליעץ, פּלעגט זי זאָגן, דו כּלב איינער“! – „איך וועל זי דערהרגענען, – שריי איך, – און קיינער טאָר מיר איצט אַ וואָרט נישט זאָגן, ווארום מען האָט מיך חתונה געמאַכט מיט אַ שווינדל“. לכתחילה האָט זיך דער אַלטער אַנקודים אַריינגעמישט, איז אַליין געקומען: „דו מיין נישט, זאָגט ער, אַז דו מעגסט שוין אַלץ טון. בישקשה, איך וועל נאָך געפינען אַ צוים פאַר דיר אויך“! דערנאָך אָבער איז ער אָפּגעטראָטן. און מאַריע סטעפּאַנאָווגע – יענע האָט גאָר פאַרלאָרן דאָס לשון. איינמאָל נאָר געקומען – און בעט מיך מיט טרערן: „מיט עגמת-נפש קיים איך צו דיר, איוואַן סעמיאָניטש. דער ענין איז אַפילו אַ קליינער, אָבער די בקשה איז אַ גרויסע. האָב רחמנות אויף אונדז, – פאַרנויגט זי זיך – גיב נאָך, זיי איר מוחל! שלעכטע מענטשן האָבן אָנגערעט אויף אונדזער טעכטערל: דו ווייסט דאָך יאָ, אַז דו האָסט אַן ערלעכע גענומען“... און זי נויגט זיך ביז צו די פיס און וויינט. אָבער איך מאַך מיר קוראַזש: „כ'וויל אייך אַפילו נישט הערן! וואָס איך וועל נאָר וועלן איצט, דאָס וועל איך טון מיט אייך אַלעמען, וייל איך קען מיך שוין נישט באַהערשן איצט. און פילקע מאָראָזאָוו, זאָג איך, איז מיר אַ חבר און דער בעסטער פריינט“...

– הייסט עס, איר האָט ווידער צוזאַמען אַ הוליע געטון?

– ווו דאָרט! ווער קען עס צו אים צוטרעטן. יענער ליגט שכור טאָג און נאַכט. דאָס גאַנצע פאַרמעגן צעפּטרט און זיך פאַרקויפט אַלס זעלנער צו אַ שטאָטישן באַלעבאָס. פאַרן עלטסטן זון האָט ער זיך פאַרקויפט. און בא אונדז פירט זיך שוין אַזוי – וויבאַלד זיך פאַרקויפט פאַר אַ זעלנער, דאַרף אַלץ פאַר אים ליגן אָפן אין שטוב און ער איז דער גאַנצער באַלעבאָס איבער אַלעם, ביז דעם לעצטן טאָג, ווען מען פירט אים אַוועק. פאַרן אַוועקפירן באַקומט ער דאָס גאַנצע געלט

אויסגעצאָלט, אָבער פריער באַדאַרף ער וווינען באַם באַלעבאָס אין הויז; מען וווינט אַ האַלב יאָר צייט, און אָפּגעהיטן זאָל מען ווערן, וואָס פאַר אַ שפּיצלעך זיי כּוען אָפּ מיטן באַלעבאָס! איך גיי דאָך עפּעס פאַר דיין זון צו די זעלנער, הייסט עס, אַז איך בין אייער בעל-טובה, באַדאַרפט איר מיך אַלע האַלטן זייער חשוב, אַנישט וועל איך מיך אָפּזאָגן. אַזוי האָט טאַקע פילקע אַלץ אין דער וועלט אָפּגעטון באַ זיין באַלעבאָס: מיט זיין טאָכטער געשלאָפן, אַלע טאָג נאָכמיטאָג געשלעפט דעם באַלעבאָס פאַר דער באָרד, — אַלץ פאַר זיין פאַרגעניגן וועגן. יעדן טאָג מוז מען אים מאַכן אַ באָד, און פאַרע פון בראָנפן זאָל מען אים געבן און באַבעס זאָלן אים טראָגן אויף די הענט. גייט ער אַהיים פון דער הוליאַנקע, בלייבט ער שטיין אויף דער גאַס: „איך וויל נישט אַריין דורכן טויער, צענעם מיר דעם פּלויט!" אַזוי האָט מען אים אין אַ צווייט אָרט, לעבן טויער, געמוזט צענעמען דעם פּלויט, איז ער אַרויף אויפן הויף. צולעצט איז געקומען אַ סוף, מען האָט אים אַוועקגעפירט אָפּגעבן פאַר אַ זעלנער און מען האָט אים אויסגעניכטערט. אַן עולם, אַ גרויסער עולם האָט פאַרפלייצט די גאַנצע גאַס: פילקע מאַראָזאָוון פירט מען אָפּגעבן פאַר אַ זעלנער! נויגט ער זיך אויף אַלע זייטן. גייט אָן גראַדע אַקולקע פון גאָרטן. האָט זי פילקע דערזען סאַמע פאַר אונדזער טויער: „שטיי!" שרייט ער. שפּרינגט ער אַראָפּ פון וואָגן און פאַרנויגט זיך פאַר איר ביז צו דער ערד: „נשמהלע מיינס, זאָגט ער, יאַגדעלע מיינס, צוויי יאָר צייט האָב איך דיך ליב געהאַט, און איצט פירט מען מיך אַוועק מיט מוזיק צו די זעלנער. זיי מיר מוחל, זאָגט ער, ער-לעכע טאָכטער פון אַן ערלעכן פאָטער, ווייל איך בין אַן אויס-וווּרף געווען קעגן דיר און בין שולדיק אין אַלץ!" און אַ צווייט מאָל פאַרנויגט ער זיך פאַר איר ביז צו דער ערד. און

אַקולקע שטייט, ווי זי וואָלט זיך תחילת דערשראָקן, און נאָכ־
דעם פאַרנויגט זי זיך פאַר אים ביזן גאַרטל און זאָגט: „זײַ
מיר אויך מוחל, וווילער בחורל, איך טראָג אויף דיר קיין שום
האַרץ נישט". גיי איך באַלד נאָך איר אין שטוב אַריין: „וואָס
האָסטו אים, הינטיש פלייש, געזאָגט?" און זי, ווערסטו מיר
גלויבן אָדער נישט, האָט אַ קוק געטון אויף מיר: „און איך,
מאַכט זי, האָב אים אַציגנד ליבער פון דער גאַנצער וועלט!"
– זעסטו!..
– אַ גאַנצן טאָג האָב איך איר דאַמאָלס קיין איין וואָרט
נישט געזאָגט... אָבער פאַרנאַכט רוף איך מיך אָן צו איר:
„אַקולקע! איך וועל דיך איצט דערהרגענען." באַנאַכט שלאָפט
זיך מיר עפּעס נישט, בין איך אַרויס אין פאָרהויז ט־ינקען
קוואַס, און דאָ האָט אָנגעהויבן שאַריען אויף טאָג. גיי איך
צוריק אין שטוב. „אַקולקע, זאָג איך, פאָרן מיר צו אונדזער
נחלהלע". איך האָב מיך נאָך פריִער מכין געווען צו פאָרן
אַהין, און די מאַמע האָט אויך געוווסט, אַז מיר וועלן פאָרן.
„דו ביזט, זאָגט זי, טאַקע גערעכט: ס'איז די רעכטע אַרבעטס־
צייט, און דער אַרבעטער, זאָגט מען, איז שוין דאָרט דעם דריטן
טאָג קראַנק". שפּאַן איך אייך דעם וואָגן, שווייג. פאָרט מען
אַרויס פון אונדזער שטאָט, הויבט זיך באַלד אָן דער וואַלד,
וואָס ציט זיך פופצן וויאָרסט, און נאָכן וואַלד ליגט אונדזער
נחלהלע. פאָרן מיר אַזוי באַ אַ דריי וויאָרסט מיטן וואַלד, שטעל
איך אָפּ דאָס פערד: „שטיי אויף, זאָג איך, אַקולינע, דיין וויס־
טער סוף איז שוין געקומען". קוקט זי אויף מיר און אַ פחד
באַפאַלט זי, שטעלט זי זיך אויף פאַר מיר, שווייגט. – „נמאס
ביזטו מיר שוין געוואָרן, זאָג איך: בעט צו גאָט"! – און איך
גיב זי אַזוי אַ כאַפּ פאַר די האָר: צעפּ האָט זי געהאַט, אַזעלכע
דיקע, לאַנגע, וויקל איך מיט זיי אַרום די האַנט, און פון

הינטן דריק איך זי צו פון ביידע זייטן מיט די קני. נאָכדעם עם איך אַרויס אַ מעסער, פאַרבויג איר דעם קאָ ? אַהינטער, און גיב איר אַזוי אַ פידל מיטן מעסער איבערן האַלדז... איז זי מאַכט אַזוינע געוואַלדן, און דאָס בלוט פליצט אַזוי, וואַרף איך אַוועק דאָס מעסער, כאַפּ זי אַרום מיט די הענט פון פאָרנט, לייג מיך אויף דער ערד, נעם זי אַרום און שריי איבער איר מיט די גרעסטע יללות. און זי שרייט, און איך שריי ; זי ציטערט אינגאַנצן און צאַפּלט זיך און רייסט זיך פון די הענט, און דאָס בלוט אירס פליצט און פליצט מיר אַזוי אויפן פנים און אויף די הענט. האָב איך זי איבערגעלאָזט און דאָס פערד האָב איך איבערגעלאָזט און אַ פחד איז מיך באַפאַלן, האָב איך מיך געלאָזט לויפן, לויפן און הינטן-אַרום צו זיך אַהיים דערלאָפן און אין באָד אַריין : אַן אַלט בעדל האָבן מיר געהאַט, קיינער האָט זיך דאָרט נישט געוואַשן : האָב איך מיך פאַררוקט הינטער די בענק און זיץ מיר דאָרט. און ביז נאַכט בין איך דאָרט אַזוי געזעסן.

— און וואָס איז מיט אַקולקען ?

— אַקולקע איז, אפנים, אויפגעשטאַנען נאָך מיר און איז אויך אַוועק אַהיים. ערשט דערנאָך האָט מען זי, באַ אַ הונדערט טריט פון יענעם אָרט, געפונען.

— נישט דערקוילעט, הייסט עס.

— יאָ... — שישקאָוו האָט באַ אַ מינוט געשוויגן.

— פאַראַן אַזאַ אָדער, — האָט טשערעווין באַמערקט, — ווען אָט דער אָדער ווערט באַלד פאַרן ערשטן מאָל נישט איבער-געשניטן, וועט זיך אַלץ דער מענטש נאָך צאַפּלען און וואַרפן, און וויפל בלוט עס זאָל נישט אַרויס, וועט ער אַלץ נישט שטאַרבן...

— זי אָבער איז געשטאָרבן. אַ טויטע האָט מען זי אין אָוונט געפונען. מ'האָט געגעבן צו וויסן, האָט מען מיך גענומען ארומזוכן און באַנאַכט האָט מען מיך טאַקע געפונען אין באָד!.. שוין דאָס פערטע יאָר ווי איך זיץ דאָ אַזוי, — האָט ער צוגע- געבן נאָך אַ קורצן שווייגן.

— הם... נו, אודאי, ברעכט מען נישט אָן די ביינער וועט קיין גוטס נישט אַרויסקומען, — האָט טשערעווין קאַלט- און מעטאָדיש באַמערקט, און בעת מעשה ווידער אַרויסגענומען דאָס טאַבאַק-פּושקעלע. ער האָט אָנגעהויבן צו שמעקן לאַנג, מיט הפסקות. — און פונדעסטוועגן, דו חברה-מאַן, — האָט ער ווייטער זיך אָנגערופן, — ביזטו נישקשה פון אַ שוטה. איך האָב אויך אַמאָל דאָס ווייב מיינס געפּאַקט מיטן געליבטן. האָב איך זי אַריינגערופן אין שייער אַריין און דעם לייץ אין צווייען איינגעלייגט. „וועמען, זאָג איך, האָסטו געשוואָרן? וועמען האָסטו געשוואָרן"? און איך האָב מיך גענומען צום קאָטעווען, מיטן לייץ אַזוי געקאָטעוועט און געקאָטעוועט; אַנדערטהאַלבן שעה געקאַטעוועט, שרייט זי שוין צו מיר: „דיינע פיס, שרייט זי, וועל איך וואַשן און דאָס וואַסער וועל איך טרינקען". איזודאָטיע האָט זי געהייסן.

V.

זומער=לעב.

נאָר אָט איז שוין אויך אָנהויב אַפּריל, און אָט דער=נענטערט זיך שוין די הייליקע וואָך. ביסלעכווייז הויבן זיך שוין אָן די זומערדיקע אַרבעטן. די זון איז מיט יעדן טאָג אַלץ וואַרעמער און העלער; די לופט שמעקט מיט פרילינג און ווירקט שטאַרק אויפן אָרגאַניזם. די שיינע טעג רעגן אויף אַפילו אַ געשמידטן מענטשן, דערוועקן אין אים עפּעס אַזעלכע פאַרלאַנגען, שטרעבונגען, בענקשאַפט. אונטער דער העלער זון נעמסטו, דאַכט זיך, שטאַרקער בענקען נאָך דער פריי=הייט, ווי אין אַ נאַסקאַלטן ווינטערדיקן הערבסטיקן טאָג, און דאָס לאָזט זיך מערקן אויף אַלע אַרעסטאַנטן. אויך זיי זענען ווי צופרידן מיט די ליכטיקע טעג, אָבער צוזאַמען מיט דעם פאַרשטאַרקט זיך אין זיי אויך עפּעס אַ מין אומגעדולדיקייט, עפּעס אַ רייסן זיך ערגעץ. כלעבן, איך האָב באַמערקט, אַז פרילינג=צייט זענען עפּעס אַזוי ווי עפטער אויסגעבראָכן מחלוקתן בײַ אונדז אין טורמע. עפטער האָט זיך געלאָזט הערן טומל מיט געשרייען, מיט געפילדער, מיט אַוואַנטורעס. און

צוזאַמען דערמיט פּלעגסטו איך טײלמאָל פּלוצלינג באַמערקן ערגעץ בײַ דער אַרבעט, ווי עמעץ האָט פאַרטראַכט און אײנ־געשפּאַרט זיך אײנגעשניטן מיטן בליק אין דער בלויער ווײטקײט אַרײַן, ערגעץ דאָרט, אויפן אַנדערן ברעג פון אירטיש, ווו דער פרײַער קירגיזישער סטעפּ ציט זיך אַוועק ווי אַן אומ־געהויער טישטוך אויף אַנדערטהאַלבן טויזנט ווערסט; און אין אָט דער צײַט באַמערקסטו איך, ווי עמעץ האָט אָפּגעזיפצט, פון גאַנצן האַרצן, פּונקט ווי עס וואָלט טאַקע אַזוי געצויגן דעם מענטשן צו עטעמען מיט דערדאָזיקער ווײַטער, פרײַער לופט און צו פאַרלײַכטערן דורך איר די דערשטיקטע, פאַרשמידטע נשמה. — „עך!" מאַכט צולעצט דער אַרעסטאַנט, און פּלוצלינג, ווי ער וואָלט אָפּגעשאָקלט פון זיך די אַלע חלומות און רעיונות, כאַפּט ער זיך פאַרקומערט און אומגעדולדיק פאַר דער לאָפּעטע אָדער פאַר די ציגל, וועלכע מען דאַרף איבערשלעפּן פון אײן אָרט אויפן צווײטן. אין אַ מינוט אַרום פאַרגעסט ער שוין אין זײַן אומגעריכטער שפּירונג און ער לאַכט שוין אָדער ער זידלט זיך, לויט די אײגנשאַפטן פון זײַן כאַראַקטער; אָדער ער כאַפּט זיך גאָר פאַר זײַן טײל אַרבעט — אויב ער האָט באַקומען אַזאַ טײל אַרבעט-מיט אומגעווײנלעכן איבעריקן ברען, און ער הויבט אָן צו אַרבעטן מיט אַלע כוחות, פּונקט ווי ער וואָלט וועלן דורך דער שווערקײט פון דער אַרבעט דערשטיקן אין זיך עטוואָס אַזוינס, וואָס שטיקט און דריקט אים פון אינעווע־ניק. דאָס זײַנען אַלץ שטאַרקע מענטשן, על־פּי־רוב אין די בליענדיקע יאָרן און כוחות... שווער זײַנען די קײטן אין דער דאָזיקער צײַט! אין אָט דער מינוט פּאָעטיזיר איך נישט און איך בין זיכער אינם אמת פון מײַן באַמערקונג. אַחוצדעם, וואָס אין דער וואַרעמקײט, אונטער דער העלער זון, ווען דו הערסט און פילסט מיט דער גאַנצער נשמה, מיט דײַן גאַנצן מהות די

נאַטור, וואָס לעבט אויף אַרום דיר מיט אַזאַ געוואַלדיקן כוח, ווערט נאָך שווערער די פאַרשלאָסענע טורמע, די וואַך און דער פרעמדער ווילן, — אַחוצדעם הויבט זיך אויף אָן מיטן ערשטן לערכפייגל, אין אָט דער פרילינגס־צייט דאָס וואַנדערן איבער סיביר און איבער גאַנץ רוסלאַנד; די בראָדיאַגעס אַנט־לויפן פון די טורמעס און באַהאַלטן זיך אויס אין די וועלדער, נאָך דעם דושנעם גרוב, נאָך די פאַרשיידענע געריכטן, קייטן אין שטעקנס, וואַנדערן זיי מיט זייער גאַנצן ווילן, ווו זיי פאַרגלוסט זיך, ווו עס איז פאַר זיי ליבער און פרייער; זיי טרינקען און עסן ווו עס לאָזט זיך, וואָס גאָט שיקט זיי צו, און באַנאַכט שלאָפן זיי רויק אין ערגעץ אין וואַלד, אָדער אין פעלד, אָן שום זאָרג, אָן דער תפיסה־בענקשאַפט, ווי די וואַלד־פייגל, זיך געזעגענענדיק אויף באַנאַכט בלויז מיט די שטערן אין הימל, אונטער גאָטס השגחה. יאָ, געוויס! טיילמאָל איז טאָקע שווער, און עס הונגערט טאַקע, און ס'איז פיינלעך „צו דינען באַם גענעראַל קוקושקין". גאַנצע מעת־לעתן זעט מען טיילמאָל נישט אָן אַ שטיקל ברויט. פאַר אַלעמען דאַרף מען זיך אויסבאַהאַלטן, פאַרגראָבן; עס קומט אויס צו גנבענען און צו ראַבעווען און טיילמאָל אויך צו דערהרגענען. „אַ קאָלאָניסט איז ווי אַ קינד. וואָס ער דערזעט נאָר, שלעפט ער צו זיך." זאָגט מען אין סיביר וועגן די קאָלאָניסטן. אָט דאָס שפּריכ־וואָרט קאָן מיט זיין גאַנצער קראַפט און אַפילו מיט אַ געוויי־סער הוספה איבערגעטראָגן ווערן אויך אויף דעם בראָדיאַגע. אַ בראָדיאַגע איז זעלטן נישט קיין רוצח, אָבער שטענדיק כמעט אַ גנב, פאַרשטייט זיך, מער פון נויטווענדיקייט, ווי פון באַרוף. פאַראַן איינגעוואָרצלטע בראָדיאַגעס. ס'לויפן אַפילו אַזוינע, וואָס האָבן שוין געענדיקט דעם קאַטאָרגע־טערמין: פון זייער נחלה לויפן זיי. אַזאַ איינער וואָלט, דאַכט זיך, באַדאַרפט זיין צופרידן,

ווארום אי ער איז אויף דער נחלה אי ער איז פאַרזאָרגט, אָבער ניין, ס'ציט אים אַלץ ערגעץ, ס'רופט אים ערגעץ. דאָס לעבן אין די וועלדער, איז טאָקע אַן אָרעם און אַ שרעקלעך לעבן, דערפאַר אָבער פריי און פול מיט פּאַסירונגען. ס'האָט אין זיך עפּעס פאַרפירערישעס, עפּעס אַ געהיימען רייץ פאַר די יעניקע, וואָס האָבן עס שוין אַמאָל פאַרזוכט. און אָט, זעסטו, איז אַנטלאָפן אַ מענטש, טייל מאָל אַפילו אַ באַשיידענער, אַ פּינקטלעכער, וועלכער האָט שוין מבטיח געווען צו ווערן אַ גוטער באַזעסענער מענטש און אַ טיכטיקער באַלעבאָס. אַן אַנ-דערער האָט אַפילו חתונה, ווערט אַ טאַטע פון קינדער, וווינט אַ יאָר פינף אויף איין אָרט און פּלוצלונג, אין איין שיינעם פרימאָרגן, ווערט ער אַנטרונען ערגעץ, און לאָזט איבער אַ פאַרגאַפּט ווייב און קינדער און דעם גאַנצן ישוב, צו וועלכן ער איז צוגעשריבן געוואָרן. אין טורמע האָט מען מיר אָנגע-וויזן אויף איינעם פון דעם סאָרט פליטהניקעס. ער איז קיין שום באַזונדערע פאַרברעכנס נישט באַגאַנגען, על-כל-פּנים האָט מען נישט געהערט, אַז מען זאָל רעדן וועגן אים אַזעלכע זאַכן, און דאָך איז ער אַלץ געלאָפן, דאָס גאַנצע לעבן זיינס איז ער דורכגעלאָפן. ער איז געווען אויף דער דרום-רוסישער גרענעץ, הינטערן דונאַי, און אין די קירגיזישע סטעפּעס, און אין מזרח-סיביר און אויף קאַווקאַז, — אומעטום איז ער געווען. ווער ווייסט, עס קאָן זיין, אַז בײַ אַנדערע אומשטענדן וואָלט פון אים אַרויסגעקומען אַ ראָבינזאָן קרוזע מיט זיין ליידנשאַפט צו וואַנדערן. איבעריקנס, האָב איך דאָס אַלץ געהערט וועגן אים פון אַנדערע; אַליין אָבער האָט ער אין טורמע ווייניק גערעדט, און, אויב ער האָט שוין יאָ עפּעס געזאָגט, איז עס געווען דאָס סאַמע נויטיקסטע. דאָס איז געווען גאָר אַ קליינטשיק פויערל, שוין פון אַ יאָר פופציק, זייער אַ שטילס, מיט זייער

אַ רויק און אַפילו טעמפּ געזיכט, רויק ביז אידיאָטישקייט. זומער האָט ער ליב געהאַט צו זיצן אויף דער זון און אַלעמאָל פלעגט ער ברומען עפּעס אַ לידל, אָבער אַזוי שטיל, אַז פאַר פינף טריט פון אים האָט מען עס שוין נישט געהערט. געהאַט האָט ער עפּעס אַזוינע פאַרגליווערטע געזיכטשטריכן. געגעסן האָט ער ווייניק און על־פּי־רוב ברויט. ער האָט זיך קיינמאָל נישט געקויפט קיין קוילעטש, קיין פלעשעלע בראָנפן; און איך בין מסופק, צי האָט ער אַמאָל געהאַט געלט, און צי ער האָט אויך געקענט ציילן. צו אַלץ האָט ער זיך באַצויגן לחלוטין רויק. די טורמע־הינטלעך האָט ער טיילמאָל געקאָרמעט פון דער האַנט, און בײַ אונדז האָט קיינער נישט געגעבן די טורמע־הינט צו עסן. אַ רוסישער מענטש האָט בכלל נישט ליב צו געבן הינט צו עסן. מען האָט אַפילו געשמועסט, אַז ער האָט חתונה געהאַט און אַפילו אַמאָל צוויי; מען האָט אויך געשמועסט, אַז ער האָט ערגעץ קינדער... פאַרוואָס ער איז אַריינגעפאַלן אין טורמע, ווייס איך נישט. בײַ אונדז האָט מען אַלץ געוואַרט, ער זאָל מאַכן פּליטה. נאָר אָדער זיין צייט איז נאָך נישט גע־קומען, אָדער די צייט איז שוין אַוועק. אָבער ער האָט זיך רויק געלעבט און אַזוי ווי מיט רויקע אויגן זיך צוגעקוקט צו אָט דער גאַנצער אויסטערלישער סביבה, אין וועלכער ער האָט זיך געפונען. איבעריקנס, האָט מען נישט געקענט גאַראַנטירן פאַר אים, הגם ס'האָט זיך אַפילו געקאָנט דאַכטן, למאַי טאַקע זאָל ער מאַכן פּליטה, וואָס וועט ער דאָ געווינען? און פונ־דעסטוועגן איז פאָרט, אין כּלל גענומען, דאָס וואַנדער־לעבן אין די וועלדער — אַ גן־עדן אַנטקעגן דעם לעבן אין טורמע. דאָס איז אַזוי פאַרשטענדלעך. און עס קאָן גאָרנישט זיין קיין שום פאַרגלייך. ס'איז אַפילו אַ שווער ביטער לעבן, אָבער פאָרט — אַן אייגענער ווילן. און אָט דערפאַר טאַקע איז ווערט

עפעס יעדער אַרעסטאַנט אין רוסלאַנד, ווי ער זאָל נישט זיצן, אומרויק אין פּרילינג, מיט די ערשטע מחיהדיקה שטראַלן פון דער פּרילינג-זון. הגם ווייט נישט יעדער האָט בכוונה צו מאַכן פּליטה: לויט די שוועריקייטן און דער פאַראַנטוואָרטלעכקייט, קען מען זיכער זאָגן, אַז איינער פון הונדערט באַשליסט זיך אויף דעם; דערפאַר אָבער וועלן די איבעריקע ניין און ניינציק כאָטש חלומען וועגן דעם, וויאַזוי קען מען, אַ שטייגער, מאַכן פּליטה, און וווהין מאַכט מען פּליטה; ס'ווערט כאָטש לייכטער אויף דער נשמה באַ דעם איין בלויזן פאַרלאַנג, באַ דער בלויזער פאָרשטעלונג פון דער דאָזיקער מעגלעכקייט. אַן אַנדערער וועט זיך כאָטש דערמאָנען, וויאַזוי ער איז אַמאָל-אַמאָל אַנטלאָפן... איך רעד איצט בלויז פון די פאַרמשפּטע. אָבער ס'פאַרשטייט זיך, אַז עפּעטער און מער פון אַלע אַנדערע דערוועגן זיך צו מאַכן פּליטה די יעניקע פון די אָנגעקלאָגטע. די, וואָס זענען שוין פאַרמשפּט מיט אַ טערמין, וועלן אפשר אַנטלויפן אין דער ערשטער צייט פון זייער אַרעסטאַנטן-לעבן. אָפּגעוועגן אַ צוויי-דריי יאָר קאַטאָרגע, הויבט שוין דער אַרעסטאַנט אָן זיך צו רעכע-נען מיט די דאָזיקע יאָרן, און ביסלעכווייז באַשליסט ער באַ זיך, אַז ס'איז גלייכער צו פאַרענדיקן געזעצלעך זיין אַרבעט-טערמין און זיך באַזעצן אויף דער נחלה, ווי אַריינצולאָזן זיך אין אַזאַ ריזיקע און אין אַזאַ סכנות נפשות, אויב עס זאָל נישט געלינגען. און אַז עס זאָל נישט געלינגען, איז דאָך אַזוי מעג-לעך. בלויז דעם צענטן וועט אפשר געלינגען איבערצו-טויש ן זיין גורל. פון די פאַרמשפּטע ריזיקירן אויך צו אַנטלויפן איבערהויפּט די יעניקע, וואָס זענען פאַרמשפּט געוואָרן צו גאָר לאַנגע טערמינען. פופצן-צוואַנציק יאָר זעען אויס ווי אַן אייביקייט, און דער, וואָס באַקומט אַזאַ טערמין, איז שטענדיק גרייט אַ טראַכט צו טאָן וועגן דעם, אַז מען דאַרף איבערטוישן

דעם גורל, הגם ער האָט שוין צען יאָר קאַטאָרגע אָפּגעפּטרט. ענדלעך, זענען די שטעמפּלען אויך אַ טיילוויייזע מניעה בשעת מען וויל רעזיקירן צו אַנטלויפן. איבערטוישן דעם גורל איז אַ טעכנישער אויסדרוק. און טאַקע באַ דער אויספאָרשונג, ווו ס'ווערט דערוויזן, אַז דער אַרעסטאַנט האָט געמאַכט פּליטה, ענטפערט ער בפשוט, אַז ער האָט געוואָלט איבערטוישן זיין גורל. אָט דער עטוואָס ליטעראַרישער אויסדרוק איז בוכשטעבלעך צו־געפּאַסט צו דעם דאָזיקן ענין. יעדער פּליטהניק מיינט גאָרנישט, אַז ער וועט זיך אינגאַנצן באַפרייען, ער ווייסט, אַז דאָס איז כמעט אוממעגלעך, — ער מיינט אָבער, אַז ער וועט אָדער אַריינ־פאַלן אין אַן אַנדער תפיסה, אָדער ער וועט זיך איינאָרדנען אויף אַ נחלה, אָדער ער וועט געמשפּט ווערן פון דאָסניי, צוליב אַ נייעם פאַרברעכן, וואָס איז שוין באַגאַנגען געוואָרן אין זיין וואַנדערוועג, — מיט איין וואָרט, ווי עס זאָל נישט זיין, אַבי נישט דאָס אַלטע אָרט. וואָס איז אים שוין גוט נמאס געוואָרן, אַבי נישט אין דער פריערדיקער טורמע. די אַלע פּליטהניקעס, אויב זיי וועלן נישט געפינען אין פאַרלויף פונם זומער עפּעס אַ צופעליקן אומגעוויינטלעכן אָרט, וווּ איבערצווינטערן — אויב זיי זאָלן זיך, אַ שטייגער, נישט אָנשטויסן אויף אַזאַ איינעם, וואָס באַהאַלט אויס די פּליטהניקעס און באַקומט דערפאַר אַ געוויסן לוין, און, צולעצט, אויב זיי וועלן זיך נישט פאַרשאַפן, טיילמאָל אַפילו דורך רציחה, עפּעס אַ פּאַספּאָרט, וואָס גיט די מעגלעכ־קייט צו וווינען אומעטום, — וועלן זיי על־פּי־רוב אַליין, אויב מען וועט זיי פריער נישט פאַקן, קומען צו הערבסט, מחנותוויז אין די שטעט און אין די טורמעס אַלס בראָדיאַגעס, און זיי זעצן זיך אַריין אין די תפיסות, ווו זיי זענען זיך מכין איבער־צווינטערן, נאַטירלעך, מיט דער האָפנונג, אַז זומער וועט מען ווידעראַמאָל מאַכן פּליטה.

דער פרילינג האָט אויך אויף מיר געווירקט. איך געדענק, ווי איך האָב טייל מאָל מיט אַזאַ דורשט געקוקט דורך די שפּאַלטן פון די שטאַכעטן און לאַנג-לאַנג אַזוי געשטאַנען אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אָן אונדזער פּאַרקאַן, און זיך בשום אופן נישט געקאָנט אָנקוקן צו דער זעט, ווי עס גרינט דאָס גראָז דאָרט אויף אונדזער פעסטונג-וואַל, און ווי די הימלבלויקייט ווערט אַלץ געדיכטער און געדיכטער. מיט יעדן טאָג איז געוואָקסן מיין אומרויִקייט און מיין בענקשאַפט, און די טורמע איז מיר אַלץ מער און מער דערווידער געוואָרן. די שנאה, וועלכע איך האָב שטענדיק געשפּירט אויף זיך מצד די אַרעסטאַנטן אינם משך פון די ערשטע יאָרן, צוליב דעם, ווייל איך האָב געהערט צום אדל, איז געוואָרן גאָר אומדערטרעגלעך פאַר מיר; זי האָט פאַרסמט מיין גאַנץ לעבן. אין די דאָזיקע ערשטע יאָרן בין איך אָפּט אַוועק אָן אַ שום מחלה, אין שפּיטאָל, בלויז דערפאַר, איך זאָל נישט זיין אין טורמע, בלויז פּטור צו ווערן פון דער איינגעשפּאַרטער, מיט קיין שום זאַך נישט געשטילטער, אַלגעמיינער פיינטשאַפט. „איר זענט אייזערנע שנאָבלען, איר האָט אונדז צעפּיקט!“ האָבן אונדז די אַרעסטאַנטן צוגעוואָרפן, און ווי איך פלעג עס מקנא זיין דעם פּשוטן המון, וואָס איז געקומען אין טורמע! די דאָזיקע זענען באַלד געוואָרן מיט אַלעמען חבר-לאַפּ. און דערפאַר טאַקע האָט דער פרילינג, דער דאָזיקער געשפּענסט פון פרייהייט, די דאָזיקע אַלגעמיינע שמחה אין דער נאַטור, צעבייצט מיר די נערוון און געמאַכט מיך אומעטיק. אין דער פאָסטצייט, שוין באַם סוף, דאַכט מיר, אויף דער זעקסטער וואָך, איז מיר אויסגעקומען צו פאַסטן. די גאַנצע טורמע, איז נאָך פון דער ערשטער וואָך אָן איינגעטיילט געוואָרן דורכן עלטערן אונטעראָפיציר אויף זיבן פאַסט-גרופּעס, לויט דער צאָל וואָכן פון פאָסט. אין יעדער פאַסט-גרופּע האָבן זיך אַזויאַרום באַטייליקט באַ אַ

דרייסיק נפשות. די וואָך פון פּאַסטן איז מיר געווען זייער צום הארצן. די פאַסטער זענען באַפרייט געוואָרן פון אַרבעט. מיר זענען געגאַנגען אין צערקווע, וועלכע איז געווען נישט ווייט פון טורמע, צו צוויי מאָל און צו דריי מאָל אין טאָג. איך בין שוין לאַנג נישט געווען אין צערקווע. די תפילות און צערעמאָניעס פונם גרויסן פאַסט, וואָס זענען מיר אַזוי באַקאַנט געווען נאָך פון די ווייטע קינדער־יאָרן, באַ די עלטערן אין הויז, די פייערלעכע תפילות, דאָס קניען ביז צו דער ערד, — דאָס אַלץ האָט אויפגערודערט אין מיין נשמה דעם ווייטן־ווייטן עבר, האָט מיר דערמאַנט די איינדרוקן נאָך פון די קינדעריאָרן, און איך געדענק, ווי מיר איז געווען זייער אנגענעם, ווען די וואָך האָט אונדז איבערפרי, איבער דער צוגעפרוירענער ערד פון דער נאַכט, געפירט מיט אָנגעלאָדענע ביקסן אין גאָטס הויז אריין. די וואָך איז איבעריקנס, נישט אריינגעגאַנגען אין צערקווע. אין צערקווע זענען מיר געבליבן שטיין ווי אַ צוזאַמענגעדריקטע קופּע באַ די סאַמע טירן. אויפן לעצטן אָרט, אַזוי, אַז מען האָט געהערט בלויז דעם דיאַקס הילכיק קול, און דורכן עולם האָסטו אַמאָל באַמערקט די ריזע און דעם פּליך פונם פּאָפּ. איך האָב מיך דערמאַנט, ווי אַמאָל, נאָך אין די קינדעריאָרן, בשעת איך בין געשטאַנען אין צערקווע, האָב איך טיילמאָל געגלאָצט מיט די אויגן אויפן פּשוטן פאָלק, וואָס האָט זיך שטאַרק געדריקט באַם אריינגאַנג און וואָס האָט זיך מיט גרויס יראה אָפּגערוקט פאַר די שליפעס, פאַרן דיקן פּריץ, אָדער פאַר דער אויסגעפּוצטער, נאָר זייער פרומער פריצה, וועלכע זענען תמיד אַדורכגעגאַנגען צו די ערשטע ערטער און זענען אַ ליאַדע מינוט גרייט געווען זיך אַרומצוקריגן פאַרן „אויבן־אָן". דאָרט, באַם אַריינגאַנג, האָט מיר דאַמאָלס אויסגעוויזן, האָט מען עפּעס מתפלל געווען גאָרנישט אַזויווי באַ אונדז; מען האָט געבעטן צו

גאַט מיט הכנעה, מיט התמדה, מיט קניען ביז צו דער ערד און מיט אַזאַ פולן באַוווסטזיין פון זייער דערנידערונג.

איצט איז מיר אויך אויסגעקומען צו שטיין אויף דיזעלבע ערטער, און אפילו אויף דיזעלבע אויך נישט: מיר זענען געוועז געשמידט און געשענדט. פון אונדז האָבן זיך אַלע דערווייטערט, מען האָט זיך אַזויווי געשראָקן פאַר אונדז, יעדעס מאָל האָט מען אונדז אָפּגעפּטרט מיט אַ נדבה, און איך געדענק, ווי מיר איז עס אַפילו געווען זייער אנגענעם, עפּעס אַ מין ראַפינירטע באַזונדערע שפּירונג איז געלעגן אין אָט דעם אויסטערלישן תענוג. „מילא, זאָל זיין אַזוי!“ האָב איך מיר געטראַכט. די אַרעסטאַנטן האָבן מתפּלל געווען מיט גרויס התמדה. יעדער פון זיי האָט יעדעס מאָל געבראַכט מיט זיך אין צערקווע אַריין זיין אָרעמע קאָפּעקע אויף אַ ליכטל אָדער צו געבן אויף דער צערקווע-זאַמלונג: „בין איך דאָך עפּעס אויך אַ מענטש, — האָט ער מעגלעך געטראַכט אָדער געפילט, דערלאַנגענדיק די קאָפּעקע: — פאַר גאָט זענען מיר דאָך אַלע גלייך“... מיר האָבן זיך מתודה געווען בײַ דער השכמהדיקער תפילה-אָפּריכטונג. ווען דער פּאָפּ האָט מיטן בעכער אין דער האַנט געזאָגט די ווערטער: „...זאָלסט מיך אויפנעמען ווי אַ רוצח“, האָבן זיך כמעט אַלע אַנידערגעוואָרפן אויף דער ערד, קלינגענדיק מיט די קייטן, און ס'האָט זיך געדאַכט, אַז דידאָזיקע ווערטער ווערן בוכשטעבלעך אָנגענומען אויפן אייגענעם חשבון.

נאָר אָט איז געקומען די הייליקע וואָך. יעדער איינער פון אונדז האָט פון דער נאַטשאַלסטווע באַקומען אַן איי און אַ חלק ווייס ברויט. פון שטאָט האָט מען ווידער פאַרוואָרפן די טורמע מיט נדבות. ווידעראַמאָל דער באַזוך פון פּאָפּ מיטן צלם, ווידעראַמאָל דער באַזוך פון נאַטשאַלסטווע, ווידער דער פעטער קרויט, ווידער דאָס שכּרות און דאָס אַרומדרייעז

זיך שכור אויף די פיס – אַ"ץ האָר אין האָר ווי אין ווייגאַכט, אָבער מ'ט דעם חלוק, וואָס איצט האָט מען שוין געקענט שפּאַצירן אויפן טורמע-הויף און וואַרעמען זיך אויף דער זון. עס איז עפּעס געווען ליכטיקער, פרייער, ווי ווינטער, אָבער אויך עפּעס פיינלעך-אומעטיקער. דער אומענדלעך-לאַנגער זומערדיקער טאָג איז געוואָרן עפּעס באַזונדערס אומדערטרעגלעך אין די יום-טובים. אינדערוואָכן איז דער טאָג, לפּחות, פאַרקירצט געוואָרן דורך דער אַרבעט.

די זומערדיקע אַרבעטן האָבן זיך באמת אַרויסגעוויזן אַ סך שווערער פון די ווינטערדיקע. געאַרבעט האָט מען דער-עיקרשט באַ די אינזשענערן-בנינים. די אַרעסטאַנטן האָבן גע-בויט, געגראָבן ערד, געלייגט ציגל; אַנדערע פון זיי האָבן געאַרבעט שלאָסעריי, סטאָלעריי אָדער מאַלעריי, באַ די רע-מאָנטן פון די רעגירונגס-הייזער. אַנדערע, ווידער, זענען גע-גאַנגען אין דער ציגל-פאַבריק – מאַכן ציגל. די דאָזיקע אַרבעט האָט מען באַ אונדז געהאַלטן פאַר דער שווערסטער. די ציגל-פאַבריק איז געשטאַנען באַ אַ וויאָרסט דריי אָדער פיר פון דער פעסטונג. אינם משך פונם זומער, טאָג-איין, טאָג-אויס, אלע אינדערפרי, אַרום זעקס אַ זייגער, איז אַ גאַנצע פּאַרטיע אַרעסטאַנטן, פון אַ מאַן פופציק, אַוועק מאַכן ציגל. פאַר דער דאָזיקער אַרבעט האָט מען אויסגעקליבן די טאָג-אַרבעטער, ד. ה. נישט קיין פאַך-לייט און נישט אַזעלכע, וואָס האָבן גע-קענט עפּעס אַ פאַך. זיי האָבן מיטגענומען ברויט, ווייל דאָס אָרט, ווו מען האָט געאַרבעט, איז געווען צו ווייט, און ס'איז נישט באַקוועם געווען צו גיין אויף מיטאָג אין תפיסה און אַזויאַרום צו מאַכן אַ וויאָרסט אַכט איבעריקע; דער' האָט מען שוין געגעסן מיטאָג אין אָוונט, צוריקקומענדיק אין טורמע אַריין. דעם חלק אַרבעט האָט מען אויסגעטיילט אויף אַ גאַנצן

טאָג, אָבער דאָס איז געווען אַזאַ חלק, אַז פּאַר אַ גאַנצן טאָג פּראַצע האָט זיך דער אַרעסטאַנט קוים געקענט מיט אים אַן עצה געבן. ראשית, האָט מען געדאַרפט אָנגראָבן און אַרויספירן ליים, אַליין אָנטראָגן וואַסער, אַליין צעטרעטן דאָס ליים אינם ליים-גרוב און, צולעצט, מאַכן פון דעם עפּעס זייער פיל ציגל, דאַכט מיר, בּאַ צוויי הונדערט, און מעגלעך אַפילו בּאַ צוויי מיט אַ האַלבּס. איך בּין אינגאַנצן בּלויז צוויי מאָל געגאַנגען אי'ן דער ציגל-פאַבּריק. די פאַבּריק-אַרבּעטער האָבּן זיך צוריק-געקערט שוין אין אָוונט, מיד און אויסגעמוטשעט, און האָבּן שטענדיק דעם גאַנצן זומער פאָרגעוואָרפן די אַנדערע, אַז זיי טוען די סאַמע שווערסטע אַרבּעט. דאָס איז, אפנים, געווען זייער איינציקע טרייסט. נישט געקוקט אָבּער דערויף, זענען מאַנכע אַפילו גאַנץ גערן געגאַנגען אין דער ציגל-פאַבּריק. ערשטנס, האָט מען געאַרבּעט הינטערן שטאָט, ס'איז געווען אַ פריי און אָפן אָרט, אויפן בּרעג פון אירטיש. קוקט מען זיך אַרום, איז פאָרט עפּעס אנגענעמער, ס'איז דאָך נישט די רע-גירונגס-פעסטונג! מען האָט אויך געקאָנט פריי רויכערן און אַפילו ליגן בּאַ אַ האַלבּע שעה צייט מיט פאַרגעניגן. איך בּין אָבּער ווי פריער געגאַנגען אין וואַרשטאַט, אָדער אויף דער אַלע-בּאסטער-אַרבּעט אָדער מען האָט מיך גענומען אַלס ציגל-דער-לאַנגער בּאַ די בּנינים. אין לעצטן פאַל איז מיר איינמאָל אויס-געקומען איבּערצושלעפּן די ציגל פונם בּרעג אירטיש צו דער גע-מויערטער קאַזאַרמע אויף אַ שטח פון אַ זיבּעציק קלאַפטער, דורכן וואַל פון דער פעסטונג, און די דאָזיקע אַרבּעט האָט געדויערט אָן הפסק'ת צוויי חדשים צייט. די דאָזיקע אַרבּעט איז מיר אַפילו געווען צום האַרצן, הגם דער שטריק, מיט וועלכן איך האָבּ געשלעפּט די ציגל, האָט זיך מיר כסדר איינגעשניטן אין פּלייצע. אָבּער מיר האָט שטאַרק אימפּאָנירט, וואָס די פּראַצע

האָט, קענסיק, אַנטוויקלט מיינע כוחות. תחילת האָב איך געקענט טראָגן נאָר צו אַכט ציגל, און יעדער ציגל האָט געוויגן באַ אַ צוועלף פונט. דערנאָך אָבער בין איך ביסלעכווייז דערגאַנגען צו צוועלף און צו פופצן ציגל, און דאָס האָט מיך זייער געפרייט. די פיזישע כוחות זענען אין קאַטאָרגע נישט ווייניקער נויטיק, ווי די מאָראַלישע, כדי מען זאָל קענען אויסהאַלטן די אַלע מאַטעריעלע אומבאַקוועמלעכקייטן פון דעם דאָזיקן פאַרשאָלטענעם לעבן.

און איך האָב דאָך געוואָלט אויך נאָך דער טורמע לעבן...

איבעריקנס, האָב איך ליב געהאַט צו שלעפּן ציגל, נישט בלויז דערפאַר וואָס פון דער דאָזיקער אַרבעט ווערט שטאַרקער דער קערפּער, נאָר אויך דערפאַר, וואָס די אַרבעט איז געווען אויפן ברעג אירטיש. איך רעד טאַקע דערפאַר אַזוי אָפט וועגן דעם דאָזיקן ברעג, ווייל בלויז פון אים האָט מען געקאָנט זען גאָטס וועלט, די ריינע, קלאָרע ווייטקייט, די נישט באַוווינטע פרייע סטעפּעס, וועלכע האָבן געמאַכט אויף מיר אַ מאָדנעם איינדרוק מיט זייער וויסטקייט. און טאַקע אויפן ברעג האָט מען זיך געקאָנט שטעלן מיטן רוקן צו דער פעסטונג און זי נישט זען. די אַלע איבעריקע אַרבעטס־פּלעצער זענען געווען אין פעסטונג אָדער לעבן איר. פון די סאַמע ערשטע טעג אָן האָב איך פיינט געקראָגן די דאָזיקע פעסטונג און באַזונדערס מאַנכע בנינים אירע. דאָס הויז פון אונדזער פּלאַץ־מאַיאָר האָט מיר אויסגעוויזן עפּעס אַזאַ פאַרשאָלטן, עקלהאַפט אָרט, און מיט שנאה האָב איך יעדעס מאָל געקוקט אויף דעם, ווען איך בין פאַרבייגעגאַנגען. אויפן ברעג אָבער האָט מען זיך געקאָנט פאַרגעסן: דו פלעגסט קוקן אין דעם דאָזיקן אומענדלעכן וויסטן שטח, פונקט ווי אַן אַרעסטאַנט פון זיין תפיסה־פענסטערל אויף דער פרייהייט. אַלץ איז מיר דאָ געווען טייער און ליב:

אי די העלע ברענענדיקע זון אויפן טיפן בלויען הימל, אי דאָס ווייטע ליד פון אַ קירגיז, וואָס האָט זיך דערטראָגן פונם קיר־גיזישן ברעג. דו קוקסט זיך איין לאַנג און דו באַמערקסט, צו־לעצט, עפּעס אַן אָרעם, פאַררויכערטן יורטעלע פון עפּעס אַ ביי־גוש, דו באַמערקסט דאָס רויכל פּאַם יורטעלע, און דאָס קירגי־זישע ווייבל, וואָס טענטלט זיך דאָרט מיט אירע צוויי באַראַנעס. דאָס אַלץ איז אָרעם און ווילד, אָבער פריי. דו זעסט עפּעס אַ פייגל אין דער בלוילעכער דורכזיכטיקער לופט און לאַנג און פאַרעקשנט קוקסטו נאָך מיטן אויג זיין פליען: אָט האָט ער זיך אַ לאָז געטון איבערן וואַסער, אָט איז ער נעלם געוואָרן אין דער בלויקייט, אָט האָט ער זיך ווידער באַוויזן, ווי אַ קוים שימערירנדיק פּינטעלע... אַפילו דאָס אָרעמע אָפּגעצערטע בלימל, וואָס איך האָב פריי־יאָר געפונען אינדערפרי אין אַ שפּאַלט פון שטיינערנעם ברעג, — אויך אויף דעם האָט זיך ווי עפּעס מיט ווייטיק אָפּגעשטעלט מיין אויפמערקזאַמקייט. די בענק־שאַפט פון אָט דעם ערשטן קאַטאָרגע־יאָר איז געווען זייער אַ שווערע און האָט פיינלעך־ביטער געווירקט אויף מיינע נערוון. אין דעם דאָזיקן ערשטן יאָר האָב איך צוליב דער בענקשאַפט אַ סך זאַכן אַרום זיך נישט באַמערקט. איך האָב פאַרמאַכט די אויגן און גאָרנישט געוואָלט זען. צווישן מיינע בייזע, פיינטלעכע חברים־קאַטאָרזשניקעס האָב איך נישט באַמערקט קיין גוטע מענטשן, וואָס זאָלן קאָנען דענקען און פילן, נישט געקוקט אויף דער אָפּשטויסנדיקער קאָרע, וואָס באַדעקט זיי פון אויבן. צווישן די גיפטיקע ווערטער האָב איך קיינמאָל נישט געהערט קיין פריינטלעך און וואַרעם וואָרט, וואָס וואָלט נאָך אַודאי טייערער געווען, ווייל עס וואָלט אַרויסגעזאָגט געוואָרן אָן שום כּוונות, און נישט זעלטן גלייך פון האַרץ אַרויס, און נאָך אַוודאי פון אַזא האַרץ, וואָס האָט נאָך מער פון מיר געליטן און איבערגע־

לעבט. נאָר צו וואָס אַזויפיל ריידן דערפון? איך בין זייער צו-
פרידן געווען, ווען איך האָב מיך שטאַרק איינגעמאַטערט,
גייענדיק צוריק אין טורמע: אפשר וועל איך איינשלאָפן! ווייל
דאָס שלאָפן זומער איז בײַ אונדז געווען אַן אמתע פיין, נאָך
ערגער ווי ווינטער. אמת, די אָוונטן זענען טיילמאָל געווען
זייער גוטע. די זון, וואָס איז אַ גאַנצן טאָג נישט אַראָפּגע-
גאַנגען פון טורמע-הויף, איז צולעצט פאַרגאַנגען. עס איז גע-
וואָרן קיל, און באַלד דערויף איז צוגעפאַלן כמעט אַ קאַלטע
(לפי ערך) סטעפּעס-נאַכט. די אַרעסטאַנטן, וואַרטנדיק, אַז מען
וועט זיי באַלד פאַרשפאַרן אונטערן שלאָס, שפּאַנען אַרום
איבערן הויף. דער גרעסערער עולם אָבער באַמבלט זיך מער
אין קיך. דאָרט וואַקסט שטענדיק אויס עפּעס אַ וויכטיקע טורמע-
פראַגע, מען פּלפּולט זיך וועגן דאָס און יענץ, מען באַטראַכט
טיילמאָל עפּעס אַ קלאַנג, עפּעטער אַ נאַרישער, וואָס רופט אַרויס
אָבער אַן אומגעוויינלעכן אינטערעס בײַ די דאָזיקע, פון דער
וועלט פאַרשטויס.נע, מענטשן. אָט איז, אַ שטייגער, אַ ידיעה,
אַז אונדזער פּלאַץ-מאַיאָר ווערט אַראָפּגעזעצט. די אַרעסטאַנטן
זענען לייכטגלויביקע, ווי קינדער; זיי ווייסן אַליין, אַז די
ידיעה — איז אַ נאַרישקייט, אַז שטאַמען שטאַמט זי פונם באַ-
ווּסטן פּלוידערזאַק און „נישטיקן" מענטשן — פונם אַרעסטאַנט
קוואַסאָוו, וועלכן מען האָט שוין לאַנג באַשלאָסן נישט צו גלויבן
און וועלכער זאָגט נישט קיין איין אמתדיק וואָרט, און דאָך כאַפּן זיך
אַלע פאַר דער דאָזיקער ידיעה, מען באַטראַכט זי און מען ישוב'ט
זיך וועגן איר און מען מאַכט זיך אַזוי־אַרום לייכט אויף די געמי-
טער. אָבער ענדיקן ענדיקט זיך עס דערמיט, וואָס זיי ווערן אין
כעס אויף זיך אַליין, ס'ווערט זיי אַליין פּשוט אַ חרפּה, וואָס
זיי האָבן געגלויבט קוואַסאָוון.

— ווער וועט אים דאָס געבן האַלדז און נאַקן! — שרייט

איינער. — האָב נישט קיין מורא, נישקשה, ער האָט אַ גראָבן קאַרק, ער וועט אויסהאַלטן!

- אָבער ער האָט דאָך אויך אַן עלטסטן איבער זיך! — האָט אָפּגעוועגדט אַ צווייטער, אַ הייסער יונג, נישט קיין נאַרישער, אַ מענטש, וואָס האָט שוין געזען אַ סך זאַכן אין לעבן, נאָר אַ מוראדיקער בעל־וויכּוח. וואָס די וועלט האָט נאָך אַזעלכן נישט געהאַט.

— אַ ווראָנע וועט באַ אַ ווראָנע די אויגן נישט אויס־פּיקן! — האָט אַ דריטער, שוין אַ גרויער מענטש, וואָס האָט דאַרט אַליין אין אַ ווינקל פאַרענדיקט דאָס עסן זיין קרויט, פאַרקומערט, ווי פאַר זיך, באַמערקט.

— און די עלטסטע, מיינסטו, וועלן אַוודאי קומען באַ דיר זיך פרעגן, צי מען זאָל אים טוישן, צי נישט? — וואַרפט צו גלייכגילטיק אַ פערטער און צימבלט בעת מעשה לייכט אויף אַ באַלאַלייקע.

— און פאַרוואָס טאַקע נישט באַ מיר? — מישט זיך אַריין אַן אַנדערער מיט גרויס גרימצאָרן. — ס'הייסט דאָס גאַנצע ביסל אָרעמקייט פאַרלאַנגט עס, אַלע דאַרפן מעלדן, אויב מען וועט פרעגן. באַ אונדז שרייט מען נאָר, אָבער ווען עס קומט צו דער זאַך, אַזוי ווערט מען שטיל און מען רוקט זיך אַרויס.

— און ווי האָסטו געמיינט? — מאַכט דער באַלאַלייקע־שפּילער. — דערויף איז דאָך דאָס אַ קאַטאָרגע.

— אַנומלט, — רופט זיך ווידער אָן דער בעל־וויכּוח און הערט קיינעם נישט אין גרויס ברען,— איז איבערגעבליבן מעל, האָט מען ממש דאָס לעצטע ביסל שיריים צונויפגעקליבן און געשיקט עס פאַרקויפן. איז ער אָבער געוואויר געוואָרן, פון אַרטעל האָט איינער געמסרט, האָט מען אָפּגענומען דאָס מעל, איז דאָס אַ יושר, — נישט

— און פאַר וועמען ווילסטו זיך דאָס קלאָגן?

— פאַר וועמען! טאַקע פאַר דעם סאַמע לעוויזאָר, וואָס קומט צו פאָרן.

— וואָסער לעוויזאָר?

— דאָס איז טאַקע אַן אמת, ברידערלעך, אַז אַ לעוויזאָר קומט צו פאָרן, — מישט זיך אַריין אַ יונגער כוואַטישער חברה־מאַן, וואָס קען די שוואַרצע פינטעלעך, פון די שרייבער, וואָס האָט געלייענט די הערצאָגין לאַוואַליער אָדער עט־וואָס אַזוינס פון דעם מין. תמיד אַ פריילעכער לץ, ווערט ער אָבער געשעצט פונם עולם פאַר זיין פראַקטישקייט און דורכ־געטריבנקייט. ניִשט לייגנדיק קיין שום אַכט דערויף, וואָס דער עולם איז אַזוי אויפגערעגט און פּאַראינטערעסירט אינם קינפ־טיקן רעוויזאָר, גייט ער גלייך צו דעם עסן־צוגרייטער, ד. ה. צו דעם קיכער און בעט בײַ אים אַ לעבערל. אונדזערע קיכער האָבן עפּעס געמסחרט מיט אַזוינע זאַכן. זיי קויפן, למשל, פאַר זייער געלט אַ גרויס שטיק לעבער, בראָטן עס אָפּ און פאַרקויפן עס שטיקלעכווייז צו די אַרעסטאַנטן.

— פאַר אַ גראָשן, צי פאַר צוויי? — פרעגט דער עסן־צוגרייטער.

— שנייד פאַר צוויי: זאָלן מענטשן מקנא זיין! - ענטפערט דער אַרעסטאַנט. — אַ גענעראַל, ברידערלעך, עפּעס אַ גענעראַל פון פּעטערבורג קומט צו פאָרן, גאַנץ סיביר וועט ער רעווידירן. ס'איז וואָר. באַם קאָמענדאַנט האָט מען געשמועסט.

די דאָזיקע ידיעה מאַכט אַן אומגעווייטלעכן רעש. בײַ אַ פערטל שעה צייט האַלט מען זיך אין איין באָכפרעגן: ווער איז ער אַזוינער, וואָס פאַר אַ גענעראַל, וואָס פאַר אַ ראַנג, און צי איז ער גרעסער פון די היגע גענעראַלן? וועגן ראַנגען, נאַטשאַל־ניקעס, ווער פון זיי איז גרעסער, ווער וועמען עס קען אַראָפּ־

זעצן און יוער עס וועט זיך אַליין אַראָפּזעצן דורך זיי, האָבן שרײַלעך ליב צו שמועסן די אַרעסטאַנטן; זיי שפּאַרן זיך אַפילו און זידלען זיך איבער די גענעראַלן כמעט ביז קלעפּ. דאַכט זיך, צו וואָס נוצט עס זיי? אָבער לויט דער בקיאות, וואָס ווערט אַרויסגעוויזן אין באַצוג צו גענעראַלן און בכלל צו נאַטשאַלסטווע, ווערט געמאָסטן סיי די קענטניש און דער געזעצטער שכל פון אַ מענטשן, און סיי די פריערדיקע פאַרתפיסהדיקע באַדייטונג אין דער געזעלשאַפט. דער געשפּרעך וועגן דער העכערער נאַטשאַלסטווע ווערט בכלל געהאַלטן פאַר דעם עלעגאַנטסטן און וויכטיקסטן געשפּרעך אין טורמע.

— אַזויאַרום, ברידערלעך, קומט עס טאַקע אין דעראַמתן אַרויס, אַז מען פאָרט טוישן דעם מאַיאָר,–באַמערקט קוואַסאָוו, אַ קליין רויט מענטשעלע, אַ היציקס און זייער אַ צעדולטס. ער האָט עס טאַקע דער ערשטער געבראַכט די ידיעה וועגן מאַיאָר.

— מתנות וועט ער געבן; – האָט דער טריבער גרויער אַרעסטאַנט, וואָס האָט זיך שוין אָפּגעפּאַרטיקט מיטן קרויט, אָפּגעווענדט מיט אָפּגעהאַקטע ווערטער.

— און נאָך ווי מתנות!–מאַכט אַ צווייטער.–וויניק געלט האָט ער אָנגעראַבירט! פאַר אונדז איז ער נאָך אַ באַטאַליאָנער געווען. נישט לאַנג טאַקע האָט ער געוואָלט חתונה האָבן מיטן פּראָטאָיערייס טאָכטער.

— ער האָט אָבער נישט חתונה געהאַט: מען האָט אים געוויזן די טיר: אַ קבצן, הייסט עס. אויך מיר אַ חתן! אין דער הייליקער וואָך האָט ער אַלץ אין קאָרטן פאַרשפּילט. פּיעדקע האָט דערציילט.

— עך, ברודער־לעב, אָט האָב איך אויך אַמאָל חתונה געהאַט. אַז אַ קבצן האָט חתונה, איז ביטער. האָב חתונה און די נאַכט איז קורץ! – באַמערקט סקוראַטאָוו, וואָס האָט דאָ אויך געכאַפּט אַ וואָרט אינם שמועס.

— נו, ווי דען! מען שמועסט דאָך טאַקע דאָ וועגן דיר— וואַרפט אַריין אַ וואָרט דער פאַמיליערער חברה־מאַן פון די שרייבעלעך. — איך וועל דיר זאָגן קוואַסאָוו, אַז דו ביסט אַ גרויסער טפש. שוין־זשע מיינסטו, אַז אַזאַ גענעראַל וועט דער מאַיאָר אונטערקויפן מיט מתנות, און אַז אַזאַ גענעראַל וועט אומישנע קומען צו פאָרן פון פעטערבורג, צו רעווידירן דעם מאַיאָר? אַ טפש ביסטו, יונג איינער, אָט וואָס איך וועל דיר זאָגן.

— און וואָס דען? אַז ער איז שוין אַ גענעראַל, וועט ער נישט נעמען קיין מתנות? — האָט עמעץ פון זיי סקעפטיש באַמערקט.

— אַוודאַי וועט ער נישט נעמען, און טאָמער וועט ער יאָ נעמען, באַדאַרף עס שוין זיין אַ פעטע מטבע.

— אַוודאַי אַ פעטע, לויטן ראַנג.

— אַ גענעראַל וועט שטענדיק נעמען, — האָט קוואַסאָוו קאַטעגאָריש געזאָגט.

— וואָס, אפשר האָסטו אים שוין אַמאָל געגעבן? — זאָגט באַקלושין, וואָס איז פלוצלינג אַריינגעקומען, מיט פאַראַכטונג.— ס'איז נאָך אַ ספק, צי דו האָסט גאָר אַמאָל געזען אַ גענעראַל?

— אַוודאַי געזען!

— זאָגסט אַ ליגן.

— ביסט אַליין אַ ליגנער.

— רבותי, אויב ער האָט באמת געזען, טאָ זאָל ער דאָ באַלד אויפן אָרט פאַר אַלעמען זאָגן, וואָסער גענעראַל קען ער? נו, רייד אַ וואָרט, וואָרום איך קען אַלע גענעראַלן.

— איך האָב געזען דעם גענעראַל זיבערט, — ענטפערט קוואַסאָוו אַזוי ווי נישט זיכער.

— זיבערס? אַזאַ גענעראַל איז גאָרנישט פאַראַן. מסתמא האָסטו דעם זיבערטן געזען גאָר פון הינטן, ווען ער איז נאָך, קאָן זיין, אַ פּאָדפּאָלקאָווניק געווען, און בלויז פון שרעק האָט זיך דיר אויסגעוויזן, אַז ער איז אַ גענעראַל.

— ניין, איר הערט מיך אָבער אויס,—שרייט סקוראַטאָוו,— וואָרום איך בין אַ באַוויסטער מענטש. אַזאַ גענעראַל, זיבערט, איז טאַקע געווען אין מאָסקווע, פון די דייטשן האָט ער געשטאַמט, אָבער אַ רוסישער. באַם רוסישן פּאָפּ האָט ער זיך יעדעס יאָר מתודה געווען וועגן די ווייבעלעך און כסדר, ברידערלעך, האָט ער וואַסער געטרונקען, פּונקט ווי אַ קאַטשקע. אַלע טאָג האָט ער אויסגעטרונקען פערציק גלעזער וואַסער פון מאָסקווער טייך. מען האָט געשמועסט, אַז מיטן וואַסער האָט ער זיך געהיילט פון עפּעס אַ מחלה; זיין דינער אַליין האָט עס מיר דערציילט.

— אין בויך האָבן זיך אים אַוודאי קאָרעסלעך פאַרפּירט?— באַמערקט דער אַרעסטאַנט מיט דער באַלאַלייקע.

— נו, גענוג שוין אייך! דאָ שמועסט מען וועגן אַן ערנסטן ענין און זיי... וואָס איז עס פאַר אַ לעוויזאָר, ברידערלעך? — באַמערקט מאַרטינאָוו מיט זאָרג, אַ פאַרטאַראַמטער אַרעסטאַנט, אַ זקן, פון די מיליטערישע, אַ געוועזענער הוזאַר.

— אָט דער עולם בראָקט ליגנס! — באַמערקט איינער פון די סקעפּטיקער. — פונוואַנען ווייסן זיי עס? די גאַנצע מעשה איז אַ נאַרישקייט.

— ניין, נישט קיין נאַרישקייט! — באַמערקט דאָגמאַטיש קוליקאָוו, וואָס האָט ביז אַהער שטאָלץ געשוויגן. דאָס איז אַ מענטש מיט אַ וואָג, קרוב צו פופציק יאָר, מיט אַ זיכער און חשובן פנים און מיט אַזוינע פאַראַכטלעך-שטאָלצע מאַנירן. ער פילט עס אַליין און שטאָלצירט דערמיט. אַ ביסל איז ער אַ

ציגײַנער, אַ װעטערינאַר, הײלט פערד אין שטאָט און באַקומט געלט דערפֿאַר, און באַ אונדז אין טורמע מסחרט ער מיט בראָנפֿן. אַ קלוגער יונג איז ער, און האָט שױן אַ סך געזען אין לעבן. זאָגט ער אַ װאָרט, איז עס מיט אַזאַ מינע, פּונקט װי ער װאָלט דיר געשענקט אַ רובל.

– דאָס איז טאַקע אַן אמת, ברידערלעך, – זאָגט ער װײַטער רויק, –איך האָב נאָך יענע װאָך געהערט; אַ גענעראַל פֿאָרט אָהער, פֿון די זײַער חשובֿע גענעראַלן, גאַנץ סיביר װעט ער רעװידירן. דאָס װײס מען שױן, אַז מען װעט אים אױך אונטערקױפֿן מיט מתּנות, אָבער נישט אונדזער אָכט-אױגיקער: ער װעט אַפֿילו קײן העזה נישט האָבן זיך צוצורוקן צו אים. פֿאַראַן פֿאַרשידענע גענעראַלן, ברידערלעך. אָבער איך זאָג אײַך, אַז אונדזער מאַיאָר װעט דאָך בלײַבן אױף זײַן אָרט, װי עס זאָל נישט זײַן. דאָס איז זיכער. מיר זענען מענטשן אָן אַ לשון, און באַ דער נאַטשאַלסטװע װעט מען דאָך אױך אַן אײגענעם נישט מסרן. דער רעװיזאָר װעט אַ קוק טאָן אין טורמע, און דערמיט װעט ער טאַקע אַװעקפֿאָרן, און דאָרט װעט ער שױן זאָגן, אַז אַלץ האָט ער געפֿונען אין אָרדנונג. . .

– ס׳איז װאָר, ברידערלעך, אָבער דער מאַיאָר האָט זיך טאַקע איבערגעשראָקן: פֿון אינדערפֿרי אָן איז ער שכּור.

– און אין אָװנט ברענגט ער אַ צװײטע פֿור. פּיעדקע האָט דערצײלט.

– אַ שװאַרצן הונט װעסטו אױף װײס נישט פֿאַרװאַשן. דאָס ערשטע מאָל איז ער שיכּור?

– נײן, װי אַזױ קען עס גאָר זײַן, אַז אַ גענעראַל זאָל דאָ גאָרנישט קענען העלפֿן! נײן, שױן גענוג נאָכצומאַכן זײַערע נאַרישקײטן! – רעדן די אַרעסטאַנטן צװישן זיך און װערן בעת-מעשה אױפֿגערעגט.

די ידיעה וועגן דעם רעוויזאָר ווערט אין איין אויגנבליק צעטראָגן איבער דער טורמע. איבערן הויף בלאָנקען אַרום מענטשן און גיבן אומגעדולדיק איבער איינאַנדער די נייס. מאַנכע שווייגן אומישנע, פאַרבאַהאַלטן זייער קאַלטבלוטיקייט און מיט דעם, קענטיק, ווילן זיי זיך צוגעבן מער חשיבות. די דריטע בלייבן גלייכגילטיק. אויף די גאַנעקלעך פון די קאַזאַרמעס זעצן זיך אויס די אַרעסטאַנטן מיט די באַלאַלייקעס. אַ טייל פלוידערן אַזוי ווייטער. מאַנכע, ווידער, הייבן אָן צו זינגען לידער, בכלל אָבער זענען אַלע אין דעם אָוונט זייער אויפגערעגט.

אַרום צען אַ זייגער האָט מען אונדז אַלעמען איבערגע־ציילט, אַריינגעטריבן אין די קאַזאַרמעס און פאַרשלאָסן אויף דער נאַכט. די נעכט זענען געווען קורצע; געוועקט האָט מען אַרום פינף אַ זייגער פאַרטאָג; איינגעשלאָפן זענען אָבער אַלע נישט פריער פון עלף. ביז אַהער איז נאָך אַלץ אַ הו־האַ, אַ טאַראַראַם, מען האָט אין איין שמועסן, און טיילמאָל לייגט מען נאָך פאַנאַנדער די מיידאַנעס, ווי ווינטער, אַ שטייגער. בנאַכט ווערט אַ אומדערטרעגלעכע היץ און אַ דושנעקייט. פון פענ־סטער מיט דער אונטערגעהויבענער ראַם פאַלט אַפילו אַריין אַ קעלט פון דער נאַכט, אָבער די אַרעסטאַנטן וואַרפן זיך אויף זייערע נאַרעס אַ גאַנצע נאַכט, ווי אין היץ. עס שווימלט און גריבלט פון פליי. מיר האָבן זיי אויך איבערגענוג אַ גאַנצן ווינטער, אָבער מיטן פרילינג פאַרמערן זיי זיך אין אַזאַ צאָל, וועגן וועלכער איך האָב אַפילו געהערט נאָך פון פריער, נאָר אַזוי ווי איך האָב עס נאָך נישט געהאַט אין דער פראַקטיק, האָב איך נישט געוואָלט גלויבן דערין. און וואָס ווייטער צו זומער, ווערן זיי אַלץ בייזער און בייזער. אמת, צו פליי קען מען זיך צוגעוווינען. איך האָב דאָס אַליין אויסגעפרווווט אויף

זיך, דאָך אָבער קומט עס אָן זייער שווער. זיי פלעגן אַזוי ווייט פאַרמוטשען, אַז מען בלייבט, לסוף, ליגן, פונקט ווי אין היץ און מען פילט, אַז מען שלאָפט נישט, נאָר מען רעט פון היץ. צום סוף, ווען די פליי באַרויקן זיך שוין אויך סאַמע פאַרטאָג, פונקט ווי זיי וואָלטן פאַרגליווערט געוואָרן, און דו וואָלסט באמת אַזוי ווי זיס איינגעשלאָפן אונטערן באַגינען־ווינטעלע, — דערהערסטו פלוצלינג דאָס אומברחמנותדיקע קלאַפּן פון דער פויק באַ די טורמע־טויערן, און מען דאַרף שוין אויפשטיין. מיט אַ קללה הערסטו זיך צו, זיך איינוויקלענדיק אינם האַלבן פעלצל, צו די הילכיקע דייטלעכע קלאַנגען, פונקט ווי דו וואָלסט זיי געציילט, און בעת מעשה קריכט דיר אין קאָפּ אַריין דורכן שלאָף דער אומדערטרעגלעכער געדאַנק, אַז אַזוי וועט אויך זיין מאָרגן און איבערמאָרגן און עטלעכע יאָר כסדר סאַמע ביז דער באַפרייונג. אָבער ווען וועט זי שוין קומען, טראַכסטו, די דאָזיקע פרייהייט און ווו איז זי ערגעץ? און דערווייל דאַרף מען אויפשטיין; עס הייבט זיך אָן דאָס טאָג־טעגלעכע אַרומשפּאַנען, דאָס שטויסעניש און שטופּעניש... די מענטשן טוען זיך אָן; מען איילט צו דער אַרבעט. אמת, מיטאָג־צייט האָט מען נאָך געקענט שלאָפן באַ אַ שעה.

די מעשה מיטן רעוויזאָר איז טאַקע געווען אַן אמת. די קלאַנגען האָבן זיך מיט יעדן טאָג באַשטעטיקט אַלץ מער און מער און צולעצט זענען שוין אַלע אויף זיכער געוווּיר געוואָרן, אַז עס פאָרט פון פעטערבורג אַן אָנגעזעענער גענעראַל וואָס וועט רעווידירן גאַנץ סיביר, אַז ער איז שוין געקומען, אַז ער איז שוין אין טאָבאָלסק. אַלע טאָג זענען נייע קלאַנגען אַריינגעפאַלן אין טורמע. עס זענען אויך געקומען ידיעות פון שטאָט: מען האָט געהערט, אַז אַלע זענען אין איין שרעק, מען שמייעט אַרום און מען וויל אַלץ נושא חן זיין באַם רעוויזאָר.

מען האָט געשמועסס, אַז בײַ דער העכע״ער נאַטשאַלסטווע גרייט מען צו אַ קבלת פנים, בעלער, פייערוונגען. מען האָט אַרויסגעשיקט גאַנצע מחנות אַרעסטאַנטן, זיי זאָלן אויסגלייכן די גאַסן אין פעסטונג, אַרויסרייסן די שטעקנדיקע וואָרצלען, אָפּפאַרבן די פּאַרקאַנעס און די סלופּעס, פאַרקלעבן און פאַר־שמירן די אָפּגעפּאַלענע שטיקער ליים פון די ווענט, מיט איין וואָרט, זיי האָבן געוואָלט אין איין רגע אַלץ צורעכט מאַכן, ווייל מען האָט געוואָלט נושא־חן זיין בײַם רעוויזאָר. די אונדזעריקע האָבן זייער גוט פאַרשטאַנען די גאַנצע מעשה, האָט מען אַלץ הייסער און מיט מער קוראַזש אַרומגעשמועסט דעם ענין. זייער פאַנטאַזיע האָט זיך צעשפּילט ביז צו דער העכסטער מדרגה. זיי האָבן זיך אַפילו מכין געווען אַרויסצו־שטעלן זייערע פּרעטענזיעס, ווען דער גענעראַל וועט זיי פרעגן, צי זיי זענען צופרידן. דערווייל אָבער האָט מען זיך אַלץ געשפּאַרט און אַרומגעקריגט צווישן זיך. דער פּלאַץ־מאַיאָר איז געווען צעטראָגן. עפּטער איז ער אַריינגעקומען אין טורמע, עפּטער געשריגן, עפּטער זיך געוואָרפן אויף די מענטשן, עפּטער אַריינגעשיבנט דעם עולם אין דער קאָרדע־גאַרדיע אַריין און שטאַרק אַכטונג געגעבן אויף דער ריינקייט און אָרדנונג. אין אָט דער צייט, איז דוקא, ווי אויף צו להכעיס, פאַרלאָפן עפּעס אַ געשיכטעלע אין טורמע, וואָס האָט איבעריקנס, גאָרנישט אויפגערודערט דעם מאַיאָר, ווי מען וואָלט זיך געקאָנט ריכטן, נאָר פאַרקערט, ס׳האָט אים גאָר פאַרשאַפט פאַרגעניגן. אין אַ געשלעג האָט איין אַרעסטאַנט אַריינגעשטאָכן דעם צווייטן אַן אָל אין דער ברוסט, כמעט אונטערן האַרץ.

דער אַרעסטאַנט, וואָס איז באַגאַנגען דעם דאָזיקן חטא, האָט געהייסן לאָמאָוו; דער, וואָס האָט באַקומען די וווּנד,

האָט נעהייסן באַ אונדז גאַוורילקע; ער איז געווען פון די איינ־געוואָרצלטע בראָדיאַגעס. איך געדענק נישט, צי ער האָט אויך געהאַט אַן אַנדער צונאָמען; מען האָט אים שטענדיק גערופן באַ אונדז גאַווריִלקע.

לאָמאָוו איז געווען פון די פאַרמעגלעכע ט–ער פויערים. פון ק–ער אויעזד. די אַלע לאָמאָווס האָבן דאָ געלעבט ווי איין משפחה; אַן אַלטער פאָטער, דריי זין און זייער פעטער, לאָמאָוו. זיי זענען געווען רייכע פויערים. אין דער גאַנצער גובערניע האָט מען געשמועסט, אַז זיי האָבן דריי הונדערט טויזנט אַסיג־נאַציעס. זיי האָבן אַליין געאַקערט, אויסגעאַרבעט פעל, געהאַנדלט, נאָר דערעיקרשט זיך פאַרנומען מיט ליכווע, מיט אויסבאַהאַלטן בראָדיאַגעס, געגנבעטע האָב און גוטס און אַנדערע ענלעכע זאַכן. די פויערים פון אַ האַלבן אויעזד זענען געלעגן באַ זיי אין חובות, האָבן זיך קיינמאָל נישט געקענט באַפרייען פון זיי ווי שקלאַפן. זיי האָבן געשמט פאַר קלוגע און כיטרע פויערים, צולעצט אָבער האָבן זיי שטאַרק פאַרריסן די נעז, באַזונדערס נאָכדעם, ווי איינער זייער אַן אָנגעזעענע פערזאָן אין יענער געגנט, האָט אָנגעהויבן כאַ זיי זיך אָפּצושטעלן, אַדורכפאָרנדיק, האָט זיך פערזענלעך באַקענט מיטן אַלטן און האָט אים ליב באַקומען פאַר זיינע קאָמבינאַטאָרישע פעיקייטן און פלינקן שכל. זיי האָבן זיך פּלוצלינג מישב געווען, אַז פאַר זיי איז שוין מער קיין שום צוים נישטאָ, און האָבן אָנגעהויבן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער צו ריזיקירן אויף פאַרשיידענע אומגעזעצלעכע אונ־טערנעמונגען. אַלע האָבן זיך געקלאָגט אויף זיי. אַלע האָבן געוואָלט זען זייער וויסטן סוף. אָבער זיי האָבן דוקא פאַרריסן די נעז אַלץ העכער און העכער. מיט איספּראַווניקעס און אַסע־סאָרס האָבן זיי זיך שוין גאָרנישט גערעכנט. סוף־כל סוף זענען זיי געשמרויכלט געוואָרן און זיך אומגליקלעך געמאַכט, אָבער

נישט פאַר עפּעס אַ חטא, נישט פאַר זייערע געהיימע פאַרברעכנס, נאָר פאַר אַ בלבול. באַ אַ וויאָרסט צען פון זייער דאָרף האָבן זיי געהאַט אַ גרויסן פּאָלוואַרק, אויף סיבּיריש האָט עס געהייסן אַ נחלה. הערבסט-צייט האָבן דאָרט איינמאָל זיך אויפגעהאַלטן באַ אַ זעקס אַרבעטער, קירגיזן, וואָס זענען געווען פאַרשקלאַפט באַ זיי נאָך פון לאַנגע צייטן. אין איין נאַכט זענען די דאָזיקע אַלע קירגיזן-אַרבעטער אויסגעשאָכטן געוואָרן. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ פּראָצעס, וואָס האָט זיך געצויגן לאַנג. באַ דעם דאָזיקן פּראָצעס זענען בינו-לבינו אויפגעדעקט געוואָרן אַ סך אַנדערע מאוסע זאַכן. מען האָט באַשולדיקט די לאָמאָווס, אַז זיי האָבן עס דערהרגעט זייערע אַרבעטער. זיי האָבן עס אַליין דערציילט און די גאַנצע טורמע האָט עס געוווסט. מען האָט זיי חושד געווען דערין, אַז זיי זענען אַ סך געלט שולדיק געבליבן זייערע אַרבעטער, אָבער אַזוי ווי זיי זענען געווען קאַרגע און גיריקע מענטשן, הגם זייער רייכע, האָבן זיי פּשוט אויסגעשאָכטן די קירגיזן, כּדי זיי נישט צו באַצאָלן דעם חוב. פאַר דער צייט פון דער אויספאָרשונג און דעם פּראָצעס איז זייער גאַנץ פאַרמעגן אַוועק מיטן רויך. דער אַלטער איז געשטאָרבן. די קינדער זענען פאַרשיקט געוואָרן. איינער פון די זין און זיין פעטער זענען אַריינגעפאַלן אין אונדזער קאַטאָרגע אויף צוועלף יאָר. נו, און בכן? זיי זענען לגמרי אומשולדיק געווען אין דעם טויט פון די קירגיזן. און דאָ, אין טורמע טאַקע, איז נאָכדעם געקומען גאַווריליקע, אַ באַוווסטער שווינדלער און בראָדיאַגע; ער איז געווען אַ פריילעכער און געשיקטער יונג, וואָס האָט די גאַנצע זאַך גענומען אויף זיך. איך האָב, איבעריקנס, נישט געהערט, צי ער האָט זיך אַליין מודה געווען דערין, אָבער די גאַנצע טורמע איז געווען פולשטענדיק זיכער, אַז ער האָט אַ יד אינם טויט פון די קירגיזן. נאָך אַלס בראָדיאַגע

האָט גאַוורילקע געהאַט עסקים מיט די לאָמאָווס. אין תּפיסה איז ער געקומען אויף אַ קורצן טערמין, ווי אַן אַנטלאָפּענער, עלנער און בראָדיאַגע. די קירגיזן האָט ער דערשאָכטן צוזאַמען מיט דריי אַנדערע בראָדיאַגעס; זיי האָבן גערעכנט, אַז זיי וועלן דאָ מאַכן אַ גוט געשעפטל און וועלן באַראַבעווען דעם פּאָלוואַרק.

די לאָמאָווס האָט מען בײַ אונדז נישט ליב געהאַט, איך ווייס נישט פאַרוואָס. איינער פון זיי, דער פּלימעניק, איז געווען אַ כוואַט און אַ קלוגער יונג, מיט אַ צוגעלאָזטן כאַראַקטער; אָבער זיין פעטער, וואָס האָט אַריינגעשטאָכן גאַוורילקען דעם אָל, איז געווען אַ נאַרישער און נישטיקער פויער. ער האָט נאָך פריער מיט אַלעמען זיך אַרומגעקריגט און מען פלעגט אים גוט אָנברעכן די ביינער. גאַוורילקען האָבן אָבער אַלע ליב געהאַט פאַר זיין פריילעכן און ווילן כאַראַקטער. די לאָמאָווס האָבן אַפילו געוווּסט, אַז ער איז דער פאַרברעכער, און אַז פאַר זיין פאַרברעכן זענען זיי געקומען אַהער, דאָך אָבער האָבן זיי זיך מיט אים נישט געקריגט; ער, ווידער, האָט אויך קיין שום אַכט נישט געלייגט אויף זיי. פּלוצלינג אָבער איז אויסגעבראָכן אַ מחלוקה צווישן אים מיטן פעטער לאָמאָוו צוליב אַ פּאַסקודנער מויד. גאַוורילקע האָט זיך גענומען באַרימען, אַז זי איז זייער צוגעלאָזט צו אים; דער פויער איז געוואָרן אייפערזיכטיק, און אין איין שיינעם טאָג, מיטאָג-צייט, האָט ער אים אַריינגעשטאָכן אַן אָל.

די לאָמאָווס זענען אַפילו שטאַרק רוינירט געוואָרן צוליבן פּראָצעס, דאָך אָבער האָבן זיי רייך געלעבט אין טורמע, זיי האָבן, אַפּנים, געהאַט געלט. זיי האָבן געהאַט אַ סאַמאָוואַר, און האָבן געטרונקען טיי. אונדזער מאַיאָר האָט עס געוווּסט און האָט ביידע לאָמאָווס פיינט געהאַט בתּכלית השנאה. ער האָט

שוין קענטיק פאַר אַלעמען זיך געטשעפּעט צו זיי און האָט בכלל געזוכט עפּעס אַ געלעגנהייט זיך אָפּצורעכענען מיט זיי. די לאָמאָווס האָבן עס דערקלערט דערמיט, וואָס דער מאַיאָר וויל אַוודאַי נעמען פון זיי כאַבאַר. אָבער זיי האָבן נישט גע־געבן קיין כאַבאַר.

נאַטירלעך, ווען לאָמאָוו רוקט אַריין עטוואָס טיפער דעם אָל, וואָלט ער גאַווריליקען דערהרגעט. אָבער די זאַך האָט זיך געענדיקט בלויז מיט אַ קליין דראַפּעלע. מען האָט דעם מאַיאָר געמאָלדן דעריבער. איך געדענק, ווי ער איז געקומען צולויפן, אַ פאַרסאַפּעטער און, קענטיק, זייער אַ צופרידענער. ווונדערלעך צאַרט האָט ער זיך באַצויגן צו גאַווריליקען, פונקט ווי צו אַן אייגענעם זון.

— נו, וואָס, מיין טייערער, דו וועסט אַזוי קענען צוגיין אין שפּיטאָל אַריין, צי נישט? ניין, טאָ זאָל מען אים שוין בעסער איינשפּאַנען דאָס פערד. דאָס פערד זאָל איינגעשפּאַנט ווערן! — האָט ער אַ געשריי געטון אין איילעניש צום אונטער־אָפיציר.

— אָבער וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע, איך פיל גאָרנישט. ער האָט מיר לייכט אַ שטאָך געטון, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע.

— דו ווייסט נישט, דו ווייסט נישט, מיין ליבער! אָט דו וועסט שוין זען... דאָס אָרט איז אַ געפערלעכס; אַלץ איז אָפּהענגיק פון אָרט; אונטערן סאַמע האַרץ האָט ער געטראָפן, דער רוצח! אָבער דיך, דיך, — האָט ער זיך ווילד צעשריען אויף לאָמאָוון, — נו, איצט וועל איך מיך שוין נעמען צו דיר!.. אין דער קאָרדעגאַריע!

און ער האָט זיך באמת גענומען. לאָמאָוון האָט מען גע־משפּט, און הגם די ווונד האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר זייער אַ לייכטן שטאָך, דערפאַר אָבער איז די כוונה געווען אַ באַשיינ־

פערלעכע. דעם פאַרבערכער האָט מען פאַרלײגערט דעם אַרבעטס־טערמין און מען האָט אים אַדורכגעפירט דורך גאַנצע טויזנט. דער מאַיאָר איז געווען פולשטענדיק צופרידן...
צולעצט איז אויך געקומען דער רעוויזאָר.
אויפן צווייטן טאָג נאָך זײן אָנקומען אין שטאָט האָט ער באַזוכט אונדזער טורמע. דאָס איז געווען אין אַ יום־טוב. נאָך מיט עטלעכע טעג צוריק איז שוין בײַ אונדז אַלץ געווען אויפגערוימט, פאַרגלעט, פאַרשמירט. די אַרעסטאַנטן זײַנען פון דאָסניי אָפּגעגאָלט געוואָרן. די מלבושים ווייס, ריין. זומער זענען אַלע געגאַנגען, לויט דער אינסטרוקציע, אין לייוונטענע ווייסע קורטקעס און ברייטע הויזן. אויפן רוקן האָט יעדער געהאַט אן אַרײַנגענייטן שוואַרצן קרייז בײַ אַ צוויי צאָל אין דיאַמעטער. אַ גאַנצע שעה צייט האָט מען געלערנט די אַרעסטאַנטן ווי אַזוי צו ענטפערן, אויב די הויכגעשטעלטע פּערזאָן וועט זיך באַגריסן. מען האָט געמאַכט רעפּעטיציעס. דער מאַיאָר האָט אַרומגעשמייעט, ווי אַ פאַרסמטער. נאָך מיט אַ שעה פריער, איידער דער גענעראַל האָט זיך באַוויזן, זענען אַלע געשטאַנען אויף זייערע ערטער, ווי די ליימענע גולמס, מיט אַראָפּגעלאָזטע הענט בײַ די זייטן. ערשט איינס אַ זייגער בײַטאָג איז דער גענעראַל געקומען צופאָרן. דאָס איז געווען גאָר אַ וואַזשנער גענעראַל, אַזאַ וואַזשנער, אַז אַלע הערצער פון די נאַטשאַלניקעס, וואָס געפינען זיך אין גאַנץ מערב־סיביר, האָבן, דאַכט זיך, באַדאַרפט רעכט אַ ציטער טון בײַ זיין אָנקומען. ער איז אַרײַנגעקומען שטרענג און מאַיעסטעטיש. נאָך אים איז אַרײַנגעפאַלן אַ גרויסע סוויטע פון דער אָרטיקער נאַטשאַלסטווע, וואָס האָט אים באַגלייט, עטלעכע גענעראַלן, פּאָלקאָווניקעס. ס'איז אויך געווען איינער אַ ציווילער, אַ הויכער און שיינער הער אין אַ פראַק און שיך, וואָס איז אויך

געקומען צו פאָרן פון פעטערבורג; ער האָט זיך געהאלטן זייער פריי און נישט אָפּהענגיק. דער גענעראַל האָט זיך עפּטער געווענדט צו אים און זייער העפלעך. דאָס האָט געוואַלדיק פאַראינטערעסירט די אַרעסטאַנטן: אַ ציווילער, און דאָך אַזאַ כבוד, און נאָך פון אַזאַ גענעראַל! ערשט שפּעטער איז מען געוווּיר געוואָרן זיין פאַמיליענאָמען און ווער ער איז אַזעלכער, אָבער פירושים זענען געווען אַ סך. אונדזער מאַיאָר, אַן איינגעצויגענער, מיט אַן אָראַנזשענעם קאָלנער, מיט בלוט-אָנגעגאָסענע אויגן, מיט אַ פלאַם-רויטן פּנים, באַצויגן מיט בלאָטערלעך, האָט, דאַכט זיך, נישט געמאַכט אויפן גענעראַל קיין באַזונדער אנגענעמען איינדרוק. צוליב דער אויסערגעוועהנלעכער אַכטונג צו דעם דאָזיקן הויכגעשטעלטן גאַסט האָט ער דאָס מאָל נישט געטראָגן זיינע ברילן. ער איז געשטאַנען אַ ביסל פונדערווייטנס, אויסגעצויגן ווי אַ סטרונע, און מיט זיין גאַנצן וועזן, פיבערהאַפט אָפּגעוואַרט די רגע, טאָמער וועט מען זיך אפשר נויטיקן אין אים, זאָל ער באַלד קענען לויפן הענדום-פענדום דערפילן דעם פאַרלאַנג פון זיין עקסעלענץ. אָבער מען האָט זיך לחלוטין נישט גענויטיקט אין אים. דער גענעראַל איז שווייגנדיק אַדורכגעגאַנגען אַלע קאַזאַרמעס, האָט אויך אַ קוק געטון אין קיך אריין און, דאַכט זיך, געפּרוווט דעם קרויט. מען האָט אים אָנגעוויזן אויף מיר: אָט פון די דוואָריאַנעס איז ער.

— אַ! — האָט דער גענעראַל געענטפערט. — נו, און ווי פירט ער זיך איצט אויף?

— דערווייל נישקשה, אייער עקסעלענץ, — האָט מען אים געענטפערט.

דער גענעראַל האָט אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ און אין אין אַ צוויי מינוט אַרום האָט ער פאַרלאָזט די טורמע. די

אַרעסטאַנטן, נאַטירלעך, זענען געוואָרן שטאַרק איבעראַשט און צעמישט, דאָך אָבער האָבן זיי זיך נאָך אַ ביסל געוואַקלט. וועגן עפּעס אַ תּביעה אויפן מאַיאָר האָט, פאַרשטייט זיך, גאָר קיין שום רייד נישט געקאָנט זיין. אַגב, איז דער מאַיאָר נאָך פון פריער געווען פולשטענדיק זיכער דעריז.

קאַטאָרגע=חיות.

אַז מען האָט באַלד נאָכדעם געקויפט גניעדקען, האָט עס אין טורמע אַ סך מער באַשעפטיקט און געוויילט די אַרעסטאַנטן, ווי דער וויזיט פון גענעראַל. די טורמע האָט געמעגט האַלטן אַ פערד, צו ברענגען וואַסער, אַרויסצופירן דאָס מיסט און אַזוי ווייטער. אויף אומצוגיין מיטן פערד האָט מען באַשטימט אַן אַרעסטאַנט. ער איז אויך געווען דער פורמאַן, נאַטירלעך, אונטער אַ וואַך. אונדזער פערד האָט געהאַט אַ סך אַרבעט סיי אינדערפרי און סיי אין אָוונט. גניעדקע האָט געדינט באַ אונדז שוין זייער לאַנג. ס׳איז געווען אַ ווויל פערדל, אָבער שוין צופיל אויסגעהאָרעוועט. אין איין שיינעם פרימאָרגן, סאַמע ערב פעטערס טאָג, האָט גניעדקע געבראַכט דאָס אָוונט-פעסל, איז נאָכדעם אַנידערגעפאַלן און אַוועקגעפגרט. מען האָט עס שטאַרק באַדויערט, אַלע האָבן זיך פאַרזאַמלט אַרום פערד, געכאַפט אַ שמועס, זיך געשפאַרט. אונדזערע געוועזענע קאַוואַלעריסטן, ציגיינער, וועטערינאַרן און אַנדערע האָבן אַפילו אַרויסגעוויזן דערביי אַ סך בקיות אין הלכות פערד, ס׳איז אַפילו אויסגעבראָכן אַ שטאַרקע מחלוקה צווישן זיי,

אָבער גניעדקע איז דערפון נישט לעבעדיק געוואָרן. ס איז גע־
לעגן טויט מיט אַ געשוואָלענעם בויך, און וועלכן יעדער איי־
נער האָט געהאַלטן פאַר זיין חוב אַ שטופּ צו טון מיט אַ
פינגער. מען האָט מיטגעטיילט דעם מאיאָר וועגן דעם פאַל, וואָס
ס׳איז געשען לויט דעם אויבערשטנס רצון, און דער מאַיאָר
האָט באַשלאָסן, מען זאָל באַלד טאַקע קויפן אַן אַנדער פערד.
אין סאַמע פעטערס טאָג, נאָך דער מיטאָג־תפילה, ווען קיין
איינער האָט נישט געפעלט אין דעם גאַנצן אַרעסטאַנטן־געזעמל,
האָט מען געבראַכט צום פאַרקויפן פערד. עס פאַרשטייט זיך,
אַז אַזאַ מין קניה האָט באַדאַרפט געמאַכט ווערן נאָר דורך
אונדזערע אַרעסטאַנטן. באַ אונדז זענען געווען אמתע מבינים
אויף פערד און באַשווינדלען אַ צוויי הונדערט און פופציק
מענטשן, וואָס האָבן אויך פריער זיך באַשעפטיקט בלויז
דערמיט, איז געווען זייער אַ שווערע זאַך. עס זענען געקומען
קירגיזן, פערדהענדלער, ציגיינער און שטאָטישע איינוווינער. מיט
אומגעדולט האָבן די אַרעסטאַנטן אָפגעוואַרט יעדעס פערד, וואָס
איז געבראַכט געוואָרן. אַ שמחה איז זיי באַפאַלן, פונקט ווי
קינדער. ס׳האָט זיי דערעיקערשט געשמייכלט דאָס, וואָס אָט
זענען זיי אויך אַזוי ווי אַלע פרייע מענטשן, פונקט ווי זיי
וואָלטן באמת פון זייער א י י ג ע נ ע ר קעשענע געקויפט זיך
אַ פערד און האָבן די פולע רעכט עס צו קויפן. דריי פערד
האָט מען שוין געבראַכט און אַוועקגעפירט צוריק ביז מען
האָט פאַרענדיקט די קניה באַם פערטן פערד. די אַריינגעקומענע
פערד־הענדלער האָבן אַזוי ווי געגאַפט און עפעס אַזוי ווי מיט
שרעק זיך אַרומגעקוקט און טיילמאָל אַפילו אויסגעשטעלט די
אויגן אויף דער וואַך, וואָס האָט זיי אַריינגעפירט. דאָס פיינע
מחנהלע פון צוויי הונדערט נפשות, געגאָלט און געשטעמפלט,
אין קייטן, באַ זיך אינדערהיים, אין זייער אייגענעם קאַטאָרגע־

נעסט, וואָס זיין שוועל טרעט קיינער נישט אַריבער, האָט דער־ וועקט אַ געוויסע אַכטונג צו זיך. די אונדזעריקע האָבן צוגע־ טראַכט פאַרשיידענע שפּיצלעך און כיטרע הינטערוועגלעך באַ יעדן פערדל, וואָס מען האָט געבראַכט. ווו האָבן זיי נישט גע־ קוקט און נישט געזוכט מיט די אויגן, און וואָס האָבן זיי נישט אָנגעטאַפּט באַם פערד און נאָך דערצו מיט אַזאַ געשעפּט־ לעכן, מיט אַזאַ ערנסטן און פאַרטאַראַמטן אויסזען, פּונקט ווי דערפון וואָלט געווען אָפּהענגיק דער עיקר ווילשטאַנד פון דער טורמע. די טשערקעסן זענען אפילו אַרויסגעשפּרונגען אויפן פערד רייטנדיק; די אויגן האָבן זיך באַ זיי צעפלאַמט, פליסיק האָבן זיי געפּרעט אויף זייער אומפאַרשטענדלעכן דיאַלעקט, געשטשירעט מיט ווייסע ציין און געשאָקלט מיט די ברוינע פנימער און האָרבאַטע נעז. ווער נישט ווער פון די רוסישע ווערט בעת מעשה ממש צוגעשמידט מיט זיין גאַנצער אויפמערקזאַמקייט צו זייער וכוח, פּונקט ווי ער וואָלט געוואָלט אַריינשפּרינגען צו זיי אין די אויגן אַריין. קיין ווערטער פאַר־ שטייט ער דאָך נישט, וואָלט ער, לפּחות, געוואָלט לויטן אויס־ דרוק פון די אויגן זיך אָנשטויסן, ווי זיי האָבן באַשלאָסן: צי טויג דאָס פערד, צי נישט? אַזאַ מין פּיבערלעכע אויפמערק־ זאַמקייט וואָלט אַפילו אַ זייטיקן צוקוקער אויסגעוויזן זייער משונה. למאַי, דאַכט זיך, דאַרף דאָ, אַ שטייגער, דער אַרעסטאַנט אַזוי איינלייגן אַ וועלט, און נאָך אַזאַ אַרעסטאַנט, וואָס איז בטבע אַ רויקער, אַ דערשלאָגענער, וואָס וועט אַפילו קיין פּיפּס נישט טון קעגן איינעם פון די אייגענע אַרעסטאַנטן. פּונקט ווי ער וואָלט פאַר זיך אַליין געקויפט אַ פערד, פּונקט ווי עס וואָלט פאַר אים געווען עפּעס אַ נפקא מינה, וואָס פאַר אַ פערד מען וועט קויפן. חוץ די טשערקעסן האָבן זיך באַזונ־ דערס אויסגעצייכנט די געוועזענע ציגיינער און פערדהענדלער:

זיי האָט מען אָפּגעטרעטן אי דאָס ערשטע אָרט אי דאָס ערשטע וואָרט. ס'איז געווען אַ מין פיינער דועל, באַזונדערס צווישן צווייען, – צווישן דעם אַרעסטאַנט קוליקאָוו, דעם געוועזענעם ציגיינער, פערד־גנב און פערד־הענדלער, און דעם פערד־רופא, וואָס האָט זיך אַליין, אָן זייטיקער הילף, אויסגעלערנט צו היילן פערד, דעם כיטרען סיבירישן פויערל, וואָס איז נישט לאַנג געקומען אין טורמע און האָט שוין באַוויזן צוצונעמען בײַ קוליקאָוון זיין גאַנצע שטאָטישע פּראַקטיקע. די מעשה איז דאָס, וואָס די וועטערינאַרן־אויטאָדידאַקטן פון אונדזער תּפיסה זענען געווען זייער חשוב אין שטאָט, און נישט בלויז די שטאָט־לייט אָדער סוחרים, נאָר אַפילו די סאַמע העכסטע באַאַמטע זענען געקומען אין תּפיסה נאָך הילף, ווען בײַ זיי זענען קראַנק געוואָרן די פערד, הגם אין שטאָט זענען געווען עטלעכע פּראָפעסיאָנעלע וועטערינאַרן־דאָקטוירים. איידער יעלקין, דער דאָזיקער סיבירישער פויער, איז אָנגעקומען אין טורמע, האָט קוליקאָוו נישט געוווּסט פון קיין שום קאָנקורענץ; ער האָט געהאַט אַ גרויסע פּראַקטיקע און האָט, נאַטירלעך, באַקומען געצאָלט פאַר זיין אַרבעט. ער האָט שטאַרק געשווינדלט און געשאַרלאַטאַנעוועט און זיינע קענטנישן זענען געווען אַ סך קלענערע, ווי דער אָנשטעל, וואָס ער האָט געמאַכט. לויט זיינע הכנסות איז ער געווען אַן אַריסטאָקראַט צווישן די אונדזעריקע. מחמת זיין געניטקייט, שכל, דרייסטקייט און אַנטשלאָסנקייט האָט ער שוין לאַנג דערוועקט צו זיך אַן אומגערנדיקע חשיבות מצד די אַלע אַרעסטאַנטן אין טורמע. בײַ אונדז האָט מען אים געהאָרכט און געפאָלגט. אָבער גערעט האָט ער ווייניק: ער האָט גערעט, אַזוי ווי ער וואָלט מיט זיין וואָרט יענעם אַ טובה געטון, און גערעט האָט ער בלויז איז די סאַמע וויכטיקסטע פאַלן. ער איז געווען אַ זעלבסטצופרידענער פּראַנט. אָבער ער האָט פאַרמאָגט אַ סך אמתע, נישט קיין גע־

מאַכטע ענערגיע. ער איז שוין געווען אין די יאָרן, נאָר זייער אַ שיינער און זייער אַ קלוגער. מיט אונדז, דוואָריאַנעס, איז ער זיך באַגאַנגען מיט עפּעס אַ ראַפינירטער העפלעכקייט און גלייכצייטיק אויך זייער שטאָלץ. איך מיין, אַז ווען מען זאָל אים גוט אויספּוצן און אַריינפירן אים אַלס גראַף אין עפּעס אַ רעזידענץ-קלוב, וואָלט ער זיך אַודאַי נישט פאַרלאָרן; ער וואָלט געשפּילט אין וויסט, וואָלט אויסגעצייכנט גוט גערעדט, מיט אַ געוויסער וואָג, און דעם גאַנצן אָוונט וואָלט זיך אַודאַי קיינער גישט געכאַפּט, אַז דער גראַף איז נישט קיין גראַף, נאָר אַ בראָדיאַגע. איך זאָג עס ערנסט: אַזוי קלוג איז ער געווען, אַזוי קאָמבינאַציע-פעיק און פלינק אין דער אָריענטאַציע. דערצו נאָך האָט ער געהאַט שיינע פּאַצעטישע מאַנירן. אין זיין לעבן האָט ער מסתמא געזען אַ סך זאַכן. זיין עבר איז, איבעריקנס, געווען פאַר אַלעמען אַ סוד. געלעבט האָט ער בײַ אונדז אין אַ באַזונדער אָפּטיילונג. אָבער אַז יעלקין איז געקומען, אַפילו אַ פויער, דערפאַר אָבער זייער אַ כיטרער פויער, פון אַ יאָר פופציק, פון די ראַסקאָלניקעס, איז קוליקאָווס רום אַלס וועטערינאַר אויסגעלאָשן געוואָרן. אין אַ וואָכענע צוויי חדשים צייט האָט ער בײַ אים צוגענומען כמעט די גאַנצע שטאָטישע פּראַקטיקע. ער האָט אויסגעהיילט, און זייער לייכט, אַזעלכע פערד, פון וועלכע קוליקאָוו האָט זיך שוין לאַנג געהאַט אָפּגעזאָגט. ער האָט אויך אויסגעהיילט אַזעלכע פערד, פון וועלכע עס האָבן זיך אָפּגעזאָגט די שטאָטישע וועטערינאַר-דאָקטוירים. דאָס דאָזיקע פויערל איז געקומען צוזאַמען מיט אַנדערע פאַר מאַכן פאַלש געלט. האָט ער דאָך באַדאַרפט אין די עלטערע יאָרן אַריינקריכן אין אַזאַ מין געשעפט אַלס שותּף! ער האָט טאַקע, לאַכנדיק פון זיך אַליין, דערציילט בײַ אונדז, אַז פון דריי אמתע רענדלעך איז בײַ זיי אינגאַנצן אַרויסגעקומען בלויז איינער אַ

פֿאַלשער. קאָליקאָוו איז אַפּילו געווען אַ ביסל באַליידיקט צוליב זיין וועטערינאַרישן ערפֿאָלג; קאָליקאָווס רום איז שוין געפֿאַלן, אַפּילו צווישן די אַרעסטאַנטן. ער האָט געהאַט אַ געליבטע אין דער פֿאָרשטאָט, האָט געטראָגן אַ סאַמעטענע קורטקע, אַ זילבערנעם רינג, אַן אוירינגל און אייגענע שטיוול מיט אַ נעטל און פּלוצלינג איז ער געווען געצוווּנגען, ווייל ער האָט פֿאַרלאָרן די הכנסות, צו ווערן אַ שענקער, און טאַקע דערפֿאַר האָבן אַלע גערעכנט, אַז באַם קויפֿן אַ ניי פֿערד וועלן זיך די שונאים אוודאַי רעכט צעממיתן. און דער עולם האָט געוואַרט דערויף מיט גרויס נײַגיר. יעדער פֿון זיי האָט זיך געהאַט זיין פּאַרטיע. די אָנפֿירער פֿון די ביידע פּאַרטיעס האָבן שוין אָנגעהויבן זיך אויפֿצורעגן און ביסלעכווייז זיך אַדורכגעוואָרפֿן מיט זידלערייען. יעלקין האָט שוין אַפּילו אייגעצויגן זיין כיטרע פּנים אין אַ סאַרקאַסטיש שמייכעלע. אָבער דאָס איז נישט געשען: קאָליקאָוון איז גאָר לגמרי נישט איינגעפֿאַלן צו פֿאַרפֿירן דאָ אַ קריג, אָבער אויך אָן שום קריגערייען האָט ער זיך געהאַלטן גאָר מייסטערהאַפֿט. אָנגעהויבן האָט ער פֿון הנחות, און מיט גרויס דרך ארץ האָט ער אַפּילו אויסגעהערט די קריטישע מיינונגען פֿון זיין קאָנקורענט, נאָר פֿאַקנדיק אים באַ עפּעס אַ וואָרט, האָט ער אים באַשיידן און עקשנותדיק באַמערקט, אַז ער איז זיך טועה, און נאָך איידער יעלקין האָט געקענט קומען צו די רעיונות און אַרויסגיין מיט עפּעס אַ וואָרט, האָט קאָליקאָוו אויפֿגעוויזן, אַז יעלקין, אַ שטײַגער, איז זיך טועה נעמלעך אין דעם און אין דעם. מיט איין וואָרט, יעלקין איז צעקלאַפּט געוואָרן גאָר אומגעריכט און קונציק, און כאָטש דער נצחון איז פֿונדעסטוועגן געווען אויף זיין זייט, איז אָבער אויך קאָליקאָווס פּאַרטיע געבליבן צופֿרידן.

– ניין, רבותי, אים וועסטו אַזוי שנעל נישט צעקלאַפּן,

ער וועט שוין זיין שטעטל באַשטיין. נאָך ווי! – האָבן איינ־
קע געזאָגט.

– יעלקין איז אַ גרעסערער בקי! – האָבן די אַנדערע
באַמערקט, אָבער מיט עפּעס אַ נאָכגעביקייט. ביידע פּאַרטייעס
האָבן פּלוצלינג אָנגעהויבן ריידן מיט זייער אַ נאָכגיביקן טאָן.

– נישט דאָס, וואָס ער איז אַ גרעסערער בקי, ער האָט
בלויז אַ לייכטערע האַנט! און וואָס איז נוגע דער בהמה, וועט
קוליקאָוו אויך באַשטיין.

– ער וועט באַשטיין, דער יונג!

– ער וועט באַשטיין...

סוף־כל־סוף האָט מען אויסגעקליבן אַ נייעם גניעדקע
און מען האָט אים געקויפט. דאָס איז געווען גאָר אַ ווויל
פערדל; אַ יונגס, אַ שיינס, אַ שטאַרקס, מיט זייער אַ ליב און
פריילעך אויסזען. ס'פאַרשטייט זיך, אַז דאָס איז געווען אַ
פערד אָן אַ שום פגימהלע. האָט מען זיך אָנגעהויבן צו דינ־
גען: מען האָט געבעטן דרייסיק רובל, האָבן אונדזערע געגעבן
פינף און צוואַנציק. מען האָט זיך געדונגען הייס און לאַנג,
מען האָט דערלייגט און נאָכגעלאָזט. צולעצט איז זיי אַליין
געוואָרן קאָמיש די זאַך.

– נו, וואָס, דו נעמסט דאָס געלט פון דיין אייגענעם
בייטל? – האָבן איינע געזאָגט. – צי וואָס זיך דאָס דינגען?

– די קאַזיאָנע געלטער זשאַלעוועסטו, צי וואָס? – האָבן
אַנדערע געשריגן.

– אָבער, ברידער, דאָס געלט געהער דאָך פאָרט צום
אָרטעל...

– אַרטעל־געלט! ניין, אַ נאַש־בראַט אַ שוטה, ווערט,
אַפּנים, נישט פאַרזייט, נאָר ער וואַקסט אַליין אויס...

צולעצט איז דער עסק געשלאָסן געוואָרן פאַר אַכט און צוואנציק רובל. מען האָט געמאָלדן דעם מאַיאָר, און די קניה איז באַשטעטיקט געוואָרן. פאַרשטייט זיך, מען האָט טאַקע באַלד ארויסגעטראָגן ברויט מיט זאַלץ, און מיט פּאַראַד האָט מען אַריינגעפירט דעם נייעם גניעדקע אין טורמע אַריין. ס'איז, דאַכט זיך, נישט געווען קיין איין אַרעסטאַנט, וואָס זאָל בײַ דער געלעגנהייט נישט אַ קלאַפּ טון לייכט דאָס פערדל איבערן האַלדז אָדער עס נישט אַ גלעט טון איבער דער געמבע. טאַקע אין דעם אייגענעם טאָג האָט מען איינגעשפּאַנט גניעדקען, צו פירן וואַסער, און אַלע האָבן מיט נייגיר זיך צוגעקוקט ווי אַזוי דער נייער גניעדקע האָט געפירט דאָס פעסל. אונדזער וואַסערפירער, ראָמאַן, האָט עפּעטער געוואָרפן אַן אויג אויפן נייעם פערדל מיט אַ געוואַלדיקער צופרידנקייט. דאָס איז גע־ווען אַ פויער פון אַ יאָר פופציק, מיט אַ שווייגנדיקן און סאָלידן כאַראַקטער. אָבער אויך אַלע רוסישע קוטשערס האָבן זייער אַ סאָלידן און אַפילו אַ שווייגנדיקן כאַראַקטער, פונקט ווי עס וואָלט טאַקע געווען אַן אמת, אַז דאָס שטענדיקע האָבן צו טון מיט פערד, גיט צו דעם מענטשן עפּעס אַ באַזונדערע סאָלידקייט און אַפילו אַ חשיבות. ראָמאַן איז געווען אַ שטי־לער, מיט אַלעמען האַרציק, גערעט ווייניק, געשמעקט אַלץ טאַבאַק פון האָרן און שטענדיק, פון לאַנגע צייטן אָן, זיך אַרומ־געפירט מיט די טורמע־פערדלעך. דאָס ניי־געקויפטע פערד איז שוין געווען דאָס דריטע. בײַ אונדז זענען אַלע געווען זיכער, אַז פאַר דער תפיסה פּאַסט זיך אַ טונקל־ברוין פערד, אַז דאָס זאָל זיין אונדז צום פּנים. ראָמאַן האָט עס אויך באַשטעטיקט. אַ גע־פלעקטס, צום ביישפּיל, וואָלט מען פאַר קיין פאַל נישט געקויפט. די שטעלע פון אַ וואַסערפירער איז, לויט עפּעס אַ חזקה, פאַר־בליבן אויף שטענדיק פאַר ראָמאַנען, און בײַ אונדז וואָלט אויך

קיינמאָל קיינעם נישט איינגעפאַלן אַוועקצונעמען בײַ אים די דאָזיקע חזקה. ווען דער פריערדיקער גניעדקע איז אַוועקגעפאַלן, איז גאָר קיינעם אויפן רעיון נישט געקומען, אַפילו דעם מאַיאָר אויך נישט, צו באַשולדיקן ראָמאַנען: גאָטס רצון איז דאָס געווען, און ראָמאַן איז אַ גוטער קוטשער. באַלד איז גניעדקע געוואָרן דער ליבלינג פון דער טורמע. די אַרעסטאַנטן זענען אַפילו אַ ביסל שטרענג פאָלק, פונדעסטוועגן זענען זיי עפטער צוגעגאַנגען אַ גלעט צו טון עס. קומט אַמאָל ראָמאַן פון טייך, פאַרמאַכט ער דאָס טויער, וואָס דער אונטער־אָפיצער האָט אים געעפנט, און גניעדקע, אַריינקומענדיק אין טורמע, שטייט שוין מיטן פעסל און וואַרט אויף אים, ציט אויף אים פון דער זייט מיט די אויגן. „גיי אַליין!“ שרייט ראָמאַן צו אים און גניעדקע פירט תיכּף ומיד אַוועק אַליין דאָס פאַס, ברענגט עס צו פירן צו דער קיך און בלייבט דאָרט שטיין, וואַרטנדיק אויף די עסן־צוגרייטערס און די פאַראַשניקעס מיט די עמערס, כּדי צו נעמען וואַסער. „אַ בר־שׂכל גניעדקע! — שרייען זיי צו אים: — אַליין געבראַכט!.. פאָלגט, וואָס מען הייסט אים!..“

— זע, אַ בהמה, דאַכט זיך, און פאַרשטייט!

— אַ כוואַט גניעדקע!

שאָקלט גניעדקע מיטן קאָפּ און פאָרשקעט מיט די נאָזלעכער, פונקט ווי ער וואָלט אויך אינדערמאתן פאַרשטאַנען און איז צופרידן מיט די שבחים. און אָט וועט אים שוין עמעץ אומבאַדינגט אַרויסטראָגן ברויט מיט זאַלץ. עסט גניעדקע און שאָקלט ווידער מיטן קאָפּ, ווי ער וואָלט זאָגן: „איך קען דיך! איך קען! אי איך בין מיר אַ ליב פערדעלע, אי דו ביזט אַ גוטער מענטש!“

איך האָב אויך ליב געהאַט אונטערצוטראָגן גניעדקען ברויט. עפּעס אנגענעם איז געווען צו קוקן אויף זיין שענער

מאָרדע און צו פילן אויף דער לאַדאָן זיינע ווייכע וואַרימע ליפּן, וואָס האָבן פלינק אויפגעכאַפּט דאָס געשענקטע ברויט.

אונדזערע אַרעסטאַנטלעך וואָלטן בכלל געקאָנט ליב האָבן שטוב-חיות, און אויב מען וואָלט זיי עס נאָר דערלויבט, וואָלטן זיי מיט גרויס חשק איינגעפירט אין טורמע אַ סך שטוב-חיות און עופות. און וואָס וואָלט, דאַכט זיך, מער געקאָנט פאַרווייכערן, פאַראיידעלערן דעם בייזן און חיהשן כאַראַקטער פון די אַרעסטאַנטן, ווי נישט אַזאַ באַשעפטיקונג, אַ שטייגער? אָבער דאָס האָט מען נישט דערלויבט. נישט אונדזערע אָרדנונגען און נישט דאָס אָרט האָבן עס דערלאָזט.

פאַר מיין צייט האָבן זיך אין טורמע דאָך צופעליק געפונען עטלעכע חיות. חוץ גניעדקען זענען בײַ אונדז געווען הינט, גענדז, דער באָק וואַסקע, און אַ געוויסע צייט האָט בײַ אונדז זיך אויך אויפגעהאַלטן אַן אָדלער.

אַלס שטענדיקער טורמע-הונט איז בײַ אונדז געווען, ווי איך האָב שוין פריִער געזאָגט, שאַריק, אַ קלוגער און גוטער הונט, מיט וועלכן איך בין געשטאַנען אין שטענדיקער פריינדשאַפט. אָבער אַזוי ווי אַ הונט רעכנט זיך בכלל בײַם פּשוטן פאָלק פאַר אַן אומריינע בריאה, אויף וועלכער מען דאַרף גאָר קיין שום אַכט נישט לייגן, האָט זיך אויך קיינער בײַ אונדז כמעט נישט אומגעקוקט אויף שאַריקן. האָט זיך געלעבט דער הונט, געשלאָפן אויפן הויף, געגעסן, וואָס מען האָט אַרויסגעוואָרפן פון קיך און קיין שום באַזונדערן אינטערעס האָט ער בײַ קיינעם נישט אַרויסגערופן. פונדעסטוועגן האָט ער אַלעמען געקענט און אַלעמען אין טורמע געהאַלטן פאַר זיינע באַלעבאַטים. ווען די אַרעסטאַנטן האָבן זיך צוריקגעקערט פון דער אַרבעט, איז ער שוין, לויטן געשריי בײַ דער קאָרדעגאַרדיע: „יעפרייטאָר!“ געלאָפן צום טויער, באַגעגנט מיט גרויס ליבע יעדע פּאַרטיע,

געדרייט מיטן עק און וואַרעם אַריינגעקוקט אין די אויגן אַריין יעדן איינעם, וואָס איז אַריינגעקומען, און געוואַרט אויף עפּעס אַ גלעט. אָבער יאָרנלאַנג האָט ער נישט זוכה געווען, אַז עמעץ, חוץ מיר אפשר, זאָל אים שענקען אַ גלעט. דערפאַר טאַקע האָט ער מיך אויך ליבער געהאַט פון אַלעמען. איך געדענק נישט, ווי אַזוי אַרום האָט זיך נאָכדעם באַוויזן בײַ אונדז אין טורמע אויך אַ צווייטער הונט, ביעלקע. דעם דריטן אָבער, קולטיאַפּקען, האָב איך מיר אַליין איינגעשאַפט, ברענגענדיק אים פון דער אַרבעט, ווען ער איז נאָך געווען גאָר אַ קליין הינטעלע. ביעלקע איז געווען אַ משונהדיקע באַשעפעניש. עמעץ איז אים איבערגעפאָרן מיט אַ וואָגן, און זיין רוקן איז געווען אַריינגעבויגן אינעווייניק, אַזוי, אַז ווען ער פלעגט לויפן, האָט עס פונדערווייטנס אויסגעזען, ווי עס וואָלטן געלאָפן צוויי ווייסע באַשעפענישן, וואָס זענען צונויפגעוואָקסן צווישן זיך. חוצדעם איז ער אינגאַנצן געווען עפּעס אַזאַ פאַרכעוואַטער, מיט אייטערדיקע אויגן; ער האָט געהאַט אַן אויסגעקראָכן ווידל, כמעט אינגאַנצן אָן האָר און שטענדיק צונטערגעבויגן. באַליידיקט פון מזל, האָט ער קענטיק, באַשלאָסן זיך צו פאַרהאַלטן מיט גרויס הכנעה. ער האָט טאַקע קיינמאָל אויף קיינעם נישט געבילט און נישט געוואָרטשעט, פּונקט ווי ער וואָלט די דרייסטקייט נישט געהאַט. גענערט האָט ער זיך על־פּי־רוב מיט ברויט, הינטער די קאַזאַרמעס; האָט ער דערזען עמעצן פון די אונדזעריקע, האָט ער תיכף ומיד, נאָך פאַר עטלעכע טריט, זיך איבערגעקערט אויפן רוקן, אַלס צייכן פון הכנעה: „טו מיט מיר, הייסט עס, וואָס דו ווילסט, און איך, ווי דו זעסט, טראַכט גאָרנישט זיך אַנטקעגן צושטעלן". און יעדער אַרעסטאַנט, פאַר וועלכן ער פלעגט זיך איבערקוילערן, פלעגט אים אַ קאָפּע טון מיטן שטיוול, פּונקט ווי ער וואָלט דאָס אומבאַדינקט געהאַלטן פאַר זיין חוב. „אָט אַ

געמיינע בריאה" — פלעגן די אַרעסטאַנטן זאָגן. אָבער ביעלקע האָט אפילו נישט געהאַט די העזה צו וואָיען און אויב דער ווייטאָג האָט אים שוין צופיל דורכגענומען, האָט ער אַזוי ווי פאַרשטיקט און יתומדיק געוואָיעט. פונקט אַזוי טאַקע פלעגט ער זיך איבערקוילערן אַ פּאָר שאַריקן אַ פּאַר יעדן אַנדער הונט, ווען ער פלעגט אַרויסלויפן צוליב זיינע ענינים הינטער דער טורמע. טיילמאָל פלעגט ער זיך איבערקוילערן און ליגן מיט הכנעה, בשעת עפּעס אַ גרויסער הונט מיט אַראָפּגעהאָנ־גענע אויערן פלעגט זיך אַ וואָרף טון אויף אים מיט אַ ריטשען און בילן. הינט האָבן אָבער ליב הכנעה און אונטערטעניקייט פון זייער גלייכן. דער ווילד־בייזער הונט פלעגט זיך באַלד באַרויקן, און מיט אַ געוויסער פאַרטראַכטקייט זיך אָפּגעשטעלט פאַר דעם הכנעהדיקן הונט, וואָס איז געלעגן קעגן אים מיט די פיס אַרויף, און פאַמעלעך, מיט גרויס נייגער האָט ער אים אָנגעהויבן אַרומצושמעקן אַלע טיילן פון זיין קערפּער. וואָס פאָרט האָט דאָ געקענט טראַכטן ביעלקע, וואָס האָט בעת מעשה ממש געציטערט מיטן גאַנצן לייב? „נו, וועט ער טאַקע, ווי אַ רוצח אַ ריס טון?" איז אים אַודאי געקומען אויפן רעיון. אָבער גוט און אויפמערקזאַם ארומגעשמעקט, האָט אים דער גרויטער הונט, סוף־כל־סוף אָפּגעלאָזט, נישט געפינענדיק אין אים עפּעס אַזוינס, וואָס זאָל אים קענען פאַראינטערעסירן. ביעלקע איז באַלד טאַקע אויפגעשפרונגען און זיך ווידעראַמאָל אַוועק־געלאָזט, הינקענדיק, נאָך אַ לאַנגער שורה הינט, וואָס האָבן באַגלייט עפּעס אַ זשוטשקע. און הגם ער האָט געוווּסט אויף זיכער, אַז מיט זשוטשקען וועט ער זיך קיינמאָל רעכט נישט באַקענען, דאָך איז אים געווען ניחא פונדערווייטנס אונטער־צוהינקען — אויך דאָס איז שוין געווען פאַר אים אַ טרייסט אין זיינע צרות. פון כבוד האָט ער שוין, אַפנים, אויפגעהערט

צו טראַכטן. פאַרלאָרן די מינדסטע קאַריערע אין דער צוקונפט, האָט ער געגלייבט צוליבן בלויזן ברויט און האָט עס גאַנץ גוט פאַרשטאַנען. איך האָב אים אַמאָל געפּרוּווט מחיה זיין מיט אַ גלעט. פאַרן הונט איז עס אָבער געווען אַזוי ניי און אומגע-ריכט, אַז ער האָט זיך פּלוצלינג אינגאַנצן צעראַפּגעזעצט אויף דער ערד אויף אַלע פיר לאַפּעס, האָט גענומען ציטערן אויפן גאַנצן לייב און האָט אָנגעהויבן הויך צו קוויטשען פון זיסן הענוג. פאַר רחמנות האָב איך אים עפטער געגלעט. דערפאַר טאַקע האָט ער מיך נישט געקענט באַגעגענען אָן קוויטשערייען. דערזעט ער מיך פונדערווייטנס, הויבט ער אָן צו קוויטשען קרענקלעך און מיט טרערן. געענדיקט האָט זיך עס דערמיט: הינט האָבן אים צעריסן הינטער דער טורמע אויפן וואַל.

קולטיאַפּקע, ווידער, האָט שוין געהאַט גאָר אַן אַנדער כאַראַקטער. איך ווייס נישט, צו וואָס האָב איך אים געברענגט פונם וואַרשטאַט אין טורמע אַריין, ווען ער איז נאָך געווען אַ בלינד פּיצל הינטעלע. מיר איז געווען אָנגענעם צו נערן און צו האָדעווען אים. שאַריק האָט באַלד טאַקע צוגענומען קולטיאַפּקען אונטער זיין שוץ און איז געשלאָפן מיט אים צו-זאַמען. ווען קולטיאַפּקע האָט אָנגעהויבן אונטערצוואַקסן, האָט ער אים דערלויבט צו בייסן זיינע אויערן, רייסן אויף אים די האָר און זיך שפּילן מיט אים, ווי עס שפּילן געוויינטלעך דער-וואַקסענע הינט מיט קליינע הינטלעך. עס איז מערקווירדיק, וואָס קולטיאַפּקע איז כמעט נישט געוואַקסן אין דער הויך, נאָר אַלץ אין דער לענג און אין דער ברייט. האָר האָט ער געהאַט געקרייזלטע, פון עפּעס אַזאַ העלן מויזן-קאָליר. איין אויער איז אים געוואַקסן אַראָפּ, און דאָס צווייטע אַרויף. אַ כאַראַקטער האָט ער געהאַט אַ היציקן און אַ התפעלותדיקן, ווי יעדעס הינטעלע, וואָס אַז עס דערזעט דעם באַלעבאָס, הויבט עס געוויינטלעך אָן

פון גרויס שמחה... וואָיען, שרייען, קריכן אים לעקן אין סאַמע פּנים אַריין און איז טאַקע גרייט פּאַר אייך פרייצולאָזן אויך אַלע זיינע איבעריקע געפילן: „אַבי מען זאָל נאָר אָנזען די התלהבות, די אנשטענדיקייט איז שוין גאָרנישט!“ האָב איך נאָר ערגעץ, ווו איך זאָל נישט זיין, אַ געשריי געטון: „קולטיאַפּקע!“ האָט ער זיך פּלוצלינג באַוויזן פון עפּעס אַ ווינקל, ווי פון אונטער דער ערד און איז מיט קוויטשיקער התפעלות געפּליגן גלייך צו מיר, בעת מעשה זיך געקוילערט ווי אַ קויל און אויפן וועג זיך איבערגעקוילערט. איך האָב שרעקלעך ליב געקריגן דאָס דאָזיקע קליינע פּאַרזעעניש. עס האָט אויסגעוויזן, אַז אין לעבן איז אים בלויז באַשערט אַ סך רחבות און לויטער שמחה. אָבער אין איין שיינעם טאָג האָט דער אַרעסטאַנט ניעאוסטראָיעוו, וואָס האָט זיך באַשעפטיקט מיט נייען ווייבערשע שיך און אויסאַרבעטן לעדער, געוואָרפן אַן אויג אויפן הונט. אים האָט עפּעס פּלוצלינג איבערראַשט. האָט ער צוגערופן קולטיאַפּקען, אַ טאַפּ געטון זיין פעל און אַנידערגעלייגט אים, גלעטנדיק, מיטן רוקן אויף דער ערד. קולטיאַפּקע, וואָס האָט גאָרנישט חושד געווען, האָט געקוויטשעט פון תענוג. אָבער צומאָרגנס אינדערפרי איז קולטיאַפּקע פאַרשוואונדן געוואָרן. איך האָב אים לאַנג געזוכט, פונקט ווי ער וואָלט אין וואַסער פאַרזונקען געוואָרן; ערשט אין אַ צוויי וואָכן אַרום איז מיר אַלץ קלאָר געוואָרן: קולטיאַפּקעס פעל איז שטאַרק געפעלן געוואָרן ניעאוסטראָיעוון. האָט ער זי אָפּגעשונדן, אויסגעאַרבעט און אונטערגעלייגט אין די סאַמעטענע ווינטערדיקע שיך, וואָס זענען באַשטעלט געוואָרן פון דער אודיטאָרין. ער האָט מיר אויך געוויזן די שיך, ווען זיי זענען שוין פאַרטיק געוואָרן. דאָס פעלכל איז אַרויסגעקומען גאָר אַ הפלאדיקס. אָרעמער קולטיאַפּקע!

באַ אונדז אין טורמע האָבן זיך אַ סך באַשעפטיקט מיט אויסאַרבעטן לעדער, און שפעטער האָט מען געברענגט הינט מיט אַ גוטער פעל, וואָס זענען טאַקע כּהרף עין פאַרשווּנדן געוואָרן. אַ טייל האָט מען געגנבעט און אַ טייל האָט מען אַפילו געקויפט. איינמאָל, געדענק איך, האָב איך הינטער די קיכן דערזען צוויי אַרעסטאַנטן. זיי האָבן זיך, קענטיק, מישב געווען און זיך געטענטלט וועגן עפעס. איינער פון זיי האָט געהאַלטן אויף אַ שטריק אַ פרעכטיקן גרויסן הונט, קענטיק, פון אַ טייערער ראַסע. עפעס אַ דינער, אַן אויסווּרף, האָט אים אַוועקגעפירט פון זיין באַלעבאָס און אים פאַרקויפט אונדזערע שוסטער פאַר דרייסיק קאָפיקעס. די אַרעסטאַנטן האָבן זיך מכין געווען אים אויפצוהענגען. דאָס איז גאַנץ לייכט אויסגעפירט געוואָרן. די פעל האָבן זיי אָפגעשונדן, און דעם גוף האָט מען אַריינגעוואָרפן אינם גרויסן און טיפן מיסטגרוב, וואָס האָט זיך געפונען באַם סאַמע הינטערשטן עק פון אונדזער טורמע און וואָס האָט זומער, בשעת די גרויסע היצן, שרעקלעך געשטונקען. מען האָט אים זעלטן אויסגערייניקט. דער אָרעמער הונט האָט, ווייזט אויס, פאַרשטאַנען, וואָס דאָ ווערט אים צוגעגרייט. שאַרף און אומרויק האָט ער זיך צוגעקוקט צו יעדן איינעם פון אונדז דרייען און נאָר זעלטן האָט ער זיך דערוועגט אַ דריי צו טון מיט זיין געדיכט-האָריקן צוזאַמענגעדריקטן ווידל, פונקט ווי ער וואָלט אונדז געוואָלט ווייכער מאַכן דורך דעם דאָזיקן צייכן פון צוטרוי צו אונדז. איך האָב מיך וואָס שנעלער אַוועקגערוקט, און זיי האָבן, באַטירלעך, געענדיקט בשלום זייער זאַך.

גענדז האָבן זיך עפעס אויך גאַנץ צופעליק באַוויזן באַ אונדז. איך ווייס נישט, ווער עס האָט זיי געברענגט, און צו וועמען זיי האָבן אייגנטלעך געהערט, אָבער אַ געוויסע צייט

האָבן זיי זייער געווײַלט די אַרעסטאַנטן און זענען אַפילו באַ־
קאַנט געוואָרן אין שטאָט. אין טורמע האָבן זיי זיך אויך
אויסגעפּיקט פון די אייעלעך און האָבן זיך אויפגעהאַלטן אין
קיך. ווען די געגנדזעלעך זענען אונטערגעוואַקסן, האָבן זיי
אַלע, ווי אַ מחנה, זיך צוגעוווינט צו גיין צוזאַמען מיט די
אַרעסטאַנטן אויף דער אַרבעט. האָט נאָר אָנגעהויבן צו קלאַפּן
די פּויק און די קאַטאָרגע האָט זיך אַ לאָז געטון צו דער טיר,
האָבן אונדזערע גענדז מיט געפּילדער געלאָזט זיך לויפן נאָך
אונדז, צעשפּרייטנדיק זייערע פליגלען, איינס נאָכן אַנדערן
אַריבערגעשפּרונגען איבער דער הויכער שוועל פונם טויערל
און זיך באַלד אַוועקגעלאָזט אין דער רעכטער זייט, וווּ דער
עולם האָט זיך אויסגעשטעלט און געוואַרט, ביז עס וועט זיך
ענדיקן די אַרבעטס־פאַרטיילונג. — זיי האָבן זיך שטענדיק אָנ־
געשלאָסן צו דער גרעסטער פּאַרטיע, און אין דער צייט פון
דער אַרבעט האָבן זיי זיך געפּאַשעט ערגעץ פון דערווייטנס.
באַלד ווי די פּאַרטיע האָט פאַרלאָזט די אַרבעט און גענומען
גיין צוריק אין טורמע אַריין, האָבן זיי זיך אויך אויפגעהויבן
פון די ערטער. אין פעסטונג האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאַנגען,
אַז די גענדז גייען מיט די אַרעסטאַנטן צו דער אַרבעט.
„זע נאָר, די אַרעסטאַנטן גייען מיט זייערע גענדז!״—פלעגן די
אָנבאַגעגנדיקע זאָגן:—„ווי אַזוי האָט איר עס זיי אויסגעלערנט!״—
„נאַט אייך פאַר די גענדז!״—האָט אַ צווייטער צוגעגעבן און
געשענקט אַ נדבה. נאָר נישט געקוקט אויף דער גאַנצער ליבע
צו די גענדז, פלעגט מען זיי אויסשעכטן נאָך אַ תענית.

דערפאַר אָבער וואָלטן זיי אונדזער באָק וואַסקאַ פאַר
קיין פאַל נישט געשאָכטן, ווען עס וואָלט זיך נישט געמאַכט
קיין באַזונדערער אומשטאַנד. איך ווייס אויך נישט, פון וואַנען
ער האָט זיך צו אונדז גענומען און ווער עס האָט אים גע־

ברענגט, נאָר פלוצלינג האָט זיך באַוויזן אין טורמע אַ קליין, ווייס, פּרעכטיק בעקעלע. צייט עטלעכע טעג האָבן עס אַלע בײַ אונדז ליב געקריגן, און עס איז געוואָרן אַלעמענס פאַרווײלונג און אַלעמענס נחת אַפילו. מען האָט אויך געפונען אַ סיבה עס צו האַלטן. האָט דאָך באַדאַרפט זיין אַ באָק אין פערד־שטאַל פון דער טורמע. פונדעסטוועגן האָט ער זיך אויפגעהאַלטן נישט אין פערד־שטאַל, נאָר תחילת אין קיך, און נאָכדעם אין דער גאַנצער טורמע. דאָס איז געווען זייער אַ גראַציעז און זייער אַ שטיפעריש וועזן. ער פלעגט קומען צולויפן אויפן רוף. ער פלעגט שפּרינגען אויף די בענק, אויף די טישן, האָט זיך געבאָדזיעט מיט די אַרעסטאַנטן, און געווען שטענדיק פריילעך און אַמוזאַנט. ווען דעם בעקל האָבן זיך שוין אויסגעשניטן גאַנץ היבשע הערנדלעך, איז איינמאָל, אין אָוונט, איינגעפאַלן דעם לעזגינער באַבאַי, וואָס איז געזעסן אויפן גאַניקל פון דער קאַזאַרמע צוזאַמען מיט אנדערע אַרעסטאַנטן, צו באָדויען זיך מיט אים. זיי האָבן זיך שוין לאַנג געהאַט געקלאַפּט מיט די שטערנס, — דאָס איז געווען דאָס געליבטע שפּיל בײַ דעם אַרעסטאַנט מיטן באָק,—נאָר פלוצלינג איז וואַסקע אַרויפגעשפּרונגען אויף דעם אויבערשטן טרעפּל פון גאַנעק, און באַלד ווי באַבאַי האָט זיך נאָר אָפּגעקערט אין אַ זייט, האָט זיך דאָס בעקל אין איין אויגנבליק אויפגעשטעלט אויף די הינטערשטע פיס, צוגעדריקט צו זיך די פאָדערשטע קאָפּיטעס און מיטן גאַנצן כּוח אַ קלאַפּ געטון באַבאַיען אין קאַרק אַריין, אַזוי, אַז יענער איז ווי אַ קנויל צעראָפּגעפאַלן פון גאַנעק, אַרויסרופנדיק גרויס התפּעלות בײַ אַלע דערבײשטייענדיקע און בײַ באַבאַיען אַליין. מיט איין וואָרט, וואַסקען האָבן אַלע שרעקלעך ליב געהאַט. ווען ער האָט אָנגעהויבן אונטערצוּוואַקסן, האָט מען אים, נאָך פֿון אַלגעמיינער און

פרנסטער באַראַטונג, געמאַכט די באַקאַנטע אָפּעראַציע, אויף וועלכער אונדזערע וועטערינאַרן זענען געווען גאָר גרויסע בריות. „אַנישט, וועט שטאַרק שמעקן מיט באָק״—האָבן די אַרעסטאַנטן געזאָגט. נאָכדעם האָט וואַסקע אָנגעהויבן שטאַרק פעט צו ווערן. מען האָט אים אויך געפּאַשעט, ווי צו דער שהיטה. לסוף איז אויסגעוואַקסן געוואָרן פון אים זייער אַ שיינער גרויסער באָק, מיט זייער לאַנגע און אומגעוויינלעך דיקע הערנער. פון דיקייט פלעגט ער, גייענדיק, זיך איבערגיסן פון איין זייט אויף דער צווייטער. ער האָט זיך אויך צוגעוווינט צו גיין מיט אונדז צו דער אַרבעט, און צו ווייזן די אַרעסטאַנטן און דעם עולם, וואָס מען האָט באַגעגנט אין וועג. אַלע האָבן געקענט וואַסקען, דעם טורמע-באָק. טיילמאָל, ווען מען האָט געאַרבעט, אַ שטייגער, אויפן ברעג, פלעגן די אַרעסטאַנטן אָנרייסן בויגיקע טאַלי-ריטלעך, פלעגן דערטאַפּן ערגעץ בלעטער, אָנקלייבן אויפן וואַל בלומען און מיט דעם אַלעם אויספּוצן וואַסקען: די הערנער פלעגן זיי אַרומפלעכטן מיט צווייגן און בלומען, דעם גאַנצן קערפּער פלעגט מען אַרומלייגן מיט קרענץ. אַזוי־אַרום פלעגט וואַסקע זיך אומקערן אין טורמע אַריין תמיד פאָרויס פאַר די אַרעסטאַנטן, אַן אויסגעפּוצטער, און די אַרעסטאַנטן פלעגן גיין הינטער אים מיט אַזאַ מינע, פּונקט ווי זיי וואָלטן זיך איבער-גענומען מיט אים פאַר די פאַרבייגייער. די התפעלות פאַרן באָק איז שוין אַזוי ווייט דערגאַנגען, אַז מאַנכע אַרעסטאַנטן איז אַפילו איינגעפאַלן דער געדאַנק, פּונקט ווי קינדער: „אפשר זאָל מען גאָר אָפּגילטן וואַסקען די הערנער?״ וועגן דעם אָבער האָט מען בלויז אַזוי געשמועסט, מען האָט עס נישט אויסגע-פירט. איך געדענק, איבעריקנס, ווי איך האָב געפרעגט אַקים אַקימיטשן, דעם בעסטן גאָלדשמיד אונדזערן נאָך איסאַי פאָמיטשן: צי קאָן מען באמת אָפּגילטן דעם באָקס הערנער?

לכתחילה האָט ער אויפמערקזאַם אַ קוק געטון אויפן באָק, ערנסט זיך באַדאַכט און געזאָגט, אַז מען וואָלט אפשר געקענט, אָבער ס׳וועט לאַנג נישט אָנהאַלטן, און דערפֿאַר טאַקע איז דאָס טאַקע לגמרי אומנוצלעך". דערמיט האָט זיך עס טאַקע אויך גע-ענדיקט. לאַנג וואָלט אַזוי וואַסקע געלעבט אין טורמע און וואָלט אפשר געשטאָרבן פון אַ קורצן אָטעם; אָבער איינמאָל, בשעת ער איז געגאַנגען פון דער אַרבעט בראש פון די אַרעסטאַנטן, אַן אויסגעפוצטער און אויסגעצירטער, איז גראָדע אַנטקעגן גע-קומען דער מאַיאָר, וואָס איז געפאָרן אין עקיפאַזשל. — „שטיי! — האָט ער ווילד אויסגעשריגן — וועמענס באָק איז עס?" האָט מען אים דערקלערט.—„ווי! אין טורמע אַ באָק און נאָך אָן מיין דער-לויבעניש! דעם אונטעראָפיציר אַהער!" איז געקומען דער אונטער-אָפיציר, וואָס האָט באַקומען אַ באַפעל תּיכף צו שעכטן דעם באָק. נאָכדעם זאָל מען אָפשינדן דאָס פעל, פאַרקויפן עס אין מאַרק, דאָס אָפגעלייזטע געלט איינשליסן אין דער קאַזיאָנער סומע פון די אַרעסטאַנטן, און דאָס פלייש אַריינגעבן די אַרע-סטאַנטן אין קרויט אַריין. אין טורמע האָט מען געשמועסט, גערעדט, באַדויערט, נאָר פונדעסטוועגן האָט מען נישט געהאַט די העזה נישט צו פאָלגן. מען האָט וואַסקען געשאָכטן איבער אונדזער מיסט-גרוב. איינער פון די אַרעסטאַנטן האָט אָפגע-קויפט דאָס פלייש אין הורט, אַריינטראָגנדיק אין דער טורמע-קאַסע אָנדערטהאַלבן קערבלעך. פאַר דעם דאָזיקן געלט האָט מען געקויפט קוילעטשעס, און דער, וואָס האָט געקויפט וואַסקען, האָט פאַרקויפט דאָס פלייש שטיקלעכווייז די אַרעסטאַנטן אויף גע-בראָטנס. דאָס פלייש איז באמת געווען אומגעוויינטלעך באַטעמט.

אַ געוויסע צייט האָט זיך ביי אונדז אין טורמע אויפגע-האַלטן אַן אָדלער, פון די קלענערע סטעפּ-אָדלערס. עמעצער האָט אים געברענגט צוטראָגן אין טורמע אַ פאַרוווּנדעטן און אַן אויסגעמוטשעטן. דער גאַנצער קאַטאָרגע-עולם האָט אים

אַרומגערינגלט ; ער האָט נישט געקאָנט פליען : זיין רעכטער פליגל איז אים אַראָפּגעהאַנגען צו דער ערד, איין פוס איז אים געווען אויסגעלענקט. איך געדענק, מיט וואָס פאַר אַ גרימצאָרן ער האָט זיך אַרומגעקוקט, באַטראַכט דעם נייגעריקן עולם, גע-עפנט זיין האָרבאַטן שנאָבל, און זיך, קענטיק, מכין געווען טייער צו פאַרקויפן זיין לעבן. ווען מען האָט זיך שוין אויף אים געהאַט גוט אָנגעקוקט און אָנגעהייבן זיך פאַנאַנדערצוגיין, האָט ער אַוועקגעהינקט, מיט אַ צושפרינגען אויף איין פוס און מיט אַ פאָכן מיטן געזונטן פליגל, אינם ווייטסטן עק פונם טורמע-הויף, ווו ער האָט זיך פאַרשטעקט אין אַ ווינקל און זיך שטאַרק צוגעטוליעט צו די פאַליעס. דאָ האָט ער זיך אויפגעהאַלטן ביי אונז גאַנצע דריי חדשים און פאַר דער דאָזי-קער צייט קיין איין מאָל נישט אַרויסגעגאַנגען פון זיין ווינקל. לכתחילה פלעגט מען עפטער קומען קוקן אויף אים, און בעת מעשה אָנרייצן אויף אים דעם הונט. שאַריק האָט זיך מיט ווילדן גרימצאָרן געוואָרפן אויף אים, אָבער ער האָט, קענטיק, מורא געהאַט צוצוטרעטן נעענטער צו אים, וואָס ס'האָט זייער געוויילט די אַרעסטאַנטן. — „אַ חיה ! — האָבן זיי געזאָגט, — זי לאָזט זיך נישט !" נאָכדעם אָבער האָט שוין שאַריק אָנגע-הייבן שטאַרק זיך אָנצוזעצן אויף אים. זיין פחד איז אַריבער, און אַז מען האָט אים געפרוווט אָנרייצן אויפן אָדלער, האָט ער אים בריהש געפּאַקט פאַרן קראַנקן פליגל. מיט אַלע כוחות האָט דער אָדלער זיך פאַרטיידיקט מיט די נעגל און מיטן שנאָבל, און שטאָלץ און ווילד, ווי אַ פאַרוווּנדעטער מלך, פאַרשטעקט אין זיין ווינקל, האָט ער באַטראַכט די נייגעריקע, וואָס זענען געקומען אים זען. צולעצט איז ער אַלעמען נמאס געוואָרן, האָט מען אים פאַרלאָזט און פאַרגעסן. און פונדעסט-וועגן האָט מען אַלע טאָג געקענט זען לעבן אים שטיקלעך

פריש פלייש און אַ שערבעלע מיט וואַסער. עמעץ האָט פאָרט געזאָרגט פאַר אים. לכתחילה האָט ער אַפילו נישט געוואָלט עסן, עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד האָט ער נישט געגעסן. סוף־כּל־סוף אָבער האָט ער נאָכגעגעבן, אָבער קיינמאָל נישט געגעסן פון האַנט, אָדער ווען מענטשן זענען דערבּיי געווען. נישט איינמאָל איז מיר אויסגעקומען נאָכצוקוקן אים פון דער ווייטנס. בשעת ער האָט קיינעם נישט באַמערקט און האָט גערעכנט, אַז ער איז איינער אַליין, האָט ער זיך טיילמאָל באַשלאָסן אַרויסצוגיין אַ ביסל פון ווינקל און האָט אַזוי געהונקען לענגע־אויס פון די פּאַליעס, באַ אַ צוועלף טריט פון זיין אָרט, דערנאָך אָבער האָט ער זיך צוריקגעקערט און באַלד דערויף ווידער אַרויסגעגאַנגען, פּונקט ווי ער וואָלט געמאַכט אַ מאָציאָן. אָבער דערזען מיך, האָט ער באַלד טאַקע מיטן גאַנצן כּוח, הינקענדיק און צושפּרינגענדיק, זיך אַוועקגעלאָזט אויף זיין אָרט, און, פאַרוואָרפן דעם קאָפּ אויף צוריק, האָט ער מיט אַן אָפענעם שנאָבל און מיט אויפגעהויבענע פעדערן זיך באַלד געמאַכט גרייט צום קאַמף. מיט קיין שום לאַסקעס האָב איך אים נישט געקאָנט ווייכער מאַכן: ער האָט זיך געביסן און געשלאָגן. דאָס פלייש צום עסן האָט ער באַ מיר נישט גענומען און די גאַנצע צייט, וואָס איך בין געשטאַנען איבער אים, האָט ער מיר שאַרף אַריינגעקוקט אין די אויגן אַריין מיט זיין בייזן דורכדרינגלעכן בליק. איינזאַם און פאַרביסן האָט ער געוואַרט אויפן טויט, אָן שום צוטרוי צו קיינעם און אָן אַ שום רצון שלום צו ווערן מיט די מענטשן. צולעצט האָבן זיך די אַרעסטאַנטן אַזוי ווי דערמאָנט אין אים, און הגם צוויי חדשים צייט האָט מען זיך נישט געזאָרגט פאַר אים און אים לגמרי נישט דערמאָנט, האָבן פּלוצלונג עפּעס אַלע גרויס רחמנות באַקומען אויף אים. האָט מען געשמועסט, אַז מען דאַרף דעם אָדלער אַרויסטראָגן:

– מעג ער אַפילו פגרן, אַבי נישט אין טורמע, – האָבן אייניקע געזאָגט.

– אַוודאי, אַ פרייען פייגל, אַ בייזן, וועסטו צו אַ טורמע נישט צוגעוווינען, – האָבן אַנדערע פּאָטאַקעוועט.

ער איז דאָך עפּעס נישט אַזוי ווי מיר, – האָט עמיצער צוגעגעבן.

– זע, ער איז גאָר געפּרווירן געוואָרן: דאָס איז דאָך אַ פייגל, און מיר זענען מענטשן.

– אַן אָדלער, ברידערלעך, איז דער קיסר פון די וועלדער... – האָט סקוראַטאָוו אָנגעהייבן, אָבער דאָס מאָל האָט מען אים נישט געוואָלט הערן. איינמאָל, נאָך מיטאָג, ווען די פויק האָט אָנגעהייבן קלאַפּן צו דער אַרבעט, האָט מען גענומען דעם אָדלער, פאַרדריקט אים דעם שנאָבל מיט דער האַנט, ווייל ער האָט זיך גענומען מוראדיק שלאָגן, און מען האָט אים אַוועקגעטראָגן פון טורמע. מען איז צוגעגאַנגען ביז צום וואַל. די צוועלף מענטשן, וואָס זענען געווען אין דער פּאַרטיע, האָבן שטאַרק געוואָלט זען, וווּהין, אַ שטייגער, וועט דאָ גיין דער אָדלער. אַ מערקווירדיקע זאַך: אַלע זענען עפּעס געווען צופרידן, פּונקט ווי זיי אַליין וואָלטן דאָ באַקומען די פרייהייט.

– סאַראַ הינטיש פלייש, דו טוסט אים אַ טובה, און ער בייסט זיך נאָך, – האָט זיך אָנגערופן יענער, וואָס האָט אים געהאַלטן און וואָס האָט כמעט מיט ליבשאַפט געקוקט אויפן בייזן פייגל.

– לאָז אים אָפּ, מיקיטקע.

– דו מאַך מיט אים יישט קיין מחזקות. די פרייהייט גיב אים, די אמתע פרייהייט טאַקע.

האַט מען דעם אַדלער אַראָפּגעוואָרפן פון וואַל אין סטעפּ

אריין. עס איז געווען טיף אין הערבסט, אין אַ קאַלטן כמורנעם טאָג. דער ווינט האָט געפייפט אינם הוילן סטעפּ און געראַשט אין די געל־געוואָרענע, אויסגעטריקנטע, צוזאַמענגעפּלאָנטערטע סטעפּ־גראָזן. דער אָדלער האָט זיך אַוועקגעלאָזט גלייך פאָרויס, געפּאַכט מיטן קראַנקן פליגל, ווי ער וואָלט זיך עפּעס געאיילט אַוועקצוגיין פון אונדז, וווּ די אויגן וועלן אים טראָגן. די אַרעסטאַנטן האָבן נייגעריק זיך צוגעקוקט, ווי עס שימערט זיין קאָפּ אין די גראָזן.

— אָהאָ! — האָסט עמעץ פאַרטראַכט אַ זאָג געטון.

— ער וועט זיך אַפילו נישט אומקוקן! — האָט אַ צווייטער צוגעגעבן. — קיין איין מאָל, ברודער, זיך נישט אומגעקוקט. לויפט זיין וועג!

— און די האָסט אַוודאי געמיינט, ער וועט זיך אומקערן דאַנקען? — האָט אַ דריטער באַמערקט.

— נו, מען ווייסט, די פרייהייט. דערשפּירט די אייגענע פרייהייט.

— די פרייהייט, הייסט עס.

— און מען זעט אים שוין גאָרנישט, ברידערלעך...

— וואָס שטייט איר, וואָס? מאַרש! — האָבן זיך צעשריגן די וואַכטאָלדאַטן, און אַלע האָבן זיך שווייגנדיק אַוועקגעשלעפּט צו דער אַרבעט.

VII.

די תביעות.

אָנהייבנדיק דאָס דאָזיקע קאַפּיטל, האָלט פאַר זיין חוב דער אַרויסגעבער פון די דאָזיקע זכרונות פון געשטאָרבענעם אַלעקסאַנדער פּעטראָוויטש גאָריאַנטשיקאָוו, צו מאַכן די לייענער די פאָלגנדיקע מיטטיילונג.

אין ערשטן קאַפּיטל פון די „זכרונות פון טויטן הויז" זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרן עטלעכע ווערטער וועגן איינעם אַ פאָטער-מערדער, פון די דוואָריאַנעס. דרך אגב איז ער אַוועקגעשטעלט געוואָרן אַלס ביישפּיל צו דעם, וואָס די אַרעסטאַנטן רעדן טייל מאָל מיט אַזא גלייכגילטיקייט וועגן זייערע באַגאַנגענע פאַרברעכנס. עס איז אויך געזאָגט געוואָרן, אַז דער מערדער האָט זיך נישט מודה געווען פאַרן געריכט אין זיין פאַרברעכן, אָבער די פאַקטן, אויב מען זאָל משפטן לויט די מעשיות פון מענטשן, וואָס האָבן געוואוסט אַלע פּרטים פון זיין געשיכטע, זענען געווען אויף אַזויפיל קלאָר, אַז עס איז אוממעגלעך געווען נישט צו גלויבן אין דעם פאַרברעכן. די דאָזיקע מענטשן טאַקע האָבן דערציילט דעם מחבר פון די

„זכרונות", אַז דער פֿאַרברעכער האָט געפֿירט זייער אַן אויס־געלאַסן לעבן, איז אַריינגעקראָכן אין חובות און דערהרגעט זיין פֿאָטער, ווייל ער האָט אויסגעקוקט אויף דער ירושה. איבעריקנס, האָט די גאַנצע שטאָט, ווו אָט דער פֿאָטער־מערדער האָט פֿריער געדינט, דערציילט די דאָזיקע געשיכטע אויף איין שטייגער. וועגן דעם דאָזיקן לעצטן פֿאַקט האָט דער אַרויסגעבער פֿון די „זכרונות" גאַנץ זיכערע ידיעות. צולעצט איז אין די „זכרונות" געזאָגט געוואָרן, אַז אין טורמע האָט דער מערדער זיך תמיד געפֿונען אין אַן אויסגעצייכנטער פֿריילעכער שטימונג, אַז דאָס איז געווען אַ פֿלאַטער־קאָפּ, אַ לייכטזיניקער און אַן אומבאַדאַכטער מענטש אויפֿן העכסטן גראַד, הגם בשום אופֿן נישט קיין נאַר, און אַז דער מחבר פֿון די „זכרונות" האָט אין אים קיינמאָל נישט באַמערקט קיין שום באַזונדערע אכזריות און דאָ טאַקע זענען צוגעגעבן געוואָרן די ווערטער: „ס׳פֿאַרשטייט זיך, אַז איך האָב אין דעם דאָזיקן פֿאַרברעך נישט געגלויבט".

די טעג האָט דער אַרויסגעבער פֿון די „זכרונות פֿון טויטן הויז" באַקומען אַ ידיעה פֿון סיביר, אַז דער פֿאַרברעכער איז באמת געווען אומשולדיק, און צען יאָר איז ער אָפּגעקומען אויף קאַטאָרגע־אַרבעט לגמרי אומזיסט און אומנישט; אַז זיין אומשולדיקייט איז אַרויסגעוויזן געוואָרן דורכן געריכט, אָפֿיציעל; אַז די אמתע פֿאַרברעכער זענען געפֿונען געוואָרן און זיי האָבן זיך מודה געווען, און אַז דער אומגליקלעכער איז שוין באַ־פֿרייט געוואָרן פֿון טורמע. דער אַרויסגעבער קען באַין אופֿן נישט צווייפֿלען אין דער ריכטיקייט פֿון דער דאָזיקער ידיעה...

מער עפּעס צוגעבן איז נישטאָ וואָס. נישטאָ וואָס צו רעדן און זיך אַריינצולאָזן אין לאַנגע טענות וועגן דער גאַנצער טיפֿעניש פֿון דעם דאָזיקן טראַגישן פֿאַקט, וועגן אַ לעבן, וואָס איז באַלד אין דער יוגנט לגמרי צעבראָכן געוואָרן, אונטער אַזאַ

שרעקלעכער באַשולדיקונג. דער פאַקט איז צו פאַרשטענדלעך, צו איבעראַשנדיק פאַר זיך גופא.

מיר מיינען טאַקע אויך, אַז אויב אַזאַ פאַקט האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר מעגלעך, גיט שוין אָט די מעגלעכקייט צו נאָך אַ נייעם און העכסט דייטלעכן שטריך צו דער כאַראַקטעריסטיק און גאַנצקייט פונם בילד פון טויטן הויז.

און איצט לאָמיר ווייטער דערציילן.

איך האָב שוין פריער געזאָגט, אַז איך האָב מיך סוף-כל-סוף צוגעוויינט צו מיין לאַגע אין טורמע, אָבער אָט דאָס „סוף-כל-סוף" איז געקומען זייער שווער און פּיינלעך, שוין צו פּאַוואָליע. אין פלוג האָב איך געדאַרפט האָבן כמעט אַ גאַנץ יאָר, אַז איך זאָל זיך צוגעוויינען, און דאָס איז טאַקע געווען דאָס שווערסטע יאָר פון מיין לעבן. דערפאַר טאַקע האָט עס זיך מיר אַזוי אינגאַנצן אויסגעלייגט אין מיין זכרון. מיר דאַכט זיך, אַז איך געדענק כסדר יעדע שעה פון דעם דאָזיקן יאָר. איך האָב אויך געזאָגט, אַז זיך צוגעוויינען צו דעם דאָזיקן לעבן האָבן אַנדערע אַרעסטאַנטן אויך נישט געקאָנט. איך געדענק, ווי אין דעם ערשטן יאָר האָב איך עפּעס געטראַכט פאַר זיך: „נו, און זיי, ווי? שוין-זשע זענען זיי רויקע?" און די דאָזיקע פראַגן האָבן מיך שטאַרק באַשעפטיקט. איך האָב שוין דערמאָנט, אַז אַלע אַרעסטאַנטן האָבן דאָ געלעבט נישט ווי ביי זיך אינדערהיים, נאָר ווי אין אַן איינפאָר-הויז, ווי אין אַ פעלדמאַרש, ווי אויף עפּעס אַן עטאַפּ. אפילו די מענטשן וואָס זענען פאַרשיקט געוואָרן אויפן גאַנצן לעבן, זענען געווען אומרויִק, אָדער האָבן געבענקט און יעדער איינער פון זיי

האָט אַוודאי אין דער שטיל געחלומט פון כמעט אוממעגלעכע זאַכן. אָט די שטענדיקע אומרויִקייט, וואָס האָט זיך אַרויסגע־וויזן אַפּילו אינם שווייגן, דאָך אָבער קענטלעך, אָט די מאָדנע היציקייט און אומגעדולדיקייט, מיט וועלכע עס זענען טיילמאָל גאַנץ אומגערן אַרויסגעזאָגט געוואָרן די האָפנונגען, וואָס זענען טאַקע אין תוך געווען אַזוי אומבאַגרינדעט, אַז זיי האָבן גע־מאַכט דעם איינדרוק פון היץ־רייד, — און אַ וווּנדערלעכע זאַך, די דאָזיקע האָפנונגען האָבן זיך דווקא נישט זעלטן געגעסטיקט אין די סאַמע פּראַקטישע קעפּ. — דאָס אַלץ האָט צוגעגעבן אַן אומגעוויינטלעכע מראה און כאַראַקטער דעם דאָזיקן אָרט, אַזוי־ווייט, אַז טאַקע די דאָזיקע שטריכן האָבן, מעגלעך, אויך געשאַפן זיין אמתע כאַראַקטעריסטישע אייגנשאַפט. עס האָט זיך געפילט, כמעט פון ערשטן בליק, אַז דאָס איז הינטער דער טורמע נישט פאַראַן. דאָ זענען אַלע געווען פאַנטאַזיאָרן, און דאָס האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן. דאָס האָט זיך קרענקלעך געשפּירט טאַקע דערפאַר, וואָס די פאַנטאַזיע האָט צוגעגעבן דער מערהייט פון טורמע אַ בייז און פאַרקומערט אויסזען, עפּעס אַ נישט געזונטע מראה. דער גרעסטער טייל האָט בייז געשוויגן ביז פיינטשאַפט, האָט נישט ליב געהאַט אַרויסצווייזן אָפן פאַר אַלעמען זיינע האָפנונגען. אויף גוטמוטיקייט און אָפנהערציקייט האָט מען געקוקט מיט פאַראַכטונג. וואָס ווייניקער די האָפנונגען האָבן זיך געלאָזט פאַרווירקלעכן און וואָס מער דער בעל־חלומות אַליין האָט געפילט, אַז זיי קענען נישט פאַרווירקלעכט ווערן, אַלץ איינגעשפּאַרטער און גאַנצער האָט ער זיינע האָפנונגען פאַרגראָבן אין זיך, אָבער אָפּזאָגן זיך פון זיי האָט ער נישט געקענט. ווער ווייס, ס'איז גאַנץ מעגלעך, אַז אַן אַנדערער האָט זיך געשעמט מיט זיי פאַר זיך אַליין. אין דעם רוסישן כאַראַק־טער איז דאָ אַזויפיל פּאָזיטיווּעס און ניכטערעס אין בליק,

אַזויפיל אינעווייניקסטער חוזק איבער זיך אַליין... ס׳קאָן זיין, אַז צוליב אָט דער תמיד פאַרבאָרגענער אומצופרידנקייט מיט זיך האָט זיך טאַקע געגומען אַזויפיל אומגעדולדיקייט בּאַ די דאָזיקע מענטשן אין די אָלטעגלעכע באַציונגען צווישן איינאַנדער, אַזוי פיל שנאה און חוזק פון איינעם צום צווייטן. און אויב, אַ שטייגער, איינער פון זיי טאָקע איז פּלוצלינג אַרויסגעשפּרונגען, איינער, וואָס איז מער נאַיוו און אומגעדולדיק, און האָט אַרויס־געזאָגט טייל־מאָל הויך דאָס, וואָס אַלע האָבן עס געהאַט אין דער מחשבה, האָט זיך אַריינגעלאָזט אין חלומות און פאַנטאַזיעס, האָט מען אים בּאַלד טאַקע גראָב פאַרמאַכט דאָס מויל, נישט געלאָזט מער ריידן, אויסגעלאַכט. אָבער מיר שיינט, אַז די סאַמע הייסע פאַרפאָלגער זענען טאַקע געווען די יעניקע, וועלכע זענען אפשר אַליין נאָך ווייטער פון אים אַוועק אין זייערע חלומות און פאַנטאַזיעס. איך האָב שוין געזאָגט, אַז אויף נאַיווע און פּשוטע האָט מען בּאַ אונדז געקוקט בכלל ווי אויף די גרעסטע טפשים און מען האָט זיך בּאַצויגן צו זיי מיט פאַראַכ־טונג. יעדער איינער איז געווען אַזוי בייז־פאַרקומערט און אַזוי אָנגעלאָדן מיט אייגנליבע, אַז ער האָט זיך אָנגעהייבן באַציען מיט פאַראַכטונג אויך צום גוטן מענטשן, וואָס איז דוקא געווען ווייט פון אייגנליבע. חוץ די דאָזיקע נאַיווע און פּשוטע פלוי־דערזעק, האָבן די אַלע איבעריקע, דאָס הייסט די שווייגעדיקע, זיך שאַרף איינגעטיילט אין גוטע און שלעכטע, אין בייז־פאַר־קומערטע, און פריילעך־געמיטלעכע. בייז־פאַרקומערטע און שלעכטע זענען אָבער געווען אַ סך מער; און אויב צווישן די דאָזיקע האָבן זיך אַמאָל אויך געפונען אַזעלכע פלוידערזעק לויטן כאַראַקטער, זענען זיי אַלע אומבאַדינגט געווען אומרויִקע רכילות־טרייבער און אומרויִקע נישט פאַרגינער. יעדע פרעמדע זאַך איז געווען זייער עסק, הגם זייער אייגענע נשמה, זייערע

אייגענע געהיימע עסקימלעך האָבן זיי פאַר קיינעם נישט אַרויס-
געוויזן. דאָס איז נישט געווען אין דער מאָדע, אַזוי האָט מען
זיך נישט נוהג געווען. די גוטע — זייער אַ קליין הייפעלע
מענטשן – זענען געווען שטילע, האָבן שווייגנדיק פאַרגראָבן
אין זיך זייערע חלומות און זענען, נאַטירלעך, מער פון די פייז-
פאַרקומערטע געווען גענייגט צו האָפן און גלויבן אין זיי. עס
שיינט מיר אָבער, אַז אין טורמע איז געווען נאָך אַ קאַטעגאָריע
פון לגמרי פאַרצווייפלטע מענטשן. אַזעלכער איז, אַ שטייגער,
געווען דער זקן פון די סטאַראָדובער דערפער. די צאָל זייערע
איז אָבער יעדנפאַלס געווען זייער אַ קליינע. אויסערלעך איז
דער אַלטער געווען רויק (איך האָב שוין וועגן אים גערעדט),
אָבער פון מאַנכע סימנים, מיין איך, אַז זיין גייסטיקער צושטאַנד
איז געווען אַ שרעקלעכער. איבעריקנס, האָט ער געהאַט זיין
ישועה, זיין אויסוועג: די תפילה צו גאָט און די אידעע פון אַ קדוש.
דער אַרעסטאַנט, וואָס איז משוגע געוואָרן און וואָס האָט זיך
צופיל אַריינגעלייענט אין תנ"ך (איך האָב שוין דערמאָנט וועגן
אים) און וואָס האָט זיך געוואָרפן מיט אַ ציגל אויפן מאַיאָר,
איז מסתמא אויך געווען פון די פאַרצווייפלטע, פון יענע, וואָס
האָבן שוין די לעצטע האָפנונג פאַרלוירן; און אַזוי ווי לעבן
גאָר אָן האָפנונג איז אוממעגלעך, האָט ער זיך אויסגעפונען אַן
אויסוועג אין פרייוויליקער, כמעט קינסטלעכער מארטירעריי. ער
האָט דערקלערט, אַז ער האָט זיך געוואָרפן אויפן מאַיאָר אָן
שום שנאה, נאָר בלויז דערפאַר, כדי אָפּצוקומען. און ווער ווייסט,
וואָס פאַר אַ פסיכאָלאָגישער פראָצעס איז דאַן פאָרגעקומען אין
זיין נשמה! אָן אַ שום ציל און האָפנונג לעבט נישט קיין איין
לעבעדיקער מענטש. פאַרלאָרן דעם ציל און די האָפנונג, ווערט
טיילמאָל דער מענטש פון עגמת נפש פאַרוואַנדלט אין אַ פאַר-
זעניש... דער ציל בײַ אַלע אונדזעריקע איז געווען די פריי-
הייט און דאָס דערלייזט ווערן פון דער טורמע.

איבעריקנס, אָט באַמי איך מיך איצט איינצוטיילן אונזדער גאַנצע טורמע אין קאַטעגאָריעס: אָבער צי איז דאָס מעגלעך? די ווירקלעכקייט איז אָן אַ שיעור פאַרשידנאַרטיק, אין פאַרגלייך מיט אַלע, אַפילו מיט די סאַמע קאָמפּליצירטסטע אויספירונגען פון אַבסטראַקטן געדאַנק און זי ליידט נישט קיין שאַרפע און שטאַרקע אונטערשיידן. די ווירקלעכקייט שטרעבט צו צעטיילונג. מיר האָבן אויך געהאַט אַ באַזונדער לעבן, הגם נישט קיין באַדייטנדיקס, דאָך אָבער פּאָרט אַ לעבן, און נישט בלויז אַן אָפּיציעלעס, נאָר אויך אַן אינערלעכס, אַן אייגן פּערזענלעך לעבן.

נאָר ווי איך האָב שוין טיילווייז דערמאַנט, האָב איך נישט געקאָנט און אַפילו נישט געוועזן בכוח אַריינצודרינגען אין דער אינערלעכער טיפעניש פון דעם דאָזיקן לעבן בשעת דער התחלה פון מיין טורמע, און דעריבער האָבן מיך אַלע אירע אויסערלעכע דערשיינונגען דאַמאָלס געוואַלדיק געפּייניקט. טיילמאָל האָב איך פשוט פיינט געקראָגן די דאָזיקע, וואָס האָבן געליטן אַזוי ווי איך. איך האָב זיי אַפילו מקנא געוועזן און באַשולדיקט מיין מזל. איך בין זיי מקנא געוועזן דערפאַר, וואָס זיי געפינען זיך פונדעסטוועגן צווישן אייגענע, אין אַ חברשאַפט, פאַרשטייען איינער דעם צווייטן, הגם אין תוך גענומען, האָט זיך אַלע, אַזוי ווי מיר, שוין צוגעגעסן און נמאס געוואָרן די דאָזיקע חברשאַפט פון אונטערן קאַנטשיק און שטעקן, דער דאָזיקער געצוווּנגענער אַרטעל, און יעדער פאַר זיך האָט אַוועקגעקוקט פון אַלע ערגעץ אָן אַ זייט. איך חזר איבער נאָכאַמאָל, אַז דאָס קנאה-געפיל, וואָס איז מיך באַפאַלן אין מינוטן פון פאַרביטערונג, האָט געהאַט זיין געזעצלעכן גרונט. באמת, די יעניקע, וועלכע זאָגן, אַז דעם געבילדעטן דוואָריאַנין און אַז. וו. איז אויך אַזוי שווער אין אונדזערע קאַטאָרגעס און טורמעס, ווי יעדן פּויער, זענען ממש אומגערעכט. איך ווייס

און האָב לעצטנס געהערט וועגן דער דאָזיקער סברה און האָב אויך וועגן דעם געלייענט. דער גרונט פון דער דאָזיקער אידעע איז אַ ריכטיקער, אַ הומאַנישער. אַלע זענען מענטשן, אַלע זענען גלייך. אָבער דאָס איז פאָרט אַן אַבסטראַקטע אידעע. מען האָט דאָ פאַרזען אַ סך פּראַקטישע אומשטענדן, וועלכע לאָזן זיך אַנ־דערש נישט פאַרשטיין, סיידן דורך דער ווירקלעכקייט גופא. איך זאָג דאָס נישט דערפאַר, ווייל אַ דוואָריאַנין און אַ גע־בּילדעטער פילט ראַפינירטער, פיינלעכער, ווייל ער איז אַן אַנטוויקלטער. די נשמה און איר אַנטוויקלונג איז שווער אונטער־צוציען אונטער אַ געוויסער מאָס. אַפילו די בּילדונג גופא קען אין דעם פאַל נישט זיין קיין מאָס. איך בּין דער ערשטער גרייט עדות צו זאָגן, אַז צווישן די דאָזיקע ליידנדיקע מענטשן, אין דער סאַמע עם־הארצישער, אין דער סאַמע דערדריקטער סביבה, האָב איך דאָך געזען שטריכן פון דער ראַפינירטסטער גייסטיקער אַנטוויקלונג. אין טורמע איז געווען טיילמאָל אַזוי, אַז דו קענסט דעם מענטשן עטלעכע יאָר און טראַכסט וועגן אים, אַז דאָס איז אַ חיה, נישט קיין מענטש, און דו קוקסט אויף אים מיט פאַראַכ־טונג. און פּלוצלינג קומט צופעליק אַ מאָמענט, וואָס אַנטפּלעקט זיין נשמה דורך אַ אומגערנדיקן געפיל־אויסבּרוך, און איר זעט אין דער דאָזיקער נשמה אַזאַ עשירות, געפיל, האַרץ, אַזאַ קלאָר פאַרשטיין אי די אייגענע אי די פרעמדע יסורים, אַז אַזוי ווי די אויגן וואָלטן זיך אייך געעפנט און אין דער ערשטער מינוט גלויבּט זיך אַפילו נישט, וואָס איר האָט אַליין געזען און געהערט. און עס טרעפט פאַרקערט: די בּילדונג לעבּט זיך איין צוזאַמען מיט אַזאַ מין בּאַרבּאַריי, מיט אַזאַ ציניזם, אַז אייך עקלט פשוט, און ווי איר זאָלט נישט זיין גוט אָדער וואָס פאַר אַ מיינונג איר זאָלט תחילת נישט האָבּן, וועט איר אַלץ נישט געפינען אין אייער האַרץ קיין שום מחילה און קיין שום פאַרענטפערונג.

איך רעד אויך נישט וועגן דער ענדערונג פון די געֹ־
וויינהייטן, אַרט לעבן, עסן א. אַז. וו. וואָס איז, פאַרשטייט זיך,
פאַר אַ מענטשן פון דער העכערער געזעלשאַפט שווערער, ווי
פאַר אַ פויער, וועלכער האָט אָפט געהונגערט אויף דער פריי־
הייט, און אין טורמע האָט ער זיך, לפּחות, זאַט אָנגעגעסן.
אויך וועגן דעם וועל איך מיר נישט שפּארן. לאָמיר אָננעמען,
אַז פאַר אַ מענטשן, וואָס האָט עטוואָס אַ שטאַרקערן ווילן,
איז דאָס אַלץ אַ נאַרישקייט אין פאַרגלייך מיט אַנדערע אומ־
באַקוועמלעכקייטן, הגם ענדערן די געוויינהייטן, איז, אין תּוך
גענומען, גאָרנישט פון די נאַרישע און די לעצטע זאַכן. פאַראַן
אָבער אומבאַקוועמלעכקייטן, קעגן וועלכע דאָס אַלץ האָט אַזאַ
קנאַפּע ממשות, אַז דו קוקסט זיך גאָרנישט אום נישט אויפן
שמוץ, אין וועלכן דו לעבסט, נישט אויף די ציוואַנגען, וואָס
דריקן דיך, נישט אויפן מאָגערן, אומריינעם עסן. דער סאַמע
אויסגעפייניקטער שררהלע, דער אויסגעבאַלעוועטער און אויס־
געפּיעסטשעטער, וועט, נאָך אַ טאָג אַרבעט מיט שווייס אויפן
פּנים, וואָס אַזוי האָט ער נאָך קיינמאָל נישט געאַרבעט אויף
דער פרייהייט, עסן אי שוואַרץ ברויט, אי קרויט מיט טאַראַ־
קאַנעס. צו דעם קאָן מען זיך נאָך צוגעוויינען, ווי עס ווערט
אויך געזאָגט אין אַ הומאָריסטיש, אַרעסטאַנטיש לידל וועגן אַ
געוועזענעם שררהלע, וואָס איז אַריינגעפאַלן אין קאַטאָרגע:

מען גיט מיר קרויט מיט וואַסער,

עס איך, אַזש עס קנאַקט מיר אונטערן אויער.

ניין, וויכטיקער פון דעם אַלעמען איז דאָס, וואָס יעדער
פון די נייע אָנגעקומענע אין טורמע, ווערט אין אַ צוויי שעה
אַרום נאָך אָנקומען טאַקע אַזעלכער, ווי די אַלע אַנדערע, ער
איז באַ זיך אינדערהיים, אַזאַ גלייכבאַרעכטיקטער באַלעבאָס
אין דעם טורמע־אָרטעל, ווי אַלע אַנדערע. ער איז פאַר אַלעמען

פאַרשטענדלעך און פאַרשטייט אַליין אַלעמען; ער איז אַלעמען באַקאַנט, אַלע האַלטן אים פאַר אַן איי גענעם. נישט אַזוי איז עס אָבער מיטן וווילגעבוירענעם, מיטן דוואָריאַנין. ווי ער זאָל נישט זיין יושרדיק, גוט, קלוג, ווען אים אלע, די גאַנצע מאַסע, יאָרנלאַנג פיינט האָבן און פאַראַכטן; זיי וועלן אים נישט פאַרשטיין, און, דער עיקר, זיי וועלן אים נישט גלויבן. ער איז נישט קיין פריינט און נישט קיין חבר, און הגם ער וועט דאָך, סוף־כל־סוף, דורך יאָרן, קומען צו דער מדרגה, אַז מען וועט אים שוין נישט באַליידיקן, פונדעסטוועגן וועט ער נאָך אַלץ נישט זיין קיין אייגענער, און תמיד וועט ער פיינלעך פילן זיין דערווייטערונג און איינזאַמקייט. די דאָזיקע דערווייטערונג קומט טיילמאָל פאַר גאָר אָן שום האַס מצד די אַרעסטאַנטן, נאָר סתם אַזוי, אומבאַוווּסטזיניק. נישט קיין אייגענער מענטש, און דאָס איז אַלץ. נישטאָ עפּעס שרעקלעכערס ווי צו לעבן נישט אין קיין אייגענער סביבה. אַ פּויער, וואָס איז איבערגעשיקט געוואָרן פון טאַגאַנראָג אין פּעטראָפּאַוולאָווער פּאָרט, וועט דאָרט טאַקע באַלד געפינען פונקט אַזאַ רוסישן פּויער. ער וועט זיך טאַקע באַלד צונויפרעדן און זיך צופּאַסן צו אים, און אין אַ וואָסערע צוויי שעה אַרום וועלן זיי אפשר זיך איינלעבן אויפן פרידלעכסטן אופן אין איין שטוב אָדער אין איין געצעלט. באַ די וווילגעבוירענע גילט עס אָבער נישט, דער טיפסטער תהום טיילט זיי אָפּ פונם פשוטן פאָלק, און דאָס זעט מען פּוּ שטענדיק ערשט דאַמאָלס, ווען דער וווילגעבוירענער פאַרלירט טאַקע פּלוצלינג, צוליב אויסערלעכע אומשטענדן, זיינע פריערדיקע רעכט און ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ מענטשן פון פשוטן פאָלק. איר מעגט אייך דאָס גאַנצע לעבן קענען מיטן פאָלק, איר מעגט אייך כאָטש גאַנצע פערציק יאָר זיך צוזאַמענ־קומען כסדר מיט אים יעדן טאָג אויף דער דינסט, אַ שטייגער, אין

נעוויסע אַדמיניסטראַטיווע באַציונגען, אָדער אַפילו סתם אזוי, מעשה פריינט, ווי אַ בעל־טובה און אין אַ געהייכן זין ווי אַ פאָטער, — וועט איר סיי־ווי־סיי קיינמאָל דעם אמתן תוך נישט דערגיין. אַלץ וועט נאָר זיין אַן אָפּטישע רמאות, און נישט מער. איך ווייס דאָך, אַז אַלע, ממש אַלע, וואָס וועלן לייענען מיין דאָזיקע באַמערקונג, וועלן זאָגן, אַז איך בין מגזם. אָבער איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אמת. איך האָב מיך איבערצייגט נישט פון ביכער, נישט טעאָרעטיש, נאָר פון דערווירקלעכקייט, און איך האָב געגוג צייט צו קאָנטראָלירן מיינע איבערצייגונגען. מעגלעך, אַז שפּעטער וועלן אַלע געוואָר ווערן, אויף ווי ווייט דאָס איז ריכטיק...

די געשעענישן האָבן ווי אומישנע באַלד פון דער התחלה אָן באַשטעטיקט מיינע באַאָבאַכטונגען און האָבן נערוועיש און קרענקלעך געווירקט אויף מיר. אין אָט דעם ערשטן זומער האָב איך אַרומגעבלאָנקעט איבער דער טורמע כמעט איינזאַם און אַליין. איך האָב שוין געזאָגט, אַז איך בין געווען אין אַזאַ צו־שטאַנד, אַז איך האָב אַפילו נישט געקאָנט אָפּשאַצן און אויס־טיילן יענע קאַטאָרזשניקעס, וואָס וואָלטן מיך שפּעטער ליב באַ־קומען, הגם זיי וואָלטן זיך אויך קיינמאָל נישט באַציגן צו מיר ווי צו זייערס אַ גלייכן. איך האָב אויך געהאַט חברים, פון די דוואָריאַנעס, אָבער די דאָזיקע חברשאַפט האָט די גאַנצע לאַסט פון מיין האַרץ נישט אַראָפּגענומען. איך וואָלט שוין, דאַכט זיך, אויף גאָרנישט געקוקט, נישטאָ אָבער ווו צו אַנטלויפן. און אָט איז, אַ שטייגער, איינער פון יענע פאַלן, וועלכע האָבן מיר באַלד צום ערשטן מאָל געגעבן אַמשטאַרקסטן צום פילן מיין דערוויי־טערונג און אָפּגעזונדערטקייט אין טורמע. איינמאָל, טאַקע אין דעם זעלבן זומער, שוין נאָענט צום חודש אויגוסט, אין אַ וואָ־כעדיקן העלן הייסן טאָג, אַרום איינס אַ זייגער נאָכמיטאָג, ווען

אַלע האָבן געווײַנטלעך זיך אָפּגערוט פאַר דער נאָכמיטאָגדיקער אַרבעט, האָט זיך פּלוצלונג דער גאַנצער קאַטאָרגע־עולם אויפגעהויבן, ווי איין מענטש, און זיך אויסגעשטעלט אויפן טורמע־הויף. איך האָב גאָרנישט געוווּסט ביז דער לעצטער מינוט. אין אָט דער צײַט בין איך עפּעס אַזוי ווייט געווען פאַרטיפט אין זיך גופא, אַז איך האָב כמעט נישט באַמערקט, וואָס אַרום מיר קומט פאָר. און דערווײַל האָט דער עולם שוין דרײַ טעג צײַט אינדערשטיל זיך געבונטעוועט. ס'קען זײַן, אַז די דאָזיקע אויפרע־גונג האָט זיך אָנגעהייבן מיט אַ שטיק צײַט צוריק, ווי איך האָב מיר משער געווען שוין דערנאָך, ווען איך האָב מיך נישט ווילנ־דיק דערמאָנט אין מאַנכע ווערטער פון די אַרעסטאַנטישע שמועסן, און גלייכצײַטיק אויך אין די פאַרשטאַרקטע מחלוקתן צווישן די אַרעסטאַנטן, אין דער אָנגעוואָלקנקייט און באַזונדערס אין דער פאַר־ביטערונג, וואָס האָט זיך באַמערקט אין זיי אין דער לעצטער צײַט. איך האָב דאָס צוגעשריבן דער שווערער אַרבעט, די לאַנגווײַליקע לאַנגע זומערדיקע טעג, די חלומות וועגן וואַלד און פרייהייט, די קורצע נעכט, אין וועלכע מען האָט נישט געקענט זיך גענוג אויסשלאָפן. מעגלעך, אַז דאָס אַלץ האָט זיך טאַקע איצט פאַרייניקט צוזאַמען, אין איין אויסברוך, אָבער דער תירוץ פון דעם דאָזיקן אויסברוך איז געווען — דאָס עסן. שוין עטלעכע טעג ווי מען האָט זיך לעצטנס הויך געקלאָגט און געכעסט אין די קאַזאַרמעס און באַזונדערס, בשעת מען איז זיך צוזאַמענגעקומען אין קיך צום מיטאָג און צו וועטשערע. מען איז געווען נישט צופרידן מיט די עסן־צוגרייטער און מען האָט אַפילו געפּרוּווט איבערטוישן איינעם פון זיי, אָבער מען האָט באַלד משלח געווען דעם נײַעם און צוריקגענומען דעם אַלטן. מיט איין וואָרט, אַלע האָבן זיך געפונען אין עפּעס אַן אומרויִקן צושטאַנד.

— די אַרבעט איז אַ שווערע, און אונדז שטאָפּט מען מיט טריבאַך — וואָרטשעט עמעץ אויף דער קיך.

— מילא, אַז ס'געפעלט נישט, באַשטעלט מען זיך טשאַסט-קעלעך, — כאַפּט אונטער אַ צווייטער.

— און איך האָב זייער ליב, ברידערלעך, קרויט מיט טרי-באַך, — כאַפּט אונטער אַ דריטער, — ס'איז געשמאַק.

— און אַז מען גיט דיך די גאַנצע צייט שטאָפּן מיט בלויזן טריבאַך, וועט זיין געשמאַק?

— נו, יאָ, אַצינד איז די צייט פון פלייש, — זאָגט אַ פּערטער, — אויפן זאַוואָד האָרעוועט מען איבער די כוחות, ווילט זיך טאַקע פרעסן נאָך דער אויסגעטיילטער אַרבעט. און וואָס פאַר אַן עסן איז טריבאַך!

— און אַז נישט מיט טריבאַך, איז מיט לונג און לעבער.

— טריבאַך מיט לונג און לעבער, מער ווי דאָס איז נישטאָ. אָבער וואָס איז דאָס פאַר אַן עסן! איז עס אמת, צי נישט?

— יאָ, דאָס עסן איז שלעכט.

— נישקשה, ער מאַכט די מטבע.

— נישט פאַר דיין שכל איז דאָס.

— פאַר וועמעס דען? עס איז דאָך מיין בויך. און ווען מיר אַלע גייען אַרויס מיט אַזאַ מין פּרעטענזיע, וואָלט שוין פון דעם עפּעס אַרויסגעקומען.

— מיט אַ פּרעטענזיע?

— יאָ.

— און ווייניק האָט מען דיך פאַר אַזאַ פּרעטענזיע געשלאָגן? שוטה!

— דאָס איז טאַקע אַן אמת, — גיט צו וואָרטשענדיק אַ צווייטער, וואָס האָט ביז אַהער געשוויגן, — נישט אַלע מאָל

איז טאַקע גוט מיט אַ פּרעטענזיע. זאָג מיר נאָר אדרבה, וואָס ווערסטו דאָרט זאָגן מיט דיין פּרעטענזיע, שוטה בן פּיקהאָלץ?

— נו, איך וועל טאַקע זאָגן. ווען אַלע וועלן געגאַנגען, וואָלט איך אויך צוזאַמען מיט אַלעמען גערעדט. די אָרעמע, הייסט עס. באַ אונדז איז דאָך — אָדער מען עסט פּאַר אייגן געלט, אָדער מען זיצט בלויז אויף קאַזיאָנעם קעסט.

— זע נאָר, ווי ער האָט עס אַ ביסל אַרויסגעשפּאַרט די אויגן פון קנאה! די אויגן האָבן זיך אים צעפלאַמט אויף פרעמד גוטס.

— ווער באַגראָבן, פרעמדס איז נישט דיינס.

— און איך וועל מיך מיט דיר שפּאַרן וועגן דעם ביזן גראָען קאָפּ אַריין. דו ווילסט, הייסט עס, זיין רייך, און זיצן מיט פאַרלייגטע הענט?

— אַז מען האָט, איז מען רייך.

— אַן אמת, ברידערלעך, צו וואָס דאָס זיצן! געבוג, הייסט עס, די נאַרישקייט נאָכצוטון. זיי שינדן דאָך די הויט. פאַרוואָס־זשע זאָל מען נישט גיין?

— פאַרוואָס! באַ דיר איז נאָר — קיי און האַק אין מויל אַריין; צעקייטס געוווינט נאָר צו עסן. ס׳איז דאָך עפּעס אַ קאַטאָר־גע — אָט פאַרוואָס!

— קומט אויס: דער עולם זאָל טאַקע שרייען, וועט דער נאַטשאַלניק האָבן וואָס צו קייען.

— אַזוי איז דאָס טאַקע. ער איז דיק געוואָרן, דער אכט־אויגיקער. אַ פּאָר גרויסע פערד זיך געקויפט.

— נו, און ער האָט אויך נישט פיינט דעם טרונק.

— אַנומלט האָט ער זיך מיטן וועטערינאַר באַ די קאָרטן געשלאָגן.

— אַ גאַנצע נאַכט געהאַקט אין קאָרטן. אונדזוערער האָט צוויי שעה געאַרבעט מיט די פויסטן. פיעדקע האָט דערציילט.

— דערפאַר טאַקע האָסטו קרויט מיט לונג און לעבער.

— עך, איר טפשים, וואָס איר זענט! נישט מיר וועלן אַרויס מיט אַ פּרעטענזיע.

— אָבער ווען אַלע וואָלטן אַרויסגעגאַנגען, וואָלט מען שוין געזען וואָס פאַר אַ פּעולה דאָס וואָלט געהאַט. באַ דעם דאַרף מען טאַקע שטיין פעסט.

— אַ פּעולה! ער וועט דיר פאַרפאָרן אין די ציין, און רופן אים קנאַקניסל.

— און ער וועט דיר נאָך מאַכן אַ פּראָצעס...

מיט איין וואָרט, אַלע האָבן זיך אויפגערעגט. אין דער צייט איז באַ אונדז, ווירקלעך, געווען דאָס עסן שלעכט. און איינס האָט שוין געשטופּט דאָס צווייטע. און דער עיקר — דער אַלגעמיינער פיינלעכער צושטאַנד, די שטענדיקע באַהאַלטענע ליידן. דער קאַטאָרזשניק איז שוין לויט זיין טבע אַ מענטש פון קריג און מרידה. אָבער זעלטן הייבן זיך אויף אַלע צוזאַמען אָדער מיט אַ גרעסערער מחנה. די סיבה דערפון איז די שטענדיקע חלוקי-דעות. דאָס האָט יעדער פון זיי אַליין געפילט. און טאַקע דערפאַר האָבן מיר געהאַט מער זידלעריי, ווי מעשים. און דאָך איז דאָס מאָל די אויפרעגונג נישט בחינם אַדורך. מען האָט זיך גענומען פאַרזאַמלען אין גרופּקעלעך, מען האָט געשמועסט אין די קאַזאַרמעס, זיך אַרומגעקריגט און מיט פאַרביטערונג דערמאָנט די גאַנצע ווירטשאַפט פון אונדזער מאַיאָר; מען איז געוואָר געוואָרן אַלע זיינע פאַרבאָרגענע געשעפטלעך און מעשים. עטלעכע האָבן זיך באַזונדערס געבונטעוועט. באַ אַזאַ פאַל רוקן זיך שטענדיק אַרויס אָרגאַניזאַטאָרן, אָנפירער. די אָנפירער אין אַזעלכע פאַלן, דאָס הייסט אין פאַלן פון פּרעטענזיעס — זייַנען בכלל

מערקווירדיק פאָלק, און נישט בלויז אין טורמע, נאָר אין אַלע אָרטעלן, קאַזאַרמעס און אַז. וו. דאָס איז אַ באַזונדער טיפּ, אומעטום ענלעך צו איינאנדער; דאָס זענען היציקע מענטשן, דורשטיקע נאָך גערעכטיקייט און אויפן נאַיווסטן, ערלעכסטן אופן איבערצייגט אין זייער אומבאַדינגטער, אומפאַרענדערלעכער און, דער עיקר, באַלדיקער מעגלעכקייט. די דאָזיקע מענטשן זענען נישט נאַרישער פון אַנדערע, פאַראַן אַפילו צווישן זיי אויך זייער קלוגע, אָבער זיי זענען צו היציק, כדי צו זיין כיטרע און קאַלט-אויסגערעכנט. אויב עס זענען פאַראַן מענטשן, וואָס קענען געשיקט אָנפירן מיט דער מאַסע אין אַזאַ פאַל און דערגרייכן דאָס, וואָס זיי האָבן זיך געשטעלט פאַר אַ ציל, זענען דאָס שוין גאָר אַן אַנדער טיפּ פון פאָלקס-פירער און זיינע נאַטירלעכע מנהיגים, אַ טיפּ, וואָס איז באַ אונדז זייער זעלטן. אָבער די דאָזיקע אַגיטאַטאָרן און אָנפירער פון דער אומצופרידענער מחנה, וואָס וועגן זיי רעד איך דאָ איצט, פאַרשפּילן כמעט שטענדיק די זאַך און נאָכדעם פולן זיי אָן די טורמעס און קאַטאָרגעס. דורך זייער היציקייט פאַרשפּילן זיי, אָבער טאַקע דורך דער אייגענער היציקייט ווירקן זיי אויך אויף דער מאַסע. מיט חשק גייט מען נאָך זיי. זייער היציקייט און די ערלעכע אויפרעגונג ווירקן אויף אַלעמען און צולעצט שטייען צו זיי, צו אַפילו די נישט-אַנטשלאָסענע. זייער בלינדע זיכערקייט אין ערפאָלג פאַרפירט אַפילו די איינגעוואָרצלסטע סקעפּטיקער, נישט געקוקט דערויף, וואָס טיילמאָל האָט די דאָזיקע זיכערקייט אַזעלכע וואַקלדיקע, קינדערישע יסודות, אַז דו חידושט זיך אַליין, ווי אַזוי אַרום איז מען זיי נאָכגעגאַנגען. און דער עיקר איז טאַקע דאָס, וואָס זיי גייען די ערשטע און גייען אָן שום שרעק. זיי וואַרפן זיך, ווי די אָקסן, גלייך אַראָפּ מיט די הערנער, עפּטער אָן א

שום באהאַוונטקייט אין דער זאַך, אָן שום פּאָרזיכטיקייט, אָן יענעם פּראַקטישן יעזויטיזם, מיט וועלכן אַפילו דער געמיינס־טער און שמוציקסטער מענטש שפּילט אויס זיין זאַך, דער־גרייכט זיין ציל און גייט אַרויס אַ טרוקענער פון וואַסער. יענע צעבּרעכן אָבּער אומבאַדינגט די הערנער. אין געוויינט־לעכן לעבּן זענען די דאָזיקע מענטשן פּאַרגאַלטע, מאוסן זיך פון אַלץ, זענען אויפגערעגט און פּאַרליידן נישט קיין שום זאַך. עפּטער אָבּער פון אַלץ שרעקלעך באַגרענעצטע, אין וואָס, איבעריקנס, עס באַשטייט אויך טיילווייז זייער כוח. פּאַרדריס־לעכער אָבּער פון אַלץ איז אין זיי דאָס, וואָס אנשטאט דעם גלייכן ציל, וואַרפן זיי זיך עפּטער אין אַ זייט, אנשטאט דער הויפּטזאַך — קלייניקייטן. דאָס ברענגט זיי טאַקע אום. אָבּער פאַר די מאַסן זענען זיי פאַרשטענדלעך; דערין ליגט זייער כוח... איבעריקנס, דאַרף מען נאָך זאָגן אַ פּאָר ווערטער וועגן דעם: וואָס הייסט עס אַ פּ ר ע ט ע נ ז י ע?

אין אונדזער טורמע זענען געווען עטלעכע מענטשן אַזעלכע, וואָס זענען געקומען פאַר אַ פּרעטענזיע. זיי האָבּן זיך טאַקע על־פּי־רוב געבּונטעוועט. באַזונדערס איינער, אַ מאַרטינאָוו, וואָס האָט פריער געדינט אין די הוזאַרן, אַ היציקער, אומרוי־קער און פאַרדעכטיקער מענטש, איבעריקנס, אַן ערלעכער און אַ וואָרהאַפטיקער. דער צווייטער איז געווען וואַסילי אַנטאָנאָוו, אַ מענטש, וואָס האָט זיך עפּעס קאַלטבלוטיק אויפגערעגט, מיט אַ חוצפּהדיקן בליק, מיט אַ גאווהדיקן סאַרקאַסטישן שמייכל, זייער אַן אַנטוויקלטער מענטש, נאָר, איבעריקנס, אויך אַן ער־לעכער און וואָרהאַפטיקער. מען קען דאָך אָבּער אַלעמען פאַר־אַמאָל דאָ נישט אָנרופן, זיי זענען געווען אַ סך. פּעטראָוו האָט זיך דערווייל אַזוי אַרומגעדרייט אַהין און צוריק, זיך צוגעהערט צו אַלע קופּקעלעך, ווייניק גערעדט, נאָר קענטיק

געוועז אויפגערעגט און דער ערשטער אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַזאַרמע, ווען מען האָט זיך אָנגעהייבן אויסשטעלן מיט דער פּרעטענזיע.

אונדזער אונטער־אָפיציער פון טורמע, וואָס האָט בײַ אונדז דערפילט דעם אַמט פון אַ פעלדפעבל, איז אַרויסגעגאַנגען אַן איבערגעשראָקענער. זיך אויס געשטעלט, האָבן די דאָזיקע מענטשן העפלעך אים געבעטן, ער זאָל זאָגן דעם מאַיאָר, אַז די קאַטאָרגע וויל מיט אים רעדן און פערזענלעך אים בעטן וועגן מאַנכע זאַכן. באַלד נאָכן אונטער־אָפיצער זענען אַרויסגע־גאַנגען אַלע אינוואַלידן און האָבן זיך אויסגעשטעלט פון דער צווייטער זייט, קעגן איבער דער קאַטאָרגע. די שליחות, וואָס איז איבערגעגעבן געוואָרן דעם אונטער־אָפיצער, איז געווען אַן אויסערגעוויינטלעכע און האָט אים אַריינגעוואָרפן אין גרויס פּחד. אָבער נישט צו מעלדן תּיכף דעם מאַיאָר האָט ער דאָך קיין מוט נישט געהאַט. ווארום, ערשטנס, אויב די קאַטאָרגע האָט זיך שוין אויפגעהויבן, האָט געקאָנט געשען אויך עפּעס ערגערס. אונדזער גאַנצע נאַטשאַלסטווע האָט זיך באַציִגן צו דער קאַטאָרגע מיט עפּעס אַ פאַרשטאַרקטער פּחדנות. צווייטנס, ווען אַפילו ס׳וועט גאָרנישט געשען, אַזוי, אַז אַלע זאָלן זיך, אַ שטייגער, באַלד ניכטער באַדאַכטן און זיך פאַנאַנדערגיין, וואָלט אויך דעמאָלט דער אונטער־אָפיצער תּיכף ומיד געמוזט מעלדן דער נאַטשאַלסטווע וועגן אַלץ, וואָס איז פאָרגעקומען. בלאַס און צעצאַפּלט פון פּחד איז ער הענדום־פּענדום אַוועק צום מאַיאָר און אַפילו אַליין נישט געפּרוּווט אויסצופרעגן און אויס־צומוסרן די אַרעסטאַנטן. ער האָט געזען, אַז מיט אים וועלן זיי איצט נישט אַריין אין קיין שום שמועס.

איך האָב לגמרי פון קיין זאַך נישט געוווּסט, ווען איך בין אויך אַרויס צו דער פּרעטענזיע. אַלע פּרטים פון דעם

ג. י. בּ. איך שוין געוואָר געוואָרן דערנאָך. איצט אָבער האָב איך געמיינט ווערט געמאַכט עפּעס אַ נאָמען־קאָנטראָלירונג. נישט זעענדיק אָבער די וואַך, וואָס פירט דורך די נאָמען־קאָנטראָלירונג, האָב איך מיך געחדושט און זיך גענומען אַרומקוקן. די פּנימער זענען געווען אויפגערעגט און צערייצט. מאַנכע זיינען אַפילו געווען בלאַס. אין כלל אָבער זענען אַלע געווען שטאַרק באַזאָרגט און שטילשווייגנדיק, אָפּוואַרטנדיק דעם מאָמענט, ווען ס׳וועט אויסקומען צו רעדן מיטן מאַיאָר. איך האָב באַמערקט, אַז אַ סך האָבן מיך אָנגעקוקט מיט גרויס חדוש, אָבער האָבן זיך שווייגנדיק אָפּגעקערט. ס׳האָט זיי, קענטיק, אויסגעוויזן משונה, וואָס איך האָב זיך מיט זיי אויסגעשטעלט. זיי האָבן מסתמא נישט געגלויבט, אַז אויך איך זאָל קומען מיט אַ פּרעטענזיע. באַלד אָבער האָבן כמעט אַלע, וואָס זענען געשטאַנען אַרום מיר, פון דאָסניי זיך גענומען ווענדן צו מיר. אַלע האָבן געקוקט אויף מיר מיט אַ פראַגע.

— צו וואָס ביזטו דאָ? — האָט גראָב און הויך מיך געפרעגט וואַסילי אַנטאָנאָוו, וועלכער איז געשטאַנען לעבן מיר ווייטער פון די אַנדערע און וואָס האָט מיר ביז אַהער שטענדיק געזאָגט איר; ער האָט זיך העפלעך באַצויגן צו מיר.

איך האָב אַ קוק געטון אויף אים און געשטוינט; איך האָב מיך נאָך אַלץ באַמיט צו פאַרשטיין, וואָס דאָס באַדייט און באַלד זיך אָנגעשטויסן, אַז עס קומט פאָר עפּעס אַן אומגעוויינלעכע זאַך.

— און טאַקע, וואָס האָסטו דאָ צו שטיין? גיי אין קאַזאַרמע אַריין, — האָט אַ זאָג געטון אַ יונג בחורל, פון די מיליטערישע, מיט וועלכן איך בין נאָך ביז אַהער גאָרנישט באַקאַנט געווען, אַ גוטער און אַ שטילער יונג. — דער ענין איז נישט פאַר דיין שכל

– מען שטעלט זיך דאָך אָבער אויס, – האָב איך אים געענטפערט. – איך האָב געמיינט, אַז ס'איז די נאָמען-קאָנטראָלירונג.

– זע, ער איז אויך אַרויסגעקראָכן, – האָט איינער אַ געשריי געטון.

– אייזערנע נאָז, – האָט אַ זאָג געטון אַ צווייטער.

– פליגנשטיקער! – האָט אַ זאָג געטון אַ דריטער מיט אַ געוואַלדיקער פאַראַכטונג. דער דאָזיקער נייער צונאָמען האָט אַרויסגערופן אַן אַלגעמיינעם געלעכטער.

– פאַר געפעליקייט וועגן אַרבעט ער אין קיך, – האָט נאָך ווער צוגעגעבן.

– פאַר זיי איז אומעטום אַ גן-עדן. קאַטאָרגע איז דאָ, און זיי עסן קוילעטשן און חזרימלעך קויפן זיי. דו עסט דאָך אייגנס, וואָס-זשע קוקסטו אַהער?

– פאַר אייך איז דאָ נישטאָ קיין אָרט, – האָט קוליקאָוו אַ זאָג געטון און איז בעת מעשה פאַמעלעך צוגעגאַנגען צו מיר; ער האָט מיך גענומען פאַר דער האַנט און אַרויסגעפירט פון די רייען.

אַליין איז ער געווען בלאַס, די שוואַרצע אויגן האָבן געגלאַנצט און די אונטערשטע ליפ פאַרביסן. ער האָט נישט קאַלטבלוטיק אָפּגעוואַרט דעם מאַיאָר. דרך אגב געזאָגט, האָב איך שרעקלעך ליב געהאַט צו קוקן אויף קוליקאָוון אין אַזוינע פאַלן, דאָס הייסט, אין אַלע יענע פאַלן, ווען ער האָט זיך באַדאַרפט אַרויסצושטעלן.

ער האָט אַפילו שרעקלעך פאָזירט, אָבער ער האָט בשלמות געטון זיין זאַך. מיר דאַכט זיך, ער וואָלט אויך צו דער טויט-שטראָף געגאַנגען מיט אַ געוויסן שיק, מעשה עלעגאַנט. איצט, ווען אַלע האָבן מיר געזאָגט דו און מיך געזידלט, האָט ער,

קענטיק, אומישנע געטאָפּלט זיין העפלעכקייט צו מיר, און גלייכ־ צייטיק האָט זיין וואָרט געקלונגען עפּעס גאָר אַנדערש, אַפילו גאוהדיק־דרינגלעך, וואָס האָט נישט פאַרטראָגן קיין שום אָפּ־ ווענדונג.

— מיר האָבן דאָ אונדזער ענין, אַלעקסאַנדער פּיעטראָוויטש, און איר האָט דאָ נישט וואָס צו טון. גייט ערגעץ, וואַרט איבער... דאָרט אין קיך זענען אַלע אייערע, גייט אַהין.

— איר קענט גיין צו אַלע שוואַרץ יאָר! — האָט עמעץ אונטערגעכאַפּט.

דורכן אונטערגעהויבענעם פענסטער אין קיך האָב איך באמת דערזען אונדזערע פּאָליאַקן; איבעריקנס, האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז אַ חוץ זיי זענען דאָרט דאָ נאָך אַ סך. אַ מבולבלער, בין איך אַוועק אין קיך. געלעכטער, זידלערייען און געשרייען טיו־טיו (וואָס האָט געדינט בא די קאַטאָרזשניקעס אַלס ־ייפעלעך) האָבן מיך באַגלייט.

— נישט געפעלן געוואָרן!.. טיו—טיו—טיו! נעם אים...

ביז אַהער בין איך נאָך קיינמאָל נישט געווען אַזוי באַ־ ליידיקט אין טורמע, און דאָס מאָל איז מיר געווען זייער שווער. אָבער איך האָב אָנגעטראָפן אויף אַזאַ מינוט. אין פאָרהויז פון קיך האָב איך געטראָפן ט—סקין פון די דוואָריאַנעס, אַ פעסטער און גרויסמוטיקער יונגערמאַן, וואָס איז נישט געווען שטאַרק געבילדעט און וואָס האָט שרעקלעך ליב געהאַט ב. די קאַטאָרזשני־ קעס האָבן זיך מיט אים באַגאַנגען אַנדערש ווי מיט אַלע אַנדערע און טיילווייז אַפילו ליב געהאַט. ער איז געווען מוטיק, מענעריש און שטאַרק, און דאָס האָט זיך עפּעס ווי אַרויס־ געוויזן אין זיין יעדן זשעסט.

— נו, וואָס, גאָריאַנטשיקאָוו, — האָט ער אַ געשריי געטאָ־ טון: — קומט אַהער!

— וואָס איז דאָרט אַזוינס?

— זיי שטעלן אַרויס זייער פּרעטענזיע, שוין זשע ווייסט איר עס נישט? דאָס וועט זיי, נאַטירלעך, נישט געלינגען: ווער גלויבט עס קאַטאָרזשניקעס? וועט מען אָפּזוכן די אַגיטאַטאָרן, און אויב מיר וועלן דאָרט זיין, וועט מען, נאַטירלעך, אויף אונדז די ערשטע אַרויפלייגן די שולד אינם בונט. דערמאַנט אייך, פּאַר וואָס זיינען מיר געקומען אַהער. זיי וועט מען פּשוט אָפּשמייסן, און אונדז וועט מען איבערגעבן אין געריכט, דער מאַיאָר האָט אונדז אַלעמען פּיינט און איז אַ בעלן אונדז אומצובריינגען. דורך אונדז וועט ער זיך אַליין ריינוואַשן.

— און די קאַטאָרזשניקעס וועלן אונדז אויך אַרויסגעבן, — האָט מ—צקי צוגעגעבן, ווען מיר זיינען אַריינגעגאַנגען אין קיך.

— זייט רואיק, זיי וועלן אייך שוין נישט זשאַלעווען, — האָט ט—ווסקי אונטערגעכאַפּט.

אַ גרויסער עולם, באַ אַ מאַן דרייסיק, חוץ די דוואָריאַנעס, זענען געווען אין קיך. זיי אַלע זענען דאָ פאַרבליבן, ווייל זיי האָבן נישט געוואָלט אַרויסשטעלן קיין פּרעטענזיע, אייניקע איז פּחדנות, אַנדערע צוליב דער פולשטענדיקער איבערצייגונג, אַז יעדע אַרויסגעשטעלטע פּרעטענזיע ברענגט קיין שום פּעולה נישט. אויך אַקים אַקימיטש איז דאָ געווען, — דער פאַרביסענער און נאַטירלעכער שונא פון אַזעלכע פּרעטענזיעס, וואָס שטערן דעם רעגלמעסיקן גאַנג פון דינסט און גוטער אויפפירונג. ער האָט שטילשווייגנדיק און זייער רויק אָפּגעוואַרט דעם סוף פון דער זאַך, זיך לחלוטין נישט באַאומרויקט מיט איר אויסגאַנג, פאַרקערט, ער איז געווען פולשטענדיק זיכער אינם אומפאַרמיידלעכן נצחון פון דער אָרדנונג און דעם רצון פון נאַטשאַלסטווע. אויך איסאַי פאָמיטש איז דאָ געווען — ער איז געשטאַנען שטאַרק פאַרגאַפּעט, מיט אַן אַראָפּגעלאָזטער נאָז, גיריק און פּחדנותדיק זיך

צוגעהערט צו אונדזער שמועס. ער איז געווען גערוואַלדיק אומרויק. די זענען אויך געווען די אַלע טורמע־פּאָליאַקעלעך פון פּאָלק, וואָס האָבן זיך אויך אָנגעשלאָסן צו די דוואָריאַנעס. ס'זיינען געווען עטלעכע ציטריקע נפשות פון די רוסן, דערשלאָגענע מענטשן און תמיד שווייגנדיקע. אַרויסגיין צוזאַמען מיט די אי־בעריקע האָבן זיי נישט געהאַט קיין מוט, און איצט האָבן זיי מיט גרויס מרה־שחורה אָפּגעוואַרט, מיט וואָס די זאַך וועט זיך ענדיקן. עס זענען צולעצט געווען עטלעכע פּאַרקומערטע און שטענדיק בייזע אַרעסטאַנטן, וואָס האָבן אָבער געהערט צו די דרייסטע. זיי זענען פּאַרבליבן צוליב דער איינגעשפּאַרטער און בריקרער איבערצייגונג, אַז דאָס אַלץ איז נאַרישקייטן און מער ווי שלעכטס וועט פון דעם דאָזיקן ענין נישט אַרויסקומען. אָבער מיר האָט אויסגעוויזן, אַז זיי האָבן זיך דאָך געפילט עפּעס גאָר נישט באַקוועם, זענען עפּעס געווען נישט אינגאַנצן זיכער באַ זיך. זיי האָבן אַפילו פּאַרשטאַנען, אַז זיי זענען פולשטענדיק גערעכט מיט זייער פּרעטענזיע, וואָס איז טאַקע נאָכדעם באַ־שטעטיקט געוואָרן, דאָך אָבער האָבן זיי זיך געשפּירט, ווי אָפּ־טריניקע, וואָס האָבן פּאַרלאָזט דעם אַרטעל, פּונקט ווי זיי וואָלטן אַרויסגעגעבן די חברים דעם פּלאַץ־מאַיאָר. דאָ איז אויך געווען יאָלקין, טאַקע יענער כיטרער סיבירער פּויערל, וואָס איז געקו־מען פּאַר פּאַלש געלט מאַכן און וועלכער האָט אָפּגעשלאָגן די וועטערינאַרישע פּראַקטיקע באַ קוליקאָוון. דער אַלטעטשקער פון די סטאַראָדובער דערפער איז אויך דאָ געווען. די עסן־צוגריי־טער זענען אַלע ביז איינעם פּאַרבליבן אין קיך, מסתמא צוליב דער איבערצייגונג, אַז אויך זיי זענען אַ טייל פון דער אַדמיני־סטראַציע, און דעריבער האָט זיי נישט געפּאַסט אַרויסצוטרעטן קעגן מיר.

— פונדעסטוועגן, — האָב איך נישט זיכער אַ זאָג געטון

צו מ–ן – זיינען דאָך אַ חוץ די דאָזיקע כמעט אַלע אַרויסגעגאַנגען.

– אָבער וואָס האָט עס צו אונדז? – האָט ב. געוואָרטשעט.

– מיר וואָלטן הונדערט מאָל מער פון זיי ריזיקירט, ווען מיר גייען אַרויס, און למאַי? Je hais ces brigands. און צו מיינט איר טאַקע כאָטש אויף איין רגע, אַז זייער פּרעטענזיע וועט אַרויסגעשטעלט ווערן? וואָס איז עס פאַר אַ בעלנות אַריינצוקריכן אין אַ נאַרישקייט?

– פון דעם וועט גאָרנישט אַרויסקומען, – האָט אונטערגעכאַפּט איינער פון די קאַטאָרזשניקעס, אַלמאַזאָוו, אַן איינגעשפּאַרטער און פאַרביטערטער זקן, וואָס האָט זיך טאַקע דאָ געפונען, און האָט זיך צוגעאײלט צו פאַטאַקעווען די דאָזיקע ווערטער.

– אַ חוץ דעם, וואָס מען וועט אַריינצימבלען אַ האַלבע מאה, וועט פון דעם גאָרנישט אַרויסקומען.

– דער מאַיאָר איז געקומען צו פאָרן! – האָט עמעצער אַ געשריי געטון, און אַלע האָבן זיך דורשטיק אַ וואָרף געטון צו די פענסטערלעך.

דער מאַיאָר איז אַריינגעפלויגן אַ בייזער, אַ צעקאָכטער, אַ רויטער, אין ברילן. שווייגנדיק, אָבער אַנטשלאָסן איז ער צוגעגאַנגען צום פראָנט. אין אַזעלכע פאַלן איז ער ווירקלעך געווען דרייסט און האָט נישט פאַרלוירן דעם מוט. איבעריקנס, איז ער כמעט שטענדיק געווען האַלב שיכור. אַפילו זיין פאַרפעצט היטל מיטן אָראַנזשענעם ראַנד און די שמוציקע זילבערנע שלײפעס האָבן געהאַט אין זיך אין דער דאָזיקער מינוט עפּעס בייזדראָענדיקעס. הינטער אים איז געגאַנגען דער שרייבער דיאַטלאָוו, זייער אַ וויכטיקער פאַרשוין בײַ אונדז, וואָס האָט אייגנטלעך אָנגעפירט מיט אַלץ אין טורמע און וואָס האָט אַפילו געהאַט אַ

השפעה אויפן מאַיאָר, אַ כיטרער דורכגעטריבענער יונג, אָבער אויך נישט קיין שלעכטער מענטש. די אַרעסטאַנטן זענען צופרידן געווען מיט אים. גלייך נאָך אים איז געגאַנגען אונדזער אונטער־אָפיציר, וועלכער האָט שוין אודאי באַקומען די רעכטע פּאָרציע און וואָס האָט נאָך געוואַרט אויף צען מאָל אַזויפיל; הינטער אים איז געגאַנגען די וואַך, אַ דריי אָדער פיר מענטשן, נישט מער. די אַרעסטאַנטן, וועלכע זענען געשטאַנען אָן היטלען, דאַכט זיך, נאָך פון יענעם מאָמענט אָן, ווען זיי האָבן געשיקט נאָכן מאַיאָר, האָבן זיך אַלע איצט אויסגעגלייכט און זיך אויסגעבײַסערט אין די שורות: יעדער פון זיי האָט זיך איבערגעשטעלט פון איין פוס אויפן צווייטן, און דערנאָך זענען אַלע ממש ווי פאַרגליווערט געוואָרן אויפן אָרט, וואַרטנדיק אויפן ערשטן וואָרט אָדער, בעסער געזאָגט, אויפן ערשטן געשריי פון דער העכערער נאַטשאַלסטווע.

ער איז באַלד געקומען. באַם צווייטן וואָרט האָט דער מאַיאָר אָנגעהייבן צו גוואַלדעווען הויך אויפן קול, גע־מישט דאָס מאָל צוזאַמען מיט עפּעס אַ קוויטשען. ער איז געווען ווילד צערייצט. פון די פענסטער האָבן מיר געזען, ווי ער איז געלאָפן איבערן פראָנט, זיך געוואָרפן אויף רעכטס און אויף לינקס, אויסגעפרעגט די אַרעסטאַנטן. זיינע פראַגן, ווי אויך די תשובות פון די ארעסטאַנטן האָבן מיר, איבעריקנס, מחמת ווייט־קייט, נישט געקענט הערן. מיר האָבן בלויז געהערט, ווי ער האָט געשריגן קוויטשענדיק:

— בונטאָווששיקעס!.. דורכן פראָנט... בונטאָווששיקעס!

דו בונטאָווששיק! דו בונטאָשטשיק! — האָט ער זיך אויף עמעצן אַ וואָרף געטון.

קיין ענטפער האָט מען נישט געהערט. נאָר אין אַ מינוט אַרום, האָבן מיר דערזען, ווי אַן אַרעסטאַנט האָט זיך אָפּגעטיילט

און איז אַוועק אין דער קאָרדעגאַרדיע. נאָך אין א מינוט אַרום איז אַוועק אַ צווייטער, דערנאָך אַ דריטער.

— אַלעמען וועל איך אייך איבערגעבן אין געריכט אַריין! איך וועל אייך! און ווער איז דאָס דאָרט אין קיך? — האָט ער אַ געשריי געטון, דערזעענדיק אונדז אין די געעפנטע פענסטערלעך.— אַלע אַהער! טרייבט זיי שוין אַהער!

דער שרייבער דיאַטלאָוו איז אַוועק צו אונדז אין קיך. אין קיך האָט מען אים געזאָגט, אַז מען האָט נישט געהאַט קיין פרעטענזיעס. האָט ער זיך באַלד צוריקגעקערט און געמאָלדן דעם מאַיאָר.

— אַ, זיי האָבן נישט! — האָט ער אַ זאָג געטון מיט צוויי טענער נידעריקער, קענטיק, אַ צופרידענער. — אַלצאיינס, אַלעמען אַהער!

מיר זענען אַרויסגעגאַנגען. איך האָב געפילט, אַז ס׳איז אונדז עפּעס נישט באַקוועם אַרויסצוגיין. און אַרויס זענען טאַקע אַלע, ווי מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

— אַ, פּראָקאָפּיעוו! יאָלקין אויך, דאָס ביזטו, אַלמאַזאָוו... שטעלט אייך אויס, שטעלט אייך אויס, אָט דאָ, אין אַ קופּקע, — האָט דער מאַיאָר געזאָגט מיט עפּעס אַ צוגעאיילטן, נאָר ווייכן טאָן און בעת מעשה אונדז וואַרעם אָנגעקוקט. — מ–קי, דו ביזט אויך דאָ... נו, זאָל מען פאַרשרייבן. דיאַטלאָוו! באַלד טאַקע אַלעמען פאַרשרייבן, די צופרידענע באַזונדער און די אַלע נישט צופרי־דענע באַזונדער, אַלע ביז איינעם, און דאָס פּאַפּיר מיר איבער־געבן. איך וועל אייך אַלע צושטעלן... צום געריכט! איך וועל אייך, מאשעניקעס!

דאָס פּאַפּיר האָט געווירקט.

— מיר זענען צופרידן! — האָט פּלוצלינג טריב אויס־געשריען איין שטימע פונם אומצופרידענעם המון, נאָר עפּעס נישט זייער אַנטשלאָסן.

אַ, צופרידן! ווער איז צופרידן? ווער ס'איז צופרידן, דער זאָל אַרויסגיין.

— מיר זענען צופרידן, צופרידן! — זענען צוגעקומען עטלעכע שטימען.

— צופרידן! הייסט עס, אַז מען האָט אייך אָנגעהעצעט, הייסט עס, אַז ס'זענען געווען בונטאָווטשיקעס, בונטאָווטשי־קעס? איז נאָך ערגער פאַר זיי!

— גאָט אין הימל, וואָס איז עס אַזוינס! — האָט זיך עמעץ פון המון אָנגערופן.

— ווער, ווער האָט ער אַ געשריי געטון, ווער? — האָט דער מאַיאָר זיך ווילד צעשריען און זיך אַ וואָרף געטון אין יענער זייט, פון וואַנען עס האָט זיך דערהערט די שטימע — דאָס ביסטו, ראַסטאָרגויעוו, דו האָסט עס אַ געשריי געטון? אין דער קאָרדעגאַרדיע!

ראַסטאָרגויעוו, אַן אָנגעבלאָזענער און הויכער יונג, איז אַרויסגעגאַנגען און איז פּאַוואָליע אַוועק אין דער קאָרדעגאַרדיע. סך־הכל האָט ער נישט געשריען, אָבער אַזוי ווי מען האָט אויף אים אָנגעוויזן, האָט ער גאָרנישט געענטפערט דערויף.

— פון ווילטאָג ווערט איר משוגע, — האָט אים דער מאַיאָר נאָכגעוואַלדעוועט. — ס'אַראַ גראָבער פּרצוף אַ ביסל!.. אָט וועל איך אייך אַלעמען אָפּגעפינען! זאָלן די צופרידענע אַרויסגיין!

— מיר זענען צופרידן, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָדיע! — האָבן זיך פּאַרקומערט דערטראָגן עטלעכע צענדליק שטימען. די איבעריקע האָבן עקשנותדיק געשוויגן. דער מאַיאָר האָט טאַקע נאָר דאָס געוואָלט. אים איז, קענטיק, געגאַנגען דערין צו ענדיקן שנעלער דאָס עסק, און ענדיקן מער־ווייניק בשלום.

איצט זענען אַלע צופרידן! — האָט ער איילנדיק אַ זאָג געטון. — איך האָב עס טאַקע געזען... געוווּסט. דאָס זענען די בונטאָווּשטשיקעס! צווישן זיי זענען מסתמא דאָ בונטאָווּשטשיקעס, — האָט ער ווייטער געזאָגט, ווענדענדיק זיך צו דיאַטלאָוון: — דאָס דאַרף מען מיט אַלע פרטים אויספאָרשן. און איצט... איצט צו דער אַרבעט. קלאַפּ אין דער פּויק!

ער איז אַליין בייגעווען באַם פאַנאַנדערשיקן אויף דער אַרבעט. די אַרעסטאַנטן זענען אָן ווערטער און טרויעריק אַוועק צו דער אַרבעט, צופרידן, לפּחות, מיט דעם, וואָס זיי האָבן זיך שנעלער אָפּגעטראָגן פון די אויגן. נאָכן פאַנאַנדערשיקן דעם עולם אויף דער אַרבעט איז דער מאַיאָר באַלד אַוועק אין דער קאָר־דעגאַרדיע און האָט זיך אָפּגעפּאַרטיקט מיט די „בונטאָווּשטשיקעס״ איבעריקנס, אָן גרויס אכזריות. ער האָט עס אַפילו געמאַכט אויף גיך. איינער פון זיי, האָט מען דערנאָך געשמועסט, האָט געבעטן מחילה און ער האָט אים טאַקע באַלד מוחל געווען. עס איז געווען קענטיק, אַז דער מאַיאָר האָט זיך טיילווייז נישט אינגאַנצן רויק געפילט און, מעגלעך, זיך אַפילו איבערגעשראָקן. אַ פּרע־טענזיע איז יעדנפאַלס אַ קיצלדיקע זאַך, און הגם אַן אַרעסטאַנ־טישע תביעה האָט אין פלוג נישט געקענט הייסן פּרעטענזיע, ווייל זיי האָבן זי אַרויסגעשטעלט נישט פאַר דער העכערער באַטשאַלסטווע, נאָר פאַר דעם מאַיאָר אַליין, דאָך איז עפּעס געווען נישט באַקוועם, נישט אין אָרדנונג. דערעיקרשט איז עס גע־ווען פאַרדראָסיק דערמיט, וואָס אַלע, ווי איינער, האָבן זיך אויפגעהויבן מיט דער פּרעטענזיע. מען האָט געמוזט פאַררייבן די זאַך, וואָס עס זאָל נישט זיין. די „בונטאָווּשטשיקעס״ האָט מען באַלד אַרויסגעלאָזט. שוין אויף צומאָרגנס האָט זיך דאָס עסן פאַרבעסערט, הגם נישט אויף לאַנג. אין די ערשטע טעג האָט דער מאַיאָר אָנגעהייבן עפטער צו באַזוכן די טורמע און

עפּעס האָט ער געפונען אומאָרדנונגען. אונדזער אונטער־אָפּיצער איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַרזאָרגטער און אַ צעטראָגענער, ווי ער וואָלט גאָר אַליין נישט געקענט קומען צו זיך פון גרויס חדוש. די אַרעס־טאַנטן, ווידער, האָבן זיך אַ לאַנגע צייט נאָכדעם נישט געקענט באַרויקן, אָבער זיי האָבן זיך שוין נישט געבונטעוועט, ווי פריער, נאָר זענען געווען שוויינגנדיק־צעטראָגן, עפּעס אַזוי ווי מטושטש. טאַנכע זענען אַפילו גאָר געפאַלן פון מוט. אַנדערע האָבן גע־חאָרטשעט, און נישט זייער גערן זיך אָפּגערופן וועגן דעם דאָזיקן גאַנצן ענין. אַ סך האָבן אַזוי ווי פון פאַרביטערונג און הויך אויפן קול געחוזקט פון זיך אַליין, פונקט ווי זיי וואָלטן זיך באַשטראָפט פאַר דער פּרעטענזיע.

— נאַ, ברודערל, נעם, פאַרבייס! — זאָגט, אַ שטייגער, איינער.

— וואָס דו לאַכסט אויס, דאָס קומט דיר אַנטקעגן, — גיט צו אַ צווייטער.

— ווו איז די מויז, וואָס האָט דער קאַץ אַ גלעקל אָנגע־בונדן? — באַמערקט אַ דריטער.

— אַ נאַש־בראַט וועסטו אָן אַ שטעקן נישט איבערצייגן, מען ווייסט שוין. ס'איז נאָך גוט, וואָס מען האָט נישט אַלעמען אַריינגעצימבלט.

— און דו ווייס בעסער מער, און רעד ווייניקער, וועט בעסער זיין! — באַמערקט עמעצער מיט פאַרביטערונג.

— וואָס ביזטו מיר פאַר אַ רבי געוואָרן, איך בעט דיך?

— איך לערן דיך דאָס, וואָס איך ווייס.

— אָבער ווער ביזטו דאָס אַזעלכער, וואָס דו נעמסט זיך אַזוי איבער?

— דערווייל בין איך נאָך אַ מענטש, אָבער ווער ביזטו?

— אַ הונטישער ביין, אָט ווער דו ביזט.

— דאָס ביזטו אַליין.

— נו, נו, גענוג אייך! וואָס שרייט איר משוגענערווייז! — שרייט מען פון אַלע זייטן אויף די, וואָס אַמפּערן זיך.

אין דעם אייגענעם אָוונט, דאָס הייסט אינם טאָג פון דער פּרעטענזיע, האָב איך מיך, צוריקקערנדיק זיך פון דער אַרבעט, געטראָפן מיט פּעטראָוון הינטער די קאַזאַרמעס. ער האָט מיך שוין געזוכט. צוגעגאַנגען צו מיר, האָט ער עפּעס אַ מורמל געטון ענלעך צו אַ צוויי, דריי אומבאַשטימטע אויסגעשריען, באַלד אָבער איז ער אַ צושראָקענער אַנטשוויגן געוואָרן און גענומען שפּאַנען מאַשינעל גלייך מיט מיר. דער גאַנצער ענין איז נאָך קרענקלעך געלעגן באַ מיר אויפן האַרץ, און מיר האָט אויסגעוויזן, אַז פּעטראָוו וועט מיר עפּעס קלאָר מאַכן.

— זאָגט מיר, פּעטראָוו, — האָב איך אים געפרעגט, — אייערע זענען נישט בייז אויף אונדז?

— ווער איז בייז? — האָט ער געפרעגט מיט אַ מינע, ווי ער וואָלט ערשט געקומען צו די רעיונות.

— די אַרעסטאַנטן אויף אונדז... אויף די דוואָריאַנעס.

— און פאַרוואָס זיין בייז אויף אייך?

— נו, דערפאַר, וואָס מיר זענען נישט אַרויסגעגאַנגען מיט דער פּרעטענזיע.

— צו וואָס זאָלט איר אָבער אַרויסשטעלן אַ פּרעטענזיע? — האָט ער געפרעגט מיט אַזאַ טאָן, ווי ער וואָלט זיך באַמיט מיך צו פאַרשטיין: — איר עסט דאָך אייגנס.

— אַך, גאָט מיינער! אָבער צווישן אייך זענען דאָך אויך דאָ אַזוינע, וואָס עסן אייגנס, און זיי זענען דאָך אויך אַרויס מיט דער פּרעטענזיע. נו, האָבן מיר אויך באַדאַרפט... פון חברשאַפט.

— יאָ... אָבער וואָס פאַר אַ חבר זענט איר אונדז? — האָט ער געפרעגט און בעת מעשה זיך געחדושט.

איך האָב אים שנעל אָנגעקוקט. ער האָט מיך לחלוטין נישט פאַרשטאַנען — נישט פאַרשטאַנען, וואָס איך בין אויסן מיטן שמועס. דערפאַר אָבער האָב איך אים אין דער רגע לגמרי גוט פאַרשטאַנען. צום ערשטן מאָל איז מיר איצט פולשטענדיק קלאָר געוואָרן אַ געדאַנק, וואָס האָט זיך שוין לאַנג פאַרנעבלט באַוועגט אין מיר, און האָט מיך אַלץ פאַרפאָלגט; פלוצלינג האָב איך פאַרשטאַנען דאָס, וועגן וואָס איך האָב מיך ביז אַהער שלעכט אָנגעשטויסן. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז מיך וועט מען קיינמאָל נישט אַריינגעמען אין דער חברשאַפט, מעג איך זיין אפילו אַן אַרעסטאַנט פון אַרעסטאַנטן-לאַנד, אַפילו אויף דור-דורות, אַפילו פון דער באַזונדער אָפּטיילונג. באַזונדערס אָבער איז מיר פאַר-בליבן אין זכרון פעטראָווס אויסזען אין דער דאָזיקער מינוט. אין זיין פראַגע: „וואָס פאַר אַ חבר זענט איר דען אונדז?“ האָט זיך געהערט אַזאַ עכטע נאַיווקייט, אַזאַ גוטמוטיקע פאַר-חדושטקייט. איך האָב געטראַכט: אפשר ליגט אין די דאָזיקע ווערטער עפּעס אַן איראָניע, פאַרביטערונג, חוזק? ס'הויבט זיך גאָרנישט אָן. פּשוט, נישט קיין חבר, און גענוג. דו האָסט זיך דיינע געשעפטן, און מיר אונדזערע.

און ווירקלעך, איך האָב אַפילו געטראַכט, אַז נאָך דער פּרעטענזיע וועלן זיי אונדז פּשוט צורייסן, אַזוי, אַז ס'וועט ממש נמאס ווערן דאָס לעבן. ס'האָט זיך אָבער גאָרנישט אָנגעהויבן: קיין שום פאָרוואורף, קיין שום רמז פון אַ פאָרוואורף האָבן מיר נישט געהערט, און קיין שום באַזונדערע פאַרביטערונג איז נישט געווען צו מערקן. זיי האָבן אונדז פּשוט געטשעפּעט צו ביסלעך בײַ אַ געלעגנהייט, אַזוי ווי זיי האָבן אונדז אויך פריער גע-טשעפּעט, און נישט מער. איבעריקנס, האָבן זיי אויך נישט

געפעסט אַפילו אויף די אַלע, וועלכע האָבן נישט געוואָלט אַרויס-
שטעלן אַ פרעטענזיע, ווי אויך אויף די יעניקע, וועלכע האָבן די
ערשטע געשריען, אַז זיי זענען מיט אַלעמען צופרידן. קיינער
האָט אַפילו וועגן דעם נישט דערמאָנט. דערעיקרשט האָב איך
דאָס לעצטע נישט געקאָנט פאַרשטיין.

VIII.

די חברים.

ס'האָט מיך, נאַטירלעך, מער געצויגן צו די אייגענע, דאָס הייסט, צו די „דוואָריאַנעס", דערהויפּט אין דער ערשטער צייט. אָבער פון די דריי געזעענע רוסישע דוואָריאַנעס, וואָס האָבן זיך געפונען בײַ אונדז אין טורמע (אַקים אַקימיטש, דער שפּיאָן אַ–וו און דער, וועלכן מען האָט בײַ אונדז געהאַלטן פאַרן פאָטער-מערדער), האָב איך מיך געקענט און געשמועסט נאָר מיט אַקים אַקימיטשן. איך בין מיך מודה, אַז צו אַקים אַקימיטשן פלעג איך צוגיין, אַזוי צו זאָגן, פון פאַרצווייפלונג, אין אַ מינוט פון געוואַלדיקער לאַנגווייליקייט, און ווען עס איז שוין נישט געווען צו וועמען צוצוגיין, סיידן צו אים. אין פאָריקן קאַפּיטל האָב איך געפּרוּווט פאַנאַנדערסאָרטירן אַלע אונדזערע מענטשן אין קאַטעגאָריעס, איצט אָבער, אַז איך דערמאָן מיך אין אַקים אַקימיטשן, מיין איך, אַז מען קען צוגעבן נאָך אַ קאַטעגאָריע. אמת, די דאָזיקע קאַטעגאָריע איז באַשטאַנען בלויז פון אים אַליין. דאָס איז אַ קאַטעגאָריע פון לגמרי גלייכגילטיקע קאַ־טאָרזשניקעס. לגמרי גלייכגילטיקע, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס זיי

איז קיין נפקה מינה ווי צו לעבן, צי אויף דער פרייהייט, צי אויף קאַטאָרגע, זענען בײַ אונדז, פאַרשטייט זיך, נישט געווען, און האָבן נישט געקאָנט זיין, אָבער אַקים אַקימיטש איז, דאַכט זיך, געווען אַן אויסנאַם. ער האָט זיך אַפילו איינגעאָרדנט אין טורמע אַזוי, ווי ער וואָלט זיך מכין געווען דאָס גאַנצע לעבן אָפּצולעבן דאָרט: אַלץ אַרום אים, אָנגעהויבן פון מאַטראַץ, קישנס, מכשירים, איז געווען איינגעפונדעוועט אַזוי פעסט, אַזוי שטאַנדהאַפטיק, אַזוי אויסגערעכנט אויף לאַנגע צייטן. קיין שום צייטווייליקס, לאַגעראַרטיקס האָט זיך נישט געלאָזט מערקן אויף אים. אַ סך יאָרן האָט ער נאָך געדאַרפט פאַרברענגען אין טורמע, אָבער איך בין מסופק, צי ער האָט כאָטש ווען־עס־איז אַ טראַכט געטון וועגן דער באַפרייונג. און האָט ער אָבער שלום געמאַכט מיט דער ווירקלעכקייט, איז דאָס, פאַרשטייט זיך, געווען נישט מיטן האַרץ, נאָר אפשר צוליב דער איבערצייגונג, אַז מען דאַרף געהאָרכן דער נאַטשאַלסטווע, וואָס דאָס איז, איבעריקנס געווען פאַר אים איינס און דאָס זעלבע. ער איז געווען אַ גוטער מענטש און תחילת האָט ער מיך אַפילו אַרויסגעהאָלפן מיט עצות און מיט טובות, אָבער טיילמאָל, בין איך מיך מודה, האָט ער נישט ווילנדיק אָנגעוואָרפן אויף מיר, באַזונדערס אין דער ערשטער צייט, אַ מוראדיקע בענקשאַפט, וואָס האָט נאָך מער פאַרערגערט מיין אַזוי אויך דערשלאָגן געמיט. און פון בענקשאַפט טאַקע האָב איך אָנגעהייבן צו ריידן מיט אים. טיילמאָל פלעגסטו לעכצן נאָך עפּעס אַ לעבעדיק וואָרט, זאָל זיין אַ גאַליקס, זאָל זיין אַן אומגעדולדיקס, זאָל זיין כאָטש אַ ביסל פאַרביטערונג: וואָלטן מיר כאָטש צוזאַמען געכעסט אויף אונדזער גורל; שווייגט ער אָבער, קלעבט זיינע לאַמטערנדלעך, אָדער דערציילט וואָס פאַר אַ מיליטער־מושטירונג עס איז בײַ זיי געווען אין דעם און דעם יאָר, און ווער עס איז געווען דיוויזיע־

שעה, און ווי מען האָט אים גערופן מיטן נאָמען און פאָטער-נאָמען, און צי האָט ער זיך צופרידנגעשטעלט מיט דער מילי-טער-מושטירונג, צי נישט, און ווי אַזוי מען האָט בײַ די זעלנער פון דער פאָדערשטער קייט געענדערט די סיגנאַלן א. אַז. וו. און אַלץ מיט אַזאַ גלייכער, מיט אַזאַ סאָלידער שטימע, פונקט ווי וואַסער וואָלט געקאַפּעט טראָפּנווייז. ער האָט זיך אַפילו כמעט נישט באַגייסטערט, ווען ער האָט מיר דערציילט, אַז פאַרן אַנטייל נעמען אין עפּעס אַ געפעכט אויף קאַווקאַז האָט ער גע-האָט די זכיה צו באַקומען „די הייליקע אַנע" אויפן שווערד. אָבער די שטימע זיינע האָט אין דער מינוט גענומען קלינגען עפּעס אומגעוויינלעך חשוב און סאָליד. די שטימע האָט ער אַפילו אַ ביסל אַראָפּגעלאָזט ביז סודותפולע קלאַנגען, ווען ער האָט אַרויסגערעדט „די הייליקע אַנע", און נאָכדעם איז ער בײַ אַ דריי מינוט געוואָרן עפּעס גאָר באַזונדערס שווייגנדיק און סאָליד... אין אָט דעם ערשטן יאָר האָב איך עפּעס געהאַט נאַרישע מינוטן, ווען איך (און תּמיד עפּעס פּלוצלינג) האָב אָנ-געהייבן כמעט פיינט צו האָבן אַקים אַקימיטשן, נישט ווייסנדיק פאַרוואָס, און שווייגנדיק פאַרשאָלטן מיין מזל, וואָס ער האָט מיר באַשטימט אַן אָרט צוזאַמען מיט אים אויף די נאַרעס קאָפּ צו קאָפּ. אין אַ וואָסער שעה אַרום פלעג איך מיר תּמיד פאָרוואַרפן דערפאַר. דאָס איז אָבער געווען בלויז אינם ערשטן יאָר; שפּעטער בין איך אין האַרצן שלום געוואָרן מיט אַקים אַקימיטשן און האָב זיך געשעמט פאַר מיינע פריערדיקע נאַריש-קייטן. אויסערלעך אָבער, געדענק איך, האָבן מיר זיך קיינמאָל נישט געקריגט.

אַ חוץ די דאָזיקע דריי רוסן זענען פאַר מיין צייט געווען בײַ אונדז נאָך אַכט. מיט אייניקע פון זיי האָב איך זיך גאַנץ גיך איינגעלעבט און אַפילו מיט פאַרגעניגן, אָבער

גישט מיט אַלע. די בעסערע פון זיי זענען געווען עפּעס אַזעלכע קרענקלעכע, אויסטערלישע און אומדערטרעגלעכע אויפן העכסטן גראַד. מיט צוויי פון זיי האָב איך שפּעטער פּשוט אויפגעהערט צו ריידן. צווישן זיי זענען געווען בלויז דריי געבילדעטע: ב—סקי, מ—קי און דער אַלטער זש—קי, וועלכער איז פריער געווען ערגעץ פּראָפעסאָר פון מאַטעמאַטיק,—אַ גאַנץ גוּ־טער, ווילדער זקן, נאָר אַן אויסטערלישע בריאה און, נישט געקוקט אויף זיין בילדונג, דאַכט זיך, זייער אַ באַגרענעצטער מענטש. מ—קי און ב—קי זענען שוין געווען גאָר אַנדערע מענטשן. מיט מ—קי האָב איך זיך גוט איינגעלעבט באַלד פון ערשטן מאָל; איך האָב מיך קיינמאָל מיט אים נישט געקריגט, האָב אים געשעצט, אָבער ליב האָבן אים, זיך צובינדן צו אים האָב איך קיינמאָל נישט געקאָנט. דאָס איז געווען זייער אַ פאַרביטערטער מענטש, וואָס האָט צו קיינעם קיין שום צוטרוי נישט געהאַט, נאָר ער האָט זיך אָבער אויסגעצייכנט גוט געקענט באַהערשן. און אָט דאָס קענען זיך צו גוט באַהערשן איז טאַקע נישט געפעלן געוואָרן אין אים: ס׳האָט זיך עפּעס געפילט, אַז ער וועט קיינמאָל פאַר קיינעם נישט עפענען דאָס גאַנצע האַרץ זיינס. איבעריקנס, קאָן אויך זיין, אַז איך בין מיר טועה. דאָס איז געווען אַ שטאַרקע נאַטור און זייער אַן איידלמוטיקע. די אויסערגעוויינ־לעכע, אַפילו עטוואָס יעזויטישע געשיקטקייט און פאָרזיכטיקייט אין זיין באַנעמונג מיט מענטשן האָט אַרויסגעוויזן זיין פאַר־באָרגענעם טיפן סקעפּטיציזם. און דאָך איז עס געווען אַ נשמה, וואָס האָט טאַקע געליטן פון דער צווייענדיקייט: פונם סקעפּ־טיציזם און פונם טיפן אייזנפעסטן בטחון אין מאַנכע זיינע איבערצייגונגען און האָפענונגען. נישט געקוקט אָבער אויף זיין גאַנצער לעבנס־געשיקטקייט, איז ער געווען אַ פאַר־ביסענער שונא פון ב—קין און זיין פריינט ט—סקין. ב—קין

איז געווען אַ קראַנקער, אַ ביסל גענייגט צו שווינדזוכט, אַ מענטש אַן אויפגערעגטער און נערוועישער, אָבער אין פלוג זייער אַ גוטער און אַפילו אַ גרויסמוטיקער. זיין אויפגערעגטקייט איז טיילמאָל דערגאַנגען ביז צו דער העכסטער מדרגה פון אימ־דערטרעגלעכקייט און קאַפּריזן. איך האָב נישט געקענט פאַר־טראָגן אַזאַ כאַראַקטער און צום סוף בין איך מיר צעגאַנגען מיט ב–קין, אָבער דערפאַר האָב איך קיינמאָל נישט אויפגע־הערט אים ליב צו האָבן; און מיט מ–ן האָב איך מיך אַפילו נישט געקריגט, דערפאַר אָבער קיינמאָל אים נישט ליב געהאַט. אַז איך בין מיך פאַנאַנדערגעגאַנגען מיט ב–ן, איז גראַדע אַזוי געשען, אַז איך האָב מיך באַלד טאַקע געמוזט פאַנאַנדער־גיין אויך מיט ט–סקין, מיט דעם אייגענעם יונגנמאַן, וועגן וועלכן איך האָב שוין דערמאָנט אין פאַריקן קאַפּיטל, דער־ציילענדיק אונדזער פרעטענזיע. דאָס האָט מיר זייער באַנג געטון. ט–סקי איז אַפילו נישט געווען קיין געבילדעטער מענטש, אָבער אַ גוטער, דרייסטער, בראַווער יונגערמאַן. די גאַנצע זאַך איז באַשטאַנען דערין, וואָס ער האָט אַזוי ווייט ליב געהאַט און געשעצט ב–ן, זיך באַצויגן צו אים מיט אַזאַ יראה און דרך־ארץ, אַז די יעניקע, וועלכע זענען זיך נאָר צעגאַנגען מיט ב–ן, האָט ער באַלד טאַקע כמעט געהאַלטן פאַר זיינע אייגענע שונאים. אויך מיט מ–ן איז ער, דאַכט זיך, שפּע־טער זיך צעגאַנגען צוליב ב–ן, כאָטש ער האָט לאַנג געקווענקלט, צי זאָל ער עס טון. איבעריקנס, זענען זיי אַלע געווען מאָראַ־ליש קראַנקע, גאַליקע, אויפגערעגטע, וואָס האָבן קיין שום צוטרוי נישט געהאַט צו יענעם. דאָס איז פאַרשטענדלעך: זיי איז געווען זייער שווער, אַ סך שווערער, איידער אונדז. זיי זענען געווען ווייט פון זייער היימלאַנד. מאַנכע פון זיי זענען פאַרשיקט געוואָרן אויף לאַנגע טערמינען, אויף צען, אויף

צוועלף יאָר, און דערעיקרשט – זיי האָבן מיט אַ טיפן פאַר־
אורטייל געקוקט אויף די אַלע אַרומיקע מענטשן; אין די
די קאַטאָרזשניקעס האָבן זיי בלויז געזען חיות און האָבן נישט
געקאָנט, אַפילו נישט געוואָלט, געפינען אין זיי עפּעס אַ שטריך,
וואָס זאָל זיין אַ גוטער, עפּעס מענטשלעכעס, און – וואָס עס איז
אויך געווען גאַנץ פאַרשטענדלעך: אויף דעם דאָזיקן אומגליק־
לעכן שטאַנדפּונקט זענען זיי אַוועקגעשטעלט געוואָרן דורך די
אומשטענדן, דורכן גורל. אַ קלאָרע זאַך, די בענקשאַפט האָט זיי
געשטיקט אין טורמע. צו די טשערקעסן, צו די טאָטערן, צו
איסאַי פאָמיטשן, האָבן זיי זיך באַצויגן ווארעם און פריינטלעך,
אָבער די אַלע איבעריקע קאַטאָרזשניקעס האָבן זיי אויסגעמיטן
מיט עקל. בלויז דער סטאַראָדובער סעקטאַנט האָט פאַרדינט
זייער פולע אַכטונג. עס איז, איבעריקנס, מערקווירדיק, וואָס
קיינער פון די קאַטאָרזשניקעס האָט, פאַר דער גאַנצער צייט,
וואָס איך האָב פאַרבראַכט אין טורמע, זיי נישט פאָרגעוואָרפן
נישט זייער אָפּשטאַמונג, נישט זייער אמונה, נישט זייער אַרט
דענקען, ווי עס טרעפט בײַ אונדזער פּשוטן פאָלק אין באַצוג
צו אויסלענדער, דערעיקרשט צו דייטשן, הגם אויך דאָס,
צוריקגערעדט, געשיט זייער זעלטן. איבעריקנס, פון די דייטשן
טרייבט מען אפשר בלויז חוזק, דער דייטש שטעלט מיט זיך
פאָר עפּעס טיף קאָמישעס פאַרן רוסישן פּשוטן פאָלק. צו
אונדזערע אָבער האָבן זיך די קאַטאָרזשניקעס באַצויגן אַפילו
מיט אַכטונג, פיל מער, ווי צו אונדז, רוסן, און האָבן זיי
גאָרנישט געטשעפּעט. נאָר יענע, דאַכט זיך, האָבן עס
קיינמאָל נישט געוואָלט באַמערקן און נעמען אין אַכט. איך
האָב אָנגעהייבן צו ריידן וועגן ט–סקין. ווען מען האָט זיי
איבערגעפירט פונם ערשטן פאַרשיקונגס־פונקט צו אונדז אין
פעסטונג, האָט ער עס געטראָגן ב–ן אויף די הענט כמעט דעם

גאַנצן וועג, ווען יענער, א שוואַכער פיי אין געזונט און סיי מיטן קערפּער-געבוי, פלעגט פאַלן פון די כוחות כמעט בײַ יעדן האַלבן טעאַפּ. פריער זענען זיי אַרויסגעשיקט געוואָרן קיין או–גאָרסק. דאָרט, האָבן זיי דערציילט, איז זיי געווען גוט, דאָס הייסט אַ סך בעסער ווי אין אונדזער פעסטונג. בײַ זיי האָט זיך אָבער אָנגעהייבן עפּעס אַ קאָרעספּאָנדענץ, איבעריקנס, אַ גאַנץ אומשולדיקע מיט די אַנדערע פאַרשיקטע פון אַן אַנדער שטאָט, און דערפאַר האָט מען געפונען פאַר נויטיק איבערצופירן אַ דריי מענטשן פון די זייעריקע אין אונדזער פעסטונג, נענטער אויף די אויגן צו אונדזער העכערער נאַטשאַלסטווע. זייער דריטער חבר איז געווען זש–קי. ביז זייער אָנקומען איז מ–קי געווען אין טורמע אַליין אָן חברים. האָט ער עס מסתמא געבענקט אינם ערשטן יאָר פון זיין פאַרשיקונג!

דער דאָזיקער זש–קי איז עס טאַקע געווען יענער זקן, וואָס האָט שטענדיק געבעטן צו גאָט, און וועגן וועלכן איך האָב שוין דערמאָנט. אַלע אונדזערע פּאָליטישע פאַרברעכער זיינען געווען יונג, אייניקע אַפילו זייער יונג; בלויז זש–קי איז שוין געווען איבער פופציק. דאָס איז, נאַטירלעך, געווען אַן ערלעכער מענטש, נאָר אַ ביסל אַ מאָדנער. זיינע חברים ב–קי און ט–קי האָבן אים נישט זייער ליב געהאַט, זיי האָבן אַפילו נישט גערעדט מיט אים; זיי האָבן אַפילו געזאָגט, אַז ער איז איינגעשפּאַרט און נאַריש. איך ווייס נישט, אויף וויפל זיי זענען געווען גערעכט. אין טורמע, ווי אין אַלע אַזעלכע ערטער, וווּ מענטשן ווערן פאַרזאַמלט אין אַ גרעסערער צאָל, נישט מיטן אייגענעם ווילן, נאָר מיט געוואַלט, קען מען, מיין איך, גיכער זיך צעקריגן און אַפילו פיינט האָבן איינאַנדער, ווי אויף דער פרייהייט. פיל אומשטענדן ברענגען דערצו. איבעריקנס, איז זש–קי באמת געווען אַ גאַנץ טעמפּער מענטש

און, מעגלעך, אויך נישט קיין אַנגענעמער. אַלע זיינע איבעריקע חברים האָבן נישט זייער געהויזט מיט אים. איך האָב מיך אפילו מיט אים קיינמאָל נישט געקריגט, דאָך האָב איך מיט אים אויך איבעריקס גוט נישט געלעבט. די מאַטעמאַטיק, וואָס איז געווען זיין געגנשטאַנד, האָט ער, דאַכט זיך, געקענט. איך געדענק, ווי ער האָט זיך אַלץ באַמיט מיר צו דערקלערן אויף זיין האַלב-רוסישער שפּראַך עפּעס אַזאַ באַזונדער אַסטראָנאָמיש סיסטעם, וואָס ער אַליין האָט עס אויסגעפונען. מען האָט מיר אַפילו געזאָגט, אַז ער האָט דאָס אַמאָל אָפּגעדרוקט, אָבער אין דער געלערנטער וועלט האָט מען בלויז אים אויסגעלאַכט. מיר שיינט, אַז זיין שכל האָט געהאַט עפּעס אַ מום. גאַנצע טעג האָט ער מתפּלל געווען אויף די קני צו גאָט; דורכדעם האָט ער געוווּנען די אַלגעמיינע אַכטונג פון די קאַטאָרזשניקעס און די דאָזיקע אַכטונג האָט אים געדינט ביז זיין טויט. געשטאָרבן איז ער ביי אונדז אין שפּיטאָל נאָך אַ שווערער מחלה אויף מיינע אויגן. די אַכטונג פון די קאַטאָרזשניקעס האָט ער זיך, איבעריקנס, פאַרדינט, באַלד ווי ער איז נאָר אַריין אין טורמע, נאָך זיין געשיכטע מיט אונדזער מאַיאָר. אויפן וועג פון או-גאָרסק ביז אונדזער פעסטונג האָט מען זיי נישט געגאָלט און זיי זענען פאַרוואַקסן געוואָרן מיט בערד, אַזוי, אַז בשעת מען האָט זיי געבראַנגט צו פירן צום פּלאַץ-מאַיאָר, איז ער אַריינגעפאַלן אין גרויס גרימצאָרן פאַר אַזאַ מין עובר זיין די אינסטרוקציע, הגם זיי זענען לגמרי אומשולדיק געווען.

— ווי זעען זיי דאָס עפּעס אויס! — האָט ער זיך ווילד צערעוועט. — דאָס זענען דאָך בראָדיאַגעס, רוצחים!

זש—קי, וואָס האָט נאָך דאַמאָלס שלעכט פאַר[illegible] רוסיש און וואָס האָט געמיינט, אַז מען פרעגט זיי: ווער זיי זענען דאָס אַזעלכע? בראָדיאַגעס, צי רוצחים? האָט געענטפערט:

— מיר זענען נישט קיין בראָדיאַגעס, נאָר פּאָליטישע פאַרברעכער.

— ווי-ווי-ווי! דו ווערסט מיר דאָ אַרויס מיט חוצפּה? דו מיט חוצפּה! — האָט דער מאַיאָר זיך ווילד צערעוועט — אין דער קאָרדעגאַרדיע! הונדערט ריטער, טאַקע באַלד, די מינוט!

דעם אַלטן האָט מען באַשטראָפט. ער האָט זיך אַנידער-געלייגט אונטער די ריטער אָן שום טענות, האָט זיך איינגע-ביסן די האַנט מיט די ציין און אָפּגעקומען די באַשטראָפונג אָן שום געשרייען אָדער קרעכצן און זיך בעת מעשה קיין ריר נישט געטון. ב—קי און ט—סקי זענען דערווייל אַריין אין טורמע, ווו מ—קי האָט זיי שוין אָפּגעוואַרט באַם טורמע און גלייך זיך געוואָרפן זיי אויפן האַלדז, הגם ביז אַהער האָט ער זיי קיינמאָל נישט געזען. שטאַרק אויפגערעגט פונם מאַיאָרס אויפנעמען, האָבן זיי אים אַלץ דערציילט וועגן זש—קין. איך געדענק, ווי אַזוי מ—קי האָט מיר פאַרציילט וועגן דעם: „איך בין געווען אויסער זיך, — האָט ער געזאָגט — איך האָב נישט געוווסט, וואָס מיט מיר טוט זיך. און האָב געציטערט, ווי פון קעלט. איך האָב אָפּגעוואַרט זש—קין באַם טויער. ער האָט באַ-דאַרפט קומען גלייך פון דער קאָרדעגאַרדיע, ווו מען האָט אים באַשטראָפט. פּלוצלינג האָט זיך געעפנט דאָס טירל: זש—קי איז, נישט קוקנדיק אויף קיינעם, אַדורכגעגאַנגען מיט אַ בלאַס פּנים און מיט ציטערדיקע בלאַסע ליפּן צווישן די קאַטאָרזשניקעס, וואָס האָבן זיך פאַרזאַמלט אויפן הויף און וואָס זענען שוין געוואָר געוואָרן, אַז מען באַשטראָפט אַ דוואָריאַנין. ער איז אַריין אין קאַזאַרמע, איז צוגעגאַנגען גלייך צו זיין אָרט, און אָן אַ וואָרט צו ריידן — זיך געשטעלט אויף די קני און אָנגע-הייבן מתפּלל זיין צו גאָט. די קאַטאָרזשניקעס זענען געווען

איבערראַשט און אַפילו גערירט, און באַלד „ווי איך האָב דערזען דעם דאָזיקן גרויען זקן, – האָט מ–קי געזאָגט, – וואָס האָט איבערגעלאָזט אין דער היים אַ ווייב און קינדער, באַלד ווי איך האָב אים דערזען אויף די קני, דעם דאָזיקן מענטשן, וואָס איז שענדלעך באַשטראָפט געוואָרן און וואָס האָט איצט געבעטן צו גאָט, האָב איך מיך אַ וואָרף געטאָן הינטער ד' קאַזאַרמעס און גאַנצע צוויי שעה צייט נישט געוווּסט, וואָס עס טוט זיך מיט מיר; איך בין געווען משוגע.—פון דער דאָזיקער צייט אָן האָבן די קאַטאָרזשניקעס אָנגעהייבן זייער צו שעצן זש–קין און האָבן זיך באַצויגן צו אים שטענדיק מיט דרך-ארץ. באַ זיי האָט באַזונדערס אויסגענומען דאָס, וואָס ער האָט נישט געשריגן אונטער די ריטער.

מען דאַרף אָבער דאָך זאָגן דעם גאַנצן אמת. לויט דעם דאָזיקן ביישפּיל טאָר מען בשום אופן נישט משפטן וועגן דער באַציִונג פון דער סיבירישער נאַטשאַלסטווע צו די פאַרשיקטע פון די דוואָריאַנעס, ווער די דאָזיקע פאַרשיקטע זאָלן נישט זיין, צי רוסישע אָדער פּאָליאַקן. דער דאָזיקער ביישפּיל ווייזט נאָר, אַז מען קאָן זיך אָנרייסן אויף אַ ווילדן מענטשן, און, נאַטירלעך, ווען אַזאַ ווילדער מענטש זאָל זיין ערגעץ אַ באַזונדערער און העכערער קאָמאַנדיר און דער פאַרשיקטער, אַ שטייגער, זאָל גראָד באַ אים נישט נושא חן זיין, וועט ער שוין קענען טון מיטן פאַרשיקטן וואָס ער וועט וועלן. מען מוז אָבער מודה זיין, אַז די סאַמע העכסטע נאַטשאַלסטווע אין סיביר, פון וועלכער עס איז אָפּהענגיק דער טאָן און די שטימונג פון די אַלע איבעריקע קאָמאַנדירן, באַציט זיך געוויסנהאַפט צו די פאַרשיקטע דוואָריאַנעס און אַפילו אין מאַנכע פאַלן באַמיט זי זיך זיי צו פאַרלייכטערן אין פאַרגלייך מיט די איבעריקע קאַטאָרזשניקעס פון פּאָלק. די סיבות דערפון זענען קלאָרע. די העכערע נאַטשאַלניקעס, זענען

קודם אַליין דוואָריאַנעס, צווייטנס, האָט שוין אויך אַזאַ געטראָפן, אַז עטלעכע פון די דוואָריאַנעס האָבן זיך נישט געלייגט אונטער די ריטערן און זיך געוואָרפן אויף די עקזעקוטאָרס, צוליב וואָס עס זענען אַרויסגעקומען שרעקלעכע זאַכן, און, דריטנס, האָט זיך נאָך מיט אַ פינף און דרייסיק יאָר צוריק באַוויזן פלוצלינג אַ גרויסע מאַסע פאַרשיקטע דוואָריאַנעס פאַראמאָל, און די דאָזיקע פאַרשיקטע האָבן אין משך פון דרייסיק יאָר צייט געקענט זיך אַזוי אַוועקשטעלן און זיך אַזוי פאַרעקאָמענדירן איבער גאַנץ סיביר, אַז אין מיין צייט האָט שוין די נאַטשאַלסטווע, לויט דער לאַנגיאָריקער געוווינהייט, נישט ווילנדיק געקוקט מיט אַנדערע אויגן אויף די דוואָריאַנעס-פאַרברעכער פון אַ געוויסער קאַטעגאָריע, ווי אויף אַלע אַנדערע פאַרשיקטע. צוגלייך מיט דער העכערער נאַטשאַלסטווע האָבן אויך די קלענערע קאָמאַנדירן זיך צוגעוווינט צו קוקן מיט אַזעלכע אויגן אויף די דוואָריאַנעס; זיי האָבן, פאַרשטייט זיך, דעם דאָזיקן קוק און טאָן איבערגענומען פון אויבן און האָבן זיך אים לגמרי אונטערגעוואָרפן. איבעריקנס, האָבן אַ סך פון די דאָזיקע קלענערע קאָמאַנדירן טעמפּ געקוקט אויף דער זאַך, האָבן אין דער שטיל קריטיקירט די העכערע פאַראָרדנונגען און וואָלטן אַוודאי זייער צופרידן געווען, ווען מען וואָלט זיי, אַ שטייגער, נישט געשטערט דורכצופירן זייערע אייגענע פאַראָרדנונגען. אָבער מען האָט עס זיי נישט אינגאַנצן דערלויבט. איך האָב אַ פעסטן גרונט אַזוי צו מיינען, און אָט פאַרוואָס. די צווייטע קאַטעגאָריע פון דער קאַטאָרגע, אין וועלכער איך האָב מיך געפונען, און וועלכע איז באַשטאַנען פון די אַרעסטאַנטן פון דער פעסטונג, אונטער דער מיליטערישער נאַטשאַלסטווע, איז געווען אומפאַרגלייכלעך שווערער פון די איבעריקע צוויי קאַטעגאָריעס, דאַס הייסט פון דער דריטער

(פֿון זאַוואָד) און פֿון דער ערשטער (אין די שאַכטעס). און שווערער איז געווען ניטש בלויז פֿאַר די דוואָריאַנעס, נאָר אויך פֿאַר אַלע אַרעסטאַנטן, נעמלעך דערפֿאַר, וואָס די נאַטשאַלסטווע און די איינאָרדנונג פֿון דער דאָזיקער קאַטעגאָריע איז געווען דורכאויס אַ מיליטערישע, זייער ענלעך צו די אַרעסטאַנטישע ראָטעס אין רוסלאַנד. די מיליטערישע נאַטשאַלסטווע איז שטרענגער, די אָרדענונגען שווערער, תּמיד אין קייטן, תּמיד אונטער אַ וואַך, תּמיד אונטערן שלאָס. אין די ערשטע צוויי קאַטעגאָריעס דערגייט עס נישט צו אַזאַ מדרגה. אַזוי, לפּחות, האָבן געזאָגט אַלע אונדזערע אַרעסטאַנטן און צווישן זיי זענען געווען אַזעלכע, וואָס זענען געווען שטאַרק באַהאַוונט אין דעם דאָזיקן ענין. זיי וואָלטן אַלע מיט פֿרייד געגאַנגען אין דער ערשטער קאַטעגאָריע, וועלכע האָט זיך גערעכנט, לויטן געזעץ, פֿאַר דער שווערסטער און האָבן אַפֿילו אַ סך מאָל געחלומט וועגן דעם. אָבער וועגן די אַרעסטאַנטישע ראָטעס אין רוסלאַנד האָבן אַלע אונדזעריקע, וועלכע זענען דאָרט געווען, גערעדט ממש מיט שרעק און האָבן פֿאַרזיכערט, אַז אין גאַנץ רוסלאַנד איז נישטאָ קיין ערגער אָרט, ווי די אַרעסטאַנטישע ראָטעס אין די פֿעסטונגען, און אַז אין סיביר איז אַ גן־עדן אין פֿאַרגלייך מיט דעם דאָרטיקן לעבן. אַלזוי, אויב באַ אַזאַ שטרענגן תּפֿיסה־לעבן, ווי באַ אונדז, באַ אַ מיליטערישער נאַטשאַלסטווע, אויף די אויגן פֿונם גענעראַל־גובערנאַטאָר אַליין און, צולעצט, צוליב אַזעלכע פֿאַלן (וואָס פֿלעגן טיילמאָל טרעפֿן), וואָס אייניקע זייטיקע, נאָר האַלבאָפֿיציעלע מענטשן, זענען מוכן ומזומן, פֿון פֿאַרביסנקייט אָדער אייפֿערזוכט צו דער דינסט, צו מסרן אין דער שטיל, ווו מען באַדאַרף, אַז די פֿאַרברעכער פֿון אַזאַ און אַזאַ קאַטעגאָריע ווערן געמאַכט פֿאַרלייכטערונגען דורך געוויסע בייזוויליקע קאָמאַנדירן, — אויב אין אַזאַ אָרט, זאָג איך, האָט מען געקוקט אויף די פֿאַר־

ברעכער-דוואָריאַנעס א ביסל מיט אַנדערע אויגן, ווי אויף די איבעריקע קאַטאָרזשניקעס, האָט מען דאָך אַוודאי און אַוודאי געקוקט אויף זיי אַ סך פרייער אין דער ערשטער און דער דריטער קאַטעגאָריע. אַלזוי, לויט דעם אָרט, ווו איך בין געווען, וואָלט איך געקענט, מיין איך, משפטן אין דעם פרט אויך וועגן גאַנץ סיביר. אַלע קלאַנגען און מעשיות, וואָס זענען דערגאַנגען צו מיר אויף דעם דאָזיקן חשבון דורך די פאַרשיקטע פון דער ערשטער און דריטער קאַטעגאָריע, האָבן באַשטעטיקט מיינע אויספירונגען. אין טורמע האָט די נאַטשאַלסטווע אינדערהאַן געקוקט אויפמערקזאַמער און פאָרזיכטיקער אויף אונדז, דוואָר-יאַנעס. קיין שום פאַרלייכטערונגען אין באַצוג צו דער אַרבעט און צו דעם תפיסה-לעבן האָבן מיר נישט באַקומען. די זעלבע אַרבעט, די זעלבע קייטן, די זעלבע שלעסער, מיט איין וואָרט, אַלץ דאָס זעלבע, וואָס בא אַלע אַרעסטאַנטן. אַגב האָט מען גאָר אויך נישט געקענט פאַרלייכטערן. איך ווייס, אַז אין דער דאָזיקער שטאָט זענען אין אָט דער נישט לאַנגסטער לאַנג-פאַרגאַנגענער צייט געווען אַזוי פיל מוסרים, אַזוי פיל אינטריגעס, אַזוי פיל פאַרשוינען, וואָס האָבן אונטערגעשטעלט איינאַנדער אַ פוס, אַז די נאַטשאַלסטווע האָט, נאַטירלעך, מורא געהאַט פאַר אַ מסירה. און וואָס האָט נאָך אין יענער צייט געקענט זיין שרעק-לעכער פון דעם, ווי אַ מסירה, אַ שטייגער, אַז די פאַרברעכער פון אַ געוויסער קאַטעגאָריע ווערן געמאַכט פאַרלייכטערונגען! יעדער האָט, אַלזוי, מורא געהאַט, און מיר האָבן געלעבט צוגלייך מיט אַלע קאַטאָרזשניקעס, אָבער בנוגע לייבשטראָף איז דאָ געווען אַ שטיקל אויסנאַם. אמת, מען וואָלט אונדז גאַנץ פיין אריינגעקאַטעוועט, ווען מיר וואָלטן עס פאַרדינט, דאָס הייסט, ווען מיר וואָלטן זיך אין עפּעס פאַרשולדיקט. פאַר דער לייב-שטראָף איז עס דאָך געווען אַ חוב פון דינסט און פון גלייכהייט.

נאָר סתם אַזוי, לייכטזיניק וואָלט מען אונדז פונדעסטוועגן נישט געשמיסן; און מיט די פּשוטע אַרעסטאַנטן האָט, פאַרשטייט זיך, אַזאַ מין לייכטזיניקע באַציִונג געטראָפן, באַזונדערס בײַ די קלע־נערע קאָמאַנדירן און בעלנים צו באַלעבאַטעווען און אָנצולערנען בײַ יעדן ענלעכן פאַל. מיר האָבן געוווּסט, אַז דער קאָמענדאַנט, געוויר־ווערנדיק וועגן דער געשיכטע מיטן אַלטן זש–קין, איז געווען שטאַרק צעקאָכט אויפן מאַיאָר און האָט אים געגעבן גוט צו פילן, אַז ווייטער זאָל ער באַוויליקן צו האַלטן די הענט בײַ זיך. אַזוי האָבן מיר אַלע דערציילט. מען האָט אויך בײַ אונדז געוווּסט, אַז דער גענעראַל־גובערנאַטאָר אַליין, וואָס האָט געהאַט צוטרוי צו אונדזער מאַיאָר און טיילווייז אים ליב געהאַט, אַלס אויספּירער און אַלס מענטש מיט געוויסע פעיקייטן, געוויר־ווערנדיק וועגן דער דאָזיקער געשיכטע, האָט עס אים אויך פאָרגעהאַלטן. און אונדזער מאַיאָר האָט דאָס גענומען אין אַכט. גו, ווי האָט ער עס, אַ שטייגער, געוואָלט זיך דערקריגן צו מ–ן, וועלכן ער האָט פיינט געהאַט צוליב אַ–ווס מסירות, אָבער ער האָט אים בשום אופן נישט געקענט אַרײַנצימפּלען, הגם ער האָט אַלץ געזוכט עפּעס אַן אויסרייד, האָט אים פאַרפאָלגט און זיך געטשעפּעט צו אים. די גאַנצע שטאָט איז געוויר געוואָרן פון זש–קיס געשיכטע, און די אַלגעמיינע מיינונג איז געווען געגן מאַיאָר. אַ סך האָבן אים פאָרגעהאַלטן, אַ טייל אַפילו מיט אומאַנגענעמלעכקייטן. איך דערמאַן מיך איצט אויך אין מיין ערשטער באַגעגעניש מיטן פּלאַץ־מאַיאָר. מען האָט אונדז, דאָס הייסט מיך און אַ צווייטן פאַרשיקטן פון די דוואָריאַנעס, מיט וועלכן איך בין צוזאַמען געקומען אויף קאַטאָרגע, אָנגעשראָקן נאָך אין טאָבאָלסק מיט די מעשיות וועגן דעם שלעכטן כאַראַק־טער פון אָט דעם מענטשן. דאָרט זענען דעמאָלט געווען אַלטע פאַרשיקטע פון די דוואָריאַנעס מיט פינף און צוואַנציק־יעריקע

טערמינען, זיי האָבן אונדז באַגעגנט מיט גרויס סימפּאַטיע און האָבן מיט אונדז געהאַט באַציִונגען די גאַנצע צייט, וואָס מיר זענען געזעסן אין עטאַפּן־הויף; האָבן זיי אונדז טאַקע געוואָרנט מכּוח אונדזער קינפטיקן קאָמאַנדיר און האָבן צוגעזאָגט צו טון אַלץ, וואָס זיי וועלן נאָר קענען, דורך באַקאַנטע מענטשן, כּדי אונדז צו באַשיצן פון זיינע פאַרפאָלגונגען. און ווירקלעך, די דריי טעכטער פון גענעראַל־גובערנאַטאָר, וועלכע זענען געקומען צופאָרן פון רוסלאַנד און זענען דאַמאָלס געווען צוגאַסט באַם פאָטער, האָבן דערהאַלטן בריוו פון זיי, און, האָבן שיינט מיר, איבערגעשמועסט מיטן פאָטער לטובת אונדז. וואָס אָבער האָט ער געקענט טון? ער האָט נאָר געזאָגט דעם מאַיאָר, אַז ער זאָל זיין אַ ביסל געוויסנהאַפטער. אַרום דריי נאָך מיטאָג זענען מיר, דאָס הייסט, איך און מיין חבר, געקומען אין דער דאָזיקער שטאָט און די וואַכסאָלדאַטן האָבן אונדז גלייך אוועקגעפירט צו אונדזער מושל. מיר זענען געשטאַנען אין דעם פאָדערצימער, ווו מיר האָבן אים אָפּגעוואַרט. דערווייל האָט מען שוין געשיקט נאָכן אונטער־אָפיציר פון טורמע. באַלד ווי ער איז געקומען, איז אויך אַרויס דער מאַיאָר. זיין רויטפלאַמיק, ביין און פרישטשעוואַטע פּנים, האָט געמאַכט אויף אונדז זייער אַ פיינלעכן איינדרוק: פּונקט ווי אַ בייזער שפּין וואָלט אַרויסגעלאָפן צו דער אָרעמער פליג, וואָס איז אַריינגעפאַלן אין זיין שפּינוועבס.

— ווי רופט מען דיך? — האָט ער געפרעגט מיין חבר. ער האָט האַסטיק, שאַרף און אָפּגעהאַקט גערעדט, און האָט, אַפנים, געוואָלט מאַכן אויף אונדז אַן איינדרוק.

— אַזעלכער און אַזעלכער.

— און דו? — האָט ער זיך אָנגערופן צו מיר, און אָנגעשטעלט אויף מיר זיינע ברילן.

— אָזעלכער און אַזעלכער.

— אונטער־אָפיציר! אַריינפירן זיי באַלד אין טורמע אַריין, אַ האַלבן קאָפּ זיי תיכף ומיד אָפּגאָלן אין דער קאָרדעגאַרדיע, די קייטן אָבער איבערשמידן מאָרגן. און וואָס פאַר אַ שינעלן זענען דאָס? ווו באַקומען? — האָט ער פלוצלינג אַ פרעג געטון, אָנשטעלנדיק די אויגן אויף די גרויע קאַפּאָטעס מיט די געלע לאַטעס אויפן רוקן, וואָס זענען אונדז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין טאָבאָלסק. — דאָס איז אַ נייע פאָרמע! אַוודאי עפּעס אַ נייע פאָרמע... פּראָיעקטירט נאָך... פון פּעטערבורג... — האָט ער געזאָגט, דרייענדיק דאָ מיך, דאָ מיין חבר. — און זיי האָבן גאָרנישט בײַ זיך? — האָט ער פלוצלינג אַ פרעג געטון דעם זשאַנדאַרם, וואָס האָט אונדז געפירט.

— זיי האָבן אייגענע מלבושים, וואַשע וויסאָקאָבלאַגאָראָ־דיע, — האָט געענטפערט דער זשאַנדאַרם, און האָט זיך עפּעס אויגנבליקלעך אויסגעצויגן, אפילו מיט אַ קליינעם ציטער. אַלע האָבן אים געקענט, אַלע האָבן געהערט וועגן אים און אַלע האָבן פאַר אים מורא געהאַט.

— אַלץ צונעמען, אָוועקגעבן זיי בלויז דאָס וועש, דאָס ווייסע וועש, און דאָס קאָלירטע צונעמען, אויב עס איז דאָ. און ווייטער דאָס איבעריקע אַלץ פאַרקויפן אויף דער ליציטאַציע. דאָס געלט פאַרשרייבן אין הכנסה־בוך. אַן אַרעסטאַנט האָט נישט קיין אייגנטום, — האָט ער ווייטער געזאָגט און האָט אונדז שטרענג אָנגעקוקט. — זעט אָבער זיך גוט אויפצופירן! איך זאָל גאָרנישט הערן! ווען נישט... איז ליי—ב—שטראָ—ף! פאַרן קלענסטן חטא — ר—ר—ריטער!..

דעם גאַנצן אָוונט בין איך, מחמת נישט געוווינהייט, געווען כמעט קראַנק פון דעם דאָזיקן אויפנעמען. דער איינדרוק האָט זיך נאָך, איבעריקנס, פאַרשטאַרקט דערמיט, וואָס איך האָב

דערזען אין טורמע; נאָר וועגן מיין טורמע־התחלה האָב איך שוין דערציילט.

איך האָב ערשט דערמאנט, אַז אונדז האָט מען נישט געמאַכט קיין שום הנחה, קיין שום פאַרלייכטערונגען אין דער אַרבעט אין פאַרגלייך מיט די איבעריקע אַרעסטאַנטן. נאָר איינמאָל האָט מען עס יאָ געפּרוּווט צו מאַכן; איך און ב—קי זענען גאַנצע דריי חדשים צייט געגאַנגען אין דער אינזשיניערן־קאַנצעליאַריע אַלס שרייבער. אָבער דאָס האָט מען געמאַכט אין דער שטיל, און געמאַכט האָט דאָס די אינזשיניערן־נאַטשאַלסטווע. דאָס הייסט די אַלע איבעריקע טאַקע, וואָס זיי איז עס אָנגעגאַנגען, האָבן געוווּסט, האָבן נאָר געמאַכט אַן אָנשטעל, אַז זיי ווייסן נישט. דאָס איז נאָך געווען בײַ ג—ווּן, דעם קאָמאַנדיר פון דער קאָמאַנדע. דער פּאָד־פּאָלקאָווניק ג—קאָוו איז אַראָפּגעפאַלן צו אונדז ווי פון הימל אַראָפּ, נישט לאַנג איז ער בײַ אונדז געווען, — אויב איך בין מיך נישט טועה, נישט מער ווי אַ האַלב יאָר, און אַפילו נאָך ווייניקער, — און איז אַוועקגעפאָרן קיין רוסלאַנד, מאַכנדיק אַן אומגעווייגלעכן איינדרוק אויף אַלע אַרעסטאַנטן. די אַרעסטאַנטן האָבן אים נישט בלויז ליב געהאַט, זיי האָבן אים פּשוט פאַרגעטערט, אויב מען קען דאָ נאָר געברויכן דאָס דאָזיקע וואָרט. ווי אַזוי ער האָט עס געמאַכט, ווייס איך נישט, אָבער ער האָט באַזיגט זייערע הערצער בּאַלד צום ערשטן מאָל. „אַ טאַטע, טאַטע! מען דאַרף גאָר קיין טאַטן נישט!" האָבן ווײַלעווייז גערעדט די אַרעסטאַנטן פאַר דער גאַנצער צייט; וואָס ער האָט אָנגעפירט מיט דער אינזשיניערן־אָפּטיילונג. ער איז געווען, שיינט מיר, אַ געוואַלדיקער לעבּ־יונג. נישט קיין הויכער, מיט אַ חוצפּהדיקן זעלבסטפאַרטרויטן בליק. נישט געקוקט דערויף אָבער איז ער געווען זייער פריינטלעך מיט די אַרעסטאַנטן, וואָס איז כמעט

דערגאַנגגען ביז צערטלעכקייט, און ער האָט זיי באמת ליב געהאַט, ווי אַ פאָטער. פּאַרוואָס ער האָט אַזוי ליב געהאַט די אַרעסטאַנטן — קען איך נישט זאָגן, אָבער ער האָט נישט גע־קאָנט זען אַן אַרעסטאַנט, ער זאָל אים, אַ שטייגער, נישט זאָגן אַ גוט וואָרט, אַ פרייליך וואָרט, ער זאָל זיך נישט פרייליך מאַכן מיט אים, נישט אַ שפּאַס טון מיט אים, און דער עיקר שט — דערין איז קיין זכר נישט געווען פון עפּעס אַזעלכעס, וואָס געהער זיך אָן מיט אַ נאַטשאַלניק, כאָטש עטוואָס אַזוינס, וואָס זאָל באַצייכענען די נישט גלייכע אָדער די כאַראַקטעריסטישע צערטלעכקייט פון אַ נאַטשאַלניק. דאָס איז געווען אַן אייגענער חבר, אַן אייגענער מענטש אויף דעם העכסטן גראַד. אָבער נישט געקוקט אויף זיין גאַנצן אינסטינקטיוון דעמאָקראַטיזם, האָבן די אַרעסטאַנטן דאָך קיינמאָל נישט עובר געווען אין דער העפלעכ־קייט אָדער פאַמיליאַרישקייט בנוגע צו אים. אדרבה, אַן אַרעס־טאַנט האָט גאָר אויפגעלעבט, ווען ער האָט זיך באַגעגנט מיטן קאָמאַנדיר, און, אַראָפּנעמענדיק דאָס היטל, האָט ער שוין גע־קוקט שמייכלענדיק, ווען יענער איז צוגעגאַנגען צו אים. און אויב יענער האָט עפּעס אַ זאָג געטון, איז פּונקט ווי ער וואָלט אים געשענקט די גרעסטע מתנה. אַזוינע פּאָפּולערע מענטשן זענען דאָך פאַראַן. אויסגעזען האָט ער מעשה בוואַט, געגאַנגען גלייך, בראַוו. „אַן אָדלער!" פלעגן די אַרעסטאַנטן זאָגן אויף אים. פאַרלייכטערן זייער לאַגע האָט ער, פאַרשטייט זיך, נישט געקאָנט; ער איז בלויז געווען פאַרוואַלטער איבער די אינזשעניערן־אַרבעטן, וואָס זענען, ווי בא אַלע אַנדערע קאָמאַנ־דירן, געפירט געוואָרן אין זייער שטענדיקער, שוין איינמאָל איינגעשטעלטער געזעצלעכער אָרדנונג. סיידן אַמאָל, ווען ער האָט צופעליק באַגעגנט אַ פּאַרטיע אויף דער אַרבעט און האָט געזען, אַז די אַרבעט איז געענדיקט, פלעגט ער די

פאַרטיק נישט אויפהאַלטן לענגער און פלעגט זי אָפּלאָזן נאָך פאַרן קלאַפּן פון דער פויק. אָבער עס האָט שטאַרק אויסגענומען זיין צוטרוי צום אַרעסטאַנט, דאָס, וואָס ער איז בטבע נישט קליינלעך און נישט אויפגערעגט, וואָס עס פעלט אים בכלל דער באַליידיקונס-נוסח פון אַ נאַטשאַלניק. ווען ער זאָל, אַ שטייגער, פאַרלירן טויזנט רובל — און דער ערשטער גנב פון די אונדזערע ריקע וואָלט זיי געפינען, וואָלט ער, דער גנב, מיין איך, געברענגט זיי אים צוטראָגן. יאָ, איך בין איבערצייגט, אַז אַזוי וואָלט עס געווען. מיט וואָס פאַר אַ טיפער פאַראינטערעסירונג זענען די אַרעסטאַנטן געוווּיר געוואָרן, אַז זייער אָדלער-קאָמאַנדיר האָט זיך צעקריקט אויף טויט מיט אונדזער פאַרהאַסטן מאַיאָר. דאָס איז טאַקע געשען באַלד אין דעם ערשטן חודש נאָך זיין אָנקומען. אונדזער מאַיאָר האָט אַמאָל צוזאַמען מיט אים געדינט. זיי האָבן זיך באַגעגנט נאָך אַ לאַנגן צעשיידן זיך, ווי פריינט, און האָבן אַפילו צוזאַמען אַ לעב געטון. פלוצלינג אָבער האָט די פריינטשאַפט געפּלאַצט. זיי האָבן זיך צעקריגט, און ג—וו איז אים געוואָרן אַ שונא אין לעבן. מען האָט אַפילו געשמועסט, אַז ביי דער געלעגנהייט האָבן זיי איינאַנדער גוט אָנגעבראָכן די ביינער, אַ זאַך, וואָס האָט געקענט פּאַסירן מיט אונדזער מאַיאָר: ער האָט זיך אָפט געשלאָגן. אַז די אַרעסטאַנטן האָבן דאָס דערהערט, איז צו זייער פרייד גאָר קיין סוף נישט געווען. „דער אַכטאויגיקער וועט זיך מיט אַזעלכן איינלעבן! יענער איז אַן אָדלער, און אונדזערער"... און דאָ איז געוויינטלעך צוגעגעבן געוואָרן אַ וואָרט, וואָס לאָזט זיך נישט דרוקן. ביי אונדז האָט מען זיך שרעקלעך פאַראינטערעסירט דערמיט, ווער פון זיי האָט באַקומען אָנגעבראָכן די ביינער. אויב דער קלאַנג וועגן דעם, אַז זיי האָבן זיך געשלאָגן, וואָלט זיך אַרויסגעוויזן פאַר נישט אמת, און עס קאָן זיין, אַז אַזוי איז עס טאַקע געווען,

וואָ״ט עס אונדזערע אַרעסטאַנטלעך מסתמא שרעקלעך באַנג געטון. „ניין, דער קאָמאַנדיר האָט אים אַוודאי בעסער געגעבן, — האָבן זיי געזאָגט, — ער איז אַפילו אַ קליינינטשקער, אָבער אַ האַנט האָט ער אַ שטאַרקע, און יענער, זאָגט מען, איז גאָר אונטערן בעט אַרונטערגעקראָכן“. אָבער ג—קאָוו איז באַלד אַוועקגעפאָרן, און די אַרעסטאַנטן זענען אַריינגעפאַלן אין גרויס מרה־שחורה. אמת, די אינזשעניער־קאָמאַנדירן זענען בײַ אונדז געווען אַלע גוטע: אין מיין צייט האָבן זיי זיך געטוישט בײַ אַ דריי אָדער פיר; „אָבער אַזאַ וועלן מיר שוין מער נישט האָבן, — האָבן די אַרעסטאַנטן געזאָגט, — אַן אָדלער איז ער געווען, אַן אָדלער און אַ באַשיצער“. אָט דער דאָזיקער ג—קאָוו האָט אונדז, דוואָריאַנעס, זייער ליב געהאַט און צולעצט האָט ער געהייסן מיר און ב—ן גיין אַמאָל אין דער קאַנצעליאַריע. נאָך זיין אָפּפאָרן אָבער האָט מען דאָס איינגעאָרדנט אויף אַ מער רעגלמעסיקן אופן. צווישן די אינזשעניערן זענען געווען מענטשן (באַזונדערס איינער), וואָס האָבן זייער סימפּאַטיזירט מיט אונדז. מיר זענען געגאַנגען, און איבערגעשריבן פּאַפּירן, און אַפילו אונדזער האַנטשריפט האָט זיך אָנגעהייבן צו פאַרפּולקומען. פּלוצלינג אָבער איז פון דער העכערער נאַטשאַלסטווע אָנגעקומען אַ דרינגענדיקער באַפעל, מען זאָל אונדז צוריקשיקן אויף דער פריערדיקער אַרבעט: עמעצער האָט שוין באַוויזן צו מסרן! איבעריקנס, איז דאָס אויך גוט געווען: די קאַנצעליאַריע איז שוין אונדז ביידן נמאס געוואָרן. נאָכדעם בין איך אַ צוויי יאָר צייט כמעט צוזאַמען געגאַנגען מיט ב—ן צו איין אַרבעט, עפּטערס — אין וואַרשטאַט. מיר פלעגן עפּטער שמועסן. מען האָט גערעדט פון אונדזערע האָפענונגען, איבערצייגונגען. אַ בראַווער מענטש געווען. ער האָט אָבער טיילמאָל געהאַט מאָדנע איבער־צייגונגען, אייגנאַרטיקע. בײַ אַ געוויסן סאָרט מענטשן, זייער

קלוגע מענטשן, האַלטן זיך עפּעס סאַמע פּאַראַדאָקסאַלע השגות. פאַר די דאָזיקע השגות איז ער אַזױפיל אױסגעליטן געװאָרן אין לעבן, זײ זענען דערגרײכט געװאָרן דורך אַזאַ הױכן פּרײַז, אַז ס'איז זײער פּײַנלעך, כמעט אומכּלעך זיך אָפּצוזאָגן פון זײ. ב־קי האָט מיט גרױס װײטיק אױפגענומען יעדע אָפּװענדונג און האָט געענטפערט מיט גאַל. ס'איז אפשר אױך מעגלעך, אַז אין אַ סך פּרטים איז ער געװען גערעכטער פון מיר — איך װײס נישט. אָבער מיר האָבן זיך, סוף־כּל־סוף, צעשײדט, און דאָס האָט מיר פאַרשאַפט גרױסע יסורים, װאָרום מיר האָבן אַ סך דורכגעמאַכט צוזאַמען.

מיט דער צײַט אָבער איז ב—קי געװאָרן עפּעס אומעטיקער און טריבער. די בענקשאַפט האָט אים אײַנגאַנצן דערשלאָגן. פריער, אין דער ערשטער צײַט אין טורמע, איז ער געװען מער צוגעלאָזט, זײַן נשמה האָט דאָך עפּעס און מער זיך אַרױסגעריסן אױסערלעך. שױן דאָס דריטע יאָר האָט ער גע־לעבט אױף קאַטאָרגע, בשעת איך בין געקומען. לכתּחילה האָט ער זיך פאַראינטערעסירט מיט דעם אַלעם, װאָס האָט פּאַסירט אױף דער װעלט אין די דאָזיקע צװײ יאָר און װעגן װאָס ער האָט קײן שום אַנונג נישט געהאַט, זיצנדיק אין טורמע; ער האָט מיך אױסגעפרעגט, אױסגעהערט, זיך אױפגערעגט. צולעצט אָבער האָט זיך מיט דער צײַט אין אים אַלץ עפּעס אָנגעהײבן צו קאָנצענטרירן אינעװײניק אין האַרץ. די קױלן האָבן זיך באַדעקט מיט אַש. די פאַרביטערונג איז געװאָקסן אין אים אַלץ מער און מער „Je hais ces prigands“ — האָט ער פאַר מיר עפּעס איבערגעחזרט, קוקנדיק מיט שנאה אױף די קאַטאָרזשני־קעס, װעלכע איך האָב שױן נענטער דערקענט, און קײן שום ראיות לטובת זײ האָבן אױף אים נישט געװירקט. ער האָט נישט פאַרשטאַנען, װאָס איך רעד. טײלמאָל, איבעריקנס, האָט

ער אַ צוזייטער צוגעשטימט. צומאָרגנס אָבער האָט ער ווידער איבערגעחזרט: „Je hais ces prigands“ אָגב: איך האָב מיט אים עפּעס געריידט פראַנצויזיש, און דערפאַר איז דעם אינזשעניערן־זעלנער דראַנישניקאָוון סתּם איינגעפאַלן צו רופן אונדז פ ע ל ד ש ע ר ס. ב–קי פלעגט נאָר באַגייסטערט ווערן, ווען ער פלעגט דערמאָנען זיין מוטער. „זי איז אַלט, זי איז קראַנק, – פלעגט ער מיר זאָגן. – זי האָט מיך ליבער פון אַלץ אין דער וועלט, און איך ווייס דאָ נישט, צי לעבט זי אָדער נישט? פאַר איר קלעקט שוין דאָס, וואָס זי האָט געוווּסט, ווי אַזוי מען האָט מיך געטריבן דורכן פראָנט... ב–ק איז נישט געווען קיין דוואָריאַנין, און פאַרן פאַרשיקן איז ער באַשטראָפט געוואָרן מיט לייבשטראָף. דערמאָנענדיק וועגן דעם, האָט ער צוזאַמענגעדריקט די ציין און זיך באַמיט צו קוקן אין דער זייט. אין דער לעצטער צייט האָט ער אַלץ עפּעטער און עפּעטער גענומען גיין אַליין. איינמאָל, אינדערפרי, אַ זייגער צוועלף, האָט מען אים אַרויסגעפאָדערט צום קאָמענדאַנט. דער קאָמענדאַנט איז אַרויסגעגאַנגען צו אים מיט אַ פריילעכן שמייכל.

– נו, ב–קי, וואָס האָסטו היינט אין חלום געזען? – האָט ער אים געפרעגט.

„איך האָב פּשוט אויפגעציטערט, – האָט ב–קי דערציילט, בשעת ער איז צוריקגעקומען – פּונקט ווי מען וואָלט מיר דאָס האַרץ אַדורכגעשטאָכן“.

– איך האָב געזען אין חלום, אַז איך האָב באַקומען אַ בריוו פון מיין מוטער, – האָט ער געענטפערט.

– נאָך בעסער, נאָך בעסער! – האָט דער קאָמענדאַנט אָפּגעווענדט. – דו ביסט פריי! דיין מוטער האָט געבעטן... איר בקשה איז דערהערט געוואָרן. אָט איז איר בריוו, און אָט

איז אויך דער באַפעל וועגן דיר. דו וועסט באַלד אַרויסגיין פון טורמע.

ער האָט זיך אומגעקערט צו אונדז א בלאַסער, און האָט נאָך נישט געקאָנט קומען צו זיך פון דער בשורה. מיר האָבן אים באַגריסט. ער האָט אונדז געדריקט די הענט מיט זיינע ציטערדיקע, קאַלט-געוואָרענע הענט. אַ סך אַרעסטאַנטן האָבן אים אויך באַגריסט און זענען געווען צופרידן פון זיין גליק.

ער איז אַרויס אַלס קאָלאָניסט און איז טאַקע פאַרבליבן אין אונדזער שטאָט. מען האָט אים באַלד געגעבן אַ שטעלע. לכתחילה איז ער אָפט געקומען צו אונדז אין טורמע, און ווען ער האָט געקאָנט, האָט ער אונדז מיטגעטיילט פאַרשיידענע נייס. דערעיקרשט האָבן אים זייער אינטערעסירט פּאָליטישע נייס.

פון די איבעריקע פיר, דאָס הייסט, חוץ מ–ין. ט–ין, ב–ין און זש–ין, זענען געווען צוויי נאָך זייער יונגע מענטשן, פאַרשיקטע אויף קורצע טערמינען, ווייניק געבילדעטע, אָבער ערלעכע, פּשוטע, אָפנהערציקע. דער דריטער, אַ–טשוקאָווסקי, איז שוין געווען צופיל תּם און קיין שום באַזונדערס האָט ער נישט פאַרמאָגט אין זיך, אָבער דער פערטער, ב–ם, שוין אַן עלטערער מענטש, האָט אויף אונדז אַלעמען געמאַכט זייער אַ שלעכטן איינדרוק. איך ווייס נישט, ווי אַזוי ער איז אַריינגעפאַלן אין דער קאַטעגאָריע פון אַזעלכע פאַרברעכער. ער אַליין האָט דאָס אָפגעלייקנט. דאָס איז געווען אַ גראָבע, קליינבירגערלעכע נשמה, מיט געוווינהייטן און כּללים פון אַ קרעמערל, וואָס איז רייך געוואָרן פון אויסגערעכנטן גראָשן. ער איז קיין שום בילדונג נישט באַזעסן און האָט זיך מיט גאָרנישט אינטערעסירט, אויסער מיט זיין פאַך. ער איז געווען אַ מאָלער, אַ מאָלער פון די געציילטע, אַ פּרעכטיקער מאָלער. באַלד איז נאַטשאַלסטווע געוווּיר געוואָרן פון זיינע פעיקייטן און די

גאַנצע שטאָט האָט אָנגעהייבן צו פּאָדערן, אַז ב—ם זאָל זיי אויסמאָלן די ווענט און די סופיטן. אין צוויי יאָר צייט האָט ער אויסגעמאָלט כמעט אַלע רעגירונגס־הייזער. די אייגנטימער פון די וווינונגען האָבן אים באַזונדער געצאָלט, און ער האָט זיך געלעבט גאָר נישט אָרעם. אָבער בעסער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס מען האָט אָנגעהייבן צו שיקן מיט אים אויף דער אַרבעט אויך אַנדערע חברים. פון די, וואָס זענען געגאַנגען מיט אים שטענדיק אויף דער אַרבעט, האָבן צוויי זיך אויסגעלערנט באַ אים דאָס פאַך און איינער פון זיי, ט-זשעווסקי, האָט אָנגעהייבן צו מאָלן נישט ערגער פאַר אים. אונדזער פּלאַץ־מאַיאָר, וואָס האָט פאַרנומען אַ רעגירונגס־הויז, האָט אויך אַרויסגעפּאָדערט ב—מען און האָט אים געהייסן אויסמאָלן אַלע ווענט און סופיטן. דאָ האָט זיך שוין ב—ם אַ ביסל צוגעסטאַ־רעט: באַם גענעראַל־גובערנאַטאָר איז נישט געווען אַזוי אויס־געמאָלט. ס'איז געווען אַ הילצערן הויז, אַן איינשטאָקיקס, אַלט און אָפּגעלאָזט פון דרויסן. אינעווייניק אָבער איז דאָס געווען אויסגעמאָלט ווי אין אַ פּאַלאַץ, און דער מאַיאָר איז געווען גאָר אַנטציקט... ער האָט געריבן די הענט און געזאָגט, אַז איצט וועט ער אומבאַדינגט חתונה האָבן: „באַ אַזאַ וווינונג מוז מען חתונה האָבן," האָט ער צוגעגעבן זייער ערנסט. ב—ם האָט באַ אים גאָר אויסגענומען, און צוליב אים אויך די אַנ־דערע, וואָס האָבן געאַרבעט מיט אים צוזאַמען. די אַרבעט האָט אָנגעהאַלטן אַ גאַנצן חודש און דעם דאָזיקן חודש האָט דער מאַיאָר לגמרי געענדערט זיין מיינונג וועגן אונדזערע אַרעס־טאַנטן און איז געוואָרן זייער באַשיצער. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז איינמאָל האָט ער פּלוצלינג אַרויסגעפּאָדערט זש—קין פון טורמע.

— זש—קי, — האָט ער געזאָגט, — איך האָב דיך באַ־

ליידיקט. איך האָב דיך אומזיסט געשמיסן, איך ווייס דאָס. איך האָב חרטה. דו פאַרשטייסט ? איך, איך, איך – האָב חרטה!

זש–קי האָט געענטפערט, אַז ער פאַרשטייט עס.

– צי פאַרשטייסטו דען, אַז איך, איך, דיין נאַטשאַל־ניק, האָב דיך אַרויסגערופן אַהער, כדי צו בעטן מחילה בא דיר. פילסטו דאָס ? ווער ביסט דו ? דען קעגן מיר ? אַ וואָרעם ! ווייניקער ווי אַ וואָרעם : אַן אַרעסטאַנט ! און איך – מיט גאָטס חסד [1] אַ מאַיאָר ! פאַרשטייסטו עס ?

זש–קי האָט געענטפערט, אַז ער פאַרשטייט אויך דאָס.

– נו, מאַך איך איצט שלום מיט דיר. נאָר צי פילסטו עס, צי פילסטו עס טאַקע אינגאַנצן ? צי ביסטו עס פעיק צו פאַרשטיין און צו פילן ? שטעל זיך נאָר פאָר : איך, איך, דער מאַיאָר... און אַז. וו.

זש–קי האָט עס מיר אַליין איבערגעגעבן די דאָזיקע סצענע. מסתמא איז דאָך געווען אין דעם דאָזיקן שיכורן, נאַרישן און צעבושעוועטן מענטשן אויך אַ מענטשלעך געפיל. נעמענדיק אין אַכט זיינע השגות און זיין אַנטוויקלונג, האָט מען אַזאַ מין האַנדלונג געקאָנט רעכענען כמעט פאַר אַ גרויס־מוטיקע האַנדלונג. איבעריקנס, האָט דאָס שיכורע אויסזען אפשר אַ סך מיטגעהאָלפן דערצו.

זיין חלום איז נישט מקוים געוואָרן : ער האָט נישט חתונה געהאַט, הגם ער האָט עס שוין לחלוטין געהאַט באַ־שלאָסן, ווען מען האָט פאַרענדיקט זיין וואוינונג. אנשטאט דער חתונה איז ער גאָר אַריינגעפאַלן אין געריכט, און מען האָט אים געצוווּנגען זיך אָנצוגעבן אין דימיסיע. דאָ האָט מען

1) דער בוכשטעבלעכער אויסדרוק, וואָס איז, איבעריקנס, אין מיין צייט באַנוצט געוואָרן נישט בלויז דורך אונדזער מאַיאָר, נאָר אויך דורך אַ סך קלע־ערע קאָמאַנדירן, וואָס זענען הויפּטזעכלעך אַרויס פון די נידעריקערע ראַנגען.

שוין אויך צוגעטשעפעט אַלע זיינע חטאים. פריער איז ער אין דער דאָזיקער שטאָט געווען גאָראָדניטשי... דער קלאַס האָט אים געטראָפן אומגעריכט. אין טורמע האָט מען זיך געוואַלדיק געפרייט מיט דער דאָזיקער בשורה. דאָס איז געווען אַ יום-טוב, אַ פייערונג! דער מאַיאָר, האָט מען געשמועסט, האָט זיך צערעוועט, ווי אַן אַלטע באָבע און זיך באַגאָסן מיט טרערן. אָבער העלפן האָט מען שוין נישט געקענט. ער האָט זיך אָנגעגעבן אין דימיסיע, די פערד האָט ער פאַרקויפט, דערנאָך דאָס גאַנצע גוט און איז אַפילו אַריינגעפאַלן אין גרויס דוחקות. מיר האָבן אים נאָכדעם באַגעגנט אין אַ ציווילן אָפּגעטראָגענעם ראָק, אין אַ היטל מיט אַ קאָקאַרדעלע. ער האָט מיט גרויס גרימצאָרן אָנגעקוקט די אַרעסטאַנטן. אָבער זיין גאַנצער רייץ איז געפאַלן, ווייבאַלד ער האָט נאָר אויסגעטון דעם מונדיר. אין מונדיר איז ער געווען אַ סטראַשידלע פאַר אַלעמען, און אָט אין ראָק אָבער איז ער פלוצלונג געוואָרן אַ גאָרנישט מיט אַ גאָרנישט און האָט דערמאָנט אַ לאַקיי. מערקווירדיק, וואָס פאַר אַ ווערט עס האָט אַ מונדיר בא די דאָזיקע לייט.

IX

דאָס אַנטלויפֿן.

באַלד נאָכדעם, ווי מען האָט געטווישט אונדזער פלאַץ־מאַיאָר, זענען פאָרגעקומען גרינטלעכע ענדערונגען אין אונדזער טורמע. די קאַטאָרגע איז בטול געוואָרן און אנשטאט איר האָט מען געגרינדעט די אַרעסטאַנטישע־ראָטע, וואָס האָט אָנגעהערט צום מיליטערישן אַמט, אויפֿן גרונט פון די רוסישע אַרעסטאַנטישע ראָטעס. דאָס האָט געהייסן, אַז מער האָט מען שוין צו אונדז אין טורמע נישט געברענגט צו פירן קיין פאַרשיקטע קאַטאָרזש־ניקעס פון דער צווייטער קאַטעגאָריע. פון איצט אָן איז די טורמע באַזעצט געוואָרן בלויז מיט די אַרעסטאַנטן פון מיליטערישן אַמט, דאָס הייסט מיט מענטשן, וואָס האָבן נישט פאַרלאָרן אַלע רעכט, טאָקע מיט סאָלדאַטן, ווי אַלע סאָלדאַטן, נאָר מיט באַשטראָפטע, וואָס זענען געקומען אויף קורצע טערמינען (ביז זעקס יאָר העכסטנס) און וואָס אַז זיי זענען אַרויס פון טורמע, זענען זיי ווידער אַריינגעטרעטן אין זייערע באַטאַליאָנען אַלס געוועג־לעכע סאָלדאַטן, ווי זיי זענען געווען פריער. איבעריקנס, די, וואָס זענען געקומען און טורמע צוליב אַ צווייטן פאַרברעכן, זענען ווי פריער, באַשטראָפט געוואָרן מיט אַ צוואַנציק־יעריקן טערמין. ביז אָט דער רעפאָרם האָבן מיר, איבעריקנס, געהאַט אַן אַרעסטאַנטישע

אָפּטיילונג, וואָס האָט אַנגעהערט צום מיליטערישן אַמט, נאָר זיי זענען געווען מיט אונדז דערפאַר, ווייל זיי האָבן קיין אַנדער אָרט נישט געהאַט. אַצינד אָבער האָט זיך די גאַנצע טורמע פאַרוואַנדלט אין דער דאָזיקער מיליטערישער קאַטעגאָריע. עס פאַרשטייט זיך אַליין, אַז די פריערדיקע קאַטאָרזשניקעס, די עכטע ציווילע קאַטאָרזשניקעס, וואָס האָבן פאַרלאָרן אַלע זייערע רעכט, די קעפּ, וואָס זענען געשטעמפּלט און געגאָלט געוואָרן לענגאויס, זענען פאַרבליבן אין טורמע ביז זיי וועלן ענדיקן זייער פולן טערמין; קיין נייע זענען נישט צוגעקומען און די איבערגעבליבענע זענען ביסלעכווייז איבערגעקומען דעם טערמין און זענען אַוועקגעגאַנגען, אַזוי, אַז אין א וואָסערע צען יאָר אַרום האָט אין אונדזער טורמע שוין נישט געקאָנט פאַרבלייבן קיין איין קאַטאָרזשניק. די באַזונדערע אָפּטיילונג איז אויך פאַרבליבן בײַ אונדזער טורמע, און אין איר האָט מען נאָך אַלץ פון צייט צו צייט צוגעשיקט שווערע פאַרברעכער פונם מיליטערישן אַמט, ביז ס'איז איינגעאָרדנט געוואָרן אין סיביר די שווערסטע קאַטאָרגע-אַרבעט. אויף אַזאַ אופן האָט זיך, אין תוך גענומען, דאָס לעבן פאַר אונדז געצויגן אַזוי ווי פריער: דאָס זעלבע תפיסה-לעבן, די זעלבע אַרבעט, און כמעט די זעלבע אָרדנונגען; די נאַטשאַלסטווע האָט זיך בלויז געענדערט און זיך מער קאָמפּליצירט. עס איז באַשטימט געוואָרן אַ שטאַב-אָפיציר, אַ ראָטע-קאָמאַנדיר, און אַ חוץ דעם פיר אָבער-אָפיצירן, וואָס האָבן לויט דער ריי דעזשורירט אין טורמע. עס זענען אויך בטול געוואָרן די אינוואַלידן; אויף זייער אָרט זענען באַשטימט געוואָרן צוועלף אונטער-אָפיצירן און אַ קאַפּטענאַרמוס [1]. מען האָט איינגעפירט גרופּעס צו צען נפשות, מען האָט געמאַכט יעפרייטאָרס פון די אַרעסטאַנטן גופא בלויז לויטן נאָמען, און ס'פאַרשטייט זיך שוין

1) דער, וואָס גיט אַכטונג אויף דער זעלנערישער קליידונג און וועש.

אליין, אַז אַקים אַקימיטש איז טאַקע באַלד גיוואָרן אַ יעפרייטאָר. די דאָזיקע גאַנצע איינריכטונג און די גאַנצע טורמע מיט אירע אַלע ראַנגען און אַרעסטאַנטן האָבן, ווי פריער, אָנגעהערט צו דעם אַמט פון קאָמענדאַנט, אַלס העכערער נאַטשאַלניק. דאָס איז די גאַנצע רעפאָרם. די אַרעסטאַנטן האָבן זיך, נאַטירלעך, לכתחילה שטאַרק אויפגערעגט, האָבן געשמועסט, זיך געפרוּווט פאָרויס־זאָגן און צעלייגן אויף טעלערלעך די נייע נאַטשאַלניקעס; אָבער אַז זיי האָבן איינגעזען, אַז אין פּלוג איז אַלץ געבליבן, ווי פריער, האָבן זיי זיך באַלד באַרויִקט און אונדזער לעבן האָט זיך אַוועקגעצויגן אויפן אַלטן שטייגער. דער עיקר איז אָבער דאָס, וואָס אַלע זענען פטור געוואָרן פונם פריערדיקן מאַיאָר אַלע האָבן אַזוי ווי אָפּגעצויגן פרייער דעם אָטעם און זענען מונטערער געוואָרן. עס איז אַנטרונען געוואָרן דער איבערגע־שראָקענער בליק, און יעדער האָט איצט געוווּסט, אַז אין פאַל פון אַ נויט קען מען איבעררייידן מיטן נאַטשאַלניק, אַז אַן אומ־שולדיקן קען מען סיידן דורך אַ טעות באַשטראָפן אנשטאט אַ שולדיקן. אַפילו דעם בראָנפן האָט מען באַ אונדז ווייטער פאַר־קויפט, פונקט ווי פריער און אויף די זעלבע יסודות, נישט געקוקט דערויף, וואָס אויף דעם אָרט פון די פריערדיקע אינוואַלידן זענען אָנגעקומען אונטער־אָפיצירן. די דאָזיקע אונטער־אָפיצירן האָבן זיך על־פי־רוב אַרויסגעוויזן פאַר אַנשטענדיקע און באַדאַכטע מענטשן, וואָס פאַרשטייען זייער לאַגע. מאַנכע פון זיי האָבן אַפילו לכתחילה אַרויסגעוויזן צופיל קוראַזש, און האָבן, נאַטירלעך, געוואָלט, צוליב זייער נישט געניטקייט, זיך באַגיין מיט די אַרעסטאַנטן, ווי מיט זעלנער. אָבער אינגיכן האָבן זיי אויך פאַרשטאַנען אין וואָס דאָ האַנדלט זיך. אַנדערע אָבער, וואָס האָבן דאָס נישט אַזוי גיך פאַרשטאַנען, האָבן שוין די אַרעס־טאַנטן אַליין זיי אויפגעקלערט דעם תוך פון דער זאַך. עס זענען

זײַנען געווען גאַנץ שאַרפע צוזאַמענשטויסן: מען נעמט, אַ שטייגער, אַן אונטער־אָפיציר, מען שכורט אים אָן, און נאָכדעם דערקלערט מען אים, נאַטירלעך, אויפן היימישן שטייגער, אַז ער האָט געטרונקען צוזאַמען מיט זיי, און דעריבער... געענדיקט האָט זיך עס דערמיט, וואָס די אונטער־אָפיצירן האָבן זיך גלייכגילטיק צוגעקוקט, אָדער, בעסער, זיי האָבן זיך באַמיט נישט צו קוקן, ווי מען טראָגט אַדורך די פענצטערס און מען פאַרקויפט דעם בראָנפן. ס׳איז נאָך ווייניק: זיי זענען אויך געגאַנגען, ווי די פריערדיקע אינוואַלידן, אויפן באַזאַר, און האָבן געבערענגט די אַרעסטאַנטן קויליטשן, רינד־פלייש און אַלע איבעריקע זאַכן, דאָס הייסט אַזעלכעס, צו וואָס זיי האָבן זיך געקאָנט נעמען אָן שום חרפה. צו וואָס מען האָט געמאַכט די רעפאָרם, צו וואָס מען האָט איינגעפירט די אַרעסטאַנטישע ראָטע, — דאָס ווייס איך שוין נישט. דאָס איז שוין געשען אין די לעצטע יאָרן פון מיין קאַטאָרגע. אָבער נאָך אַ צוויי יאָר איז מיר באַשערט געווען צו לעבן אין די דאָזיקע נייע אָרדנונגען...

צי זאָל איך באַשרייבן אָט דאָס גאַנצע לעבן, די אַלע יאָרן מיינע אין טורמע? איך האָב דאָס נישט בדעה. אויב שרייבן כּסדר, אַלץ דורכאַנאַנד, וואָס עס איז געשען און וואָס איך האָב געזען און וואָס איך האָב איבערגעלעבט אין די דאָזיקע יאָרן, וואָלט מען געקאָנט, נאַטירלעך, נאָך אָנשרייבן דריי מאָל, פיר מאָל מער קאַפּיטלעך, וויפל עס איז ביז אַהער אָנגעשריבן געוואָרן. אָבער אַזאַ באַשרייבונג וואָלט סוף־כּל־סוף גאַנץ אומגערן געוואָרן צו מאָנאָטאָן. אַלע פּאַסירונגען וואָלטן אַרויסגעקומען צו פיל איינטעניק, באַזונדערס, ווען דער לייענער האָט שוין באַוויזן, לויט די קאַפּיטלעך, וועלכע זענען שוין אָנגעשריבן געוואָרן, זיך צו שאַפן כאָטש עפּעס אַ געניגלעכן באַגריף וועגן דעם קאַטאָרגע־לעבן פון דער צווייטער קאַטעגאָריע. איך האָב געוואָלט פאָרשטעלן

די גאַנצע טורמע אונדזערע און אַלץ, וואָס איך האָב איבערגע־
לעבט אין די דאָזיקע יאָרן, אין איין אָנשוילעכן און קלאָרן
בילד. צי האָב איך דערגרייכט דעם דאָזיקן ציל, ווייס איך נישט.
נישט איך באַדאַרף, אַגב, משפטן וועגן דעם. אָבער איך בין
זיכער, אַז דערויף קען מען שוין ענדיקן. דערצו, ווידער, באַפאַלט
מיך צ'ליין טיילמאָל אַ בענקשאַפט באַ די דאָזיקע ערינערונגען.
אַגב בין איך מסופק, צי איך קען זיך אַלץ דערמאָנען. די
ווייטערדיקע יאָרן זענען אַזוי ווי אויסגעמעקט געוואָרן פון מיין
זכרון. כּיל אומשטענדן, און איך בין זיכער דערין, האָב איך
אינגאַנצן פאַרגעסן. איך געדענק, למשל, ווי די אַלע דאָזיקע
יאָרן, וואָס זענען אין פלוג אַזוי ענלעך צו איינאַנדער, זענען
אַדורכגעפלאָסן פויל און פיינלעך־טרויעריק. איך געדענק, ווי די
דאָזיקע לאַנגע און לאַנגווייליקע טעג זענען געווען אַזוי איינטעניק,
פונקט ווי דאָס וואַסער, וואָס קאַפּעט פון דאַך נאָך אַ רעגן. איך
געדענק, ווי בלויז דער איינציקער ליידנשאַפטלעכער פאַרלאַנג פון
אויפלעבונג, פון באַנייונג, פון אַ נײַ לעבן האָט מיר געגעבן כּוחות
צו וואַרטן און צו האָפן. און איך האָב מיך, סוף־כּל־סוף, גע־
שטאַרקט: איך האָב געוואָרט, איך האָב אַראָפּגערעכנט יעדן
טאָג, און נישט געקוקט דערויף, וואָס עס זענען נאָך פאַרבליבן
טויזנט טעג, האָב איך דאָך מיט פאַרגעניגן אַראָפּגערעכנט דעם
איין טאָג, אים באַגלייט און באַגראָבן, און אַז דער צווייטער
טאָג איז אָנגעקומען, בין איך געווען צופרידן, וואָס עס בלייבט
שוין איבער נישט טויזנט טעג, נאָר נײַן הונדערט נײַן און
נײַנציק. איך געדענק, אַז פאַר אָט דער גאַנצער צײַט האָב איך
מיך געפונען אין אַ שרעקלעכער איינזאַמקייט, נישט געקוקט אויף
די הונדערטער חברים. און די דאָזיקע איינזאַמקייט האָב איך סוף־
כּל־סוף ליב באַקומען. גייסטיק איינזאַם, האָב איך אַדורכגעבלעטערט
מיין גאַנץ לעבן, וואָס איז אַדורכגעגאַנגען, צעגלידערט אַלץ ביז דער

לעצטער קלייניקייט, זיך אריינגעטראַכט אין מיין עבר און זיך אַליין געמשפּט האַרב און שטרענג, און אַפילו טיילמאָל געשענקט אַ ברכה מיין שיקזאַל דערפאַר, וואָס ער האָט מיר מהנה געווען מיט דער דאָזיקער איינזאַמקייט, וואָס אָן איר וואָלט נישט צושטאַנד געקומען נישט דער־דאָזיקער משפּט איבער זיך, נישט דער דאָזיקער שטרענ־גער חשבון הנפש פונם פריערדיקן לעבן. און מיט וואָס פאַר אַ האָפּ־נונגען עס האָט דאַמאָלס גענומען קלאַפּן מיין האַרץ! איך האָב גע־טראַכט, איך האָב באַשלאָסן, איך האָב מיר געשווירן, אַז עס וועלן שוין מער נישט זיין אין מיין קינפטיק לעבן—נישט יענע פעלערן, נישט יענע ירידות, וועלכע זענען געווען פריער. איך האָב מיר אָנגעצייכנט אַ פּראָגראַם פון דעם גאַנצן עתיד און באַשלאָסן זיך פעסט צו האַלטן אָן אים. אין מיר האָט אויפגעלעבט אַ בלינדער גלויבן, אַז איך וועל דאָס אַלץ דערפילן, און אַז איך קען דאָס דערפילן... איך האָב געוואַרט, איך האָב גערופן וואָס שנעלער די פרייהייט; איך האָב מיך געוואָלט פונדאָסניי אויס־פּרוּוון אין אַ נייעם קאַמף. צייטנווייז האָט מיך אַרומגעכאַפּט אַ פיבערלעכע אומגעדולט... אָבער ס'איז פיינלעך-שווער איצט צו דערמאָנען די דאַמאָלסטיקע שטימונג פון מיין נשמה. ס'פאַרשטייט זיך, אַז דאָס אַלץ איז נוגע נאָר מיר אַליין... אָבער איך האָב עס טאָקע דערפאַר פאַרצייכנט, ווייל מיר שיינט, אַז יעדער וועט עס פאַרשטיין, ווייל מיט יעדן איינציקן דאַרף אויך דאָס אייגענע געשען: אויב ער וועט אַריינפאַלן אין טורמע אויף אַ טערמין אין די רעכטע בליענדיקע יאָרן און כוחות.

נאָר צו וואָס וועגן דעם!.. אַמער וועל איך בעסער דער־ציילן נאָך עפּעס, כדי נישט אָפּצוהאַקן צו שאַרף דעם סוף.

ס'איז מיר איינגעפאַלן, אַז עמעץ קען נאָך אפשר פרעגן: שוין זשע האָט מען גאָרנישט געקענט אַנטלויפן פון דער קאַטאָרגע און צי איז קיינער באַ אונדז אין משך פון די אַלע יאָרן נישט

אַנטלאָפן? איך האָב שוין געשריבן, אַז אַן אַרעסטאַנט, וועלכער איז אָפּגעזעסן א צוויי-דריי יאָר אין טורמע, הייבט שוין אָן צו שאַנעווען די דאָזיקע יאָרן, און נישט ווילנדיק קומט ער צום אויספיר, אַז עס איז גלייכער דורכצולעבן די איבעריקע צייט אָן דאגות, אָן געפאַר, און נאָכדעם אַרויסגיין אויף אַ געזעצלעכן אופן אין דער קאָלאָניע. אָבער אויף אַזאַ חשבון קען איינגיין אַן אַרעסטאַנט, וואָס איז געקומען אויף נישט קיין לאַנגן טערמין. אַ לאַנגיעריקער וואָלט אפשר אַ בעלן געווען צו ריזיקירן... אָבער באַ אונדז האָט מען דאָס עפּעס נישט געטון. איך ווייס נישט, צי האָט מען אַזוי מורא געהאַט, צי די השגחה איז געווען אַ באַזונדערס שטרענגע, אַ מיליטערישע, צי די אומגעבונג פון אונדזער שטאָט איז אין אַ סך פּרטים נישט געווען גינסטיק (די אָפענע סטעפּעס אַרום) – עס איז שווער צו זאָגן. איך האַלט, אַז די אַלע סיבות האָבן געהאַט זייער השפעה, און באמת, אַנטלויפן פון אונדז איז געווען שווערלעך. און פונדעסטוועגן האָט אויך פאַר מיר פּאַסירט אַזאַ פאַל. צוויי מענטשן האָבן ריזיקירט, און אַפילו פון די סאַמע וויכטיקסטע פאַרברעכער...

נאָכדעם ווי מען האָט געטויטשט דעם מאַיאָר, איז אַ-ווו (יענער, וואָס האָט שפּיאָנירט פאַר אים אין טורמע) פאַרבליבן גאָר אינגאַנצן אַליין, אָן פּראָטעקציע. ער איז נאָך געווען גאָר אַ יונגער מענטש, אָבער זיין כאַראַקטער האָט זיך פאַרפעסטיקט און איז מיט דער צייט איינגעשטעלט געוואָרן. בכלל איז דאָס געווען אַ מענטש מיט חוצפּה, אַן אַנטשלאָסענער און אַפילו זייער אַ פאַרשטענדיקער. ער וואָלט נאָך אפשר אויך ווייטער שפּיאָנירט און זיך פאַרנומען מיט פאַרשידענע געהיימע מיטלען, אויב מען וואָלט אים נאָר געגעבן די פרייהייט, אָבער איצט וואָלט ער שוין נישט אַריינגעפאַלן אַזוי נאַריש און אומבאַרעכנט, ווי פריער, באַצאָלנדיק פאַר זיין נאַרישקייט מיט פאַרשיקן. ער האָט זיך טיילווייז

איינגעאיבט בײַ אונדז אין דער מלאכה פֿון פֿאַלשע פּעסער־איבעריקנס, זאָג איך עס נישט אויף זיכער. אַזוי האָב איך גע־הערט פֿון אונדזערע אַרעסטאַנטן. מען האָט געשמועסט, אַז ער האָט געאַרבעט דערבײַ, ווען ער איז נאָך געגאַנגען צום פּלאַץ־מאַיאָר אין קיך, און האָט, נאַטירלעך, בײַ דעם היבש פֿאַרדינט. מיט איין וואָרט, ער האָט, שײַנט מיר, יאָ געקאָנט ריזיקירן, כּדי צו טוישן זײַן גורל. איך האָב גראָדע געהאַט די געלעגנ־הייט צו דערקענען עטוואָס זײַן נשמה: זײַן ציניזם איז דער־גאַנגען ביז צו דער העכסטער חוצפּה, ביז צו דעם קאַלטסטן חוזק, און האָט אַרויסגערופֿן אומגערנדיקן עקל. מיר דאַכט זיך, אַז ווען אים, אַשטייגער, וואָלט זיך זייער פֿאַרגלוסט אויסצעטרינקען אַ גלעזל בראָנפֿן, נאָר אָט דאָס גלעזל בראָנפֿן קען ער באַקומען נישט אַנדערש, סײַדן ער וועט עמעצן שעכטן, וואָלט ער אומבאַדינגט געשאָכטן, אויב מען וואָלט דאָס נאָר געקאָנט מאַכן אינדערשטיל, אַז קיינער זאָל נישט געוווּיר ווערן. אין טורמע האָט ער זיך אויסגעלערנט צו זײַן באַדאַכט און באַרעכנט. אָט אויף דעם דאָזיקן מענטשן האָט קוליקאָוו, דער אַרעסטאַנט פֿון דער באַזונדערער אָפּטיילונג, געוואָרפֿן אַן אויג.

וועגן קוליקאָוון האָב איך שוין גערעדט. ער איז געווען אַ מענטש נישט קיין יונגער, נאָר אַ ליידנשאַפֿטלעכער, אַ לעבנס־פֿעיקער, אַן אײַזנפֿעסטער, מיט אויסערגעוויינלעכע און פֿאַר־שיידנאַרטיקע פֿעיקייטן. אין אים איז געזעסן אַ כּוח, און ער האָט נאָך געוואָלט לעבן. אַזעלכע מענטשן זענען נאָך אַלץ דורשטיק צום לעבן ביז דער טיפֿסטער זקנה, און אויב איך וואָלט מיך אָנגעהייבן צו חידושן, פֿאַרוואָס מען אַנטלויפֿט נישט בײַ אונדז, וואָלט איך מיך, נאַטירלעך, צום ערשטן געחידושט אויף קוליקאָוון. נאָר קוליקאָוו האָט זיך אַנטשלאָסן. וועער אויף וועמען האָט דאָ געהאַט אַ גרעסערן השפּעה: צי א—וו אויף

אויף קאָליקאָוון אָדער קאָליקאָוו אויף א–ווין? איך ווייס נישט, נאָר ביידע זענען זיך איינס דאָס אַנדערע אָנגעשטאַנען און ... דעם ענין האָבן זיך ביידע זייער גוט געפּאַסט צו איינ... ער זיי זענען געוואָרן פריינט צווישן זיך. מיר דאַכט זיך, אַז קאָליקאָוו האָט בלויז אויסגערעכנט דערויף, אַז א–וו וועט צוגרייטן פּעסער. א–וו האָט געשטאַמט פון דוואָריאַנעס, איז געווען פון אַ גוטער געזעלשאַפט – דאָס האָט באַדאַרפט אריינטראָגן אַ געוויסע פאַרשידנאַרטיקייט אין די קינפטיקע פּאַסירונגען, אַבי נאָר דער־קריגן זיך קיין רוסלאַנד. ווער ווייסט, ווי אַזוי זיי האָבן זיך צונויפגערעדט און אויף וואָס זיי האָבן געהאָפט. זייערע האָפע־נונגען האָבן אָבער זיכער איבערגעשטיגן די געוויינלעכע מאָס פון די סיבירער בראָדיאַגעס. קאָליקאָוו איז פון דער נאַטור געווען אַן אַקטיאָר, און האָט זיך געקאָנט אויסקלייבן פיל און פאַרשידנאַרטיקע ראָלן אין לעבן. ער האָט געקאָנט האָפן אויף אַ סך זאַכן, לפּחות, אויף פאַרשידנאַרטיקע פּאַסירונגען. אַזעלכע מענטשן האָט געדאַרפט אַרויסגעבן די טורמע. זיי האָבן זיך אָפּגערעדט צו אַנטלויפן.

אָבער אָן דעם וואַכסאָלדאַט איז געווען אוממעגלעך צו אַנטלויפן. מען האָט באַדאַרפט אָנריידן אויך דעם וואַכסאָלדאַט צוזאַמען מאַכן פּליטה. אין איינעם פון די באַטאַליאָנען, וואָס זענען געשטאַנען אין פעסטונג, האָט געדינט אַ פּאָליאַק, אַן ענערגישער מענטש, וואָס איז אפשר ווערט געווען עפּעס מער ווי צו זיין אַ זעלנער אין סיביר. ער איז שוין געווען אַן עלטערער מענטש, אַ בריהשער און אַן ערנסטער. נאָך אין די יונגע יאָרן, באַלד ווי ער איז געקומען אויף דער דינסט אין סיביר, איז ער אַנטלאָפן, מחמת ער האָט שטאַרק געבענקט אַהיים. מען האָט אים אָבער געכאַפּט, באַשטראָפט און צוויי יאָר אָפּגעהאַלטן אין די אַרעסטאַנטישע ראָטעס. ווען מען האָט

זיך ווידער צוריקגעשיקט צו די זעלנער, האָט ער זיך באַדאַנקט און האָט אָנגעהייבן זייער פלייסיק, מיט גרויס גרען, צו דינען. פאַר זיין אויסצייכענען זיך האָט מען אים געמאכט פאַר א יעפרייטאָר. דאָס איז געווען א מענטש מיט אַמביציע, וואָס טרויט זיינע אייגענע כוחות, און וואָס ווייס זיין ווערט. ער האָט טאַקע אַזוי געקוקט, אַזוי גערעדט, ווי ער וואָלט פאַרשטאַנען זיין ווערט. איז דער צייט האָב איך אים עטלעכע מאָל באַגעגנט צווישן אונדזערע וואַכסאָלדאַטן. אויך די פּאָליאַקן האָבן מיר עטוואָס פאַרציילט וועגן אים. מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אַז די פריערדיקע בענקשאַפט זיינע האָט זיך פאַרוואַנדלט אין א פאַר־באַהאַלטענער, שטילער, באַשטענדיקער פיינטשאַפט. דער דאָזיקער מענטש האָט זיך געקאָנט באַשליסן אויף אַלץ, און קוליקאָוו האָט זיך נישט טועה געווען, בשעת ער האָט אים אויסגעקליבן פאַר א חבר. געהייסן האָט ער קאָלער. זיי האָבן צווישן זיך אָפּגערעדט און באַשטימט אַ טאָג. דאָס איז געווען אין יוני, אין די הייסע טעג. דער קלימאַט איז אין דער דאָזיקער שטאָט א גאַנץ מעסיקער. זומער איז דאָס וועטער אומפאַרענדערלעך הייס, און דאָס איז טאַקע געווינטשן פאַר אַ בראָדיאַגע. ס'פאַר־שטייט זיך, אַז זיי האָבן בשום אופן זיך נישט געקאָנט לאָזן דירעקט פון אָרט, פון דער פעסטונג: די גאַנצע שטאָט שטייט אויף אַ באַרג, אָפן פון אַלע זייטן. אַרום און אַרום איז אויף אַ גאַנץ ווייטן שטח נישטאָ קיין וואַלד. מען האָט זיך באַדאַרפט איבערטון אין געווענלעכע בירגערלעכע מלבושים, און צוליב רעם האָט מען זיך קודם באַדאַרפט אַדורכקריגן אין דער פאָר־שטאָט, ווו קוליקאָוו האָט שוין פון לאַנג געהאַט צוגעגרייט א טונקל ווינקעלע. איך ווייס נישט, צי די גוטע פריינט פון דער פאָרשטאָט האָבן זיך באַטייליקט אין דער דאָזיקער זאַך. מען דאַרף רעכענען, אַז זיי האָבן זיך יאָ באַטייליקט, הגם דערנאָך,

ביים פּראָצעס, איז עס נישט אינגאַנצן קלאָר געוואָרן. אין דעם דאָזיקן יאָר האָט אין אַ ווינקל פון דער פאָרשטאָט נאָר וואָס אָנגעהייבן צו פירן אירע געשעפטן אַ יונג און זייער שיין מיידל, מיטן צונאָמען וואַנקאַ-טאַנקאַ, אויף וועלכער מען האָט געלייגט געוויסע האָפענונגען און וואָס האָט זיי טיילווייז שפּעטער טאַקע פאַרווירקלעכט. מען האָט זי אויך גערופן: פייער. זי האָט דאָ אויך, שיינט מיר, גענומען אַ געוויסן אָנטייל. שוין אַ יאָר צייט ווי קוליקאָוו איז רעגירט געוואָרן דורך איר. אונדזערע יונגע חברה-לייט זענען אַרויסגעגאַנגען אינדערפרי צו דער אַרבעט-פאַרטיילונג און האָבן אַזוי געשיקט געמאַכט, אַז מען האָט זיי אַוועקגעשיקט מיטן אַרעסטאַנט שילקין, דעם אויוון-מאַכער און טינקער, פּרומצוטינקעווען די ליידיקע קאַזאַרמעס פון די באַטאַ-ליאָנען, פון וועלכע די זעלנער זענען שוין לאַנג אַוועק אין די לאַגערן אַריין. א—וו און קוליקאָוו זענען אַוועק מיט אים אַלס צוהעלפער. קאָלער האָט זיך אַריינגעכאַפּט אין דער וואַך, אָבער אַזוי ווי אויף דריי נפשות האָבן זיך געפאָדערט צוויי וואַכ-סאָלדאַטן, האָט מען קאָלערן, אַלס עלטסטן זעלנער און יעפרייטאָר געהרן איבערגעגעבן דעם יונגן רעקרוטל, ער זאָל אים שוין ווייזן און לערנען די פונקציעס פון דער וואַך. מסתמא האָבן דאָך אונדזערע פּליטהניקעס געהאַט גאָר אַ שטאַרקע השפעה אויף קאָלערן, און ער האָט זיי דאָך אַודאי געטרויט, וויבאַלד אַז נאָך אַ לאַנגיעריקער און געלונגענער דינסט פאַר דער לעצטער צייט, האָט ער, אַ מענטש אַ קלוגער, אַ סאָלידער און באַדאַכטער, זיך באַשלאָסן מיטצוגיין מיט זיי.

זיי זענען געקומען אין די קאַזאַרמעס. עס איז געווען אַרום זעקס אַ זייגער אינדערפרי. חוץ זיי איז קיינער נישט געווען. אָפּגעאַרבעט באַ אַ שעה, האָט קוליקאָוו און אַ—וו. געזאָגט שילקינען, אַז זיי וועלן גיין אין וואַרשטאַט אַריין, מחמת

פרשטנס ווילן זיי עמעצן דאָרט זען, און, ציווייטנס, ווען זיי
וועלן פאַר אייננוועגס אויך מיטנעמען עפּעס אַן אינסטרומענט, וואָס
האָט זיי צוגעפּעלט צו דער אַרבעט. מיט שילקינען האָט מען
באַדאַרפט פירן די זאַך כיטרע, דאָס הייסט, ווי מעגלעך נאַטיר-
לעכער. ער האָט געשטאַמט פון מאָסקווע, אַן אויוון-מאַכער
לויטן פאַך, אַ מענטש אַ שטאָטישער, פון מאָסקווע גופא, אַ
כיטרער, אַ דורכגעטריבענער, אַ קלוגער, וואָס האָט פיינט
געהאַט פיל צו רעדן. אויסערלעך איז ער געווען אַ קרענקלע-
כער, אַ שוואַכער. ער וואָלט זיך געקאָנט זיין גאַנץ לעבן
אַרומגיין אין אַ וועסטל מיט אַ כאַלאַט אויפן מאָסקווער
שטייגער, אָבער דער שיקזאַל האָט עס געמאַכט אַנדערש, און
נאָך לאַנגע וואַנדערונגען האָט ער זיך אַנידערגעזעצט בײַ אונדז
אין דער באַזונדערער אָפּטיילונג אויף שטענדיק, דאָס הייסט,
אין דער קאַטעגאָריע פון די סאַמע שרעקלעכסטע מיליטערישע
פאַרברעכער. איך ווייס נישט, ווי אַזויאַרום האָט ער זיך גע-
מאַכט אַזאַ קאַריערע. אָבער מען האָט קיינמאָל נישט באַמערקט,
ער זאָל זיין באַזונדערס אומצופרידן מיט זיין לאַגע. ער האָט
זיך אויפגעפירט רויק און שטיל. נאָר אַמאָל האָט ער זיך
אָנגעשיכורט, ווי אַ שוסטער, אָבער אויך אין אַזאַ פאַל האָט
ער זיך גוט אויפגעפירט. אין זייער געהיימער אונטערנעמונג
האָט ער זיך, נאַטירלעך, נישט באַטייליקט, אָבער שאַרפע
אויגן האָט ער געהאַט. עס פאַרשטייט זיך אַליין, אַז קוליקאָוו
האָט אים געמוזט אַ ווינק טון, אַז זיי גייען נאָך בראָנפן,
וואָס מען האָט נאָך נעכטן פאַרבאַהאַלטן אין וואַרשטאַט. דאָס
האָט שילקינען געריצט. האָט ער זיך צעשיידט מיט זיי אָן
שום פאַרדאַכט און איז פאַרבליבן מיטן רעקרוטל, און
קוליקאָוו, אַ—ווו און קאָלער זענען אַוועק אין פאַרשטאָט.
אַ האַלבע שעה איז אַוועק. די חברהלייט האָבן זיך נישט

צוריקגעקערט, און פלוצלינג האָט זיך שילקין געכאַפּט און איז אַריינגעפאַלן אין שווערע רעיונות. דער יונג איז אַדורכגעגאַנגען דורך פּי־ער און וואַסער. ער האָט זיך אָנגעהייבן צו דערמאָנען: קאָליקאָוו איז געווען עפּעס באַזונדערס געשטימט, אַ-ון האָט עפּעס אַ פּאָר מאָל זיך אַדורכגעשעפּטשעט מיט אים, און קאָליקאָוו האָט אים אַוודאי אַ פּאָר מאָל צוגעוווּנקען, ער האָט עפּ אַליין געזען. איצט געדענקט ער דאָס אַלץ. אין קאָלערן האָט מען אויך געקענט עפּעס באַמערקן: וואָרום בשעת ער איז אַוועק מיט זיי, האָט ער אָנגעהייבן דווקא צו לערנען דאָס רעקרוטל, ווי אַזוי ער דאַרף זיך פירן אין זיין אפּוועזנהייט, און דאָס איז געווען עפּעס נישט גאָר נאַטירלעך, לכל הפחות, מצד קאָלערן. מיט איין וואָרט, וואָס מער שילקין האָט זיך דערמאָנט, אַלץ פאַרדעכטיקער איז עס אים אויסגעקומען. די צייט איז זיך דערווייל געגאַנגען, זיי האָבן זיך נישט צוריקגעקערט, און זיין אומרויִקייט האָט שוין דערגרייכט די העכסטע מדרגה. ער האָט זיי־ער גוט פאַרשטאַנען, מיט וואָס ער האָט ריזיקירט אין דעם דאָזיקן עסק: אויף אים האָט דאָך געקאָנט פאַלן דער חשד פון נאַטשאַלסטווע. מען האָט געקאָנט אָננעמען, אַז ער האָט אָפּגעלאָזט זיינע חברים אומישנע, לויט אַ געגנזייטיקער הסכמה, און ווען ער שלעפּט אָפּ, אַ שטייגער, מיטן מעלדן, אַז קאָליקאָוו און אַ-וו זענען אַנטרונען געוואָרן, וואָלט דער חשד נאָך גרעסער געוואָרן. פאַרלירן צייט האָט מען נישט געטאָרט. דאָ האָט ער זיך דערמאָנט, אַז אין דער לעצטער צייט איז קאָליקאָוו מיט אַ-וון געווען עפּעס גאָר נאָנט צווישן זיך, זיי האָבן זיך עפּטער געסודעט, עפּטער גע־גאַנגען הינטער די קאַזאַרמעס, ווייט פון אַלעמענס אויגן. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אויך דאַמאָלס האָט ער שוין עפּעס גע־האַט אין די רעיונות וועגן זיי... ער האָט שאַרף אָנגעקוקט זיין וואַכזעלנער. יענער האָט געגענעצט, זיך אָנגעשפּאַרט מיטן

פֿלנבויגן אויף דער ביקס, און אויפֿן סאַמע אומשולדיקסטן אופֿן זיך אויסגערייניקט מיטן פֿינגער די נאָז, אַזוי, אַז שילקינען איז שוין גאָרנישט איינגעפֿאַלן צו ריידן דעריבער מיטן רעק-רוטל, און ער האָט אים בלויז פּראָסט-פּשוט געזאָגט, ער זאָל מיטגיין מיט אים אינעם אינזשיניערן-וואַרשטאַט. אינעם וואַרשטאַט האָט מען זיך באַדאַרפֿט פֿרעגן, צי זיי זענען געקומען דאָרט אַהין. עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז דאָרט האָט זיי קיינער נישט געזען. שילקינס ספֿקות זענען אַזויאַרום צערונען געוואָרן: „ווען זיי זאָלן, אַ שטייגער, זיך פּשוט אַוועקלאָזן אין פֿאָרשטאָט שיכּורן אָדער אַ הוליע טון, וואָס ס'פֿלעגט טיילמאָל פּאַסירן מיט קוליקאָוון, — האָט שילקין געטראַכט, — לייגט זיך דאָס עפּעס אויך נישט אויפֿן שׂכל. דאַמאָלס וואָלטן זיי דאָך אים געזאָגט, ווייל עס וואָלט דאָך פּשוט נישט געלוינט צו פֿאַר-באָרגן פֿאַר אים אַזאַ קליייניקייט. שילקין האָט אַ וואָרף געטון די אַרבעט, און נישט אַריינגייענדיק אין קאַזאַרמע, איז ער גלייך אַוועק אין טורמע.

עס איז שוין געווען כּמעט ניין אַ זייגער, ווען ער איז געקומען צום פֿעלדפֿעבעל און האָט אים דערקלערט דעם גאַנצן ענין. דער פֿעלדפֿעבעל האָט זיך דערשראָקן און האָט תּחילת אַפֿילו נישט געוואָלט גלויבן. ווארום אויך שילקין האָט אים, נאַטירלעך, איבערגעגעבן די זאַך, ווי אַ השערה, אַ פֿאַרדאַכט. דער פֿעלדפֿעבעל האָט זיך גלייך אַוועקגעלאָזט צום מאַיאָר, דער מאַיאָר איז תּיכּף ומיד אַוועק צום קאָמענדאַנט. אין אַ פֿערטל שעה אַרום זענען שוין אָנגענומען געוואָרן אַלע נויטיקע מיטלען. מען האָט אַפֿילו געמאָלדן דעם גענעראַל-גובערנאַטאָר. דאָס זענען געווען ערנסטע פֿאַרברעכער, און זיי האָבן געקענט באַקומען אַ שטאַרקן פֿאָרוואורף פֿון פּעטערבורג. צי ס'איז ריכטיק, צי נישט, נאָר אַ-וו איז פֿאַררעכנט געוואָרן צו די פּאָליטישע

פאַרברעכער; קאָליקאָוו, ווידער, איז געווען פון דער „באַזונדערער אָפּטיילונג“, דאָס הייסט אַ פאַרברעכער פון פאַרברעכער און נאָך אַ מיליטערישער אַלס צולאָג. ביז אַהער האָט נאָך נישט געשען דער פאַל, אַז עמעצער זאָל אַנטלויפן פון דער „באַזונדערער אָפּטיילונג“. מען האָט זיך, אגב, אויך דערמאָנט, אַז לויטן געזעץ קומט אויס בײַ דער אַרבעט אויף יעדן אַרעסטאַנט פון דער באַזונדערער אָפּטיילונג“ צו צוויי וואַכסאָלדאַטן, אָדער, לפּחות, איינער פאַר איינעם. דערדאָזיקער כּלל איז דאָ נישט אָפּגעהיט געוואָרן. אַזוי־אַרום האָט זיך באַקומען דערפון נישט קיין אַנגענעמע געשיכטע. עס זענען אַוועקגעשיקט געוואָרן ספּעציעלע שליחים אין אַלע דערפער, אין אַלע אַרומיקע שטעטלעך, צו מעלדן וועגן די אַנטלאָפענע, און אומעטום איבערצולאָזן זייערע סימנים. מען האָט געשיקט קאָזאַקן זיי נאָכצויאָגן, צו כאַפּן; מען האָט אויך געשריבן אין די שכנישע פּראָווינצן און גובערניעס... מיט איין וואָרט, זיי האָבן זיך זייער איבערגעשראָקן.

דערווייל האָט זיך בײַ אונדז אין טורמע אויפגעהייבן אַן אַנדער מין גערודער. געקומען פון דער אַרבעט, זענען די אַרעסטאַנטן באַלד טאַקע געוווּיר געוואָרן, וואָס עס איז געשען. די ידיעה איז שוין אַדורכגעלאָפן פון מויל צו מויל. אַלע האָבן אויפגענומען דאָס נייס מיט עפּעס אַן אומגעווייינלעכער פאַרבאָרגענער שמחה. בײַ אַלעמען האָט עפּעס אַ ציטער געטון דאָס האַרץ... אַחוצדעם, וואָס דער דאָזיקער פאַל האָט געשטערט דאָס מאָנאָטאָנע לעבן פון טורמע און צעגראָבן דעם מוראשניק — האָט די פּליטה, און נאָך אַזאַ מין פּליטה, זיך עפּעס וואַרעם אָפּגערופן אין אַלע הערצער און האָט צעשאָקלט אין זיי די לאַנג־פאַרגעסענע סטרונעס. עפּעס ענלעכס צו האָפענונג, דרייסטקייט און מעגלעכקייט איבערצוטוישן דעם גורל, האָט זיך אַ ריר געטון אין אַלע הערצער. „זענען דאָך טאַקע מענטשן אַנטלאָפן: פאַר־

וואָס־זשע זאָל?...„ און יעדערער איז בײַ דעם געדאַנק אויפגע־
מונטערט געוואָרן און מיט אַן אַרויסרופנדיקער תּנועה געקוקט
אויף די אַנדערע. זענען אַלע עפּעס פּלוצלינג געוואָרן
אַזעלכע שטאָלצע און פון אויבן אַראָפּ גענומען קוקן אויף
די אונטער־אָפיצירן. ס׳פאַרשטייט זיך, אַז אין טורמע איז
באַלד טאַקע אָנגעלאָפן די נאַטשאַלסטווע. עס איז אויך געקומען
צופאָרן דער קאָמענדאַנט אַליין. די אונדזעריקע האָבן זיך
געשטאַרקט און געקוקט דרייסט, אַפילו אַ ביסל מיט פאַראַכטונג
און מיט עפּעס אַ שווייגעדיקער, שטרענגער סאָלידקייט: „אָט,
אַ שטייגער, ווי מיר קענען באַאַרבעטן אַן עסק“. ס׳פאַרשטייט
זיך, אַז מען האָט טאַקע באַלד פאָרגעזען אַן אַלגעמיינעם
באַזוך פון דער נאַטשאַלסטווע. מען האָט אויך פאָרגעזען, אַז
עס וועלן אומבאַדינגט זיין רעוויזיעס, און מען האָט פריער
אַלץ פאַרבאַהאַלטן. מען האָט געוווּסט, אַז די נאַטשאַלסטווע
איז אין אַזעלכע פאַלן שטענדיק זייער כיטרע. אַזוי איז טאַקע
געשען. עס איז געווען אַ גרויסע בהלה: אַלץ האָבן זיי איבער־
גענישטערט, אַלץ איבערגעזוכט און, פאַרשטייט זיך, גאָר־
נישט געפונען. אויף דער נאָכמיטאָגדיקער אַרבעט האָט מען
אַוועקגעשיקט די אַרעסטאַנטן אונטער אַ פאַרשטאַרקטער וואַך.
אין אָוונט זענען די וואַכסאָלדאַטן ווײַלעווייז געקומען אין
טורמע געוויר ווערן. מען האָט איבערגעציילט די מענטשן אַן
איבעריקן מאָל, נישט לויטן מנהג. דערבײַ האָט מען זיך טועה
געווען אין חשבון אַ פּאָר מאָל, אויך נישט לויטן מנהג. פון
דעם איז ווידעראַמאָל אַרויסגעקומען אַ גאַנצע בהלה: האָט
מען אַלעמען אַרויסגעטריבן אויפן הויף און געציילט פונדאָסניי.
נאָכדעם האָט מען געציילט נאָכאַמאָל, לויט די קאַזאַרמעס...
מיט איין וואָרט, ס׳איז געווען אַ סך אַרבעט און טומל.
אָבער די אַרעסטאַנטן האָבן זיך גאָרנישט געמאַכט

דערפון. אַלע האָבן אויסגעזען גאַנץ אומבאַצוווּנגען, און ווי דאָס פּאַסירט שטענדיק אין אַזעלכע פאַלן, האָבן זיי זיך זייער לייטיש געהאַלטן אין דעם דאָזיקן אָוונט: „ווען נישט האָבן, הייסט עס, צו וואָס זיך צו טשעפּען". די נאַטשאַלסטווע, ווידער האָט געטראַכט: „צי זענען אין טורמע נישט פאַרבליבן מיט-העלפער פון די אַנטלאָפענע?" און מען האָט געהייסן גוט אַכטונג געבן און זיך צוהערן צו די אַרעסטאַנטן. אָבער די אַרעסטאַנטן האָבן בלויז געלאַכט. „דאָס איז עפּעס אַ זאַך, וואָס מען דאַרף איבערלאָזן מיטהעלפער נאָך זיך?" „אַזאַ עסק ווערט אָפּגעטון אין דער שטיל, און נישט אַנדערש". „און צו איז דען קוליקאָוו אַזאַ מענטש, צי איז דען אַ-וו אַזאַ מענטש, אַז זיי זאָלן פריער נישט פאַררייבן אַלע שפּורן? עס איז שוין איינמאָל פאַראַרבעט געוואָרן, אַז אַ האָן וועט נישט אַ קריי טון. דאָס זענען אַזוינע מענטשן, וואָס זענען אַדורכגעגאַנגען דורך פייער און דורך וואַסער און דורך אַ פאַרשלאָסענער טיר וועלן זיי אויך אַדורכגיין!" מיט איין וואָרט, קוליקאָוו און אַ-וו זענען אויסגעוואָקסן אין זייער רום; אַלע האָבן מיט זיי שטאָלצירט. מען האָט געפילט, אַז זייער העלדישקייט וועט דערגרייכן ביזן לעצטן דור פון די קאַטאָרזשניקעס און וועט די טורמע איבערלעבן.

— שוין איינמאָל אַ חברה! — האָבן אייניקע געזאָגט.

— אָט האָבן זיי געמיינט, אַז בײַ אונדז מאַכט מען נישט קיין ויברח. אָבער פאָרט אַ ויברח!.. — האָבן אַנדערע צוגעגעבן.

— אַנטלאָפן! — האָט זיך אָפּגערופן אַ דריטער און זיך אַרומגעקוקט ווי אַ מושל. — אָבער ווער האָט דאָ געמאַכט אַ ויברח. האַ!.. דו וואָלסט אויך געקאָנט באַווייזן אַזאַ קונץ? אין אַ אַנדער צייט וואָלט דער אַרעסטאַנט, צו וועמען

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרן, אומבאַדינגט זיך אָפּגערופן אויף זיי און וואַלט פאַרטיידיקט זיין כבוד. איצט אָבער האָט ער באַשיידן פאַרשוויגן די חוצפּה. „און טאַקע אַזוי, נישט אַלע זענען דאָך אַזעלכע, ווי קוליקאָוו און אַ–וו, דו ווייז פריער אָקאָרשט אַרויס, ווער דו ביזט“.

– און טאַקע צו וואָס, ברידערלעך, לעבן מיר דאָ? – רייסט איבער דאָס שווייגן אַ פערטער, וואָס איז זיך רויק געזעסן באַם פענסטערל פון קיך. איצט האָט ער גערעדט אַ ביסל מיט אַ ניגונדל צוליב עפּעס אַן אָפּגעשוואַכטן, פאַרבאָרגענעם זעלבסט-צופרידענעם בּשפּיל, אונטערהאַלטנדיק מיט דער האַנט די באַק. וואָס זענען מיר דאָ? עס איז דאָך נישט געלעבט און נישט געשטאָרבן. ע–עך!

– דאָס איז נישט קיין שוך. דו ווערסט עס פון פוס נישט אַראָפּוואַרפן. וואָס ע-ע-כעסטו?

און אָט טאַקע קוליקאָוו. . - האָט זיך אַריינגעמישט איינער פון די הייסע הברה-לייט, נאָך גאָר אַ יונגער שנעק.

– קוליקאָוו! – כאַפּט באַלד אונטער אַ צווייטער, אַ קוק געבנדיק קרום, מיט פאַראַכטונג אויף דעם דאָזיקן שנעק,– קוליקאָוו!

דאָס הייסט אייגנטלעך: זענען דען פאַראַן אַ סך קוליקאָווס?

– נו, מען קען זיך, ברידערלעך, אויף אַ–וון אויך פאַרלאָזן, נאָך ווי פאַרלאָזן!

– וואָס פאַר אַ פאַרגלייך? דער וועט קוליקאָוון אין גרבל פאַרשטעקן. דאָס איז שוין איינמאָל אַ בריה!

– נו, זענען זיי שוין טאַקע ווייט אַוועק, ברידערלעך, ס'וואָלט זיך געוואָלט וויסן...

און באַלד שפּעטער האָט מען זיך שטאַרק געשמועסט וועגן דעם, צי זענען זיי שוין ווייט אוועק? און אין וואָסער זייט זענען זיי אַוועק? און וווּהין וואָלט זיי גלייכער געווען צו גיין? און וואָסער דאָרף איז נענטער? עס האָבן זיך געפונען מענטשן, וואָס קענען די סביבה. האָט מען זיי אויסגעהערט מיט גרויס נייגיר. מען האָט געשמועסט וועגן די איינוווינער פון די שכנישע דערפער און מען האָט באַשלאָסן, אַז די דאָזיקע מענטשן זענען נישט קיין פּאַסיקע פּאַר די פּליטהניקעס. נענטער צו אַ שטאָט איז דער עולם מער אויסגעריבן און שלעכט. מיט די אַרעסטאַנטן וועט מען זיך נישט צאַצקען; מען וועט זיי כאַפּן און אַרויסגעבן.

— דער היגער פּויער, ברידערלעך, איז אַ שלעכטער. אוי, אַ פּויער!

— נישט קיין זיכערער פּויער!

— אַ סיביריאַק איז געפערלעך, ברידער. צו זיי איז נישט אַריינצופאַלן, זיי וועלן דערהרגענען.

— נו, אָבער אונדזערע זענען...

— נו, געוויס, דאָ איז דער עיקר, ווער עס איז שטאַרקער. נו, אונדזערע זענען אויך נישט קיין פּרייערס.

— און אַז מיר וועלן לעבן, וועלן מיר הערן.

— און וואָס האָסטו געמיינט? מען וועט זיי פּאַקן?

— איך מיין, אַז מען וועט זיי קיינמאָל נישט פּאַקן! — כאַפּט אונטער אַ צווייטער פון די הייסע חברה־לייט און גיט אַ טראַסק מיט דער פויסט איבערן טיש.

— הם. ס'ווענדט זיך, ווי עס וועט זיך איינגעבן.

— און איך, ברידערלעך, טראַכט מיר אַזוי, — כאַפּט אונטער סקוראַטאָוו, — ווען איך בין אַ בראָדיאַגע, וואָלט מען מיך קיינמאָל אין לעבן נישט געפּאַקט!

— דיך!

דער עולם צעלאַכט זיך, אַנדערע מאַכן אַן אָנשטעל, אַז זיי ווילן עס אַפילו נישט הערן. אָבער סקוראַטאָוו האָט זיך שוין צעקאָכט.

– קיינמאָל אין לעבן האָלטן זיי מיך נישט געפּאַקט! – כאַפּט ער אונטער מיט ענערגיע, – איך טראַכט עס מיר, בריֶ־דערלעך, עפּטער, און איך חרוש מיך אויף זיך אַליין, איך וואָלט דאַכט זיך דורך אַ שפּאַרע אַדורכגעקראָכן, אָבער זיי וואָלטן מיך נישט געפּאַקט.

– שרעק זיך נישט, אַז דו וועסט וועלן פרעסן, וועסטו קומען צום פויער נאָך ברויט.

אַן אַלגעמיין געלעכטער.

– נאָך ברויט! דו זאָגסט ליגן!

– אָבער וואָס האַקסטו עפּעס אַזוי מיטן צונג? דו האָסט דאָך מיטן פעטער וואַסיעס בלוט דערהרגעט דעם טויט 1), דער־פאַר ביזטו דאָך געקומען אַהער.

דאָס געלעכטער שטייגט אַלץ העכער. די ערנסטע קוקן זיך צו נאָך מיט גרעסערן גרימצאָרן.

– אַ ליגן זאָגסטו! – שרייט סקוראַטאָוו. – דאָס האָט מיקיטקע אָנגעהאַקט אַ טשייניק וועגן מיר, און גאָרנישט וועגן מיר, נאָר וועגן וואַסקען, האָט מען מיך שוין פאַר איינוועגס אויך צוגעטשעפּעט. אַ מאָסקווער בין איך און פון קינדווייז אָן האָב איך שוין פאַרזוכט דעם טעם פון אַ בראָדיאַגע. דער דיאַק, אַז ער האָט מיט מיר געלערנט, האָט ער מיך געצויגן פאַרן אויער: זאָג נאָך „דערבאַרעם דיך, גאָט, איבער מיר, מיט דיין גרויסן חסד“ א. אַז. וו... און איך זאָג אים נאָך: „פיר מיך אין

1) דאָס הייסט, מען האָט דערהרגעט אַ פויער אָדער אַ פויערטע, אין צאַת מעשה געמיינט, אַז מען איז אַזויאַרום בטור געוואָרן פונם כשוף, און וועלכן עס זענען אָנגעפּאַלן די בהמות. באַ אונדז איז געהען אַזאַ רוצח.

דער פּאָליציי אַריין מיט דיין חסד" א. אז. וו. אַזוי האָב איך מיך שוין נוהג געווען פון קינדווייז אָן.

אַלע האָבן זיך ווידער צעלאַכט. סקוראַטאָוון איז בלויז געגאַנגען דערין. ער האָט זיך תמיד געמוזט מאַכן צום נאַר. באַלד אָבער האָט מען אים אָפּגעלאָזט און מען האָט זיך ווידער־אַמאָל גענומען פאַר אַן ערנסטן שמועס. די אַלטע לייט און די געניטע, די מבינים אין דעם דאָזיקן ענין — זיי האָבן דערעיקרשט אַרויסגעזאָגט זייערע מיינונגען. די יונגערע און רויִקערע האָבן זיך בלויז געפרייט, קוקנדיק אויף זיי, און האָבן אַרויסגערוקט די קעפּ זיך בעסער צוצוהערן; אַ גרויסער עולם האָט זיך פאַר־זאַמלט אין קיך. קיין אונטער־אָפיצירן זענען דאָ, נאַטירלעך, נישט געווען. אין זייער אנוועזנהייט וואָלט מען בכלל נישט אַלץ גערעדט. דער טאָטער מאַמעטקע, האָב איך באַמערקט, האָט גע־הערט צו די יעניקע, וואָס האָבן זיך באַזונדערס געפרייט מיט דעם; זייער אַ קאָמישע פיגור — אַ הויך־געוואַקסענער, מיט אַרויס־געסטאַרטשעטע באַקן־ביינער; ער האָט כמעט גאָרנישט געקענט קיין רוסיש און כמעט גאָרנישט פאַרשטאַנען, וואָס אַנדערע רעדן, אָבער ער האָט אויך אַרויסגערוקט דעם קאָפּ דורך דעם געדיכטן עולם און זיך צוגעהערט, מיט גרויס תענוג זיך צוגעהערט.

— וואָס מאַמעטקע־לעבן, יאַקשי? — האָט סקוראַטאָוו, וואָס אַלע האָבן זיך שוין אָפּגעקערט פון אים און וואָס האָט איצט, אַרומבלאָנקענדיק אָן אַ שטאָך מלאכה, זיך אָנגעטשעפּעט אָן טאָטער.

— יאַקשי! אַך, יאַקשי! — האָט מאַמעטקע גענומען מור־מלען, אַן אויפגעלעבטער, און בעת מעשה געשאָקלט צו סקוראַטאָוון מיט זיין קאָמישן קאָפּ. — יאַקשי!

— וועט מען זיי נישט פאַקן? יאָק?

— יאָק, יאָק! — און מאַמעטקע האָט פונדאָסניי גענומען פּלאַפּלען, דאָס מאָל שוין מאַכנדיק מיט די הענט.

— הייסט עס, ני בע, ני מע, ני קוקעריקו, נישט אזוי, וואָס?

— אזוי, אַזוי, יאַקשי! — האָט מאַמעטקע אונטערגעשמייכלט, און געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— נו, איז טאקע יאקשי!

און סקוראַטאָוו האָט אים אַ קלאַפּ געטאָן איבערן היטל, אַראָפּגערוקט עס אים אויף די אויגן, און איז אַרויס פון קיך אין דער בעסטער לוינע, איבערלאָזנדיק מאמעטקען, וואָס איז געבליבן שטיין אַ פארגאפטער.

אַ גאַנצן יאָר האָט אָנגעהאַלטן די שטרענגקייט אין טורמע און די פארשטאַרקטע אָבלאַוועס און רעוויזיעס אין דער אומגעגנד. איך ווייס נישט ווי אַזויאַרום, נאָר די אַרעסטאַנטן האָבן באַלד באַקומען געגויע און אויספירלעכע ידיעות וועגן די מאַנעווערעס פון נאַטשאַלסטווע אויסער דער טורמע. אין די ערשטע טעג זענען אַלע ידיעות געווען לטובת די אַנטלאָפענע: מען האָט נישט געהערט, נישט געזען, אַנטרונען געוואָרן, ווי אין וואַסער. אונדזערע האָבן געהאַלטן אין איין חוזקן. די קלענסטע זאָרג וועגן דעם גורל פון די אַנטלאָפענע איז צערונען געוואָרן. „זיי וועלן גאָרנישט געפינען, מען וועט קיינעם נישט פאַקן!“ — האָט מען בײַ אונדז געשמועסט מיט גרויס הנאה.

— גאָרנישט. אַ נעכטיקער טאָג!

— זוך, ברודער, דעם ווינט אין פעלד.

מען האָט בײַ אונדז געוווּסט, אַז מען האָט אַלע פּויערים פון די אַרומיקע דערפער ממש אַרויסגעשלאָגן פון די כּוחות, אַז מען האָט אַוועקגעשטעלט אַ וואַך אין אַלע פאַרדעכטיקע ערטער, אין אַלע וועלדער און טאָלן.

— ס'איז גאָרנישט, — האָבן אונדזערע געשמועסט און

חוזק געמאַכט, — זיי האָבן שוין מסתמא אַזאַ מענטשן, פֿאַ וועלכן זיי האַלטן זיך אויף.

— נו, געוויס האָבן זיי! — האָבן די אַנדערע ווידער געזאָגט, — זיי זענען נישט אַזעלכע נאַראָנים. זיי האָבן אַלץ פֿריער צוגעגרייט.

מען איז אַוועק נאָך ווייטער אין די השערות: מען האָט אָנגעהייבן שמועסן, אַז די אַנטלויפֿער זיצן נאָך אפשר אויך איצט אין פֿאַרשטאָט, ערגעץ אין אַ קעלער און וואַרטן, אַז די בהלה זאָל אַריבער, און די האָר זאָלן אָפּוואַקסן. זיי וועלן זיך דאָרט אויפֿהאַלטן אַ האַלב יאָר, צי אַ יאָר, און נאָכדעם וועלן זיי אַוועק. . .

מיט איין וואָרט, אַלע האָבן זיך געפֿונען עפּעס אין אַ ראָמאַנטישן צושטאַנד. פּלוצלינג אָבער, אין אַ וואָסערע אַכט טעג אַרום, נאָכן אַנטלויפֿן, האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מען איז געפֿאַלן אויף די שפּורן. ס׳פֿאַרשטייט זיך, אַז דער דאָזיקער נאַרישער קלאַנג איז באַלד טאַקע אָפּגעוואָרפֿן געוואָרן מיט פֿאַראַכטונג. נאָר אין דעם אייגענעם אָוונט האָט זיך דער קלאַנג באַשטעטיקט. די אַרעסטאַנטן האָבן זיך אָנגעהייבן צו באַאומרויִקן. אויף צומאָרגנס אינדערפֿרי האָט מען שוין אָנגעהייבן צו שמועסן אין שטאָט, אַז מען האָט זיי געכאַפּט, אַז מען פֿירט זיי. נאָך מיטאָג איז מען געוווּיר געוואָרן נאָך מער פּרטים. מען האָט זיי געכאַפּט ערגעץ אין אַ דאָרף, בײַ אַ זיבעציק וויאָרסט ווייט פֿון שטאָט. צולעצט האָט מען באַקומען אַ גענויע ידיעה. דער פֿעלדפֿעבעל, וואָס איז געקומען פֿון מאַיאָר, האָט געמאָלדן אויף זיכער, אַז אין אָוונט וועט מען זיי ברענגען צופֿירן גלייך אין דער קאַרדעגאַרדיע בײַ דער טורמע. מען האָט שוין נישט געקענט מער צווייפֿלען דערין. עס איז שווער איבערצוגעבן דעם איינדרוק, וואָס די דאָזיקע ידיעה האָט געמאַכט אויף די אַרעסטאַנטן.

תּחילת זענען אַלע אַריינגעפאַלן אין גרויס גרימצאָרן, נאָכדעם, ווידער, האָט מען אַראָפּגעלאָזט די נעזער. נאָכדעם האָט זיך דורכגעריסן עפּעס אַ רמז פון חוזק. מען האָט אָנגעהייבן צו חוזקן, אָבער שוין נישט איבער די כאַפּער, נאָר איבער די געכאַפּטע, לכתחילה בלויז איינצלנע, נאָכדעם אָבער כמעט אַלע, חוץ עטלעכע ערנסטע און געשטעלטע מענטשן, וואָס האָבן גע-האַט אַ זעלבסטשטענדיקע מיינונג און האָבן זיך קנאַפּ וואָס אָפּגעשראָקן פאַר די חוזק-מאַכער. זיי האָבן געקוקט מיט פאַראַכ-טונג אויף די לייכטזיניקע מאַסן און פאַר זיך געשוויגן.

מיט איין וואָרט, אין דער זעלבער מאָס, ווי מען האָט פריער אויפגעהויבן קוליקאָוון און אַ-וון, אַזוי האָט מען זיי איצט אַראָפּגעוואָרפן, אַפילו מיט הנאה אַראָפּגעוואָרפן, פּונקט ווי זיי וואָלטן אַלעמען מיט עפּעס באַליידיקט. מען האָט דער-ציילט מיט פאַראַכטונג, אַז עס איז זיי שטאַרק געגאַנגען אין דער אַכילה, אַז זיי האָבן נישט געקענט פאַרליידן קיין הונגער און זענען געגאַנגען אין דאָרף אַריין צו די פּויערים בעטן ברויט. דאָס איז שוין געווען די לעצטע מדרגה פון בושה פאַר אַ בראָדיאַגע. איבעריקנס, האָבן די דאָזיקע מעשיות נישט גע-שטימט מיט דערווירקלעכקייט. די פּליטהניקעס האָט מען אויס-געשפּירט, זיי האָבן זיך באַהאַלטן אין וואַלד. האָט מען אַרומ-גערינגלט דעם וואַלד פון אַלע זייטן, האָבן זיי איינגעזען, אַז זיי קענען זיך שוין נישט ראַטעווען און האָבן זיך אונטערגע-געבן. קיין אַנדער אויסוועג האָבן זיי שוין נישט געהאַט.

בשעת מען האָט זיי צו צוונט-צו געבראַכט צו פירן, מיט זשאַנדאַרמען, געבונדן הענט און פיס, האָט זיך די קאַ-טאָרגע אַרויסגעשאָטן צו די פּאַליעס, ווו דער עולם האָט גע-וואָלט זען, וואָס מען וועט מיט זיי טון. זיי האָבן, נאַטירלעך, נאָרנישט געזען, חוץ דעם מאַיאָרס און דעם קאָמענדאַנטס

עקיפּאַזשלעך, וואָס זענען געשטאַנען ביי דער קאָרדעגאַרדיע. די פּליטהניקעס האָט מען איינגעזעצט אין די איינצל-קאַמערן, פאַרשמידט אין קייטן און גלייך צומאָרגנס זיי איבערגעגעבן אין געריכט. דער חוזק מיט דער פאַראַכטונג האָט זיך באַלד אָפּגעטון פון די אַרעסטאַנטן. מען איז גענוי געוויר געוואָרן די זאַך מען האָט זיך דערוווּסט, אַז עס איז קיין אַנדער אויסוועג נישט געווען, ווי בלויז זיך אונטערצוגעבן, און אַלע האָבן מיטן גאַנצן האַרץ זיך פאַראינטערעסירט מיטן גאַנג פון דעם ענין אין געריכט.

— מ'וועט אַריינצימבלען אַ טויזנט, — האָבן אייניקע געזאָגט.

— ווי אַזוי טויזנט! — האָבן די אַנדערע געזאָגט, — מען וועט זיי פאַרשמייסן. אַ-וו וועט אפשר באַקומען אַ טויזנט, אָבער יענעם וועט מען פאַרשמייסן, ווייל ער איז, ברודערלעבן, פון דער באַזונדערער אָפּטיילונג.

פונדעסטוועגן האָבן זיי נישט געטראָפן. א-וו האָט איינגאַנצן באַקומען פינף הונדערט. מען האָט גענומען אין אַכט זיין גוטע פריערדיקע אויפפירונג און דעם ערשטן חטא. קאָליקאָוון, האָט מען, דאַכט זיך, געגעבן פופצן הונדערט שמיץ. באַשטראָפט האָט מען זיי מיט רחמנות. מענטשן מיט אַ געשטעלטער דעה, האָבן זיי אין געריכט קיינעם נישט אַריינגעפּלאָנטערט אין דעם ענין, האָבן גערעדט קלאָר, ריכטיק. זיי האָבן געזאָגט, אַז זיי זענען גלייך אַנטלאָפן פון פעסטונג און צו קיינעם נישט אַריינגעגאַנגען. איבערהויפּט האָט מיר באַנג געטון אויף קאָלערן: ער האָט אַלץ פאַרלוירן, די לעצטע האָפענונגען זיינע, און ער האָט באַקומען מער פון אַלעמען — שיינט מיר, ביי צוויי טויזנט און איז ערגיץ פאַרשיקט געוואָרן אַלס אַרעסטאַנט, אָבער נישט אין אונדזער טורמע. אַ-חן האָט

מען באַשטראָפט שוואַך, מיט רחמנות. די דאָקטוירים האָבן אים אַ ביסל צוגעהאָלפן דערין. אָבער ער האָט געמאַכט אַן אָנשטעל, אַז ער איז זייער מוטיק און האָט הויך גערעדט אין שפּיטאָל, אַז איצט וואָלט ער שוין אויף אַלץ געגאַנגען, אַז ער איז גרייט אויף אַלץ און אַז ער וועט נאָך ווייזן, וואָס ער קען. קוליקאָוו האָט זיך געהאַלטן אַזוי ווי אַלע מאָל, דאָס הייסט, סאָליד, אַנ־שטענדיק, און אַז ער איז נאָך דער שטראָף געקומען צוריק אין טורמע, האָט ער אויסגעזען אַזוי, ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל נישט אַרויס פון דאַנען. אָבער נישט אַזוי האָבן אויף אים גע־קוקט די אַרעסטאַנטן: הגם קוליקאָוו האָט שטענדיק און אומעטום געקענט אונטערהאַלטן זיין רעפּוטאַציע, דאָך האָבן די אַרעסטאַנטן פאַרלאָרן אין האַרצן די אַכטונג צו אים; מען האָט זיך עפּעס באַצויגן צו אים שוין צופיל פאַמיליער. מיט איין וואָרט, דורך דער דאָזיקער פּליטה איז קוליקאָווס רום שטאַרק געפאַלן. דער ערפאָלג שפּילט אַזאַ ראָל בײַ מענטשן...

X.

דאָס אַרויסגיין פון דער קאַטאָרגע.

דאָס אַלץ איז שוין געשען אינם לעצטן יאָר פון מיין קאַטאָרגע. דאָס דאָזיקע לעצטע יאָר איז מיר אויך אַזוי פאַרבליבן אין זכרון, ווי דאָס ערשטע, באַזונדערס די סאַמע לעצטע צייט אין טורמע. נאָר צו וואָס ריידן וועגן פרטים. איך געדענק נאָר, אַז אין דעם דאָזיקן יאָר איז מיר געווען לייכטער צו לעבן, איידער אין די אַלע פריערדיקע יאָרן פון פאַרשיקונג, הגם דער חשק צו ענדיקן וואָס גיכער דעם טערמין האָט מיך נישט געלאָזט רוען. ראשית, האָב איך צווישן די אַרעסטאַנטן געהאַט אַ סך פריינט און חברים, וואָס האָבן אַנטגילטיק באַשלאָסן, אַז איך בין אַ גוטער מענטש. אַ סך פון זיי זענען מיר געווען איבערגעגעבן און האָבן מיך באמת ליב געהאַט. דער פּיאָנער האָט זיך שיִער נישט צעוויינט, בשעת ער האָט מיך און מיין חבר אַרויסבאַגלייט פון טורמע און דערנאָך, שוין נאָכן אַרויסגיין, אַז מיר האָבן אַ גאַנצן חודש צייט געוווינט אין דער דאָזיקער שטאָט, אין אַ רעגירונגס-בנין, איז ער כמעט אַלע טאָג געקומען צו אונדז, סתם אַזוי, כדי אונדז פשוט צו זען. עס זענען אָבער אויך געווען אַזוינע, וואָס האָבן זיך באַצויגן צו מיר האַרב און נישט פריינטלעך סאַמע ביזן סוף, וואָס דאָ איז, שיינט מיר,

פשוט שווער געווען אויסצורעדן מיט מיר אַ וואָרט, איין גאָט ווייסט, פאַרוואָס. ס'האָט געמאַכט דעם איינדרוק, ווי צווישן אונדז וואָלט געשטאַנען עפּעס אַ מחיצה.

אין דער לעצטער צייט האָב איך בכלל געהאַט מער הנאות, ווי אין דער גאַנצער צייט פון דער קאַטאָרגע. אין דער דאָזיקער שטאָט האָב איך צווישן די מיליטערישע באַאַמטע געפונען באַ־קאַנטע, און אַפילו אַמאָליקע שול־חברים. איך האָב אָנגעהייבן פאַרקערן מיט זיי. דורך זיי האָב איך געקענט האָבן מער געלט, געקענט שרייבן אַהיים, און אַפילו געקענט האָבן ביכער. שוין עטלעכע יאָר, ווי איך האָב נישט געלייענט קיין איין בוך, און עס איז שווער אָפּצוגעבן אַ חשבון וועגן יענעם רושם, אַזאַ אויסטערלישן און גלייכצייטיק אַזאַ באַאומרויִקלעכן, וועלכן עס האָט געמאַכט אויף מיר דאָס ערשטע בוך, וואָס איך האָב איבערגעלייענט אין טורמע. איך געדענק, אַז איך האָב עס אָנגע־הייבן צו לייענען אין אָוונט, ווען מען האָט פאַרמאַכט די קאַזאַרמע, און געלייענט אַ גאַנצע נאַכט ביז באַגינען. דאָס איז געווען אַ נומער פון אַ זשורנאַל. פונקט ווי אַ בשורה פון יענער וועלט איז געקומען צו פליען צו מיר. העל און קלאָר האָט זיך דאָס פריערדיקע לעבן אָנגעשטעלט פאַר מיר, און איך האָב מיך באַמיט צו טרעפן פונם געלייענטן: צי בין איך נפעס אַ סך אָפּגעשטאַנען פון דעם דאָזיקן לעבן? צי האָבן זיי פעס דאָרט אַ סך איבערגעלעבט אָן מיר? וואָס באַאומרויִקט זיי איצט, מיט וואָסערע פראַגן זענען זיי איצט פאַראינטערעסירט? איך האָב מיך צוגעטשעפּעט צו ווערטער, געלייענט צווישן די שורות, זיך באַמיט צו געפינען אַ פאַרבאָרגענעם געדאַנק, אַ רמז אויפן פריערדיקן לעבן. איך האָב נאָכגעזוכט שפורן פון דעם, וואָס האָט פריער, אין מיין צייט, באַאומרויִקט מענטשן, און אַזוי טרויעריק איז מיר איצט געוואָרן צו אנערקענען, ווי ווייט איך

בין פרעמד פון דעם נייעם לעבן, אז איך בין בלויז אַן אָפּגע־ריסן שטיק. איך האָב מיך באַדאַרפט צוגעוויינען צום נייעם, זיך באַקענען מיטן נייעם דור. באַזונדערס האָב איך מיך אַרויפּ־געוואָרפן אויף אַן אַרטיקל, אונטער וועלכן איך האָב געפונען דעם נאָמען פון אַ באַקאַנטן, אַמאָל נאָענטן מענטשן... אָבער אויך נייע נעמען האָבן שוין געקלונגען: עס האָבן זיך באַוויזן נייע טוער, און כ׳האָב שטאַרק געלעכצט מיט זיי זיך צו באַקענען, און גרויס ערגערניש האָב איך געהאַט דערפון, וואָס איך האָב אַזוי ווייניק ביכער פאַר זיך, און וואָס עס איז אַזוי שווער זיי צו באַקומען. פריער אָבער, באַם פריערדיקן פלאַץ־מאַיאָר, איז אָפילו געפערלעך געווען צו ברענגען ביכער אויף קאַטאָרגע. אין פאַל פון אַ רעוויזיע וואָלט מען אומבאַדינגט געפרעגט: „פון וואַנען קומען די ביכער אַהער? ווי האָסטו זיי גענומען? מסתמא, האָסטו באַציונגען?..״ און וואָס האָב איך געקענט ענטפערן אויף אַזעלכע שאלות? לעבנדיק אָן ביכער, האָב איך מיך אַזויערנאָך נישט ווילנדיק פאַרטיפט אין זיך אַליין, האָב מיר אַליין געשטעלט פראַגן, זיך באַמיט זיי צו פאַרענטפערן, טיילמאָל זיך געמוטשעט מיט זיי... אָבער דאָס אַלץ וועסטו דאָך פאַראַמאָל נישט אויסדערציילן.

ווינטער־צייט בין איך אַריין אין טורמע און דעריבער האָב איך אויך ווינטער־צייט באַדאַרפט באַפרייט ווערן, טאַקע אין דער אייגענער דאַטע פון חודש, ווען איך בין אָנגעקומען. מיט וואָס פאַר אַן אומגעדולט האָב איך אָפּגעוואַרט דעם ווינ־טער, מיט וואָס פאַר אַ תענוג האָב איך סוף זומער צוגעזען, ווי עס וועלקט דאָס בלאַט אויפן בוים און דאָס גראָז אין סטעפּ! נאָר אָט איז שוין אַדורך אויך דער זומער, אַ הערבסט־ווינט האָט זיך אויפגעהויבן. אָט האָט שוין אָנגעהייבן פאַלן דער ערשטער שניי... סוף־כל־סוף איז דאָך אָנגעקומען דער דאָזיקער

ווינטער, דער לאַנג דערוואַרטער! דאָס האַרץ האָט מיר אָנגע־
הייבן שטאַרק צו קלאַפּן פונם גרויסן פאָרגעפיל פון פרייהייט.
אָבער אַ מאָדנע זאַך: וואָס מער צייט עס איז אַוועק און וואָס
נענטער עס האָט זיך צוגערוקט דער טערמין, אַלץ גערולדיקער
און גערולדיקער בין איך געוואָרן. באַ די סאַמע לעצטע טעג
האָב איך מיך אַפילו שטאַרק געחדושט און זיך פאַרגעוואָרפן:
מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך בין לגמרי קאַלטבלוטיק און
גלייכגילטיק געוואָרן. אַ סך אַרעסטאַנטן, וואָס האָבן מיך באַ־
געגנט אויפן הויף אין דער ליידיקער צייט, האָבן געשמועסט
מיט מיר, האָבן מיר צוגעווונטשן:

— אָט גייט איר שוין אַרויס, אַלעקסאַנדער פּיעטראָוויטש,
אויף דער פריי, באַלד, באַלד. איר וועט אונדז איבערלאָזן
אַליין, ווי אַ שטיין.

— און וואָס, מאַרטינאָוו, איר האָט נאָך לאַנג? — ענט־
פער איך.

— איך! נו, וואָס איז דאָ צו רעדן! נאָך זיבן יאָר זיך
צו מוטשען....

און ער גיט אַ זיפץ פאַר זיך. בלייבט שטיין, קוקט זיך
אַרום, אַ צעזייטער, פונקט ווי ער וואָלט אַריינגעקוקט אין דער
קומענדיקער צייט... יאָ, אַ סך האָבן מיך אויפריכטיק און פריי־
דיק באַגריסט. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע האָבן עפּעס
אויך פריינטלעכער זיך גענומען באַציען צו מיר. איך בין שוין,
קענטיק, געוואָרן אויס זייערער. זיי האָבן זיך שוין מיט מיר
געזעגנט. ק—טשינסקי, אַ פּאָליאַק פון די דוואָריאַנעס, אַ שטי־
לער און רויקער יונגערמאַן, האָט אויך, ווי איך, ליב געהאַט אַ
סך צו גיין אין דער לעדיקער צייט איבערן הויף. מיט ריינער
לופט און מיט מאָציאָן האָט ער געוואָלט זיך אָפּהיטן דאָס גע־
זונט און צוזיאַרום דעקן די גאַנצע שעדלעכקייט פון די דושנע

געכט אין קאַזאַרמע. „איך וואַרט שוין מיט גרויס אומגעדולט אויף אייער אַרויסגיין, — האָט ער מיר געזאָגט מיט אַ שמייכל, בשעת ער האָט מיך איינמאָל באַגעגנט אויפן שפּאַציר, — איר וועט אַרויסגיין, וועל איך שוין דאַמאָלס וויסן, אַז מיר בלייבט איבער פּונקט אַ יאָר צום אַרויסגיין".

איך באַמערק דאָ פאַרבײַגייענדיק, אַז אַ דאַנק דער פאַרחלומטקייט און דער לאַנגער אָפּגעווײנטקייט, האָט אונדז עפּעס די פרייהייט אויסגעוויזן פרייער ווי די אמתע פרייהייט, דאָס הייסט ווי יענע פרייהייט, וועלכע עקזיסטירט באמת אין דער ווירקלעכקייט. די אַרעסטאַנטן האָבן מגזם געווען דעם באַגריף וועגן דער ווירקלעכער פרייהייט, און דאָס איז אַזוי נאַטירלעך, אַזוי אייגנשאַפטלעך פאַר יעדן אַרעסטאַנט. עפּעס דאָרט אַן אָרומגעריסענער אָפיצירישער דענשטשיק איז בײַ אונדז געהאַלטן געוואָרן כמעט פאַר מלך, כמעט פאַר אַן אידעאַל פון אַ פרייען מענטשן, אין פאַרגלייך מיט די אַרעסטאַנטן, מחמת ער איז אַרומגעגאַנגען נישט געגאָלט, אָן קייטן, און אָן אַ וואַך.

ערב דעם לעצטן טאָג, בין־השמשות, בין איך בײַ די פּאַליעס אַרומגעגאַנגען צום לעצטן מאָל די גאַנצע טורמע אונדזערע. וויפל טויזנטער מאָל בין איך אַרומגעגאַנגען די דאָזיקע פּאַליעס אין די אַלע יאָרן! דאָ, הינטער די קאַזאַרמעס האָב איך אין ערשטן יאָר פון מיין קאַטאָרגע אַרומגעבלאָנקעט איינער אַליין, אַ פאַריתומטער, אַ דערשלאָגענער. איך געדענק, ווי איך האָב דאַמאָלס געציילט, וויפל טויזנטער טעג עס בלייבן מיר איבער. גאָט מיינער, ווי לאַנג איז עס געווען! אָט דאָ, אין דעם דאָזיקן ווינקל, האָט זיך אויפגעהאַלטן אין געפאַנגענשאַפט אונדזער אָדלער; אָט דאָ האָט מיך עפטער באַגעגנט פּעטראָוו. אויך איצט טרעט ער נישט אָפּ פון מיר. עפּעטער

לויפט ער צו, און פונקט ווי ער יאָלט פאַרשטיין מיינע רעיונות, גייט ער שווייגנדיק לעבן מיר מיט אַזאַ מינע, ווי ער וואָלט זיך אין דער שטיל שטאַרק געחדושט פון עפּעס. אין גע־דאַנק האָב איך מיך געזעגנט מיט די דאָזיקע שוואַרץ־געוואָרענע באַלקן־ווענט פון אונדזערע קאַזאַרמעס. ווי נישט פריינטלעך האָבן זיי מיך דאַמאָלס, אין דער ערשטער צייט, איבער־ראַשט. אפנים, אז זיי זענען אויך עלטער געוואָרן אַנטקעגן דאַמאָלס. אָבער איך האָב דאָס נישט באַמערקט. און וויפל יוגנט איז אין די דאָזיקע ווענט אומזיסט־אומנישט באַגראָבן געוואָרן, וויפל גרויסע כּוחות זענען דאָ אומגעקומען בחינם! מען דאַרף דאָך שוין אַלץ זאָגן: די דאָזיקע מענטשן זענען דאָך טאַקע נישט קיין געוויינלעכע מענטשן! עס קען דאָך זיין, אַז זיי זענען טאַקע די סאַמע באַגאַבטעסטע, די סאַמע שטאַרק־סטע מענטשן פון אונדזער גאַנצן פאָלק. אָבער אומזיסט זענען אומגעקומען די מעכטיקע כּוחות, אומגעקומען נישט נאָרמאַל, אומגעזעצלעך, אויף אייביק. און ווער איז שולדיק?

אָט דאָס טאַקע, ווער איז שולדיק?

אויף צומאָרגנס אינדערפרי, נאָך פאַרן אַרויסגיין אויף דער אַרבעט, ווען עס האָט נאָר וואָס אָנגעהייבן צו שאַריען אויף טאָג, בין איך אַרומגעגאַנגען אַלע קאַזאַרמעס, כּדי זיך צו געזעגענען מיט אַלע אַרעסטאַנטן. אַ סך אויסגעאַרבעטע, שטאַרקע הענט האָבן זיך אויסגעצויגן פריינטלעך צו מיר. מאַנכע האָבן מיר געדריקט די האַנט גאָר חבריש, אָבער אַזעלכע זענען געווען נישט קיין סך. אַנדערע האָבן שוין גאַנץ גוט פאַרשטאַנען, אַז איך וועל באַלד ווערן גאָר אַן אַנדער מענטש, ווי זיי. זיי האָבן געוווסט, אַז איך האָב אין שטאָט באַקאַנטשאַפט, אַז איך וועל באַלד טאַקע אַוועק פון דאַנען צו די הערן און צוזאַמען מיט די דאָזיקע הערן וועל איך מיך אַוועק־

זעצן ווי אַ גלייכער. זיי האָבן דאָס פֿאַרשטאַנען, און הגם זיי האָבן זיך צעזעגנט מיט מיר אפילו גאַנץ פריינטלעך, אַפילו גאַנץ וואַרעם, דאָך אָבער גאָרנישט ווי מיט אַ חבר, נאָר ווי מיט אַ פריץ. אַנדערע האָבן זיך אַוועקגעקערט פון מיר און בייז נישט געענטפערט אויף מיין געזעגענען זיך. אַנדערע האָבן מיך אַפילו אָנגעקוקט מיט עפּעס אַ שנאה.

עס האָט זיך נגעהייבן צו קלאַפּן די פויק, און אַלע זענען אַוועק אויף דער אַרבעט, איך בין אָבער איבערגעבליבן אין קאַזאַרמע. סושילאָוו איז דעם פרימאָרגן אויפגעשטאַנען כמעט פריער פון אַלעמען, און מיט אַלע כוחות האָט ער זיך באַמיט, איך זאָל קענען טרינקען טיי פאַר מיין אַרויסגיין. אָרעמער סושילאָוו! ער האָט זיך צעוויינט, בשעת איך האָב אים אַוועקגעשענקט מיינע אַרעסטאַנטישע אָפּגעטראָגענע זאַכן, העמדער, קייטן-קישעלעך און אַ ביסל געלט. „איך דאַרף דאָס נישט, איך דאַרף דאָס נישט, — האָט ער געזאָגט, און קוים איינגעהאַלטן זיינע ציטערדיקע ליפּן. — ווי קען איך מיך שיידן מיט אייך, אַלעקסאַנדער פּעטראָוויטש? אויף וועמען לאָזט איר מיך דאָ איבער“! צום לעצטן מאָל האָב איך מיך אויך געזעגנט מיט אַקים אַקימיטשן.

— אָט וועט איר אויך אינגיכן! — האָב איך אים געזאָגט.

— נו, איך האָב נאָך לאַנג, איך האָב נאָך זייער לאַנג דאָ צו זיין, — האָט ער געמורמלט און געדריקט מיר די האַנט. איך האָב מיך אים אַ וואָרף געטון אויפן האַלדז, און מיר האָבן זיך צעקושט.

אין אַ צען מינוט אַרום נאָכדעם, ווי די אַרעסטאַנטן זענען אַרויס אויף דער אַרבעט, זענען מיר אויך אַרויס פון טורמע, כדי שוין קיינמאָל זיך מער נישט צוריקצוקערן אין איר, — מיר, איך און מיין חבר, מיט וועלכן איך בין געקומען. מען

האָט באַדאַרפֿט גיין גלייך אין קוזניע, כּדי אויפֿצושמידן די קייטן. דער וואַכסאָלדאַט מיט דער ביקס האָט אונדז שוין מער נישט באַגלייט: מיר זענען געגאַנגען מיטן אונטער-אָפֿיציר. אונדזערע אַרעסטאַנטן טאַקע האָבן אונדז אויפֿגעשמידט די קייטן אינם אינזשיניערן-וואַרשטאַט. איך האָב צוגעוואַרט, ביז מען וועט אויפֿשמידן דעם חבר, און נאָכדעם בין איך אויך צוגעגאַנגען צו דעם שמיד-אייזן. די שמידן האָבן מיך אויסגעדרייט מיטן רוקן צו זיך, האָבן אויפֿגעהויבן פֿון הינטן דעם פֿוס, אַרויפֿגעלייגט אים אויף דעם שמיד-אייזן... זיי האָבן זיך שטאַרק באַמיט, האָבן עס געוואָלט מאַכן וואָס געשיקטער און בעסער.

— דעם נאָגל, דעם נאָגל גיב אקאַרשט אַ דריי איבער!.. — האָט דער עלטסטער געשריען. — דו לייג אים אַנידער, אָט אַזוי, פֿיין... איצט שלאָג מיטן האַמער...

די קייטן זענען אַראָפּגעפֿאַלן. איך האָב זיי אויפֿגעהויבן... איך האָב געוואָלט זיי האַלטן אין דער האַנט, אַ קוק טון אויף זיי צום לעצטן מאָל. פּונקט ווי איך וואָלט מיך איצט געחידושט, וואָס איך האָב זיי נאָר וואָס געטראָגן אויף מיינע פֿיס.

— נו, גייט אייך מיט גאָטס הילף! מיט גאָטס הילף! — האָבן די אַרעסטאַנטן געזאָגט מיט אָפּגעהאַקטע, האַמעטנע, נאָר ווי מיט עפּעס צופֿרידענע שטימען.

יאָ, מיט גאָטס הילף! פֿרייהייט, אַ נײַ לעבן, תּחית המתים... וואָס פֿאַר אַ טייערע מינוט!

1861—1862.

